

Samrådsredogörelse (GDPR) Detaljplan för Lövholmen 12 m fl i stadsdelen Liljeholmen, Dp 2017-13571

Innehåll

Sammanfattning	3
Bakgrund.....	4
Förslagets syfte och huvuddrag.....	4
Hur samrådet bedrivits.....	4
Ämnesvisa synpunkter och stadsbyggnadskontorets ställningstaganden.....	5
Allmänt om samrådet och planprocessen.....	5
Allmänt om förslaget och utvecklingen	6
Föreslagen bebyggelse.....	20
Kulturmiljö	31
Olägenheter och lokalklimat	35
Parker, gröns- och vattenområden	40
Gator och trafik	51
Teknisk försörjning.....	60
Hälsa och säkerhet	66
Miljö- och klimataspekter	75
Övriga frågor	81
Inkomna synpunkter	83
Statliga och regionala myndigheter och förbund	83
Kommunala nämnder, bolag och förvaltningar	108
Övriga remissinstanser	137
Föreningar och intresseorganisationer	143
Sakägare enligt fastighetsförteckning.....	176
Övriga – ej sakägare.....	211
Stadsbyggnadskontorets sammanvägda ställningstagande	277
Fortsatta utredningar/studier.....	277
Sammanvägt ställningstagande.....	279

Stadsbyggnadskontoret

Fleminggatan 4
Box 8314
104 20 Stockholm
Telefon 08-508 27 300
stadsbyggnadskontoret@stockholm.se
Start.stockholm/detaljplanef

Läsanvisning

Samrådsredogörelsen inleds med en sammanfattning. Därefter redovisas ämnesvisa synpunkter och stadsbyggnadskontorets ställningstagande för att tidigt i dokumentet ge läsaren en samlad och strukturerad bild av inkomna yttranden och kontorets bemötande. Därefter följer inkomna synpunkter i sin helhet och slutligen stadsbyggnadskontorets sammanvägda ställningstagande.

Under ämnesvisa synpunkter och stadsbyggnadskontorets ställningstagande är synpunkter från remissinstanser, sakägare och övriga inarbetade per sakfråga de berör. Under respektive ämnesrubrik återfinns också stadsbyggnadskontorets ställningstagande i kursiv text med förslag till bearbetningar och ändringar per sakfråga. Under inkomna synpunkter redovisas samtliga synpunkter i sin helhet sorterade utefter typ av avsändare och utan kontorets bemötande. Samrådsredogörelsen avslutas med stadsbyggnadskontorets sammanvägda ställningstagande och huvudsakliga föreslagna förändringar i punktform.

Samrådsredogörelsen finns i en GDPR-version utan namn på privatversioner och en version med namn. I synpunkterna och stadsbyggnadskontorets ställningstagande benämns de olika kvarteren enligt index i orienteringskarta nedan.

Orienteringskarta med kvartersindex

Sammanfattning

Detaljplanen syftar till att omvandla det tidigare industriområdet på Lövholmen till en tät och innehållsrik stadsdel med ca 1800 bostäder och lokaler för service, kontor, kultur, förskolor, nya torg/platsbildningar, gator och en park med lekplats. Planförslaget sändes ut på samråd 2023-09-05 - 2023-10-16.

Ett stort antal yttranden från *boende och intressenter* i området har kommit in under samrådet. Utöver remissinstanser har totalt 161 yttranden från 149 avsändare lämnats in, samt en namninsamling med 3242 underskrifter. Av de inlämnade yttrandena är 21 från sakägare. Sakägarna är framför allt ägare av bostadsrättslägenheter och fastighetsägare i anslutning till planområdet samt verksamhetsutövare/hyresgäster inom samt intill planområdet.

Flertalet remissinstanser anser att det är positivt att en stadsutveckling sker i Lövholmen i ett redan ianspråktaget område och med god tillgång till kollektivtrafik. Flera remissinstanser framför synpunkter i sak, framför allt vad gäller påverkan på kulturmiljö, exploateringsgraden och påverkan på friyor och lokalklimat. Remissinstanser framför vidare att fördjupade studier behövs avseende påverkan på riksintressen för kulturmiljö, förskolors placeringar och förhållanden för gårdar, maritima risker, buller, föroreningar, dagvatten, mobilitetslösningar och risken för ras och skred. Länsstyrelsen skriver att vyn från Stadshusterrassen och Riddarfjärden fortsatt behöver värnas utifrån riksintresset för kulturmiljövårdens utpekade värden och uttryck. Det högsta husets höjd och placering behöver därför bearbetas. Länsstyrelsen ser samtidigt att högre hus kan vara lämpligt i Lövholmen.

De flesta sakägare och övriga boende som framfört synpunkter önskar att Nitrolack bevaras, att de höga husen utgår, att förskolegårdar ges bättre förhållanden och att andelen friyta ökas inom planområdet. Det framförs också att mer blandade funktioner behövs i Lövholmen liksom hyresrätter samt att lokaler för kulturutövare behöver finnas bl a genom att Beckerhuset även fortsättningsvis används för detta ändamål.

Med anledning av de synpunkter som framförts under samrådet kommer följande frågor att studeras vidare i det fortsatta planarbetet: kulturmiljö och påverkan på riksintresset, exploateringsgraden/täthet, friyor och förskolors placeringar och gårdar, tvärbanan, buller från sjöfart och evenemang, kulturlivsfrågor, hänsyn till maritima risker samt föroreningar, dagvatten, mobilitetslösningar samt risk för ras och skred.

Stadsbyggnadskontoret föreslår att planförslaget ändras genom att det högsta huset i kvarter 3 sänks, för att värna den känsliga vyn från Stadshusterrassen. Samtliga högdelar i kvarter 3, 6 och 8 ges därmed en enhetlig höjdskala om ca 16 våningar istället för de varierande höjderna om 24, 17 och 15 våningar. Detta ger ett lugnare uttryck sett från både längre håll, sitt närområde och inom stadsdelen. Samtidigt ska det prövas om en av högdelarna i kv 7 (silokvarteret) kan ges en ökad höjd (med 4-5 våningar) för att stärka dess roll som en av signaturbyggnaderna. Detta under förutsättning att volymen samspelar med Södermalms silhuett sett från Stadshusterrassen och utmed det känsliga stadsrummet som Riddarfjärden utgör. Utöver detta ska det studeras hur solljusförhållanden kan förbättras för förskolegårdar och boendekvaliteter förbättras avseende dagsljusförhållanden och bostadsgårdar (kvarter 5, 6, 7, 9 och 10). I kvarter 6 ska det även studeras om hela hus 13 (Snickeriet) kan bevaras samt om förskolegården kan göras mer sammanhängande.

Kontorets sammanfattande bedömning är att de inkomna synpunkterna kan hanteras och studeras vidare i det fortsatta arbetet.

Bakgrund

Förslagets syfte och huvuddrag

Detaljplanen syftar till att omvandla det tidigare industriområdet på Lövholmen till en tät och innehållsrik stadsdel med ca 1800 bostäder och lokaler för service, kontor, kultur, förskolor, nya torg/platsbildningar, gator och en park med lekplats. Planen syftar till att stärka kopplingarna inom området och till intilliggande stadsdelar. De slutna kajerna öppnas upp och gör strandlinjen tillgänglig för allmänheten med nya målpunkter vid vattnet. Den nya bebyggelsen inom Lövholmen ges en arkitektoniskt sammanhållen karaktär med en återhållsam gestaltning. På så sätt lyfts bevarade byggnader och signaturbyggnader fram, vilka tillsammans med andra kulturhistoriska element som sparas, ger området dess mervärde och identitet. Den nya bebyggelsen ska utföras med en hög arkitektonisk kvalitet och bidra med en variation och detaljrikedom till stads- och gaturummen. Naturvärden på platsen bevaras och den förorenade marken omhändertas.

Hur samrådet bedrivits

Plansamråd för aktuell detaljplan pågick under perioden 2023-09-05 - 2023-10-16. Information om samrådet skickades ut enligt sändlista till remissinstanser och berörda sakägare enligt fastighetsförteckningen. Samrådsförslaget visades i Tekniska

Nämndhuset, i Stadsbyggnadskontoret, i FYRKANTEN i Tekniska Nämndhuset, Fleminggatan 4 under husets ordinarie öppettider. samt på stadsbyggnadskontorets hemsida, www.stockholm.se/detaljplaner.

Annons om samråd och samrådsmöte publicerades i lokaltidningen Mitt i, tackning Liljeholmen respektive Södermalm, lördagen den 9:e september 2023. Annons publicerades även i DN och SVD den 6:e september 2023. Samrådsmöte hölls 2023-09-26 i Lustikulla konferens och event, Liljeholmsvägen 18, där ca 200 personer närvarade.

Ämnesvisa synpunkter och stadsbyggnadskontorets ställningstaganden

Nedan redovisas ämnesvis de synpunkter som inkom under samrådet. Stadsbyggnadskontorets kommentarer och ställningstagande redovisas i kursiv stil efter varje ämne.

Allmänt om samrådet och planprocessen

Några privatpersoner framför att de nekades tillträde till samrådsmötet och därmed inte fick möjlighet att ta del av informationen och ställa frågor, vilket ur ett demokratiskt perspektiv är problematiskt och planprocessens legitimitet ifrågasätts. Några privatpersoner framför att de tyckte att samrådsmötet var bra.

Vintervikens trädgård framför att samrådet hålls för sent, dvs då planen redan är utformad och där ingen plats finns för andra intressen.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Målsättningen med samrådsmötet var att lokalen skulle rymma alla som ville delta. Staden beklagar att så inte blev fallet. Det var dock svårt att bedöma hur stort intresset för mötet skulle vara. Kontoret bedömer att de som ska ges möjlighet att delta i samrådet har getts den möjligheten genom utskick, samrådsmöte och kungörelse i ortstidning.

Tidpunkten för samrådet har valts då stadsbyggnadskontoret tillsammans med byggaktörer och övriga förvaltningar hade landat i ett förslag. Då det är många sakfrågor och avvägningar som behövde göras i detta planprojekt, ansågs nu tiden mogen för samråd.

Kontoret anser att det genom samrådet finns möjligheter för intressenter att framföra synpunkter som påverkar förslaget, vilket

leder till revideringar och fördjupningar inför granskningen av detaljplanen.

Allmänt om förslaget och utvecklingen

Länsstyrelsen ser positivt på stadsomvandling för Lövholmen. Region Stockholm (trafikförvaltningen) kan inte acceptera att detaljplanen för Lövholmen riskerar omöjliggöra en utveckling där kollektivtrafiken (Tvärbanan) kan få eget utrymme i gatan i framtiden.

Södermalms och Hägerstens-Älvsjö stadsdelsnämnder (SDN) samt miljönämnden ställer sig positiv till att en stor mängd bostäder tillförs i ett redan ianspråktaget och bebyggt område, i nära anslutning till befintlig bebyggelse med god tillgång till kollektivtrafik.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden är i grunden positiv till utvecklingen av Lövholmen. Planförslaget medför ett stort tillskott av bostäder i kollektivtrafiken nära läge, strandlinjen blir tillgänglig för allmänheten och förorenad industrimark kommer att saneras. Nämnden ser dock fortsatt utmaningar med den tätbebyggda stadsdelen där många olika funktioner ska tillgodose och det kommer att behöva ställas stora krav på mångfunktionalitet.

Exploateringsnämnden är positiv till förslaget, men har synpunkter på förslaget till ägande av byggnader på allmän plats samt på förvaltningsansvar och utformning av allmän plats.

Skönhetsrådet ser att förslaget utvecklats i en positiv riktning sedan det tidiga samrådet men frågan om områdets överexploatering kvarstår.

Kulturförvaltningen är positiv till utvecklingen av Lövholmen men anser sammantaget att föreslagen detaljplan bör omarbetas vad avser höjdsplanen på den nya bebyggelsen. Kulturförvaltningen ser positivt på att detaljplanen genom användningarna kultur och centrumändamål möjliggör för kulturlivsverksamheter i Lövholmen.

Trafikkontoret är positiva till en utveckling av en plats som idag ger begränsad tillgång till besökare och att nya bostäder uppförs i nära anslutning till innerstaden, effektiv kollektivtrafik, cykelstråk och service. Trafikkontoret och föreningar/privatpersoner framför även att det är positivt att kajstråket kan öppnas upp och tillgängliggöra vattenlinjen för allmänheten.

Stockholm Business Region ser positivt på utvecklingen av Lövholmen.

Stockholm hamnar ställer sig generellt positivt till förslaget till detaljplan och vill betona vikten av tidig samverkan och av att adressera mål- och intressekonflikter när det gäller stärkta rekreativsmöjligheter vid stadens vatten.

Lindéngruppen, Stiftelsen Färgfabriken, Färgfabriken Evenemang, uppskattar många revideringar i det nya förslaget, men har fortfarande en del invändningar mot planförslaget som tidigare lyfts och nya frågetecken har tillkommit, däribland frågor kring huvudmannaskap för allmän plats, utökade byggrätter, eventbuller, parkering och transporter etc. Hägerstens hembygdsförening anser också att många delar är bättre i det nya förslaget men att det behöver omarbetas radikalt.

Socialdemokratiska föreningen i Gröndal-Liljeholmen ser fördelar med förslaget men också delar som behöver utvecklas. Föreningen anser att staden behöver öka den regionala balansen och hålla fast vid målet om 15-minutersstaden genom att placera arbetsplatser, kultur samt offentlig och privat service i Lövholmen.

Upprop Nitrolack anser att planförslaget är något bättre än den förra genom att ett torg placeras vid vattnet framför Färgfabriken men vill se en varsam utveckling med bevarande av fler byggnader som Nitrolackfabriken.

Barns utemiljö i staden konstaterar att om detaljplanen för Lövholmen antas kommer inte stadens målsättningar att skapa goda uppväxtvillkor för barn att uppnås. Exploateringen är alldeles för hög. Planförslaget måste omarbetas.

Hägerstensupproret anser att förslaget har brister avseende trafik, skolor, barnperspektiv, miljö, värnande om området kultur och historia och planarbetets förankring hos de som bor i området.

Vintervikens trädgård anser att inga andra övergripande mål från översiktsplanen uppnås än bostadsmålet, det framförs vidare att staden och fastighetsägarna helt åsidosätter konsekvenserna av detta, vilket är en provokation mot lokalsamhället och omöjliggör god livsmiljö på både kort och lång sikt.

Fastighets AB Lunden och flera privatpersoner framför att det är positivt att Lövholmen utvecklas.

Försvarsmakten bedömer att planförslaget i sin nuvarande utformning inte riskerar medföra påtaglig skada på riksintresse för totalförsvarets militära del.

Med hänsyn till tillåtna höjder i nuvarande planförslag ser Swedavia i dagsläget inte att planförslaget kommer innebära en negativ påverkan på riksintresset.

Ett stort antal privatpersoner tycker att förslaget är för tättbebyggt och att förslaget innehåller för höga hus i förhållande till befintlig bebyggelse, för lite friyta inom området samt medför negativa konsekvenser avseende ökad skuggning på Reimersholme vintertid. Några privatpersoner tycker att förslaget är positivt då det tillgängliggör strandlinjen och tillför ett välbehövligt antal bostäder. Se vidare under Ny bebyggelse/exploateringsgrad och täthet, Park och grönområdet/friyta samt Olägenheter och lokalklimat.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Synpunkterna noteras. Angående sakfrågor kommenteras dessa i respektive tematiskt avsnitt nedan.

Stadsbyggnadskontoret bedömer att utvecklingen av Lövholmen är mycket positiv för Stockholm och för angränsande stadsdelar, bl a då stadsutvecklingen möjliggör ett sammanhängande gångstråk längs vattnet och då bostäder, service och allmänna platser tillkommer. Ett stort antal bostäder tillförs också i ett centralt läge. Syftet med samrådet är att inhämta synpunkter från allmänheten, sakägare och remissinstanser för att belysa intressekonflikter och göra avvägningar mellan dessa.

Markanvändning och funktioner

Näringsliv, service, bostäder

Länsstyrelsen ser positivt på den näringslivsanalys som genomförts inför detaljplanen och delar kommunens bedömning att Lövholmen är ett bra läge för kontorsetableringar. Utifrån kommunens mål att tillföra fler kontor i söderort/jämna ut balansen av arbetsplatser rekommenderar Länsstyrelsen att kommunen kompletterar näringslivsanalysen med en analys av konsekvenserna av att en industriomvandling sker och en samlad bedömning av antal arbetstillfällen efter omvandlingen.

Hägersten - Älvsjö stadsdelsnämnd anser att en mindre livsmedelsbutik ska planeras in, då detta skulle skapa ett värde för området och underlätta för både äldre, funktionsnedsatta och barnfamiljer att klara sin vardag. Nämnden efterfrågar information var en sådan lämpligen kan placeras, utifrån de många leveranser

som den alstrar. I planen finns inte heller någon siffra på hur stor yta de markerade bottenvåningarna för butiker och caféer motsvarar. Om lokalerna i bottenvåningarna inte innehåller kvällsöppna verksamheter, utan till exempel kontor, så anser förvaltningen att gaturummen istället skulle bli tryggare med bostäder en halv trappa upp, där de boende har god överblick över vad som händer på gatan utanför under kvällar och nätter.

Stockholm Business Region anser att näringslivsanalysen är genomarbetad och grundlig. Bolaget noterar att det finns med dagligvaruhandel i planerna. Det är viktigt att poängtera att i samband med planeringen av fastigheterna som ska byggas bör även dagligvaruhandelns expertis inhämtas. De stora kedjorna har lång erfarenhet av etableringar inom staden och vet hur t ex 3D-fastighetsbildning har gagnat tidigare etableringar för att underlätta praktiska frågor som ventilation, kylrum och in- och utlastning av varor. Detta för att minimera störande moment för de boende i fastigheten.

Socialdemokratiska föreningen i Gröndal-Liljeholmen anser att staden behöver öka den regionala balansen och hålla fast vid målet om 15-minutersstaden genom att placera arbetsplatser, kultur och offentlig och privat service i Lövholmen.

Fastighets AB Lunden ställer sig bakom att det huvudsakliga användningsområdet är bostäder då det bidrar till en mer funktionsblandad stadsdel.

Flera privatpersoner efterfrågar äldreboende i området.

En privatperson vill att det skall finnas fler lokaler i bottenvåningarna på husen så att det kryllar av liv, barer, restauranger och butiker. En privatperson anser att kulturplatsen behöver kaféer, restauranger för att fungera som plats och att det är negativt att omgivande bebyggelse saknar lokaler i bottenvåningarna. En privatperson föreslår en takbar i kvarter 2.

En privatperson anser att det bör bli relativt stora gångflöden kring kvarter 10, vilket bör ge ett bra underlag för centrumverksamheter i hela bottenvåningen mot Trekantsvägen. Flera privatpersoner framför att den täta strukturen medför att lokaler i bottenvåningarna inte blir särskilt attraktiva.

Förskolor

Länsstyrelsen anser att planförslaget bör utformas så att förskolor får tillgång till större friyta så att boende och skolverksamhet kan

samspela på ett bättre sätt, då friytan per barn om 10 kvm, är långt under Boverkets riktlinje om 40 kvm/barn och då kombinationen mellan förskole- och bostadsgårdar kan leda till konflikter som inskränker barnens friyta.

Länsstyrelsen skriver vidare att det framgår av barnkonsekvensanalysen att förskolorna kommer ha svårt att få in direkt dagsljus, vilket kan innebära att avsteg från dagsljuskrav i BBR och kan behöva göras om vid ett genomförande. Länsstyrelsen anser att bebyggelsen bör utformas så att dagsljuskrav kan klaras utan eventuella avsteg. Vidare framgår av analysen att skolgårdarna under vissa delar av året får få eller inga timmar av direkt solljus. Eftersom solljus är viktigt för barns utveckling bör planförslaget möjliggöra för bättre solljusförhållanden på förskolegårdarna. Länsstyrelsen anser att det saknas en tydlig koppling mellan slutsatserna och rekommendationerna i barnkonsekvensanalysen samt hur detta är beaktat i planens utformning. Länsstyrelsen anser att kommunen bör bearbeta planförslaget med större hänsyn till barnperspektivet utifrån aspekter såsom friyta, ljusförhållanden och bullernivåer.

Fastighetskontoret skriver att i det fall att förskolor inryms i en bostadsrättsförening, är det fastighetskontoret som förvärvar lokalen för vidare uthyrning till stadsdelsförvaltningen, som ansvarar för förskoleverksamheten. Om det i detta fall är en lämplig lösning med ska-krav i detaljplanens användningsbestämmelse för förskola får utredas vidare inför granskningen.

Hägersten - Älvsjö stadsdelsnämnd bedömer att de tre planerade förskolorna med totalt 14 avdelningar (6+4+4 avdelningar), är tillräckligt. Utemiljön på gårdarna håller miniminivån 10 kvm/barn, men på grund av den låga tillgången till parkmark i närområdet skulle förvaltningen gärna se större förskolegårdar. På grund av den höga exploateringen har gårdarna dåliga solförhållanden, där sol helt saknas under vintern och endast ett fåtal timmar under sommarhalvåret. Nämnden förordar att vissa byggnader sänks för att få in mer sol på gårdarna, eller att förskolorna flyttas till kvarter med mer sol. Förskolegården i kvarter 6 har en form som inte är funktionell för verksamheten, eftersom inte hela gården kan överblickas och nämnden stödjer förslaget i barnkonsekvensanalysen att en byggnadsdel i kvarter 6 tas bort för att få en större sammanhängande och soligare förskolegård.

Skönhetsrådet anser att äldre bebyggelse skulle kunna användas för nya förskolor, en positiv effekt av detta skulle vara att förskolorna

inte behöver dela gårdar med boende samt att gårdarna skulle kunna bli intressantare i relation till underbyggda gårdar.

Barnens utemiljö i staden skriver att med 1800 lägenheter borde planen inrymma 18 avdelningar. Stadens bedömning att det räcker med 14 avdelningar ifrågasätts. Föreningen anser vidare att förskolorna med placering i bottenvåningarna och med förskolegårdar som gör att nästan hela gården tas i anspråk, innebär att det finns stor risk för konflikter mellan förskolan och de boende.

Gröndals intresseförening lyfter möjligheten att utreda etablering av förskola i del av den byggnad som idag utgör Trekantens servicehus (även samverkan med servicehus).

Lindéngruppen, Stiftelsen Färgfabriken och Färgfabriken evenemang, Kollektivhusföreningen BRF Trekanten anser att förslaget med slutna kvarter innebär att den det inte kommer in tillräckligt med solljus på förskolegårdarna och ifrågasätter om befolkningsstatistiken stämmer. Socialdemokratiska föreningen i Gröndal-Liljeholmen anser att förskolegårdarna behöver mer sol.

Några privatpersoner framför att förskolegårdarna är oacceptabelt underdimensionerade och mörka och behöver omarbetas. Några privatpersoner framför att förskolor inte ska placeras på de redan minimerade bostadsgårdarna. Det blir konflikt för alla parter. Det framförs vidare att förskolorna bör placeras nära grönområden/lek. En privatperson föreslår att det ska byggas en större fristående förskola med en ordentlig gård, vilket vore bra ur barnperspektivet och för att ge en god boendemiljö.

Synpunkter framförs även av privatpersoner avseende dåliga solförhållanden på förskolegårdar, se vidare under Olägenheter och lokalklimat.

Skola

Utbildningsförvaltningen skriver att planförslagets bostäder finns med i befolkningsstatistiken, som ligger till grund för elevprognoserna.

Gröndals intresseförening anser att dörren behöver hållas öppen för att etablera en ny skola på Lövholmen. Även Socialdemokratiska föreningen i Gröndal - Liljeholmen anser att en skola behövs. Barnens utemiljö i staden efterfrågar en noggrann analys av förutsättningarna för skolsituationen för att inte barnen ska drabbas. I stadsdelen har under en lång tid funnits en kaotisk och dålig skolsituation. Hägerstens hembygdsförening vill att en skola

säkerställs och/eller att staden redovisar en genomtänkt skolplanering för stadsdelen.

Privatpersoner framför att skolsituationen behöver lösas, befintliga skolor räcker inte till. Flera anser att skola behövs i området. Vidare ifrågasätts befolkningsstatistiken och prognoser av många privatpersoner och det framförs att det behövs plats för fler förskolor och skola i Lövholmen. Det framförs också att Gröndalsskolan inte räcker till och att det är dåligt med angöringsmöjligheter där. Kollektivhusföreningen BRF Trekanten skriver att barnen i området idag inte får plats på skolorna i närområdet utan går utspridda på olika skolor på Södermalm, Årsta och Midsommarkransen, vilket inte skapar trygghet och lokalt engagemang.

Privatpersoner framför att formuleringen i planbeskrivningen att området har tillgång till flera grundskolor inom 1 km är felaktig. En privatperson undrar om underlaget för skolbehov är offentligt och om det går att ta del av det? En annan privatperson ifrågasätter varför det endast planeras för nuläget och anser att en byggnad behöver reserveras som vid behov kan byggas om till skola.

En privatperson framför att många flyttar ifrån området då barnen uppnår skolåldern, eftersom det inte finns någon skola i närområdet.

En privatperson anser att Lövholmen är ett bra läge för en skola, då där finns tillgänglig, dvs plan mark, bra läge i förhållande till gång- och cykelvägnät, angöring för bil och kollektivtrafik samt då miljö- och hållbarhetskrav kan klaras.

Idrott och aktiviteter

Hägerstens-Älvsjös stadsdelsnämnd framför att plats behövs för ungdomar med bollplaner och utegym, se även Friytor och grönområden/parker.

Stiftelsen Färgfabriken framför att plats för spontanidrott saknas i förslaget och att förslaget inte tar hänsyn till det stora antalet gymnasieungdomar som finns i området.

Kollektivhusföreningen BRF Trekanten framför att det behövs plats för idrott till följd av att fler flyttar in i området. Några privatpersoner framför också att trycket på befintliga idrottsanläggningar kommer att öka då fler flyttar in i området och att detta behöver hanteras. Flera privatpersoner framför att fritidsgård saknas i förslaget samt idrottsmöjligheter och öppen kulturverksamhet för ungdomar.

Gröndals båtklubb framför att området där klubben finns är ett viktigt rekreations- och parkområde som inte ska glömmas bort och att de behöver resurser för att möta behovet. De ingår gärna i framtida forum angående Liljeholmsviken.

En privatperson anser att det behöver beaktas att placera Örnbergs kanotklubb intill badet. Klubben har idag uppställning i containrar inom planområdet och är Sveriges största kanotklubb. En privatperson framför att kanotklubb är en positiv tillgång för framtida hyresgäster och det framförs att kanotklubben behöver ges en annan vettig plats för sin verksamhet.

En privatperson saknar fotbollsplaner i området och vill att detta planeras in.

Kulturliv

Kulturförvaltningen ser positivt på att detaljplanen möjliggör för kulturlivsverksamheter i Lövholmen genom planbestämmelserna R1, kultur och C, centrumändamål. Det framförs vidare att Kulturlivsanalys Lövholmen och att Hållbarhetsprogrammet, med fokus på socialt och kulturellt värdeskapande samt etableringen av Kulturforum Lövholmen bidrar till att projektmålen i hållbarhetsprogrammet kan förverkligas.

Hägersten - Älvsjö stadsdelsnämnd anser att lokalerna för kulturutövare i Beckershuset bör få finnas kvar istället för att byggas om till bostäder. Det är brist på denna typ av lokaler med rimlig hyra och detta kulturella nav är viktigt för både stadslivet i området och utvecklingen av hela stadens kulturliv och näringsliv. Det framgår inte om det finns någon plan för vart dessa kulturutövare kan flytta. Även samlingslokaler är något som efterfrågas, framför allt av föreningslivet. Nämnden föreslår en översyn av funktionerna i planen för att ta tillvara potentialen för både kultur och arbetsplatser i området utifrån kulturlivsanalysen och näringslivsanalysen.

Upprop Nitrolack framför att fler platser behövs för kultur och rekreation till följd av stadsutvecklingen. Ett museum eller kulturcentrum föreslås för Nitrolack och de skriver också att det är brist på stora publika samlingslokaler, Nitrolack skulle kunna bli en målpunkt för besökare från andra stadsdelar.

Lindéngruppen, Färgfabriken Evenemang och Stiftelsen Färgfabriken anser att kulturutövare behöver ges utrymme genom att avsätta område eller andel för detta ändamål. Det räcker inte med att starta ett kulturforum, det behövs konkreta bindande åtaganden

med avseende på verksamhetsinnehåll, samt beslut om konkreta fysiska platser för dessa och/eller procentuella andelar av byggnationer som reserveras till kulturlivsändamål.

Hyresgäster i Beckershuet - Platform Stockholm, Prototrop AB, Ateljéföreningarna för plan 1 och 4 framför att föreningarna i Beckershuset är en hörnsten i Stockholms kulturliv. De har funnits i Beckershuset sedan 2008 och utgör den största samlingen av studios i Sverige, med en mångfald av kulturlivsaktörer. Hyresgästerna anser att planen står i stark kontrast till kulturstrategiska stabens ateljéstrategi 2024–2026 (att skapa 200 nya ateljéplatser). I Beckershuset finns mer än 150 ateljéplatser. Vill delta i en konstruktiv dialog i denna fråga, som leder till att stadens utvecklingsmål kan nås också vad gäller kulturliv.

Socialdemokratiska föreningen i Gröndal – Liljeholmen anser att lokaler med låga hyror behöver skapas för att främja kreativa näringar, en arena för scenkonst behöver planeras in.

Gröndals intresseförening föreslår att ett turist- och besökscentrum upprättas där kultur- och industrihistoria kan presenteras.

Färgfabriken Evenemang understryker betydelsen av att fastigheterna Färgfabriken och Smedjan får samverka, på grund av den geografiska närheten och dess liknande arkitektur och de synergier och logistiska fördelar som det innebär för området och verksamheterna.

Upprop Nitrolack framför att det är undermåligt att bara planera bostäder utan att planera för kultur och rekreation och anser att Färgfabriken inte kan vara den enda kulturinstitutionen i området.

Kulturlivet som redan finns på platsen, som ateljékollektivet i Beckers gamla kontor, lyfts fram av flera privatpersoner. Fler publika kulturplatser bör tillskapas, dvs i fler hus. Kulturutövarna är en tillgång som kan stärka områdets identitet och berika Stockholm. En privatperson framför att Beckershuset bör planläggas för kulturändamål.

Det framförs även av en privatperson att planens syfte behöver kompletteras med kultur, Beckershusets utformning, dess kulturhistoria och den centrala platsen är perfekt för de 200 kulturlivsarbetare som finns i huset idag. En privatperson föreslår att konstnärer som verkar i området idag bör ges möjlighet att delta i utformningen av det offentliga rummet.

Flera remissinstanser och sakägare skriver om behovet av att beakta eventbuller, se vidare under avsnitten Hälsa och Säkerhet/Buller och vibrationer.

Bostäder för funktionshindrade, upplåtelseformer, service
Rådet för funktionshinderfrågor framför att det är viktigt att Lövholmen även planeras för bostäder för funktionshindrade. 5 % av 1800 bostäder borde innebära ungefär 90 sådana bostäder.

Socialdemokratiska föreningen i Gröndal - Liljeholmen skriver att blandade upplåtelseformer behövs med hyresrätter, eftersom övriga Gröndal och Liljeholmen har en majoritet av bostadsrätter.

BRF Bränneriet samt flera privatpersoner tycker att det behövs hyresrätter i Lövholmen, att inte för många bostadsrätter ska byggas. Flera privatpersoner skriver också att inblandning av hyresrätter, lokaler, kulturverksamhet, skolor och institutioner bidrar till en rikare stad. En privatperson ifrågasätter varför staden ska stå för den dyrbara marken för allmänna funktioner när byggaktörerna inte bidrar till stadens mål genom att bara bygga bostadsrätter.

En privatperson anser att anpassningar för funktionshindrade och äldre är viktigt, en annan framför att dessa grupper saknas i illustrationerna.

En privatperson undrar om Gröndals vårdcentral ska byggas ut till följd av att flera bostäder tillkommer. En annan privatperson vill att man ska satsa på generationsboenden i området.

Planläggning och ansvarsfrågor

Lantmäteriet skriver att planläggning sker för utskjutande balkonger som hamnar utanför planområdet vilket inte fungerar, detta görs vid kvarter 7 och 8 på plankartan.

Exploateringsnämnden skriver att två av bostadskvarteren föreslås ha sammankopplade garage via en ramp under allmän gata med användningsbestämmelsen "(P2)" under "GATA1". Garage och ramp föreslås fastighetsbildas genom tredimensionell fastighetsbildning. Nämnden anser därför att dessa underbyggda delar av detaljplanen måste planläggas som kvartersmark med markreservat (x, z), för att inte staden ska riskera att bli framtida ägare av undermarksanläggningen om lantmäteriet vid fastighetsbildning anser att en gemensamhetsanläggning behöver upprättas för gatan och undermarksanläggningen. På så sätt undviks ett kostsamt drift- och underhållsansvar för staden.

Hägersten - Älvsjö stadsdelsnämnd är tveksam till att två remsor med parkmark finns inlagda i plankartan längs kajstråket. Små ytor med parkmark som ligger intill gatemark kan orsaka otydlighet kring vilken förvaltning som ska ansvara för ytan. Grönytor och träd kan finnas även på gatemark och regnbäddar ser ut att vara planerad inom parkmarken, vilket gör gatemark lämpligare. Det behöver även klargöras hur ansvaret för gångbryggor och solbryggor ska fördelas mellan trafikkontoret och stadsdelsförvaltningen. Angående x-området intill Färgfabrikens ena långsida anser nämnden att det skulle vara lämpligare att göra om ytan till allmän plats och ange Gång. Det behöver också förtydligas i genomförandedelen av planbeskrivningen hur x-områdena avses drifas. Även Trafikkontoret vill att x-området intill Färgfabriken ska vara allmän platsmark. Trafikkontoret framför vidare att ansvar för bryggor behöver förtydligas. Detta gäller även bryggpromenad som ansluter mot kaj/TORG. Det behöver tydligt utredas och redovisas olika typer av lösningar och konstruktioner och vem som ska ha ansvaret för drift och investeringar i kommande skeden.

Lindéngruppen, Färgfabriken Evenemang och Stiftelsen Färgfabriken framför att gränden på fastighetens östra sida måste bevaras som privat mark (x-område i plankarta) och inte omvandlas till allmän plats, då denna är en viktig del i fastighetsdriften.

Trafikkontoret ser inte syftet med att ha så många olika bestämmelser för hörnavskärningarna på byggnaderna och ser att det vore positivt om de kunde samordnas. Kontoret önskar också att GATA 1, 2 och 3 renodlas så att enbart GATA regleras för dessa ytor.

För frågan om ansvarsfördelning vid kajer, se Parker, grön- och vattenområden/kajer och aktiviteter vatten.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Näringsliv, service, bostäder

Näringslivsanalysen kompletteras med konsekvenserna av förslaget och en bedömning av antalet arbetstillfällen efter omvandlingen.

En mindre livsmedelsbutik är möjlig i bottenvåningen i kvarteren, placering och storlek ska fördjupas inför granskningen. Det bedöms dock inte som möjligt med en livsmedelsbutik som har en sådan storlek att det genererar inlastning av varor i ett separat lastfar, då det inte är lämpligt i föreslagen kvartersstruktur.

Ytan för lokaler preciseras inför granskningen. Lokaler i bottenvåningen utformas vanligtvis med större glaspartier än bostäder, vilka ofta är belysta och bidrar till en upplevelse av levande bottenvåningar, även då inte verksamheten är öppen.

I Lövholmen planeras endast för en mindre livsmedelsbutik, men det kan bli aktuellt att inhämta expertis från dagligvaruhandeln för att underlätta för ett genomförande.

Stadsbyggnadskontoret ser positivt på om mer blandade boendeformer kan skapas i stadsdelen, t ex genom att ett äldreboende uppförs i något av kvarteren.

Staden planerar inte för något äldreboende i kommunal regi men det står fastighetsägarna fritt att utveckla koncept som till exempel senior- och trygghetsboenden.

En mindre livsmedelsbutik har bedömts ha ett bra läge i kv 1 bl a då denna gård ligger upphöjd i förhållande till gatan. Frågan om var den bästa lokaliseringen kan ske kommer att studeras vidare.

I plankartan anges lokaler mot kajstråket, Lövholmsvägen och i strategiska hörnlägen i kvarteren. Angående kvarter 2 planeras en större restaurang i bottenvåningen vilket bedöms som mycket viktigt för att aktivera utemiljön, då en större uteservering planeras intill. Vid kulturplatsen möjliggörs lokaler i bottenvåningarna husen som bevaras, innehåll och utformning behöver studeras vidare.

Förskolor

Angående förskolegården i kv 6 ska det studeras hur kvarteret kan omformas så att det blir en sammanhängande förskolegård med bättre solförhållanden. Även förutsättningarna för de två andra förskolorna och förskolegårdarna ska studeras vidare utifrån sol- och dagsljusfrågor med syfte att förbättra situationen. Även bullersituationen kommer att studeras fortsättningsvis och eventuella bullerskärmande byggnader möjliggöras på plankartan.

I planförslaget regleras i de kvarter som har förskolor att gemensamma takterrasser ska uppföras, som kommer att få goda solförhållanden och utgöra ett komplement till de begränsande bostadsgårdarna.

Stadsbyggnadskontoret för dialog med fastighetskontoret och andra berörda förvaltningar angående om hur förskolorna bäst planläggs och eventuellt kommer det generella skallkravet att tas bort inför granskningen.

Större förskolegårdar än 10 kvm/barn bedöms inte som möjligt utifrån de förutsättningar med en bebyggelsestäthet motsvarande innerstadsmiljö, som finns i området. Den begränsade friytan på förskolegården innebär att äldre förskolebarn behöver besöka närliggande lekplatser. En lekplats för detta tillskapas i Lövholmen och utveckling av lekplatser kommer att ske inom Trekantsparken.

Det ska studeras hur kvarter 6, 9 och 10 kan bearbetas för att få in mer sol på förskolegårdarna. I kvarter 6 är en möjlig bearbetning av kvartersstrukturen att den öst-västligt orienterade byggnadskroppen som vetter mot Snickeriet i söder utgår. Detta tillåter en större förskolegård med en annan form som får bättre ljusförhållanden.

Att nyttja befintliga byggnader som förskolor har tidigare diskuterats och visat sig vara svårt. Fastighetskontoret har som riktlinje att inte nyttja befintliga byggnader för förskoleverksamhet. Därutöver finns utmaningar med föreningar i befintlig bebyggelse. Att nyttja befintliga byggnader för förskolelokaler är däremot ett hållbarhetsmässigt intressant alternativ som behöver utredas fördjupat i vidare arbete.

Enligt stadsdelsförvaltningen och aktuell befolkningsstatistik är bedömningen att förskolor med sammanlagt 14 avdelningar är tillräckligt i Lövholmen.

Etablering av förskola i samma kvarter som Trekantens servicehus är beläget i, skulle innebära att parkmark behöver tas i anspråk för gård.

Befolkningsprognosen för 2023-2045 finns på Stockholms stads hemsida.

Skola

Under 2021 tog utbildningsförvaltningen beslutet att inte gå vidare med att planera för skola inom Lövholmen. En del av behovet av högstadieplatser har omhändertagits genom Tellusborgsskolan, nybyggda Midsommarkransens skola och Sjöviksskolan. Behovet av platser i årskurs F-6 som uppkommer i samband med bostadsbyggnation i Lövholmen, bedömdes tillgodoses av tillbyggnationer av omkringliggande skolor. Den senast framtagna befolkningsprognosen (2023), visar att antalet barn i grundskoleålder väntas minska i Hägersten-Älvsjö med cirka 1100 barn fram till 2032. Gröndalsskolan beräknas vara färdigställd 2031, efter detta kommer Blommensbergsskolans lokaler att ingå i den långsiktiga, befintliga kapaciteten i stadsdelsnämndsområdet.

Stockholms stads inriktning är att säkerställa elevplatser för de yngsta barnen inom två kilometer från hemmet.

Blommensbergsskolan, Nybohovsskolan och Gröndalsskolan ligger alla cirka en kilometer från Lövholmen. Aspuddens skola, Högalidsskolan och Sjöviksskolan ligger inom två kilometersgränsen. Beskrivna avstånd till skolor i planbeskrivningen, ses över inför granskningen av detaljplanen.

Idrott och aktiviteter

Planförslaget förutsätter en ombyggnad och komplettering av rekreationsutbudet i Trekantsparkens norra del, med t ex en multisportplan och utegym.

Ett mer detaljerat förslag till programmering och utformning av allmän plats kommer att tas fram och att anpassa utbudet av platser för t ex ungdomar kommer att vara en del i detta. Den friyta som tillskapas kommer att lämpa sig väl för ungdomar att vara på, t ex vid vattenplatsen, kulturplatsen och kajstråket. Strax intill planområdet finns också flexibla öppna gräsytor mot såväl Mälaren och Trekantssjön och aktivitetsytan som föreslås i Trekantsparkens norra del, med t ex en multisportplan.

I Lövholmens närområde finns många möjligheter till långa fina promenad- och löparslingor, både längs vatten och i skogsmiljöer. Det finns få fotbollsplaner i området och det finns stort behov av att ersätta den fotbollsplan som tidigare funnits i planområdet, vilket föreslås göras i form av en multisportplan i den norra delen av Trekantsparken.

Örnsbergs kanotklubbs lokaler är upplåten med arrende och tillfälligt bygglov, dvs inget permanent tillstånd finns för containrarna, så de ska tas bort. Exploateringskontoret planerar att möjliggöra en ny placering av containrarna vid Mörtviken.

Kulturliv

Frågorna kring hur och var kultur fortsatt ska finnas i Lövholmen kommer att diskuteras vidare. Bland annat startas nu ett kulturforum för Lövholmen där kulturförvaltningen, fastighetsägarna, kulturaktörer på platsen och övriga berörda förvaltningar inom staden kommer att delta. Frågan om hur Beckershuset kommer att nyttjas kommer fortsatt att utredas av fastighetsägaren Skanska och staden. Stadsbyggnadskontoret ser gärna att kulturaktörer kan vara kvar i Beckershuset eller i delar av det. Kulturaktörerna i området är viktiga för platsens identitet och för att tillskapa stadsliv utifrån ett blandat innehåll.

Bostäder för funktionshindrade, upplåtelseformer, service

Upplåtelseformer för bostäder styrs inte i planprocessen. Inom Lövholmen är marken till allra största del privatägd, vilket innebär att upplåtelseformer inte heller kan styras i markanvisningsavtal.

Anpassningar för funktionshindrade kommer att ske genom att tillgänglighetskrav följs i systemhandlingsskedet och efterföljande projektering.

Kontoret ser det som positivt att skapa en större mångfald av boende inom området, t ex genom lägenheter som kan nyttjas som generationsboenden.

Planläggning och ansvarsfrågor

Frågan om planområdets utbredning med anledning av utskjutande balkonger vid Trekantsvägen ses över till granskningen av detaljplanen.

Hur faret mellan garagen (under gatan) i kvarter 7 och 8 ska planläggas kommer fortsatt att utredas och diskuteras mellan förvaltningarna.

Markanvändningen för de ytor som har betecknats som PARK närmast vattnet ses över utifrån Stadsdelsnämnden synpunkter, dvs om dessa områden justeras till gatumark i detaljplanen. Träden ska dock hursomhelst ändå bevaras (men gallring kan ske). Ansvaret för gång- respektive solbryggor ska också fortsatt klargöras.

Avseende huruvida gångstråket nordost om Färgfabriken ska vara ett allmänt gångstråk eller fortsatt planläggas som ett x-område avses fortsatt att diskuteras. Även planutformningarna av hörnavskärningar och gatumarken ses över.

Föreslagen bebyggelse

Exploateringsgrad och täthet

Skönhetsrådet resonerar i sitt yttrande beträffande frågan om områdets överexploatering. Som Skönhetsrådet ser det är kombinationen av slutna kvarter och höga punkthus en typologi som är Stockholm främmande och som vid sidan av siluettpåverkan kommer att skapa trånga och mörka rum. Rådet ser hellre, liksom i det tidiga samrådet, att inspirationen tas från Stockholms innerstad med dess sammanhållna skala med bebyggelse i 5-7 våningar längs 18-12 meter breda gator. Skönhetsrådet ser tydliga nackdelar med tätheten och förordar att högdelarna avlägsnas för att mildra nackdelarna.

SDN Hägersten-Älvsjö framför att den höga exploateringen påverkar stadsmiljön och lokalklimatet negativt vilket i sin tur har betydelse för trygghet och trivsel, se även Olägenheter och lokalklimat.

Kulturförvaltningen anser att föreslagen detaljplan bör omarbetas avseende höjdskalen på den nya bebyggelsen. Höjden bör sänkas framförallt på de högsta byggnaderna samt i kvarter 7.

BRF Bränneriet ifrågasätter de höga byggnaderna och motiveringen av dessa. Lindéngruppen, Färgfabriken Evenemang och Stiftelsen Färgfabriken uttrycker att exploateringen är för hög.

Fastighets AB Lunden anser att den genomgående höjdskalen är adekvat, liksom principen att en handfull byggnader tillåts skjutas upp. De anser att det är relevant med påbyggnader, som på Beckershuset, på fler håll i stadsdelen.

Upprop Nitrolack anser att den höga exploateringen inte gör området hållbart.

Ett stort antal privatpersoner tycker att förslaget är för tättbebyggt. Flera privatpersoner framför att förslaget innehåller för höga hus i förhållande till befintlig bebyggelse.

Många privatpersoner anser att höghusen är för höga och bör sänkas eller utgå. Många privatpersoner framför att de tycker att avståndet mellan de höga husen och Reimersholme är för kort och att en vacker utsikt från Södermalm riskerar att förstöras. Flera privatpersoner anser att antalet bostäder/per ytenhet bedöms vara mycket högre än det som byggs på kommunal mark. Motiveringen för detta efterfrågas.

Några privatpersoner tycker att förslaget är välavvägt (yteffektivt och stadsmässigt med sin kvartersstruktur) och att det förbättrats sedan förra gången. En privatperson anser att förslaget har en bra täthet och innebär ett välbehövligt tillskott av bostäder.

Flera privatpersoner anser att antalet bostäder bör minska i området till förmån för allmänna funktioner. Det framförs också, att om innerstad är mål och måttstock, bör det inte byggas högre och tätare än i innerstaden.

Flera privatpersoner framför att ekonomiska intressen får styra planeringen och exploateringsgraden i allt för hög grad. En

privatperson skriver att förslaget innehåller maximalt med bostadsyta på ett för litet område, som sminkas upp med kultur.

En privatperson framför att de höga husen drar ner kraftig vind på vattenplatsen och kajstråket och skuggar dessa platser och vill att kvarteren bryts upp och husen sänks, vilket även skulle göra att ljus kommer in på gårdarna.

Lindéngruppen, Färgfabriken Evenemang och Stiftelsen Färgfabriken framför vidare att de tillbyggnader till Färgfabriken, som föreslås i planförslaget har minimimått.

Struktur och samband

Lindéngruppen, Färgfabriken Evenemang och Stiftelsen Färgfabriken framför att förslagets slutna kvartersstad är i strid med befintliga mer friliggande byggnader.

En privatperson anser att det inte är bra med underbyggda gårdar med garage, då det inte ger bra förutsättningar för grönska och dagvattenhantering m m. Behovet av bostadsgård ifrågasätts av en person, balkonger är viktigare.

Södermalms stadsdelsnämnd framför att med den framtida bro som pekas ut som en strategisk koppling mellan Bergsunds strand och Lövholmen i cykelplanen från 2022, finns möjligheten att skapa ett framtida stråk som håller ihop stan och gör den lite mindre.

Södermalms och Hägerstens-Älvsjö stadsdelsnämnder framför att det är positivt att planen innebär att områdets kajer öppnas upp och att strandlinjen tillgängliggörs för allmänheten med nya målpunkter vid vattnet.

Några privatpersoner framför att det är positivt att Lövholmen blir en fortsättning på innerstaden.

Stadsbild/landskapsbild

Samfundet S:t Erik uttalar att byggnadsvolymer är för höga och kommer att påverka stads- och landskapsbilden negativt. De så kallade höjdmärkena är omotiverat höga i förhållande till topografin.

Flera privatpersoner anser att de höga husen är främmande för Stockholms stadsbild. Det framförs även att höghusen är för höga för detta område och innebär att fel proportioner uppnås mellan befintliga och nya byggnader samt att höghusen dominerar, tar över stadsbilden. Det framförs också att höghuset i kvarter 3 tar fokus från Beckershuset, Färgfabriken och Cementas befintliga bebyggelse (vid kulturplatsen, se illustrationsplan).

Flera privatpersoner framför även att höga hus inte bör byggas ihop med slutna kvarter och att en sänkning av höjdmärkena skulle innebära positiva konsekvenser både på stadsbild och boendemiljöer.

En privatperson anser att då planområdet ligger nära Reimersholme, bör de nya husen inte överskrida Cementas nuvarande höjd. Det framförs också av några privatpersoner att det är problematiskt att bygga högt vid Liljeholmsvikens smalaste del. En privatperson framför att höghusen kommer att förstöra den mjuka siluetten från Södermalm mot Liljeholmen och Gröndal.

En privatperson anser att Lövholmen kommer att bli en mörk stadsdel till följd av de höga husen och någon framför att vybilden från Reimersholme ger en missvisande bild av förslaget, då det är en vidvinkel.

En privatperson anser att höga hus istället bör byggas i utkanten av Stockholm.

En privatperson föreslår att höjderna ska tas ned på höjdaccenterna närmast Gröndal och där det finns kulturhistoriskt värdefull miljö och istället låta höjdvolymer stegras bortåt Cementa och Marievik.

En privatperson framför att de föreslagna tornen är mycket högre än Cementas silo, de refererar inte till platsen och försämrar stadens silhuett.

Skönhetsrådet anser angående mötet med omgivningarna, att strukturen i det framtida Lövholmen med fördel kan utföras som mer sluten mot Lövholmsvägen och mer öppen mot kajen. Exempelvis behöver inte det som kallas kvarter 10 knäckas, utan kan läggas ut som ett rektangulärt kvarter. Mot Liljeholmsviken är flikigheten i den föreslagna planen ett intressant sätt att skapa utblickar och mindre platsbildningar.

Hägerstens hembygdsförening vill att stadsdelen anpassas bättre till omgivande stadsbyggnadskaraktärer.

Flera privatpersoner uttrycker att stadsdelen bör ansluta mer till karaktären i Gröndal och på Reimersholme och mindre till Liljeholmskajen och Hornsbergs strand. Vidare anser flera privatpersoner att Lövholmens historia bör vara mer avläsbar från Mälaren.

Flera privatpersoner anser att Nybohovshöjden inte ska användas som en övre gräns för byggnadshöjder. Stockholm har ett bitvis präglad dalgångsmotiv, som inte bör uttraderas genom att fylla upp i dess lågpunkter.

En privatperson tycker att utformningen av kvarter 1 och 3 bör påminna om Nitrolack och innehålla punkthus och lameller.

En privatperson tycker att man ska ta bort kajen och skapa en mjuk graderad strand som på Reimersholme. En privatperson anser att lägre huskroppar med öppna ytor och torg bör präglade Lövholmens bebyggelse längs vattenlinjen. Förslag framförs att de högsta husen bör sänkas och 2-3 våningar istället adderas på de lägre husen.

En privatperson anser att mer fokus behöver ligga på hur förslaget upplevs från Lövholmsvägen och mindre på hur området upplevs från vattnet.

Flera privatpersoner vill att kvarteren ska slutas mer. En privatperson anser att det inte behövs tre släpp i kvarter 10, då det är det första kvarteret man möts av från tunnelbanan och det är märkligt att planera in lägenheter i markplan med privat kantzoon i detta trafikerade läge.

Flera privatpersoner anser att förslaget inte stämmer överens med Stockholms mer storskaliga Saltsjöside och småskaligare Mälarsida.

Flera privatpersoner anser inte att höjderna trappas ned närmast Gröndal, som det presenteras i förslaget. Byggnadshöjden är 7 våningar som i övriga kvarter. Man föreslår att de sänks till 4-5 våningar. Tidigare har högre hus placerats på höjder. Lövholmen är en av de lägre delarna och bör generellt ha höjder i 5-6 våningar. Endast ett högre hus i högst 12 våningar föreslås för att markera områdets centrum.

En privatperson ifrågasätter att höjderna motiveras av att dessa skulle förstärka den befintliga topografin.

En privatperson framför att stadsrummet runt Trekanten idag präglas av den grönskande förkastningsbranten, som accentueras av den storskaliga och horisontella bebyggelsen på Nybohov. Samrådsförslaget klustrar Lövholmens mycket höga byggnader och bildar en avskärande skärm i vyer från Trekanten mot Mälarens vattenrum och i vyer från Reimersholme mot Nybohov, vilket bedöms som mycket negativt.

Södermalms stadsdelsnämnd anser det är önskvärt att strandkanten vid Lövholmen även fortsättningsvis ger ett grönt intryck sett från Södermalmsidan och man önskar att den nya strandpromenaden får mer grönska, av både sociala, estetiska och ekologiska skäl.

Södermalms stadsdelsnämnd vill lyfta att det finns en konflikt vad gäller stadssiluetten och topografin mellan förslaget och riksintresset för kulturmiljövården "Stockholms innerstad med Djurgården" och vill att hänsyn tas till detta i största möjliga mån.

Gestaltning

Flera privatpersoner tycker att arkitekturen är för generisk, bättre koppling behöver finnas till platsens industriella karaktär. Det framförs också att områdets befintliga byggnader bör bli tongivande i områdets identitet och inte överskuggas av höga hus.

En privatperson tycker att det är vackert att kvarteren är indelade i trapphusenheter. En privatperson vill se en mer klassisk arkitektur i området, en annan framför att den nya bebyggelsen bör ha en flexibel och mångsidig användning och att skillnaderna i uttryck mellan bostäder och kontor bör lösas upp.

En privatperson anser att husen behöver ha en mer industriell stil och att arkitekturen i förslaget är för spretig. Det framförs av en privatperson att bebyggelsen bör ha mer avvikande färg- och materialval.

En privatperson anser att variationen i uttryck (med olika sorters tegel etc) som redovisas i arkitekturprogrammet är bra, men skulle kunna ökas ytterligare. Flera privatpersoner anser att det krävs högre kvalitet och en mer intressant arkitektur på en plats som Lövholmen.

Samfundet S:t Erik anser att taklandskapen i vissa lägen bör bli mer skulpturalt och hämta sin inspiration från stenstaden, exempelvis mot vattnet.

Flera privatpersoner ifrågasätter varför husen har platta tak och tycker att de istället ska ha sluttande tak som på Södermalm.

En privatperson framför att höga hus kan sitta ihop med en lamell men inte placeras i ett stängt kvarter.

Samfundet S:t Erik anser att ambitionsnivån vad gäller signaturbyggnaderna inte infrias.

Flera privatpersoner anser att det är för mycket med tre signaturbyggnader, detta skapar konkurrens med befintlig bebyggelse som behöver vara tongivande. Det framförs också att Stockholms stad bör ställa krav på byggaktörerna att genomföra arkitektävlingar.

Kulturförvaltningen och flera privatpersoner anser att påbyggnaden på Beckerskontoret bör utgå helt. Skönhetsrådet anser vidare att Beckershuset inte bör byggas på enligt förslaget, då byggnaden bör få behålla sin volym i stadslandskapet, men med en möjlig indragen takvåning. Samfundet S:t Erik anser att påbyggnaden på Beckershuset behöver få ett mer ödmjukt möte med befintlig byggnad.

Många privatpersoner framför att påbyggnaden på Beckershuset inte är bra. Det framförs bl a att det förtar byggnadens karaktär och att det inte längre syns att det är Beckers gamla huvudkontor. En privatperson anser att det är viktigt att husets fasader inte ändras och att det är olämpligt att förändra färgen på bottenvåningen, samt att den föreslagna skylten på Beckerhuset inte bör tillkomma då det inte har funnits en sådan skylt på byggnaden tidigare.

En privatperson anser att påbyggnaden på Beckerhuset är vettig.

Samfundet S:t Erik anser att signaturbyggnaden som ersätter Cementas silos undermineras av de andra höjdmärkena. Den högsta byggnaden bör istället placeras i detta läge.

Skönhetsrådet anser att ersättningen av Cementas betongsilo med höghus inte är övertygande, däremot kan rådet eventuellt acceptera ett enstaka välstuderat hus som höjer sig över en samlad helhet. Det framförs av en privatperson att kv 7 bör designas mer liknande Cementas silo, med rundande former, ej högre än idag och i en kulör närmare befintlig bebyggelse. En privatperson anser att det är en fördel att silobyggnaderna tas bort, då dessa är fula och att den nya bebyggelsen inte ska ersättas med byggnader som har silokaraktär.

Några privatpersoner anser att kvarter 1 och 3 mer bör påminna om Nitrolack med en mer öppen struktur och att höghuset i kvarter 3 tar fokus från bl a Beckershuset, Färgfabriken. En privatperson anser att kvarter 1 skärmar av kontakten mot Gröndal och att kvarteret behöver öppnas upp.

En privatperson anser att kv 2 behöver utgå, då den ligger som en omotiverad ö på vattenplatsen och att denna byggnad skärmar av

kontakten med Färgfabriken och andra kulturhistoriskt värdefulla byggnader från Gröndalshållet.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Exploateringsgrad och täthet

Stadsbyggnadskontoret bedömer att Lövholmens läge, i förlängningen av Stockholms innerstad, med mycket god tillgång till kollektivtrafik och närhet till offentlig och kommersiell service, motiverar en tät stadsdel och en hög exploateringsgrad för att till skapa många bostäder i ett centralt läge och bidra till stadens bostadsmål.

Stadsdelens "bas", det vill säga slutna kvarter i 5-7 våningar håller den täthet som återfinns i Stockholms innerstad. Stadsdelen är tänkt att utgöra en fortsättning av innerstaden och tätheten bedöms i det hänseendet motiverad. Samrådsförslagets högdelar som skjuter upp ovanför stadsdelens bas adderar en högre täthet i förhållande till innerstaden. Kontoret ser att högdelarnas komposition och våningsantal enligt samrådsförslaget behöver omarbetas, vilket kommer innebära en lägre bebyggelsetäthet i kv 3 och en högre täthet i kv 7.

Stadsbyggnadskontoret föreslår att planförslaget ändras genom att det högsta huset i kvarter 3 sänks med 8-9 våningar, huvudsakligen för att värna den känsliga vyn från Stadshusterrassen där huset blir väl synligt i stadssiluetten. Samtliga högdelar i kvarter 3, 6 och 8 ges därmed en enhetlig höjdskala om ca 16 våningar istället för de varierande höjderna om 24, 17 och 15 våningar i samrådsförslaget. Detta innebär att stadsdelens siluett ges ett lugnare uttryck sett från både längre håll, sitt närområde och inom stadsdelen. En jämnare höjd är också positiv i förhållande till kulturhistorisk bebyggelse samt de tre signaturbyggnaderna som framträder tydligare när högdelarna ges ett lugnare uttryck. I linje med det förslås också en höjning av en av högdelarna inom kvarter 7 (som i samrådsförslaget är 16 våningar) med 4-5 våningar för att framhäva dess roll som signaturbyggnad i stadsdelen. Höjdskalet ska samspela och inordnas i Södermalms siluett.

Kontoret bedömer också att tätheten och exploateringsgraden behöver ses över generellt för att förbättra ljus- och dagsljusförhållanden för föreslagna förskolegårdar (kvarter 6, 9 och 10) och i de kvarter som har små bostadsgårdar (särskilt kvarter 5 och 7). Planlösningar i kvarter 7 studeras vidare för att säkerställa dagsljusförhållanden och en bra boendemiljö då dess gård är liten och mörk. Inför granskningen tas dagsljusberäkningar fram för respektive kvarter.

Beaktat att föreslagna ändringar görs bedömer kontoret stadsdelens täthet som lämplig.

Färgfabrikens tillbyggnader och dess gestaltning ska studeras vidare.

Struktur och samband

Kontoret anser inte att sluten kvartersbebyggelse står i strid med befintliga byggnader. Kontoret bedömer att nya kvarter i sluten kvartersform bidrar till att skapa en sammanhållen ram och en lugn bas som fond till befintliga byggnader som framhålls.

Kontoret instämmer att det är eftersträvansvärt med kvarter utan underbyggda gårdar för att ge bästa förutsättningar för dagvattenhantering och grönska på gårdarna. Planförslaget behöver däremot tillgodose parkeringsbehovet i enlighet med det projektspecifika parkeringstalet vilket, med nuvarande parkeringslösning, kräver att kvarteren har underbyggda gårdar med garage.

En cykelbro mellan Bergsunds strand och Lövholmen skulle vara bra för att knyta stadsdelarna närmare varandra, men det finns praktiska utmaningar av ett genomförande. Planförslaget bedöms inte motverka en framtida cykelbro. Bron utreds separat, dvs utanför detta projekt.

Stadsbild/landskapsbild

I samrådsförslaget har Lövholmen förhållit sig till stadens silhuett genom att inordna sig i den övergripande karaktären som är att höga hus grupperas tillsammans i kluster och samspelar med andra grupper av höga hus, till exempel i Marievik och Liljeholmskajen. Tillsammans utgör de en ny årsring i förlängningen av innerstaden. Kontoret ser däremot att Lövholmens höjdskala i förhållande till stadens silhuett behöver omarbetas fram till granskning, se svar ovan under rubriken "Exploateringsgrad och täthet".

Stadsdelens fronter mot vattnet, Lövholmsvägen och Trekantsvägen har en sammanhållen skala i fem till sju våningar som relaterar till närliggande bebyggelse i Gröndal och Liljeholmen såväl som Reimersholme, Bergsunds strand och Hornstull på andra sidan vattnet. Beaktat detta bedömer kontoret att ny bebyggelse har ett anpassat förhållningssätt i mötet med angränsande stadsbyggnadskaraktärer. Som undantag tillåts en högre byggnad på platsens för Cementas silobyggnad väl synlig från exempelvis Liljeholmsbron.

Mot omgivande vattenrum är det en medveten avsikt att förslaget ska bilda en tydlig och sammanhållen kvarterstadsfront. Lövholmens möte med vattnet speglar kvarterstadsens avslut mot vattnet i Bergsunds strand, ett distinkt möte med vattenrummet som återfinns på flera håll i staden. Kontoret delar därmed inte Skönhetsrådets idé om att göra strukturen mer öppen mot vattnet. Mot Lövholmsvägen ser kontoret fördelar med flikar som bildar entréplatser till stadsdelen i goda sollägen och därför delas inte Skönhetsrådets förslag om att göra strukturen mer slutet mot Lövholmsvägen.

Släpp i kvarteren behövs och är motiverade på vissa platser, i väderstreck utmed solens bana, för att släppa in ljus på gårdar, framför allt där det finns förskolegårdar.

Ett bevarande av siloanläggningen har inte bedömts möjlig då den upptar en stor yta och kraftigt reducerar antalet lägenheter som kan rymmas på platsen.

Kontoret delar inte synpunkten att Lövholmens historia behöver bli mer avläsbar från vattnet. Vid Vattenplatsen förblir kajen obebyggd så att Färgfabriken, Smedjan och delvis Förbandsfabriken även fortsatt får annonsera sig mot vattnet och Reimersholme. Även Cementa- och Kolsyrekaajerna bevaras och avsikten är att även uppfordringsverket intill siloanläggningen ska bevaras.

Kontoret bedömer att omtolkningen av Cementas silos i kvarter 7 kan tillåtas bli högre än befintliga silobyggnader. Med nya kvarter får Lövholmen en ny, högre silhuett där kvarter 7 som signaturbyggnad ska särskilja sig i siluetten. Sänkning av andra högdelar inom Lövholmen innebär att kvarter 7 framträder än tydligare, se även svar under Gestaltning.

Avsikten är att den befintliga grönskan som finns utmed strandkanten bevaras. Detta innebär att strandkanten vid Lövholmen även fortsättningsvis kommer ge ett grönt intryck enligt Södermalms stadsdelsnämnds önskemål. Nya träd planteras i små grupper utmed strandpromenaden där strukturen, med hänsyn till övriga funktioner, tillåter.

Gestaltning

Avsikten med planförslagets gestaltungsprinciper är att det ska finnas ett tydligt släktskap mellan ny bebyggelse som tillsammans skapar en lugn och sammanhållen bas mot befintliga industribyggnader och omgivningen. Nya kvarter, undantaget de tre

signaturbyggnaderna, har som uppgift att träda tillbaka för att lyfta fram befintliga byggnader. Kvarteren ges tillbakahållna och enkla volymer i syfte att de ska bilda stadiga ramar runt de bevarade byggnaderna. Tillagd bebyggelse tydliggörs mot befintlig bebyggelse främst genom byggnadernas avvikande funktion, skala och typologi samtidigt som material och kulör inordnar sig i den ursprungliga karaktären. En viktig identitetsbärare för Lövholmen är teglet och de varma tonerna. Fasaderna består i huvudsak av tegel i varma toner med ljus fog. Genom subtila skiftningar i ton kan de befintliga byggnaderna tydliggöras samtidigt som en harmonisk helhet uppnås.

Sammantaget är gestaltningsprinciperna en avvägning mellan att särskilja och inordna. Nya byggnader särskiljs från befintliga genom skala, struktur och typologi så att den befintliga bebyggelsen framträder. Ny bebyggelse inordnas samtidigt i ursprunglig karaktär med tegel och varma toner i syfte att skapa en harmonisk helhet. Kontoret bedömer att förslaget är väl avvägt på den punkten och står fast vid samrådsförslagets gestaltningsprinciper.

Angående förhållandet i skala på ny och befintlig bebyggelse, se svar under rubriken "Täthet och exploateringsgrad".

Kontoret anser att taklandskapet ska vara återhållsamt och ge ett lugn till siluetten på avstånd. Låglutande tak är lämpligt då husen har indragen eller indragna takvåningar för att bryta ned skalan. Därför regleras med bestämmelse att tak i kvarter 1-10 får utformas med max 6 graders lutning. I kvartersbebyggelsen kommer låglutande tak inåt mot gårdarna dominera för avvattning av taken in mot gård.

Kontoret anser att höga hus kan placeras i slutna kvarter enligt samrådsförslaget. Höjdaccenterna står fria och ej motbyggda på en av sidorna för att upplevas som en sammanhållen byggnadskropp från gatunivå till takavslut. Höjdaccenterna kan avläsas som en del av de kvarter de står i, och samspelar samtidigt med övriga höjdaccenter genom riktning, proportioner och vertikal indelning.

Signaturbyggnaderna, dvs Nitrolackfabriken, byggnaden som ersätter Cementas silos och Beckerskontoret, ska genom nytolkningar och tillägg stärka Lövholmens industriella identitet utan att inbördes konkurrera med varandra. För samtliga signaturbyggnader krävs en hög arkitektonisk kvalitet, vilket föreslås ske genom att parallella uppdrag genomförs.

En påbyggnad på Beckerhuset bedöms som lämplig med hänsyn till byggnadens roll i stadsbilden och då det är en av signaturbyggnaderna.

En höjning av en av högdelarna inom kvarter 7 med 4-5 våningar prövas för att stärka denna byggnads roll i stadsdelen ytterligare. Dagsljusförhållanden behöver särskilt ses över i detta kvarter, då gården är liten och enkelsidiga lägenheter bör undvikas i de delar som vetter mot gård.

Kontoret bedömer att den mest lämpliga strukturen för kv 1 och 3 är i form av slutna kvarter. Kvartersformen motiveras av gestaltungsprincipen att nya kvarter i Lövholmen ska utgöra en sammanhållen ram mot omgivningen och att kvarteren ska bidra till en stadsmässig front mot Lövholmsvägen. Vidare bedöms slutna kvarter som den mest ändamålsenliga strukturen för att skydda bostäder mot Lövholmsvägens buller. Slutna kvarter möjliggör goda lokallägen i kvarterens bottenvåningar i direkt anslutning till Lövholmsvägen och fyrvägs korsningen.

Höghuset i kvarter 3 sänks till granskning av detaljplanen. Därmed kommer det ta mindre fokus från Färgfabriken och Beckershuset i förhållande till höghusets volym i samrådsförslaget.

Kontoret bedömer att kv 2 i sin placering, form och omfattning är motiverad. Kv 2 utgör en av tre signaturbyggnader och placeras där Nitrolackfabriken idag står. Byggnaden får ett något större fotavtryck än Nitrolackfabriken. Byggnadens form och robusta karaktär minner om Nitrolackfabriken och om platsens industriella historia. Lokaler i byggnadens bottenvåning får ett fint läge mot vattnet och bidrar till stadslivet på vattenplatsen.

Kulturmiljö

Riksintresse för kulturmiljövården

Länsstyrelsen bedömer att 24-våningshuset påverkar den känsliga vyn från Stadshusterassen som idag är homogen, med endast Högalidskyrkans torn som bryter silhuetten. 24-våningshuset blir synligt från flera platser inom det känsliga landskapsrum som Riddarfjärden utgör. Kommunen behöver därför bearbeta förslaget gällande det högsta husets placering och höjd. Bearbetningen bör bidra till att den mycket känsliga vyn, sett från Stadshusterrassen och Riddarfjärden, fortsatt värnas utifrån riksintressets utpekade värden och uttryck.

Vidare efterfrågar Länsstyrelsen en bedömning av kumulativa effekter och att kommunen kompletterar med vyer från Norr

Mälarstrand, Riddarholmens norra strand samt från Sofia kyrka mot planområdet. I bedömningen av kumulativa effekter bör tillkommande bebyggelse i Marievik, Telefonplan och Liljeholmskajen tas med.

Södermalms stadsdelsnämnd vill lyfta att det finns en konflikt mellan förslaget och riksintresset för Stockholms innerstad. Hänsyn till riksintresset bör tas i största möjliga mån.

Flera privatpersoner anser att förslaget bör beakta slutsatserna i den kulturhistoriska konsekvensanalysen att förslaget ger en negativ påverkan på riksintresset Stockholms innerstad och ifrågasätter varför inte detta samt Stockholms byggnadsordning efterföljs.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Södermalms och Hägerstens-Älvsjö stadsdelsnämnd framför att förslaget är positivt då flera av områdets byggnader som påminner om platsens industrihistoria bevaras.

Kulturförvaltningen lyfter att några av varsamhetsbestämmelserna och skyddsbestämmelser för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse bör ses över till granskningen.

För att få en bredare förståelse för platsens tidsdjup anser Skönhetsrådet att fler byggnader, även av yngre ålder bör bevaras, t.ex. Nitrolack eller Cementas verkstads- och personalbyggnader. Skönhetsrådet ser positivt på bevarande av äldre byggnader och föreslår att dessa t ex kan användas som lokaler för nya förskolor.

Samfundet S:t Erik anser att om inte kulturmiljön hanteras mer varsamt finns risk att den blir svår att uppleva då ett flertal byggnader rivs och den tillkommande bebyggelsen är massiv och storskalig.

Hägerstens hembygdsförening anser att detaljplanen inte bör medge ombyggnad till bostäder av befintliga byggnader och att dessa inte ska gömmas bakom nya högre byggnader. Föreningen vill även att skorstenarna bevaras.

Exploateringsnämnden motsätter sig inte att Uppfordringsverket och Portvaksstugan bevaras, men anser att det borde vara fastighetsägarna som drar nytta av detaljplanens tillkommande byggrätter som också bär det ekonomiska ansvaret genom att fortsatt äga byggnaderna. Exploateringsnämnden anser därför att stadsbyggnadskontoret behöver ändra detaljplanen så att byggnaderna fortsätter vara inom kvartersmark och i privat ägande.

Trafikkontoret anser också att Uppföringsverket och Portvaktstugan inte ska ligga på allmän plats. Tillsammans med bevarade industrispår behöver det förtydligas vem som ska äga, underhålla och förvalta dessa byggnader/anläggningar och vad kulturmärkningen i plankartan innebär för omkringliggande verksamhet och mark.

Upprop Nitrolack (med 3242 namnunderskrifter), Gröndals intresseförening, Hägerstens hembygdsförening samt ett mycket stort antal privatpersoner vill att Nitrolackfabriken bevaras. Socialdemokratiska föreningen i Gröndal – Liljeholmen vill också att Nitrolackfabriken bevaras då man anser att den är minst lika kulturhistoriskt värdefull som de byggnader som föreslås sparas. Upprop Nitrolack framför att genom ett bevarande av Nitrolack bildas ett torg (hörna) med byggnader som representerar olika tider och med olika karaktär och olika verksamheter. Det behövs fler äldre byggnader för att uppnå den kritiska massa som krävs för att platsen ska vara läsbar och för att Liljeholmen ska vara en levande stadsdel med mer än bara bostäder.

Flera privatpersoner framför att om inte Nitrolack kan bevaras bör den återskapas med en liknande volym och behöver innehålla kultur eller allmänna funktioner. Om Nitrolack rivs anser Gröndals intresseförening att ny byggnad bör bli så lik originalet som möjligt. En privatperson anser att huset som ersätter Nitrolack inte är fint och efterfrågar en takbar på detta hus.

Upprop Nitrolack och flera privatpersoner anser att fler äldre industribyggnader från området behöver sparas. Det framförs också att argumenten för rivning brister och att åtgärdsutredningen för Nitrolack baseras på antaganden av vad en ny byggnad kostar och inte innehåller koldioxidskattningar av alternativen. En privatperson framför att argumenten för rivning av Nitrolack är bristfälliga, då utredningen bygger på antaganden av vad en ny byggnad kostar, beräkningar av koldioxidutsläpp för de olika alternativen behöver också tas fram. Det framförs också att Nitrolack har tillåtits att förfalla.

Flera privatpersoner anser att Lövholmens historia ska vara fortsatt läsbar från Mälaren och andra håll och att de gamla industribyggnaderna inte ska skymmas av ny bebyggelse.

En privatperson anser att den kulturhistoriska dokumentationen bör rättas och har forskat vidare kring de äldsta byggnaderna inom Lövholmen.

En privatperson ifrågasätter om hus 13-15 är värda att sparas.

Några privatpersoner vill att silobyggnaden ska behållas och att de ska byggas om till bostäder. En privatperson undrar hur höga Cementas byggnader är i förhållande till föreslagna byggnader.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Riksintresse för kulturmiljövården

Angående vyn från Stadshusterrassen, se svar under rubriken "Förslagen bebyggelse/exploateringsgrad och täthet".

Den antikvariska konsekvensanalysen kommer att utvecklas med fler vyer från Riddarholmens norra strand, Norr Mälarstrand och Sofia Kyrka samt att de kumulativa effekterna ska utvecklas.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Skydds- och varsamhetsbestämmelserna kommer att ses över till granskningen, bl a till följd av ett fördjupat underlag som ska tas fram i form av antikvariska förundersökningar för respektive byggnad som bevaras.

Angående användande av äldre lokaler för förskolor, se svar under Markanvändning och funktioner. Avvägning av bevarande respektive rivning av byggnader finns motiverat i planbeskrivningen. Nitrolack bedöms inte vara lämplig att bevara då det finns ingjutna klorider i betongen samt då det finns förorenade ytskikt på insidan av byggnadens väggar, förorenade byggnadsdelar samt förorenad jord på djupet öster om byggnadskroppen och även i jord och luft under byggnaden. I framtiden åtgärdsutredning görs bedömningen att en total ombyggnad måste utföras för att göra byggnaden säker och förlänga dess livslängd. Stadsbyggnadskontoret bedömer att en rivning bedöms vara det bästa alternativet för att uppnå en riskreduktion som är långsiktigt hållbar.

En omvandling av befintliga Beckershuset till bostäder behöver fortsatt utredas bland annat till följd av stomljudsproblematik från tvärbanan.

En av skorstenarna intill det s k "Snickeriet" kommer att bevaras.

För att bevara ytterligare kulturhistoriskt värdefull bebyggelse ska det prövas, om hela Snickeriet (hus 13), intill kvarter 6, kan bevaras.

Förvaltning av uppforderingsverket och portvaktshuset ska utredas vidare inför granskning av detaljplanen. Beroende av lösning påverkar detta hur plankartan utformas för dessa, dvs huruvida de planläggs som kvartersmark eller inom allmän plats.

Avseende Nitrolack är det många avvägningar som gjorts avseende rivning, särskilt föroreningsproblematiken. Angående analys av klimatpåverkan, se avsnitt Hållbarhet och klimatanpassning.

Avsikten med planförslaget är att flera historiska byggnader synliggörs från vattnet, men även från Lövholmsvägen.

Formulering om de äldsta byggnaderna i planbeskrivningen och antikvariska utredningar ses över utifrån framtaget material i yttrandet (avseende Snickeriet, hus 15 m fl).

Hus 13-15 bedöms som viktiga att spara utifrån att byggnader från flera tidsåldrar då bevaras och som även minner om olika användningar av byggnaderna. De bidrar också till att skapa en koncentration av befintliga byggnader centralt i området, vilket även är positivt för den centrala platsbildningen vid lekplatsen och kulturplatsen.

Skillnaden avseende höjder mellan Cementas silo och förslaget framgår av vyerna i den antikvariska konsekvensanalysen. En ombyggnad av den befintliga silobyggnaden till bostäder bedöms inte som lämpligt då detta skulle innebära att ett relativt litet antal bostäder tillkommer. Ett delvist bevarande har också bedömts som svårt utifrån denna aspekt. Dock planeras uppforderingsverket att bevaras för att ge ett avtryck av områdets tidigare hantering av cement på platsen.

Angående påbyggnad på Beckerhuset, se svar under Föreslagen bebyggelse/gestaltning.

Olägenheter och lokalklimat

Många privatpersoner på Reimersholme ifrågasätter de höga byggnaderna och motiveringen av dessa då de skuggar kajstråket vid Reimersholme vintertid, som är väldigt populärt. Sol på kajstråket året om är viktigt för promenader, vinterbad etc och det är viktigt att bevara kvaliteten och livskvaliteten för de som redan bor i området. Avståndet till Reimersholme är för kort för de höga byggnaderna som föreslås och de anser vidare att förslaget ger stora konsekvenser för Reimersholme för badare, växtligheten, boende och verksamheter som förskola. En privatperson framför att förskolan Karusellen påverkas negativt liksom delar av förskolan

Sagan. En privatperson framför att kajpromenaden vid Reimersholme är plan och tillgänglig och därför är det viktigt att förhållanden där är goda. Det framförs vidare att kajpromenaden används mycket under vintern, då alla chanser till sol behövs och att badplatsen som används av vinterbadare hamnar i skugga. Flera privatpersoner framför oro för att förslaget innebär värdeminskning för bostäder/lägenheter på Reimersholme. En privatperson undrar hur många lägenheter man går miste om genom att göra byggnaderna lägre så att de inte skuggar Reimersholme. En privatperson anser att det högsta huset kommer att förstöra utsikten för de som bor på Ljustöparbacken och sänka värdet på bostäderna där.

Brf Bränneriet framför att det är viktigt med sol på kajstråket vid Reimerholme för promenader och vinterbad.

Södermalms stadsdelsnämnd framför att det är önskvärt att den nya bebyggelsen i största möjliga mån utformas så att skuggeffekterna på Reimersholme blir så små som möjligt.

Flera privatpersoner framför att sol- och skuggstudien är ofullständig och missvisande, då inte Reimersholme behandlas i text och framför att tiderna för studierna inte är valda för att visa de fulla konsekvenserna av de höga husen. Förhållanden behöver även redovisas vintertid kl 15 samt vid vintersolståndet. En privatperson framför att i analysen för solljusförhållanden för vår- och höstdagjämning dras en pil till yta för lekplats, den yta som påvisas är kulturplatsen dvs inte en plats som är direkt avsedd för barn. Det framförs också att en inzoomad solstudie över lekplatsen bör göras för att säkerställa att antal timmar solljus kan tillgodoses.

En privatperson anser att den framtagna skuggstudien är missvisande och visar ideala tillstånd. En privatperson framför att bilderna som tagits fram inte har verkliga solförhållanden.

Hägersten - Älvsjö stadsdelsnämnd framför att den höga exploateringsgraden leder till att kajstråket mot norr, många gatumiljöer och bostadsgårdarna bara har sol under sommaren, och då endast en del av dagen. Resten av året ligger de i skugga, vilket ger mindre grönska och platserna fungerar mindre bra för rekreation. Kring det högsta huset med 24 våningar i kvarter 3 kan det även bli blåsig. Med ett bättre lokalklimat och mer grönska vill fler vistas i de publika rummen; de blir då mer befolkade och upplevs tryggare. Illustrationerna i planbeskrivningen kan gärna kompletteras med vilken tid på året och dagen som de avbildar. Illustrationer vid vår- och höstdagjämning skulle ge en mer

representativ bild av ljusförhållandena under året på de olika platserna, än de korta skuggorna under sommaren.

Trafikkontoret noterar att det på gårdsmiljöerna råder skugga stor del av året, och ser utmaningar i att skapa attraktiva gårdsmiljöer utifrån det. Illustrationerna visar grönytor på gårdarna, men detta kan bli svårt att uppnå utan tillräckligt med solljus och värme. Barns utemiljö i staden noterar att den höga exploateringen gör att gårdarna kommer att ligga i skugga stora delar av året. Under vår- och höstdagjämning får de endast 0–2 soltimmar per dag mot Boverkets rekommendation om 5 timmar sol per dag. BUMS bedömer att Boverkets rekommendationer avseende solljus och byggnadsregler för dagsljuskrav förbises i detaljplanen vilket de anser upprörande. Reglerna, poängterar BUMS, är till för att säkerställa att barns välmående kommer i första hand. Det naturliga dagsljuset påverkar barns dagsrytm, koncentration och välmående. Även en privatperson framför brister rörande solljus på förskolor i förhållande till Boverkets rekommendation ovan.

Många privatpersoner anser att det finns för många hårdgjorda och skuggiga ytor i planförslaget. Flera privatpersoner anser att förslaget inte skapar trivsamma boendemiljöer. Gårdarna är små och skuggorna från husen långa. Fler privatpersoner skriver också att höga hus skapar blåsiga miljöer och dålig utemiljö för barn.

Flera privatpersoner anser att inte Marievik och Liljeholmskajen bör vara förebild för Lövholmen, då dessa är skuggiga och vindutsatta stadsdelar.

En privatperson framför oro att den nya bebyggelsen skuggar Gröndal. En privatperson menar att förslaget är negativt för de som vistas på uteserveringar på Bergsunds strand, då dessa kommer att skuggas och den fria sikten störs av höga hus.

En annan privatperson framför att förskolegårdar inom bostadskvarteren ger en bullrig boendemiljö.

En privatperson anser inte att bryggan med badplats bör anläggas, då det finns risk för störningar från de som kommer vistas där.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Avseende skuggning av Reimersholme visar solstudier att skuggor från Lövholmens högsta hus kommer att träffa Reimersholmes strandpromenad och i viss utsträckning bebyggelse på Reimersholme från mitten av oktober till slutet av februari. De höga husen utgör dock ingen kompakt bebyggelsevolym och det kommer fortsättningsvis finnas flera platser där solljuset träffar kajen och

bebyggelsen under den mörka årstiden. Husens skuggor vandrar så att samtliga platser på Reimersholme får del av solljuset under dagens ljusa timmar, undantaget perioden kring vintersolståndet då stora delar av strandpromenaden ligger i skugga hela dagen.

Lövholmen är i översiktsplanen utpekad för en särskilt omfattande utveckling. Stadens bostadsmål är tydliga och behovet av bostäder stort. Lövholmen utgör ett strategiskt läge för bostäder, centralt beläget nära kollektivtrafik och service. Det är med hänsyn till detta rimligt för omgivningen att förvänta sig tät bebyggelse med ett stort antal bostäder på Lövholmen och att utvecklingen i viss utsträckning kan innebära en olägenhet för omgivningen. Kontoret bedömer därför att de höga husens skuggor på delar av Reimersholme, under den mörka delen av året, får accepteras.

Omarbetning och sänkning av det högsta huset inom kv 3 kommer att bidra till att strandpromenad och bebyggelse på Reimersholme skuggas i något mindre utsträckning på vintern, medan en höjning av en högdal i kv 7 innebär en utökning av skuggningen.

Solstudien kompletteras fram till granskningen med bedömning av påverkan på Reimersholme. Solstudien kompletteras vidare med förhållanden vintertid kl 15 samt vid vintersolståndet. Markering av lekplatsen med pil i solljusförhållanden för vår- och höstdagjämning ses över. En inzoomad solstudie över lekplatsen och andra allmänna platser kommer att tas fram i samband med framtagandet av systemhandlingen.

Avseende solstudiens tillförlitlighet baseras den på en georefererad modell av Lövholmen. Modeller är alltid representationer av verkligheten och det går därför inte att säga att modellen visar verkliga solförhållanden. Kontoret bedömer däremot att solstudien har den tillförlitlighet som kan förväntas av en solstudie.

Kontoret bedömer att de delar av kajstråket som ligger utmed kvarter 5, 6 och 7 huvudsakligen skuggas på dagen av angränsande kvartersbebyggelse i 5–7 våningar oavsett tid på året. Kontoret bedömer inte att någon av de högre byggnaderna leder till att kajstråket ligger i skugga stora delar av året. Snarare har det att göra med att kajen vetter mot norr vilket är en fast förutsättning.

Kontoret gör bedömningen att de flesta av de publika platserna är placerade så att de får god solljusinstrålning. Däribland vattenplatsen, kulturplatsen och lekparken samt entréplatserna mot Lövholmsvägen. Att vissa av gatumiljöerna blir skuggiga bedömer

kontoret är en konsekvens som är svår att undvika i en tät stadsdel med slutna kvarter.

Omarbetningen och sänkningen av de högsta husen kommer att ge bättre solljusförhållanden på några av de allmänna platserna vissa tider på dygnet och vissa årstider. En sänkning av det högsta huset i kvarter 3 kan leda till bättre vindförhållanden i gatunivå. Detta behöver detaljstuderas i uppdaterad vindanalys till granskningen.

Kontoret bedömer att bostadsgårdarna får begränsat med solljusinstrålning förutom under sommaren då alla kvarter utom kvarter 5 och 7 har goda solförhållanden. Kvartersutformningen i kvarter 5 och 7 behöver studeras vidare till granskning med syfte att skapa bra boendemiljöer.

Takterrasser med direkt solinstrålning kompletterar bostadsgårdarna i kvarter 5, 7, 9 och 10. I de kvarter som även har förskolegårdar, kvarter 6, 9 och 10, behöver kvartersutformningen studeras vidare utifrån syftet att skapa bättre solförhållanden på förskolegårdarna.

Marievik och Liljeholmskajen pekas inte ut som förebilder för Lövholmen. Lövholmen är en stadsdel med en egen historia, identitet och plats i staden. Däremot bedömer kontoret att Lövholmens plats i staden är sådan att den högre bebyggelsen som föreslås kan inordnas i ett sammanhang med Marievik och Liljeholmskajen som tillsammans utgör en ny årsring av innerstaden.

Avseende skuggpåverkan på Gröndal kommer den nya bebyggelsen tidiga förmiddagar vintertid att skugga delar av Gröndal som ligger närmast Lövholmen. Bergsunds strand skuggas av bebyggelsen i Lövholmen på eftermiddagar under hösten och vintern. Kontoret bedömer att detta är konsekvenser av stadsutvecklingen som är rimliga att förvänta sig och som får accepteras av omgivningen.

Vad gäller buller från förskolor mot bostäder bedömer kontoret att det i en tät stadsdel som Lövholmen inte är möjligt att placera förskolor i egna kvarter. Kontoret bedömer därmed att det är lämpligt även ur bullerhänseende att bostäder och förskola lokaliserar i samma kvarter. Förskolans verksamhet låter mest dagtid på vardagar, den tid då flest boende inte är hemma.

Det finns ett behov av fler badplatser inom Lövholmen, Gröndal och Vinterviken enligt handlingsplan för nya bad, 2022. Lövholmen pekas ut som möjligt att utreda för bad. Kontoret bedömer att det

främst är bostäder i kv 2 som berörs av eventuella störningar från badplatsen. Det bedöms ändå som lämpligt med en badplats i närheten av bostäderna, då en plats för vistelse i detta goda solläge utgör ett viktigt allmänt intresse.

Parker, grö- och vattenområden

Friyta

Södermalms stadsdelsnämnd framför att även intilliggande parker inom Södermalms stadsdelsområde sannolikt kommer att få ett ökat besöksstryck i samband med att de nya bostäderna tillkommer i Lövholmen. De vill därför att tillräcklig mängd nya parker anläggs i förhållande till antalet nya bostäder i hela området (där också de nya bostäderna i Marievik ingår). Parkerna bör vara slittåliga, ha gott lokalklimat och vara tillgängliga för alla.

SDN Älvsjö- Hägersten skriver att för de stora projekten Marievik, Södertäljevägen, Liljeholmens centrum och Lövholmen hänvisas de nya invånarna i stor utsträckning till parkytorna runt Trekanten för rekreation. Det kommer att innebära ett kraftigt ökat besöksstryck på denna parkmark. Nämnden är mycket positiv till programmet för Trekantsparken, men vill poängtera att åtgärderna måste finansieras via exploateringsprojekten då stadsdelsnämnden inte har medel för så stora upprustningar.

Trots upprustningen av Trekantsparken och hänvisning dit anser nämnden Älvsjö-Hägersten att det finns behov av mer friytor inom planen för Lövholmen. Framför allt förskolegrupper kan inte gå långt och den lekplats som planeras i Lövholmen är relativt liten och kommer att få ett mycket högt besöksstryck. Många besökare och barngrupper från områdets 14 förskoleavdelningar kommer att leda till ett högt slitage. Största delen av ytorna måste hårdgöras och det kan bli svårt att undvika gummiytor och konstgräs som inte är miljömässigt hållbara material. Lekplatsen är inte heller tillräckligt stor för att innehålla gungor, vilket alltid är efterfrågat. Nämnden stödjer rekommendationen i barnkonsekvensanalysen att utöka den centrala parkytan i Lövholmen med torg- och gatumark intill för att få en större sammanhängande parkyta med plats för både park och en lite större lekplats. Nämnden vill även att parkfunktioner för lite större barn utvecklas på grönytan väster om planområdet, då en fördel är att barnen inte behöver korsa den trafikerade Lövholmsvägen. Även om bollplanen tillfälligt har en annan användning så är det en viktig parkfunktion för de nya invånarna, som behöver kompenseras. Platser för äldre ungdomar behöver också planeras in, vid utformningen av kajstråket och solbryggorna är det viktigt att tidigt ta ställning till var man ska anpassa ytor för

att klara skejtåkning och var det bör förhindras för att inte skada anläggningarna.

SDN Älvsjö-Hägersten noterar vidare att den centrala lekplatsen och torget samt kajen och solbryggan i väster har bra sollägen och är solbelysta hela året. De kommer att bli populära platser att vistas på.

Miljö- och hälsoskyddsnamnden framför att tillgången till friytor av grön karaktär inom planområdet bör studeras vidare, då planförslaget medför en tät bebyggelse och en hög hårdgöringsgrad där friytorna främst utgörs av stora öppna kajer.

Trafikkontoret vill lyfta att det är väldigt lite yta för barn i området. Platsen som är utpekad som lekplats i området är väldigt liten, inte särskilt grön för att betecknas som park och påverkad av höjdskillnader.

Samfundet St Erik anser att friytan på kvartersmark behöver studeras vidare eftersom den håller låg kvalitet. Bostadsgårdar och förskolegårdar samsas om samma utrymme som är mörkt och begränsat till ytan. Det är positivt att kajstråket öppnas upp och mötesplatser skapas, men parken är liten och kommer att utsättas för ett högt besöksstryck med alla nya invånare.

Barnens utemiljö i staden framför att nya lekplatser i Trekantsparken inte löser problemet. Dessa kan ses som ett komplement till förskolegårdarna men inte som en ersättning eller kompensation för dem. Utflykter är svåra att göra om tillräckligt antal pedagoger saknas och extra uppsikt behövs vilket stryper den fria leken.

Hägerstens hembygdsförening vill att behovet av gröna friytor tillgodoses inom planområdet vilket innebär att exploateringsgraden måste sänkas och att en större park skapas inom Lövholmen.

Vintervikens trädgård anser att mängden grönyta per person bör utökas kraftigt och att Trekantsparken inte räcker för att klara friytetillgången. Det framförs vidare att ytan för lekplats behöver utökas samt även de gröna ytorna generellt. Föreningen framför vidare att kv 1 och 2 bör tas bort från förslaget och istället ge plats för grönska, konst, kultur och lek.

Upprop Nitrolack framför att fler gröna ytor platser behövs för rekreation till följd av stadsutvecklingen.

Även kollektivhusföreningen BRF Trekanten menar att Trekantsparken inte räcker som friyta. Mer friyta behövs inom Lövholmen.

Grändals intresseförening framför synpunkter på programmet för Trekantsparken. Föreningen anser att förslaget för Gläntan är bra. I Östra skogen bör inte alltför stora ingrepp göras, multisportplanen bör ges en annan placering m m.

Stiftelsen Färgfabriken anser inte att förslaget tar hänsyn till det stora antalet gymnasieungdomar som finns i området. Det är för liten friyta, plats för spontanidrott saknas och mer grönska behöver planeras in.

Flera privatpersoner anser att det behövs mer grönytor i Lövholmen, för att inte omgivande friytor som Trekanten ska belastas alltför hårt av fler besökare. Det framförs att det inte borde få ske att andel grönyta/person i Lövholmen endast är 0,4 kvm, jämfört med stadens riktlinjer om 10 kvm. En privatperson framför att det är viktigt att lekytorna i Lövholmen blir större och flera och att det är viktigt att dessa blir multifunktionella så att de kan brukas av flera intressegrupper. Det framförs även att förslaget inte tar hänsyn till den stora mängd gymnasieungdomar som befolkar området. En privatperson vill att en bemannad parklek ska uppföras.

En privatperson finner det anmärkningsvärt att planförslaget inte innehåller några förslag på nya parker trots att det står i översiktsplanen att när Lövholmen omvandlas till en ny stadsdel behövs fler parker.

Micasa och flera privatpersoner är positiva till upprustning Trekantsparken. Flera privatpersoner anser att förslaget för Trekantsparken riskerar att göra den norra stranden överprogrammerad och att rekreativa värden behöver kvarstå samt en lekplats för äldre barn behöver uppföras inom Lövholmen. Det ifrågasätts också om det behövs en hundrastgård då det finns en i Vinterviken.

En privatperson framför att torget framför Färgfabriken är bra. En annan privatperson anser att Kulturplatsen är för hårdgjord.

En privatperson anser att det är av yttersta vikt att Vattenplatsen blir en grönyta som kan hantera stora vattenmängder och förhindra att de rinner rakt ut i Mälaren. Även på kulturplatsen och lekplatsen bör man undvika hårdgjorda ytor och tillföra mer grönyta för att kunna hantera kommande skyfall och för att öka den biologiska mångfalden i området.

En privatperson anser att en stadsdelspark för alla åldrar behöver anläggas i Lövholmen. Den föreslagna parken med lekplats bedöms få så stort tryck att den inte kan utgöra ”grön oas” såsom den definieras i förslaget. Det framförs vidare att största delen av lekplatsen ligger i skugga under vår och höst. Omgivande hus föreslås sänkas för att få bättre solförhållanden på lekplatsen.

Flera yttranden berör förslag för en temporär platsutveckling, se vidare under Övriga frågor/genomförande.

Angående synpunkter på ianspråktagande av mark där strandskydd återinträder, se Miljö/strandskydd.

Natur, ekologi och grönska

Södermalms stadsdelsnämnd framför att det är viktigt att platsens nuvarande funktion som spridningskorridor mellan de viktiga naturområdena Vinterviken och Årstasskogen bibehålls och att tillräcklig grönstruktur tillförs. Tillförandet av grönstruktur är också viktigt för att exempelvis omhänderta dagvatten och sänka lufttemperaturen varma och soliga dagar i området. Önskvärt vore också att fler ekar planteras för att stärka det viktiga habitatnätverket av eklevande insekter.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden anser att genomförandet av föreslagna skyddsåtgärder för fågelarterna fiskmås och gråtrut bör säkerhetsställas.

SVOA skriver att de har en LÅP-åtgärd (lokal åtgärdsprogram) för fiskvandring mellan Trekanten och Riddarfjärden.

Kollektivhusföreningen BRF Trekanten och några privatpersoner framför att det är viktigt att värna den biologiska mångfalden inom Trekantsparken.

Barns utemiljö i staden skriver att planförslaget bygger på att Trekantsparken utvecklas med nya lekplatser m.m. men det saknas analyser av vilka ekologiska konsekvenser de föreslagna åtgärderna för lek och bollsport får för naturen. Detta är viktigt då Trekantsparken utgör ett ekologiskt särskilt betydelsefullt kärnområde, ESBO, d v s är en del av ett sammanhängande landskap med påtaglig betydelse för biologisk mångfald. Föreningen saknar också frågor om biologisk mångfald i planen.

Socialdemokratiska föreningen i Gröndal-Liljeholmen anser att grönytan behöver öka inom Lövholmen (till 10 kvm/person), stadens handlingsprogram för biologisk mångfald behöver följas

och vill att "3-30-300-regeln" tillämpas som bygger tre riktvärden för stadsgrönska: minst 3 bostadsnära träd, minst 30 % krontäckning i stadsdelen/grannskapet och maximalt 300 meter mellan bostad och grönområde.

Skönhetsrådet uttalar att stadsdelen bör vara fri från underbyggda gårdar så att gårdarna istället kan planteras med stora träd och utgöra gröna miljöer vid sidan av de offentliga parkerna. Överlag anser Skönhetsrådet behöver en så tät miljö som föreslås fler träd, både på kvartersmark och som dungar i gatumiljön.

Länsstyrelsen bedömer att samrådsplikten, angående avverkning av det särskilt skyddsvärda trädet, är uppfylld i och med att frågan beskrivs i planhandlingarna. En privatperson ifrågasätter att skogseken vid Lövholsgränd ska tas ned och anser att den bör få en omvärdering.

Flera privatpersoner saknar en tydlighet hur de ekologiska sambanden stärks/upprätthålls inom området.

En privatperson framför att planförslaget inte tar hänsyn till naturinventeringen som staden själv tagit fram. Krontäckningsgrad på 30% som är ett mått som diskuteras inom EU. Det kommer ta bortåt 50 kanske 100 år att bli verklighet i föreliggande plan när nästan alla träd är nyplanterade.

En privatperson framför att ekosystemtjänster behöver redovisas. En annan privatperson undrar om de stora träden vid fyrvägs korsningen kommer att fällas och om det tillämpas att ett träd ska nyplanteras för varje som fälls.

En privatperson skriver att mer grönska behövs inom Lövholmen. Vattenplatsen och kajstråket har möjlighet att planeras grönare med busk- och fältskikt och bör få fler trädplanteringar. Kulturplatsen kan behöva upphöjda planeringar för att bli grönare.

Park och grönska inom gator

Trafikkontoret ser att de små platsbildningarna i kvarterens hörn har möjlighet att bidra med grönska och vistelsevärden och att det är viktigt att dessa utformas omsorgsfullt i kommande skeden för att uppnå dessa funktioner. Överlag är grönytor mycket begränsade inom området så allt som är möjligt att få in skulle vara välgörande för området.

Trafikkontoret ser att det vore positivt med gatuträd exempelvis längs Trekantsvägen för att få in grönska i området. Pilarna i

strandkanten i norra delen av området lämnas som de är (på PARK-mark) enligt planförslaget/planbeskrivningen. Trafikkontoret ser att det behöver utredas vidare att kaj/gata kan användas och byggas utan att dessa pilar störs, och att det behöver redovisas hur de kan skyddas. Ansvar för glacisen (stensatt strandslänt) behöver vidare förtydligas, om den ingår som en konstruktion eller om den är en del av parkytan.

Flera privatperson anser att det finns en stor brist på träd i gaturummen och att dessa behövs för rening och fördröjning av dagvatten.

Kaj och aktiviteter vatten

Södermalms stadsdelsnämnd vill att den nya strandpromenaden får mer grönska, av både sociala, estetiska och ekologiska skäl. Strandpromenaden skulle på så sätt få ett bättre klimat och fler upplevelsevärden. Den nya bebyggelsens möte med vattnet skulle även bli mjukare och möjligheterna att tillföra ekologiska värden öka.

Exploateringsnämnden ser risker med förslaget till användningsbestämmelserna vad gäller utformning av Cementakajen, där bestämmelsen GATA 2 och W2 (angöring för båtar och fartyg mot kaj) ger ett delat förvaltningsansvar mellan Trafikkontoret och Stockholm hamnar. Även daghamnen vid Kolsyrekajen ifrågasätts, då driften av denna är otydlig. Nämnden vill att dessa frågor utreds ytterligare inför granskning.

Trafikkontoret tycker att bryggpromenaden med sittgradänger i den nordvästra delen är positiv då den tar vara på kvällssolen.

Idrottsförvaltningen ställer sig frågande till definitionen av daghamn, område W3 (angöring för mindre fritidsbåtar) i plankartan. Idrottsförvaltningen uttrycks i planbeskrivningen som en möjlig förvaltare av daghamnen. Idrottsförvaltningen förvaltar dock endast båtklubbar och allmänna båtplatser.

Stockholms hamnar lyfter att det bör vara begränsat med fritidsbåtar förtöjda mot Lövholmen. En större brygganläggning intill farleden riskerar att få för stor utbredning. Stockholms hamnar betonar vidare vikten av tidig samverkan och av att adressera mål- och intressekonflikter när det gäller stärkta rekreativsmöjligheter vid stadens vatten.

Skönhetsrådet vill inskräpa vikten av att kajstråket med dess strandpromenad utförs i en mer samlad form som håller ihop upplevelsen då man rör sig i rummet.

En privatperson anser att den breda trappan vid vattnet inte ska anläggas utan att vattenspegeln ska bevaras istället för att minskas.

En privatperson ser en risk i att den föreslagna badplatsen blir överutnyttjad och att detta skapar störningar.

Några privatpersoner anser att Liljeholmskajen har en ogästvänlig karaktär och att Lövholmens möte med vattnet behöver bli bättre. En privatperson framför att det är mycket viktigt att Lövholmens vattenkant blir attraktiv. Det finns både goda och dåliga exempel på detta i Stockholm. Det får inte bli för trång sektion och sociala funktioner måste inrymmas.

En privatperson vill att det ska byggas brygga för sol och bad och en annan undrar varför det inte finns några båthamnar, båtklubbar, båtbyggor eller kommunala badbyggor inplanerade.

En privatperson framför att Kolsyrekajen och sträckan längs vattnet har fantastisk potential och vill att fler bryggor planeras in och att bilarna tas bort till förmån för tserveringar och flanerande.

Trygghet

En privatperson anser att det är viktigt att trygghetsfrågor beaktas när fler ska bo och röra sig i området. En annan privatperson framför att avsaknad av parkytor och kulturinriktade verksamheter i området bäddar för otrygghet och utanförskap.

En privatperson framför att det är viktigt att trygghetaspekter säkras, särskilt då Liljeholmen idag upplevs som en otrygg plats.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Friyta

Liksom vid all stadsutveckling behöver rekreationsbehovet ses utifrån ett större omland än det aktuella planområdet. Lövholmens läge nära Trekantsparken, Gröndalshamnen och Vinterviken innebär att tillgång finns till rekreationsområden med olika karaktärer. Friytetillgången behöver betraktas utifrån en större helhet. Lövholmen utvecklas med en täthet som finns i innerstaden, där det inte finns möjlighet att tillföra större friytor men andra typer av sociotopvärden (offentlig friyta som är trevlig att vistas på utifrån olika aspekter) som kompletterar behovet totalt sett. Särskilt kajstråket och platserna vid vattnet kommer många flera till del än de boende inom Lövholmen.

Då boende och förskolor kommer att nyttja intilliggande grönytor och då det finns ett behov av upprustning av dessa, kommer byggaktörerna i Lövholmen att bidra med finansiering av utveckling av Trekantsparken m m. Trekantsparken planeras att utvecklas dels

genom en uppgradering av parken och dels genom att nya platser skapas som kan nyttjas för lek etc. Förslaget för Trekantsparken har tagits fram utifrån en enkätdialog 2020, vars syfte var att samla in kunskap om hur området kring Trekanten används idag, vilka platser som anses värdefulla och vilka brister som upplevs finnas. Trekantsparken föreslås att utvecklas för att främja både naturliv och folkliv. Med utvecklingen av Lövholmen behöver parkens norra del förbättras med en yta för bollspel, fler gräsytor för solbad, lek och rörelse samt en rejäl lekplats för barn i alla åldrar. Grönytan vid Liljeholmsviken kommer också att utvecklas.

Det bedöms inte som möjligt att utöka den centrala parkytan i Lövholmen, då det behöver finnas en anföringsväg till Färgfabrikens södra sida där inlastning av bl a konst behöver ske. Dock kommer denna gata endast ha ca 150 fordon/dygn, så det kommer inte uppstå stora störningar.

Att ha gungor i lekplatsen skulle ta mycket yta i anspråk, vilket inte ryms. Dock kan gungor prövas på annan allmän plats i planområdet då gungor attraherar alla åldrar.

Grönytan vid Liljeholmsviken väster om planområdet har en öppen gräsyta, som är en av få med tillräcklig storlek för ytkrävande aktiviteter i norra Liljeholmen. Vidare studier får utröna möjligheten att förlägga lekfunktioner på denna yta. Hänsyn behöver tas till bullerproblematiken, det vattennära läget, behovet av öppna flexibla gräsytor samt det öppna sambandet mellan Trekantsjön och Mälaren. Lövholmsvägen är en barriär, men kommer fortsatt att ha signalreglerade övergångsställen för att underlätta passagen.

En aktivitetsyta med bla en multisportplan planeras i norra delen av Trekantsparken samt en lekplats även för äldre barn. I nästa skede är det viktigt att planera för skejtåkning, för att både gynna och förhindra.

Sänkningar av det högsta huset i kv 3 innebär att solförhållandena blir något bättre inom området under vissa tider på året. T ex får Vattenplatsen mer sol under förmiddagarna under vår och höst. Konsekvenser av en eventuell höjning av kv 7 ska studeras.

Fler träd ryms inte på gatorna, men det ska studeras om fler träd kan tillföras på Vattenplatsen och Kulturplatsen. Vattenplatsen avses också kunna användas för evenemang, vilket innebär att en flexibel användning behövs.

Det råder brist på stora flexibla gräsytor i hela området. De få som finns nyttjas mycket för umgänge, lek, solbad etc och fler liknande ytor önskas enl den dialog som utförts. Då planförslaget för Lövholmen innebär att ytan mot Liljeholmsviken blir mindre, har en utökad gräsyta i Trekantsparken prioriterats, vackert sluttandes mot sjön i söder. Det innebär ingrepp i den sk Östra skogen. Vid norra Trekantsparken och på grönytan vid Liljeholmsviken har under de senaste 10 åren ett 30-tal stora almar fällts i området. I förslaget föreslås minst lika många nya ädellövträd i samma område, vilket kommer att stärka den ekologiska spridningskorridoren.

Angående svar hur allmänna platser kan nyttjas av äldre ungdomar, se svar under Markanvändning och funktioner/Idrott och aktiviteter.

Översiktsplanens mål bedöms mötas genom tillskapandet av flera offentliga platser i Lövholmen, även Vattenplatsen och brygganläggningen och genom att upprustning sker av närliggande parkområde.

Mer detaljerade studier kommer att göras avseende vilka funktioner som ska inrymmas i Trekantsparken. Dock visar gjorda utredningar på att det finns ett behov av aktivitetsytor och lekplats för barn i alla åldrar i denna del av parken. Staden planerar för att både befintliga rekreativa värden och nytillkommande program ska inrymmas i parken.

Många stockholmare väljer att ha hund vilket ökar behovet av hundrastgårdar. Då staden ser att hundrastgårdarna också har en stark social funktion, är det bra att ha flera mindre rastgårdar på närmre håll än en stor på längre avstånd.

Frågan om lämplig markbeläggning/ytskikt studeras vidare. Ytmaterialet påverkar dock inte hanteringen av skyfall, då vattenflödena är så stora att vattnet rinner ner i Mälaren.

En stadsdelslekpark ska vara en stor och mångfunktionell park. Trekantsparken utgör en stadsdelspark. Det är inte möjligt att anlägga en till i Lövholmen och det finns inte heller ett behov av att anlägga en i Lövholmen. och det är inte önskvärt eller möjligt eller behov att anlägga en till i Lövholmen. Enligt sociotopkartans definition definieras grön oas som en grön social mötesplats som är mellan 0,1–0,2 ha. Lekplatsen ska dock planteras med träd, så att det blir en grönskande plats, även om markmaterialen övervägande blir hårda. Stora delar av lekplatsen kommer att få relativt goda solförhållanden, även under vår och höst.

Natur, ekologi och grönska

Enligt de ekologiska utredningarna är det viktigt att stärka spridningsmöjligheterna för ädellövslevande arter norrut, mot Reimersholme. Förslaget inrymmer plantering av flertalet nya träd i länken Norra Trekantsparken och grönytan vid Liljeholmsviken. Vid val av träd behöver hänsyn tas till många olika faktorer, bl a utifrån hur de lämpar sig som gatuträd och i parkmiljöer.

Skyddsåtgärder för fiskmåsar och gråtrut planeras att säkerställas i avtal med byggaktörerna.

Fortsatt utredning behöver ske kring LÅP-åtgärden avseende fiskvandring.

Enligt de utförda ekologiska utredningarna är det viktigt att framför allt stärka spridningsmöjligheterna för ädellövslevande arter norrut, mot Reimersholme. Många stora almar har försvunnit till följd av almsjukan i detta område. Senast togs tre stora almar ned sommaren 2023. Förslaget inrymmer plantering av flertalet nya ädellövsträd i Norra Trekantsparken och i grönytan vid Liljeholmsviken, både för att stärka spridningssambanden och för att höja rekreativvärde. Staden är väl medveten om Trekantsparkens ekologiska värde. I parken pågår just nu naturvårdsåtgärder för att stärka den biologiska mångfalden med t ex friställande av stora ekar och tallar.

I systemhandlingsskedet kommer det att utredas närmare hur fler träd kan tillkomma, men det finns även utmaningar som uppdragas under detta arbete. Till exempel är det vanligt att träd kommer i konflikt med behov av ledningsdragnings och ytor för dagvattenhantering. I planförslaget har många avvägningar gjorts, bl a att tillföra en innerstadsliknande planstruktur och en relativt hög exploatering i detta centrala läge, vilket innebär att större gröna platser och breda gator med träd inte ryms. Dock finns det mycket grönska i anslutning till Lövholmen, se svar ang Parker, grön- och vattenområden/friytor.

Inom Lövholmen tillskapas en lekplats, en större plats vid vattnet och rekreativstråk längs kaj- och strandstråket. Omvandlingen innebär att andelen allmän friyta inom planområdet ökar till 12%, en nivå som ligger nära stadens referensvärde. Eftersom de nya friytorna främst utgörs av kaj och vattennära platser så är andelen grön oas inom planområdet låg, ca 0,4 kvm/ boende, vilket är mycket lägre än rekommenderat.

Staden bedömer inte att det finns anledning att göra en omvärdering av ekens status (det särskilt skyddsvärda trädet inom

planområdet), då det är en djupbesiktning (inkl klättrande besiktning) som har gjorts. Denna visar att huvudstammen har omfattande rötskador och skadade grenar. Bedömningen är utifrån besiktningen att det är möjligt att hela trädet eller större delar kollapsar inom 10 år.

Angående de stora träden vid fyrvägs korsningen, se svar under Friyta. Några träd kan behöva fällas med anledning av den nya utformningen av korsningen.

Mål att ett träd ska planteras för varje träd som fälls tillämpas inte inom privatägd mark, men kommer att kunna innehållas i Lövholmen, där det inte finns så många träd som fälls. Det finns inga specifika mål angående krontäckningsgrad, men kan vara en fråga som blir aktuell att utvärdera om en värmeanalys görs.

Angående grönska inom Vattenplatsen och Kulturplatsen, se svar ovan. Utgångspunkten har varit att behålla industrikaraktern i området. Exakt utformning studeras vidare.

Park och grönska inom gator

Gatuträd längs Trekantsvägen planeras på den västra sidan. På den östra sidan finns träd idag. Vissa av dessa behöver tas bort för att åstadkomma trafiklösningen med angöringsfickor.

Ansvarsfrågor kring glacisen och studier av hur pilarna vid strandkanten kan skyddas behöver tas fram i kommande systemhandlingsskede.

Planförslaget utgår från att träd i möjligaste mån ska planteras i området, t ex i de platsbildningar som skapas i området. Tekniska lösningar kommer också att påverka antalet träd (dagvattenhantering, ledningsdragningar etc).

Kaj och aktiviteter vid vatten

Det bedöms inte som möjligt att rymma fler träd längs strandpromenaden. Utgångspunkten är att bibehålla karaktären med de anlagda kajerna och de trädbevuxna glaciserna däremellan.

Daghamnar omnämns i stadens strategi för fritidsbåtslivet, där ett av de övergripande målen är att skapa förutsättningar för fler småbåtshamnar, gästhamnar och daghamnar. Precisering av användning av vattenområden avseende båttrafik och brygganläggningar behöver fortsatt utredas liksom ansvarsfrågor. Dialog angående möjligheten till daghamn och båttrafik kommer att föras med idrottsförvaltningen, Stockholms hamnar m fl. Avsikten är inte att det ska vara en större brygganläggning utan en mindre brygga som möjliggör besökare att lägga till i området.

Ett fördjupat förslag för utformning av kajstråket kommer att tas fram under systemhandlingskedet. Gestaltningförslaget kommer då att fördjupas avseende konceptet, vilket påverkar val av utrustning, markbeläggning etc.

Det finns alltid en sannolikhet att offentliga platser blir välbesökta och de konsekvenser som detta för med sig, får då hanteras. En badplats i detta läge bedöms dock som mycket viktigt för att tillgängliggöra vattnet i Lövholmen och för att skapa en plats att vistas på i ett mycket bra solläge.

I Lövholmen planeras platser för uteserveringar intill kv 2 samt vid triangelplatser. Platser för vistelse planeras längs kajstråket och på bryggplatser och angöring för båtar på vissa platser. Bedömningen är att detta leder till en attraktiv och mer varierad vatten- och kajkant (med partier av sparad trädbevuxen strandkant), vilket är viktigt för att skapa fler platser att vistas på i området.

En större brygga för sol och bad planeras samt en brygga för besökare i fritidsbåt. Dock finns inte möjlighet för båtklubbar att etablera sig i området, då detta skulle kräva större plats och då det är litet utrymme till farleden.

Utformningen av kajstråket innebär en avvägning av flera olika intressen där många funktioner måste inrymmas, t ex angöring, avfallshantering, cyklisterna, gående och platser för vistelse. Stråket planeras som ett lågfartsområde, som ska vara attraktivt för flanerare att nyttja.

Trygghet

Utvecklingen av Lövholmen innebär att området kommer att befolkas vilket leder till en tryggare plats. Den centrala platsen kommer att befolkas i området genom funktioner på lekplatsen, kulturplatsen och vid vattenplatsen. Även kajstråket kommer att ha många passerande. Bebyggelsen behöver även utformas för att ge trygghet, bl a genom uppglasade entréer. I fortsatt planering kommer förslag för belysning att tas fram, vilket också är en viktig grund för trygghetsskapande. Färgfabrikens verksamhet kvarstår och kommer att fortsatt generera besökare som befolkas området, förutom boende. I bottenvåningarna längs Lövholmsvägen och på strategiska platser planeras för service/handel/kontor vilket leder till upplysta och uppglasade fönster och besökande till dessa.

Gator och trafik

Riksintresse för kommunikationer - farled

Sjöfartsverket framför att farleden är viktig då den är en av två infartsleder till Mälaren och som trafikeras under hela året. Farleden

trafikerar av yrkestrafik, inklusive sightseeing- och kollektivtrafik, samt med utökad fritidsbåtstrafik under sommarhalvåret. Farleden är begränsad och det är av stor vikt att det finns manöverutrymme för fartyg samt utrymme för fartyg att vända. Därtill måste det finnas utrymme och möjlighet för fartyg att kunna ligga och vänta i farleden eftersom det aktuella området är vid en öppningsbar bro, exempelvis vid problematik att öppna bron.

Sjöfartsverket vill förtydliga att framtida fartygstrafik i form av handelssjöfart kan komma att tillta pga. eventuell utökning av antalet lotsningar till/från Mälaren via Hammarbyslussen samt också i synnerhet vintertid med eventuell ny trafik till värmeverken i Lövsta och Solna. Därtill vill också Sjöfartsverket belysa att befintliga fartyg som trafikerar området kan komma att bytas ut mot nya fartyg med andra mått och konstruktion än de som trafikerar idag. Sjöfartsverket vill även påtala att framtida fartygstrafik kan komma att öka under vinterhalvåret.

Länsstyrelsen ger stöd åt Sjöfartsverkets yttrande och betonar att det är viktigt att kommunen beaktar de maritima riskerna och utformar förslaget så att det inte innebär inskränkningar för farleden eller dess sjötrafik.

Kollektivtrafik

Region Stockholms trafikförvaltning arbetar med en behovsanalys för framkomlighet och kapacitet på Tvärbanan. Det finns ett ökat resande som följd av stadsutvecklingen i söderort. Den starka resandeutvecklingen gör att eget utrymme för spårvagnen krävs. Trafikförvaltningen kan inte acceptera att detaljplanen för Lövholmen riskerar omöjliggöra en utveckling där kollektivtrafiken (Tvärbanan) kan få eget utrymme i gatan i framtiden. Trafikförvaltningen ser att det är beklämmande att Stockholm stad går vidare med ett förslag som inte tar höjd för en sådan utveckling och önskar återuppta dialogen för att tillgodose det behov som lyfts både av Stockholms stads egna strategiska dokument som översiktsplanen så som regionens.

I prognosen för 2050 ser trafikförvaltningen att det dubbelriktade dygnsflödet hamnar kring 40 000 resenärer längs sträckan (jmf med 25 000 resenärer 2019). För att tillgodose detta behov och för att det fortsatt ska vara attraktivt att resa med tvärbanan istället för med bil krävs förbättrad framkomlighet för tvärbanan. Regionen vill att planområdet utökas så att lösning för spårvägen säkerställs med planstöd i plankartan samt vill se vidare dialog kring ny fyrvägskorsning Lövholmsvägen-Gröndalsvägen samt kring angöring och utfartsförbud. I trafikutredningen lyfts det att

framkomligheten bara studerats översiktligt för tvärbanan. Regionen anser att vidare arbete krävs avseende framkomligheten.

Trafikförvaltningen framför att dialog kring lokalisering och flytt av busshållplatser från spårväghållplatsen bör ske inom ramen för arbete med utformning för spårvägen. Hållplats Trekanten möter inte dagens tillgänglighetskrav varför en separat busshållplats behöver anläggas utanför spårområdet. Dagens resenärsmiljö vid buss och tvärbanans hållplats är anpassad efter ett lägre resande än det som kan förväntas efter utbyggnaden av Lövholmen och behöver därför ses över. Trafiksäkerheten i gatan samt hållplatsutformningen behöver därför ses över till följd av detaljplanen. Det ska vara tryggt och säkert att ta sig till och från plattformar och hållplatser. Att spårvägen får ett eget körfält bidrar till detta. Plattformar och hållplatser ska vara överblickbara och dimensionerade efter det beräknade resenärsflödet. De ska vara väl upplysta och tillgängliga för alla. Busshållplats och spårvagnshållplats ska om möjligt inte dela hållplatsläge.

Exploateringsnämnden framför att ombyggnaden av Lövholmsvägen kommer innebära intrång och temporära avstängningar av Tvärbanan (samt provisoriska omledningsvägar för icke spårbunden trafik). Alla intrång i Trafikförvaltningens anläggningar måste föregås av avtal vilket reglerar ansvar- och kostnadsfördelning mellan Region Stockholm och fastighetsägarna. Alla kostnader som uppstår vid intrång i Trafikförvaltningens anläggningar på grund av genomförandet av detaljplanen ska bekostas av fastighetsägarna.

Trafikkontoret lyfter att framkomligheten för tvärbanan är en viktig del av kollektivtrafikförsörjningen för Gröndal och vidare längs hela linjen. I framtida arbete behöver stor vikt läggas vid att bevaka tvärbanans framkomlighet, både efter planens genomförande och under byggtid.

Sjöfartsverket anser att det skulle vara en fördel om detaljplanen omfattar placering av båthållplats/er för pendelbåtstrafik. Även Stockholms Hamnar lyfter möjligheten att inom detaljplanen peka ut lämplig placering av en båthållplats för pendelbåtstrafik. Stockholms Hamnar framför att det i stadens budget för 2024-2026 finns direktiv om att skapa ökade möjligheter för en fortsatt utveckling av vattenburen kollektivtrafik i samverkan med Region Stockholm. Förslagsvis bör område W2 på plankartan anpassas så att kajområdet uppfyller Regionens bryggstandard. Stockholms Hamnar ställer sig frågande till varför vattenområde W3 begränsas

till angöring för fritidsbåtar då detta vore en utmärkt plats för vattenburen kollektivtrafik.

Flera privatpersoner lyfter att det är viktigt att planera för kollektivtrafik på vattnet. Flera privatpersoner anser att Lövholmen har förutsättningar att utgöra en viktig utgångspunkt mellan tvärbanan och båtar i kollektivtrafik. En person lyfter att det vore intressant med en pendelbåt eller skyttel mellan Lövholmen och Hornstull, vilket skulle stärka kopplingarna mellan dessa stadsdelar.

Stadsdelsnämnden Hägersten – Älvsjö saknar information i planbeskrivningen om den nya tunnelbanelinjens stationsnedgång och arbetstunnlar som inte är beslutade men kommer att påverka närområdet.

Det framförs av en privatperson att kapaciteten för kollektivtrafik vid Liljeholmen har uppnåtts.

Leveranser och tunga fordon

Trafikkontoret noterar att gatustrukturen innebär många tvära kurvor och förhållandevis smala gaturum. Tunga fordon kommer att trafikera området i relativt hög utsträckning och det är därför viktigt att god sikt kan garanteras, att körspår fungerar och att korsningspunkter dimensioneras tillräckligt för att inte riskera trafiksäkerheten med backningsrörelser. Svepningar över gångytorna ska inte behövas.

Trafikkontoret lyfter att leveranser på gångfartsområden bör begränsas så långt det är möjligt och istället hänvisas till lokalgatorna/lågfartsgatorna. På stråket mellan kulturplatsen och lekplatsen är det särskilt viktigt att begränsa leveranser, då många barn förväntas röra sig där.

SVOA (avfall) framför att angöring och framkomlighet för hämtfordon behöver säkerställas utifrån det insamlingssystem som blir aktuellt för stadsdelen, se även Teknisk försörjning/Avfall.

Biltrafik

Exploateringsnämnden skriver att planförslaget förutsätter en ombyggnad av Lövholmsvägen på den norra sidan med nya gång- och cykelbanor. Utöver detta måste en ny infart till området uppföras så att trevägskorsning vid Lövholmsvägen/Gröndalsvägen blir en fyrvägskorsning. Ombyggnaden påverkar Lövholmsvägens sektion och Tvärbanan. Även Trekantsvägen kräver en omgestaltning och ombyggnad. För att med lagstöd kunna kräva ersättning av fastighetsägarna för den investering i allmän platsmark som krävs för detaljplanens genomförande begär nämnden att

stadsbyggnadskontoret ändrar plankartans områdesgräns så att de delar av Lövholms- och Trekantsvägen som behöver ombyggnad på grund av detaljplanens genomförande införlivas i detaljplanen.

Trafikkontoret anser att garageinfart till kvarter 9 som ligger på återvändsgatan bör utgå. Aktuellt stråk bör fredas då denna koppling kommer bli en viktig entré för gående in i området från Liljeholmens centrum och tunnelbana.

Lindéngruppen, Färgfabriken Evenemang och Stiftelsen Färgfabriken anser att biltrafik inte bör tillåtas vid vattenplatsen. Det skulle bli en barriär mellan Färgfabriken och denna plats. De motsätter sig att del av Lindéngruppens fastighet ianspråkats för gata då det minskar möjligheten att bedriva restaurang- och eventverksamhet i området. Det önskas inte heller någon busshållplats framför Färgfabrikens huvudentré.

Socialdemokratiska föreningen i Gröndal-Liljeholmen, Vintervikens trädgård och flera privatpersoner vill inte att biltrafik ska tillåtas vid kajstråket. Hägerstens hembygdsförening anser att viktiga platsbildningar som Vattenplatsen och kajstråket inte ska genomkorsas av biltrafik. Flera privatpersoner anser att förslaget sätter bilen i fokus. Det framförs att lågfartsgatan skär av det offentliga rummet Vattenplatsen och upptar en alltför stor procentuell del av kajstråket och innebär konflikt mellan olika trafikanter och omöjliggör en levande stadsmiljö.

Trafikkontoret poängterar att åtgärder behövs för att biltrafik inte ska använda planerade gångfartsområden i någon större utsträckning. Trafikkontoret har riktlinjer för gångfartsområden som ska följas. Inom gångfartsområden ska rörelse ske på gåendes villkor.

Micasa framför att framkomlighet och angöring till Trehörningen 1 (intill planområdet) inte får försämrats, behov finns av färdtjänst och leveranser till bl a restaurant till denna fastighet.

Vintervikens trädgård anser inte att en ny fyrvägs korsning bör tillkomma, utan att området istället endast kan ha sin infart för bilister via Trekantsvägen. Fyrvägs korsningen ifrågasätts också av en privatperson, som bedömer att det blir en trafikfarlig situation och vill att området istället bör matas från den redan trafikerade Trekantsvägen i öster. Istället bör ett brett övergångsställe anläggas som förbinder strandpromenaden med grönområdena i Vinterviksdalen.

Förvaltnings AB Lunden framför att det är önskvärt att hålla en god balans mellan bilangöring via Trekantsvägen respektive den nya angöringsgatan i korsningen Lövholmsvägen – Gröndalsvägen.

Gång- och cykeltrafik

Trafikkontoret ser positivt på att bygga ut Lövholmsvägens och Trekantsvägens gatusektioner så att cykelbanor och bredare gångytor möjliggörs. Då utbyggnaderna inte syns i plankartan är det däremot svårt att tolka vilka delar som ingår i planens genomförande. Trafikkontoret ser att detta behöver förtydligas i det fortsatta arbetet med detaljplanen.

Trafikkontoret skriver att från bryggplatsen vid Beckerskajen finns potential att leda promenadstråket längs kajen vidare norrut genom gröna miljöer i Gröndal. Kontoret framför vidare att det är viktigt att man tittar på dessa anslutningar och ser att stråket håller ihop hela vägen, att det blir sträckor utan motorfordonstrafik där barngrupper med flera kan ta sig fram säkert. Olika sorters åtgärder kan behövas.

Trafikkontoret lyfter att planering för goda cykelfaciliteter behövs inom området tillsammans med cykelparkeringar av hög standard både på allmän plats och inom kvarteren.

Gröndals intresseförening föreslår en gångbro över Lövholmsvägen. Vintervikens trädgårdar anser att en gångflödesanalys saknas samt en koppling från Diagonalen (ny diagonal gatusträckning genom Lövholmen från Beckerskontoret ner till kajen) över Lövholmsvägen.

Flera privatpersoner anser att Lövholmen bör vara promenadvänligt, där barn kan röra sig fritt och där det inte finns behov av att föräldrar skjutsar. En privatperson anser att det är viktigt att området inte blir fullt av garageportar så att det blir tryggt och säkert för gående.

Angående kopplingar till omgivningar, se rubrik ”Allmänt om utvecklingen” respektive ”Ny bebyggelse/struktur och samband”

Parkering

Trafikkontoret ser att goda möjligheter finns för att nyttja mobilitetsåtgärder i området. Detta ger möjlighet att justera detaljplanens p-tal med projektspecifika p-tal kopplat till mobilitetsåtgärder. Ett medskick är att all parkering, även parkering för rörelsehindrade, ska kunna inrymmas på kvartersmark. Även för bevarade byggnader som inte byggs om ska detta eftersträvas.

Stiftelsen Färgfabriken vill att ett bilfritt boende föreslås. De underbyggda gårdarna är främmande i industristrukturen och utan dessa ges möjlighet till bättre gårdar med mer grönska. Skönhetsrådet efterfrågar en mer modern syn på parkeringslösningarna. De framför att stadsdelen bör gå före som fri från underbyggda gårdar med parkering. Detta mildrar nackdelarna med förslaget och gårdarna kan utformas som gröna miljöer med stora träd. Flera privatpersoner anser att parkeringstalet är för högt. En person framför att p-talet behöver sänkas till en nivå som idag känns radikal då parkeringsplatserna ger en stor klimateffekt.

Lindéngruppen, Färgfabriken Evenemang och Stiftelsen Färgfabriken ifrågasätter plankartans markering att parkering endast medges på del av yta på fastighetens södra gårdsplan. Verksamheten behöver ha möjlighet till parkering på hela ytan.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Riksintresse för kommunikationer - farled

Den maritima riskanalysen ska fördjupas inför granskningen, utifrån framförda synpunkter ovan. Dialog om dessa frågor kommer att föras med Sjöfartsverket. Kontoret ser det dock som viktigt att möjliggöra funktioner vid vattnet som kan komma besökare och boende till del, se även svar under Hälsa och säkerhet.

Kollektivtrafik

Utrymmet för tvärbanan begränsas på Lövholsvägens norra sida av den befintliga byggnaden Beckershuset. Framtaget planförslag innebär att sektionen behöver smalnas av temporärt vid Beckershuset. Det finns ingen möjlighet att göra ytterligare breddningar av gatan mot norr p g a Beckershusets placering. Dialog har förts med trafikförvaltningen i frågan om tvärbanan. Det finns flera utmaningar med att ha tvärbanan i egen bana på aktuell sträcka och denna sträcka skulle bli mycket kort i relation till omgivande sträckor genom Liljeholmen och i Gröndal. Fortsatt dialog i frågan kommer att föras med trafikförvaltningen. Att planlägga för tvärbanan i detta läge innebär att detaljerade lösningar för tvärbanan skulle behöva finnas framme. Planläggning av ny lösning för tvärbanan ingår inte i syftet med denna detaljplan. Fördjupade studier behöver göras hur fyrvägs korsningen och eventuellt om hållplatsutformningen kan förbättras i samband med denna ombyggnad av korsningen.

Hållplats för pendelbåtstrafik föreslås i första hand ges en placering i anslutning till planområdet, i förlängningen av Trekantsvägen. En placering inom planområdet är möjlig men

skulle behöva studeras vidare, så att en tillgänglig lösning skulle kunna uppnås.

Inför granskningen av detaljplanen kommer mer information att finnas kring den nya tunnelbanelinjens stationsnedgång och arbetstunnlar. Planbeskrivningen kan då kompletteras med detta.

Leveranser och tunga fordon

Leveranser till och från Färgfabriken kommer i huvudsak att ske från norr, men konstföremål behöver transporter till/från byggnadens södra sida då det finns stora nivåskillnader inom byggnaden som innebär att inte alla leveranser kan ske från norr.

Som princip har gatunätet dimensionerats med hänsyn till 12 meter långa fordon (LBN) och vändplaner för avfallsfordon. Fördjupade studier kommer även att ske i systemhandlingskedet för att säkerställa framkomligheten även i fortsatt process (även utifrån valt insamlingssystem avseende avfall).

Biltrafik

Exakt planavgränsning vid Lövholmsvägen och Trekantsvägen studeras vidare.

Avseende garageinfarten i kv 9 gör stadsbyggnadskontoret bedömningen att flera stråk kommer att utgöra entréer in i området och att aktuell garageinfart i detta fall ges en bättre placering jämfört med om den placeras i triangelplassen mot Lövholmsgränd, vilket är alternativet.

Gatunät som tillåter biltrafik behövs för att möjliggöra tillgänglig angöring till alla bostadsentréer, hämtning av avfall, leveranser och tillgång till parkeringsgarage under respektive kvarter. Dessa funktioner behövs även för bebyggelsen som vetter mot kajstråket. Att inte ha en genomgående gata för bilar, skulle innebära att gator med återvändsplaner behöver anordnas vilket skulle ta mycket yta i anspråk och leda till en struktur som genererar mer biltrafik och med sämre orienterbarhet. Bedömningen är dock att endast ett fåtal bilar kommer att passera på kajstråket, ca 300-400 fordon/dygn, och att gatan ska utformas som en lågfartsgata. Det planeras inte för någon busslinje inom Lövholmen.

Gatorna ska dock utformas och funktioner placeras så att behovet av trafikrörelser begränsas i den mån det är möjligt. Konflikter mellan trafikanter bedöms kunna hanteras genom en medveten utformning av gatumiljön.

Att endast ha en infart för bilar till Lövholmen skulle generera mycket mer trafik i området, då bilisterna skulle få åka längre sträckor för att ta sig till målpunkterna. Dessutom skulle detta innebära att många stora vändplatser skulle behöva tillkomma i området, vilket skulle ta stor yta i anspråk som blir hårdgjord och inte kan nyttjas till annat.

Målsättningen med trafikstrukturen är att bilar ska ta den kortaste vägen till sin målpunkt. Detta innebär att kvarteren närmast Trekantsvägen kommer att matas från denna. Förslaget innebär att andelen tung trafik på Trekantsvägen minskar.

Gång- och cykeltrafik

Anslutningar avseende gångstråk kommer att studeras vidare inom systemhandlingsarbetet.

Planering för goda cykellösningar avses att utvecklas i kommande planarbete och i hållbarhetsprogrammet.

En gångbro över Lövholmsvägen skulle kräva stora ytor för fundament och långa ramper för att denna skulle vara tillgänglig. Detta skulle ta mycket plats i det begränsade gatuutrymmet och inte ge en trevlig gatumiljö. Förbättrade kopplingar över Lövholmsvägen i plan är dock önskvärda och kommer att studeras i systemhandlingskedet. Dock finns utmaningar på g a tvärbanan med en koppling från Diagonalen över Lövholmsvägen.

Parkering

Parkering för rörelsehindrade till befintliga bevarade byggnader är svårt att tillskapa inom kvartersmark. Frågan studeras ytterligare.

Parkeringsplatser för boende och besökare behöver tillskapas i planområdet. Genom att placera denna under husen kan platser för rörelsehindrade tillskapas så att tillgänglighetskraven klaras. Parkeringstalet ska ses över utifrån mobilitetsåtgärder och projektspecifikt parkeringstal. Det finns möjligheter för byggaktörerna att föreslå åtgärder för att minska parkeringstalen ytterligare, med upp till 25 procent, vilket staden uppmuntrar.

Anledningen till att inte parkering tillåts på hela Färgfabrikens yta i söder som nu används för parkering, är att del av den behövs för vändning av mindre lastbilar. Detta för att minimera backning av bilar på allmän plats, vilket innebär en konflikt med trafikanter där.

Teknisk försörjning

Vattenförsörjning, spillvatten

Stockholm Vatten och avfall (SVOA) har en befintlig dricksvattenledning i Lövholmsvägen med tillräcklig kapacitet att försörja föreslagen exploatering. Lägsta vattentryck i förbindelsepunkt motsvarar nivån +50 m vilket vid normalt anordnande av installationen kan innebära att intern tryckstegring erfordras för tappställen över nivån +35 m, denna bekostas ej av SVOA.

SVOA ser flera möjliga framtida anslutningspunkter till det befintliga spillvattennätet. Ett alternativ är att ansluta till ledningarna i Lövholmsgränd-Trekantsvägen. Dessa har kapacitet att ta emot ett ökat flöde från exploateringen. I och med den ökade belastningen från planerad exploatering är det dock troligt att avloppspumpstation Trekantsvägen blir överbelastad. SVOA behöver därför utreda pumpstationens kapacitet samt eventuellt åtgärder för avledning av spillvatten från planområdet. Om fastigheter föreslås i nära avstånd till avloppspumpstationer ska en risk- och konsekvensutredning genomföras som bland annat beaktar lukt- och ljudproblem mm från pumpstationen. Avloppspumpstationer skall förläggas i egen byggnad och markeras med E-område i plankartan. Ett annat alternativ är att ansluta exploateringen till en större ledning i Lövholmsvägen, men kapaciteten där riskerar att överskridas om planerad exploatering ansluts. Kapaciteten behöver därför utredas.

SVOA uppmärksammar att avledning av spillvatten med självfall ej tillåts för våningsplan belägna under omgivande marknivå. Därför kommer våningar under marknivå att behöva pumpa spillvatten till högre anslutningsnivå inom fastigheten. Sådan intern pumpstation bekostas ej av SVOA.

SVOA har en befintlig ledning för dagvatten med utlopp i Mälaren inom den västra delen av planen. Denna samt en spillvattenledning hamnar i konflikt med föreslagen bebyggelse i kvarter 1. Om inte husen kan anpassas till ledningarna måste dessa flyttas. Kostnadsfördelning av omläggning görs enligt gällande markavtal.

SVOA behöver se över skick och dimension av befintligt ledningsnät inom planområdet samt projektera ledningsdragningar och dimension för nya vattenledningar inom exploateringsområdet.

SVOA skriver också att tekniska lösningar/konstruktion behöver tas fram för VA-ledningar som föreslås anläggas i/längs med kajen.

Projekterade lösningar behöver säkerställa SVOA:s krav gällande åtkomst och driftarbeten följs.

För att säkerställa framtida funktion och drift i den allmänna VA-anläggningen anlägger SVOA inte ledningar i de delar av allmän platsmark som underbyggs av underjordiska garage eller förbindelser. Underjordiska garage bör i första hand projekteras som avloppslöst om möjligt. Om garage ändå förses med avloppsbrunnar så ställs det krav på bland annat slam- och oljeavskiljare, Beroende på slutlig höjdnivå på eventuella underjordiska garage kan det krävas intern pumpning av spillvattnet.

Sjöfartsverket anser att befintliga ledningar som tas ur drift ska tas bort samt förutsätter att om andra eventuella vattenverksamheter är aktuella, exempelvis tillkommande vattenförlagda ledningar, redovisas i kommande underlag.

Dagvatten och skyfall

Länsstyrelsen vill se en tydligare redovisning av att planförslaget inte försämrar framkomligheten på Trekantsvägen vid ett 100-årsregn. Det framförs också att höjdsättning och utformning av bebyggelse behöver regleras mer noggrant i plankartan för att säkerställa att översvänningsrisken vid ett 100-årsregn med klimatfaktor kan hanteras på ett godtagbart sätt. Kommunen behöver vidare visa att avvattningen mot Lövholmsvägen inte ökar på ett sådant sätt att framkomligheten minskar och att den planerade bebyggelsen inte utsätts för översvänningsrisk längs med flödesvägarna.

Då delar av planområdet ligger under rekommenderad lägsta grundläggningsnivå +2,7 meter, behöver kommunen bedöma och vid behov säkerställa framkomligheten till och från bebyggelsen vid beräknad högsta nivå på +2,7 meter. Kommunen behöver vidare bedöma om den pumpstation som föreslås intill Kolsyrekajen utgör samhällsviktig verksamhet och behovet av eventuella åtgärder om pumpstationens funktion uteblir. Eventuella åtgärder behöver säkerställas i planhandlingarna.

Trafikförvaltningen framför att det redan idag finns problem med vattenansamling vid stationen Trekanten. Dagvattenutredningen inkluderar dock bara en del av Lövholmsvägen vilket gör det svårt att se hur tvärbanan påverkas av planen. Trafikförvaltningen vill även upplysa om att kollektivtrafiken numera är klassad som samhällsviktig verksamhet och önskar gärna att framkomligheten för tvärbanan och buss omfattas av dagvattenutredningen.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden framför att det är positivt med en omdaning av platsen som medför ett lokalt omhändertagande och rening av dagvattnet. Nämnden delar bedömningen att det behöver upprättas dagvatten-pm där det framgår hur man planerar att rena, fördröja och ansluta dagvattnet i varje kvarter och kan i dagsläget inte ta ställning till om dagvattenåtgärderna är tillräckliga.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden anser även att ytor för erforderliga dagvattenlösningar likt gröna tak och växtbäddar inom kvartersmark behöver studeras vidare, liksom fortsatt utredning av dagvattenhanteringen inom allmän platsmark. Åtgärder kan behöva säkerhetsställas, alternativt möjliggöras, i plankartan framöver. Inför granskning av detaljplanen bör det i systemhandlingen ses över om det finns erforderlig plats och funktion för skelettjordar och växtbäddar sett utifrån exempelvis konflikter i korsningspunkter. Behov av täta dagvattenanläggningar bör också utredas fördjupat och eventuellt regleras i plankartan.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden anser vidare att en fördjupad redogörelse bör tas fram över vilken inverkan på dagvattenhanteringen som grundvattnets trycknivåer och ett extremt dimensionerade vattenstånd i Mälaren kan ha. Vidare bör en fördjupad skyfallsutredning som fångar upp dynamiken i ett översvämningsförlopp övervägas. Därtill bör en säker skyfallsavledning ut från respektive kvarter utredas och hantering vid garagedfarer beaktas.

SVOA skriver att de har en utloppsledning för dagvatten som behöver renoveras öster om planeområdet. Angående dagvattenutredningen skriver SVOA vidare att det behöver förtydligas vilken checklista som har använts. De har granskat utifrån checklistan för fullständiga dagvattenutredningar. Utredningen är mycket utförlig och har uppfyllt det mesta ur checklistan men behöver kompletteras med en figur med marknivåer och figurer för naturligt avrinningsområde behöver kompletteras med flödesvägar och flödesriktningar. Det behöver också förtydligas om det finns behov att ta hänsyn till ytterligare framtida utbyggnadsplaner uppströms eller nedströms planområdet samt om det utretts om de ytor som inte uppnår åtgärdsnivån kan kompenseras för i andra dagvattenanläggningar. Dagvattenutredningen visar på att det finns ett antal befintliga och nya lågpunkter som kommer att översvämmas vid ett skyfall. Att översvämnning sker vid ett skyfall är inget ovanligt, men SVOA framför att den huvudsakliga hanteringen av skyfallsflöden ska göras i översvämningsytor och att skyfallsavledning inte ska ske genom ledningsnät. Översvämningsytor får endast avtappas

långsamt till ledningsnätet. Tolkningen av Weserdomen bör också ses över i relation till åtgärdsnivån.

SVOA har dagvattenledningar i Lövholsbrinken och Lövholsgränd. Inom planområdet kommer nya dagvattenledningar anläggas i lokalgator för avledning av dagvatten efter omhändertagande efter åtgärdsnivån. Projektering av omläggning sker i kommande planeringsskede. Dimensionerade återkomsttid för det nya ledningsnätet beslutas av SVOA i kommande fas.

El/Tele

Trafikförvaltningen framför att den starka resandeutvecklingen gör att elkraftmatningen behöver förstärkas. I området kring Trekantens hållplats finns det därför behov av att anlägga en tillkommande likriktarstation för att klara det framtida resandet. Tvärbanan har även teknikskåp inom planområdet. Hur detta redovisas i planen behöver även diskuteras vidare.

Skanova har markförlagda teleanläggningar inom planområdet och önskar så långt det är möjligt få behålla dessa i befintliga lägen. Vidare dialog önskas kring detta. Om undanflyttningsåtgärder eller skydd av telekablar blir nödvändigt förutsätter Skanova att den part som initierar åtgärden även bekostar den.

Energiförsörjning

Ellevio skriver att för att klara försörjningen av tillkommande bebyggelse krävs nytt elnät och nya elnätstationer, effektbehov och antal nätstationer behöver utredas i ett tidigt skede.

Ellevios bedömning förutsätter att bebyggelsens och verksamheternas uppvärmning och energilösningar tidigt avstäms mot planerat elnät och att fjärrvärme används. Även intilliggande detaljplaners ömsesidiga beroenden av respektive elnätlösningar och tidplaner behöver stämmas av. Lägen för nätstationer behöver bestämmas i förhållande till planerade belastningar i detaljplanen och i enlighet med Ellevios funktionskrav för anläggningarna.

Ellevio rekommenderar inhysning av elnätstationer i markplan med direkt åtkomst till allmän mark. Inhyst nätstation i byggnad måste lokaliseras i utrymme mot yttervägg nära allmän mark, för att minimera kabelvägar. Viktigt också att nätstationer planeras så att åtkomst ges för drift- och underhållsåtgärder och att tillräckligt stora ytor på allmän mark reserveras för de utrymmen som krävs för Ellevios anläggningar. Om ledningar hamnar inom kvartersmark till följd av detaljplanens förändringar måste kablarna ges utrymme i och skydd av U-område i plankarta.

Ellevio önskar fortsatt dialog kring planens elförsörjning inklusive planer på fordonsladdning. Planens effektbehov för byggkraft och permanenta anslutningar behöver också presenteras. Myndigheters rekommendationer avseende buller, magnetfält och skyfall måste beaktas i samband med lokalisering av nätstationer. Nätstation utgör en samhällsfunktion av betydande vikt och utrymme bör därför väljas så att rekommendationer för lägsta grundläggningsnivå uppfylls.

Värme

Stockholm Exergi framför att de har fjärrvärmeledningar inom planområdet och önskar tidig information för att kunna planera eventuella ledningsomläggningar och nya ledningsdragningar samt säkra befintlig drift med så få driftstörningar som möjligt. Åtgärder i Stockholm Exergis distributionsanläggningar utförs av Stockholm Exergi och bekostas av byggherre enligt gällande avtal. Det är viktigt att genomförandeavtal tecknas snarast möjligt.

Avfallshantering

SVOA framför att hantering av verksamhetens avfall fortsatt behöver utredas, om behov finns av kombitankar/fettavskiljare och lämpliga angöringsplatser till dessa. Insamling av grovavfall behöver planeras in på fastigheterna. Fastighetsägaren har en skyldighet att ombesörja hämtning av grovavfall från flerbostadshus. Plats i miljörum eller uppställningsplats för container ska finnas med i den fortsatta planeringen för att möjliggöra hämtning av grovavfallet.

SVOA skriver vidare att det behöver utredas vidare att hämtfordon som används för valda insamlingsystem kan framföras inom området och angöras vid hämtplatsen. Angöringsplats ska vara anordnad så att hämtfordon inte blockerar övrig trafik samt utformad så att hämtpersonalen kan stiga ur på ett säkert sätt. Angöring och behov av lastplats/p-förbud ska hanteras i tidigt skede.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande:

Vattenförsörjning, spillvatten

Fortsatta utredningar kommer att samordnas med systemhandling för allmän plats och gator och vid behov möjliggörs lösningar i detaljplanen till granskningen. Avseende avloppspumpstationer är det viktigt att ljud- och luktstörningar minimeras och att dessa ges en placering där de inverkar så lite som möjligt på omgivningen.

Dagvatten- och spillvattenledning som kommer i konflikt med kvarter 1 behöver läggas om.

Frågan om ledningar som tas ur drift ska tas bort, behöver fortsatt utredas och dialog föras.

Dagvatten och skyfall

Höjdsättning kommer att studeras närmare under systemhandlingskedet och till granskningen av detaljplanen kommer höjder på mark att regleras på plankartan.

Dagvattenutredningen kompletteras med redovisning av konsekvenser för Lövholmsvägen (inklusive framkomligheten för tvärbanan och buss) och ny bebyggelse längs flödesvägarna.

Framkomligheten till bebyggelse som ligger i anslutning till allmän plats under rekommenderad lägsta grundläggningsnivå ska också studeras. Angående lösning för hantering av avloppsvatten ska detta också studeras i samarbete med SVOA. Om lösningen blir en pumpstation vid Kolsyrekajen, kommer säkerhetsaspekterna och eventuella åtgärder att studeras och vid behov säkerställas i planen.

Åtgärder för att hantera dagvattenlösningar kommer att studeras vidare och vid behov regleras eller möjliggöras i detaljplanen.

Fördjupad redogörelse tas fram över vilken inverkan på dagvattenhanteringen som grundvattnets trycknivåer och ett extremt dimensionerade vattenstånd i Mälaren kan ha.

Fördjupade studier kommer att göras av skyfallsfrågan och vilka åtgärder som behövs för att undvika översvänningsproblematik. Då höjdsättningen kommer att detaljeras kommer mer information finnas som kommer att ge en tydligare situation av konsekvenser för skyfall.

Utredning av skyfallsavledning från varje kvarter inklusive hantering vid garagedfarter kommer att tas fram.

Dagvattenutredningen kompletteras med vilken checklista som har använts, en figur med marknivåer, flödesangivelser samt om hänsyn behöver tas till framtida utbyggnadsplaner.

Kompensering i andra dagvattenanläggningar för de ytor som inte uppnår åtgärdsnivån ska också utredas.

El/Tele

Diskussion kommer att föras med Trafikförvaltningen angående likrikstarstationen samt redovisning av teknikskåp inom planområdet.

Energiförsörjning

Lägen för nätstationer kommer att studeras vidare, diskuteras med Ellevio och regleras tydligare på plankartan inför granskningen av detaljplanen. Nätstationerna behöver inhysas i byggnader.

Dialog kommer att föras med Ellevio angående planens elförsörjning inklusive fordonsladdning.

Avfallshantering

Val av avfallssystem kommer att göras, samt angöringsplatser utredas närmare för hämtfordon liksom var behov finns för fettavskiljare etc. Byggaktörerna behöver reservera plats för grovavfall inom kvarteren.

Hälsa och säkerhet

Risk

Region Stockholm framför att avståndet mellan spårmittpunkt och fasad för tillkommande bebyggelse underskrider säkerhetsbestämmelsernas mått med 3 m. De byggnader som planeras närmast tvärbanan ska utformas så att uppförandet kan ske med pågående trafik samt så att ingen elsäkerhetsplanering krävs vid kommande underhåll av husen. Vidare dialog krävs avseende detta.

Länsstyrelsen uttalar att kommunen behöver visa att påsegling inte skadar byggnaders konstruktioner eller allvarligt påverkar människors säkerhet genom att kajkonstruktioner/fyllnadsmassor överför påseglingens laster på bakomvarande bebyggelse. Kommunen behöver vidare visa att avstånd mellan kajer/strand och bebyggelse är betryggande vid påsegling utifrån de osäkerheter som finns avseende kajernas konstruktion och markens förutsättningar. Den maritima riskanalysen behöver kompletteras med andra fartygstyper då dessa inte kan uteslutas i framtiden.

Länsstyrelsen framför att risker med farligt gods i farleden behöver bedömas. Nödvändiga riskreducerande åtgärder behöver säkerställas med planbestämmelse. Risker med farligt gods i farleden och skyddsåtgärder behöver ses över med hänvisning till detaljplan för Marievik 15 m.fl., där plankartan innehåller skyddsbestämmelser. Risker med farligt gods och påsegling behöver även beaktas gällande bastuns placering.

Sjöfartsverket anser att anläggningar såsom bastubad invid eller i direkt anslutning till farleder och vattenområden med mycket sjötrafik ska undvikas eller begränsas eftersom risker för påkörning

är betydande och dess konsekvenser kan bli avsevärda då en verksamhet såsom bad- och bastuanläggningar påbjuder att många människor samlas på ett begränsat utrymme vid eller på vattnet.

Sjöfartsverket anser att de två planerade bryggorna mellan Cementakajen och Kolsyrekaajen inte ska anläggas i vattenområdet utanför befintliga bryggor med förtöjningspollare, utan bör ske i linje eller innanför linje med dessa samt att inga förtöjnings- och badmöjligheter ska ges.

Sjöfartsverket framför vidare att den planerade badplatsen vid Beckerskaajen antingen placeras betydligt längre från farleden och/eller minskas på området så att avståndet och säkerhetsmarginalen mellan bad och farled blir större. Sjöfartsverket vill upplysa om att det kan uppstå en sugeffekt vid fartygspassage.

Sjöfartsverket efterfrågar att förtöjningsanordningarna vid den planerade längsgående bryggan parallellt med Kolsyrekaajen (för tillfällig angöring av fritidsbåtstrafik) utformas så att inga förtöjningsbojar behövs och inga bojar får placeras i farleden. Vidare framförs att vid planering av byggnationers utformning bör hänsyn tas och anpassning ske till rådande omständigheter och aktuell fartygstrafik, bl.a. svallpåverkan från förekommande sjötrafik, i synnerhet till större fartyg och det svall som de kan orsaka, för att inte påverka riksintresset.

Sjöfartsverket rekommenderar att byggnationer i vattenområdet förses med säkerhetskänsliga åtgärder; belysning och reflexer med lämpligt intervall, för att underlätta upptäckt i mörker och nedsatt sikt och därmed förhindra påkörning. I samband med byggnationer bör behovet av att ändra eller förstärka utmärkning av sjösäkerhetsanordningar (SSA) utvärderas. Sjöfartsverket framför också att all belysning inom planområdet ska vara utformad så att den inte verkar bländande för sjötrafiken eller påverkar funktionen på de ljuspunkter som är avsedda för säker navigation. Detta gäller även arbetsbelysning under anläggningsfasen.

Idrottsförvaltningen ser risker med att placera in en småbåtshamn och allmän hamn mitt mellan bad och bastufloattar. W2 och W3 borde ligga i anslutning till varandra. Läger man det så som planen föreslår finns det stor risk att simmare och bastubadare beblandas med eventuella småbåtar vilket inte är optimalt ur ett säkerhetsperspektiv.

Stockholms hamnar avråder från inrättande av badplats i anslutning till farleden (med mycket yrkestrafik av tyngre slag samt fritidsbåtstrafik) då det på vissa ställen är smala passager för båttrafiken, vilket bland annat kan leda till konflikter med badande. En generell kommentar är att om badande på en plats ska tillåtas och vara säkert så måste området märkas ut och ringas in med linor/bojas in, med tydliga markeringar. Detta är särskilt viktigt i anslutning till småbåtshamn och/eller farled.

Storstockholms brandförsvaret bedömer att den riskbedömning som tagits fram håller en god kvalitet och att slutsatserna, om att det inte behövs några skyddsåtgärder för brandfarlig vara eller urspårning, verkar rimliga. Då flera av byggnader planeras att förses med takterrasser kan detta innebära risk för suicid. I fortsatt projektering bör det eftersträvas att försvåra suicid.

En privatperson är orolig för incidenter då badplatsen ligger nära farled.

Räddningstjänst

Storstockholms brandförsvaret (SSBF) skriver att i framtaget Brand-PM anges att det inte har identifierats några platser där ”avstånd mellan körbar väg och entréer understiger 50 meter har identifierats”. SSBF utgår från att det menas ”överstiger” istället för ”understiger”. Det låter bra att det inte finns några entréer som ligger längre bort än så. Kraven gäller dock samtliga angreppspunkter, vilket innebär att det inte räcker med att enbart en entré ligger inom 50 meter utan samtliga vägar in i byggnaden, som kan behöva användas vid en insats, behöver klara avståndet (den väg slangen ska dras).

SSBF skriver vidare att det behöver tydliggöras om det är tanken att de ska kunna köra in på gårdarna med sina fordon. Om tanken är att räddningsfordonen inte ska köra på ett bjälklag så behöver omgivningen utformas så att det inte är fysiskt möjligt för fordonen att köra där, alternativt att det sätts upp skyltning och markeringar så att körförbudet tydligt framgår. Precis som Brand-PM:et nämner så är det alltid bra om vi kan ställa upp med stegfordon intill fasader från olika håll, även om det inte projekteras för stegutrymning.

Kajer och strandpromenader inom planområdet medför en risk för drunkningstillbud. Den inplanerade lokalgatan och gågatan närmast vattnet ser ut att ge goda möjligheter att snabbt komma fram och kunna ställa upp i närheten av vattnet.

Det står i planhandlingarna att vattendjupet vid extremfall kan bli

drygt 30 cm vid Trekantsvägens lågpunkt men att räddningstjänsten har fortsatt framkomlighet. SSBF:s fordon kan köra i ett vattendjup på maximalt 20 cm, förutsatt att det inte är strömmande vatten och att vi kör långsamt för att undvika svall. Som det ser ut så finns det alltså en risk att vi inte kan komma fram med våra fordon vid den platsen vid ett hundraårsregn. Ambulansen och polisen har liknande förmåga.

SSBF bedömer att det inte finns förutsättningar för stegutrymning inom planområdet och förespråkar i första hand alltid två trapphus som är oberoende av varandra och i andra hand Tr1- eller Tr2-trapphus. Stegutrymning medför en mängd begränsningar i den fysiska miljön som kan påverka stadsrummet negativt, till exempel genom att hindra träd, dagvattenhantering, parkering etc och utgöra ett hinder för framtida underhåll av gator.

SSBF skriver vidare att det är tveksamt om de klarar av en insatstid på 10 minuter för planområdet, då själva körtiden ofta är ca 10 min från Brännkyrka. Att planförslaget är utformat för att hålla nere hastigheterna innebär också att det kan ta längre tid att komma fram. Man bedömer därför att utrymning via stegutrustning således inte är förenligt med byggreglerna från detta område. Stegfordonen kommer inte kunna ställa upp och användas på Lövholmsvägen, eller på gång- och cykelbanan intill, på grund av närheten till spårvägens kontaktledningar.

Det behöver tydliggöras hur utrymning kan ske från de indragna våningarna i kvarteren samt från takvåningen i kvarter 2, då stegutrustning inte fungerar i dessa lägen. SSBF avstyrker att man har olika utrymningsstrategier inom en och samma byggnad.

Det planeras för flera höga byggnader inom planområdet vilket ställer särskilda krav på både utrymningslösningar och på hjälpsystem för räddningstjänstens insats. Detta kan behöva möjliggöras i detaljplanen och dialog behöver föras med SSBF kring förutsättningarna för räddningsinsats. Även brandgasventilation är en projekteringsfråga men kan behöva möjliggöras i planen. Fler brandposter kommer att behövas inom området.

Buller och vibrationer

Länsstyrelsen efterfrågar en närmre redovisning av industribuller och att åtgärder detaljstuderas. Om nödvändigt bör åtgärder regleras i plankarta. Även evenemangsbuller bör studeras närmre genom att titta på vilka evenemang som förekommer, de ljudnivåer som alstras och behovet av genomgående bostäder. Buller från buss- och spårtrafik bör regleras med planbestämmelse. Lägenhetsutformning

behöver även regleras i plankartan där det är nödvändigt för att uppfylla trafikbullerförordningen.

Trafikverket framför att tillkommande bostäder inom planområdet kan komma att påverkas av lågfrekvent buller från fartygstrafik. Riktlinjerna för buller på uteplats ska klaras även med hänseende på buller från fartygstrafik.

Sjöfartsverket framför att anpassning av eventuella bostäder och verksamheter som ligger mot farleder måste ske på ett sådant sätt att de inte kommer att störas av fartygstrafiken, vilket på sikt skulle kunna leda till klagomål och krav på inskränkningar för sjöfarten.

Trafikförvaltningen kan inte acceptera att tillkommande bostäder förutsätter åtgärder i spåranläggningen för att klara gällande riktvärden. De nya bostäderna måste omhänderta stomljudet i byggnadernas egen grundläggning och konstruktion. Det behöver tydligt framgå att det är praktiskt möjligt att åtgärda stomljudsnivåerna i planen. Trafikförvaltningen vill även att bullerutredningen kompletteras med risk för bullerstörning i närhet av reglerplats för SL-buss och vid korsningar.

Miljö- och hälsoskyddsgruppen ser ett behov av fortsatt utredning av buller. Åtgärder för att motverka störning i bostäder avseende lågfrekvent buller från sjöfart respektive buss bör utredas redan i planskedet. Även hanteringen av evenemangsbuller bör utredas mer fördjupat i fortsatt planarbete. Avseende skydd från väg- och spårbuller bör bestämmelser i plankartan ses över samt nya införas. Planbestämmelse bör införas för de delar där särskilda planlösningar är en förutsättning för att klara trafikbullerförordningen. En mer långtgående bullerdämpning av förskolegården inom kvarter 6 bör medges i plankartan. Erforderliga åtgärder gällande verksamhetsbuller bör säkerhetsställas i avtal.

Exploateringsgruppen ser risker med att förtöjda båtar intill Cementakajen ger påverkan av lågfrekvent buller från kommersiella fartyg på den närliggande bostadsbebyggelsen.

Lindéngruppen, Färgfabriken Evenemang och Stiftelsen Färgfabriken noterar att Färgfabriken beskrivs som områdets kulturella mittpunkt med ett stort identitetsvärde för det framtida Lövholmen, men verksamhetens förutsättningar är inte inkluderade i planunderlaget. Färgfabrikens verksamhet behöver ingå i bullerutredningen. Färgfabrikens lokaler hyrs ut för konferenser, fester, konserter och klubbar 3-5 dagar per vecka och större event

som marknader för design och hantverk genomförs 3-4 ggr/år. I bullerutredningen anges att eventbuller förekommer på "oregelbunden basis" eller "eventuellt". Förutsättningar för ett levande kulturliv måste ges i detaljplanen för att verksamheterna ska kunna fortsätta bedrivas. Olika ljudkrav behöver utredas i olika zoner, för att möjliggöra ett rikt folk- och kulturliv och referensexempel för att hantera frågan framförs (Köttbyn i Köpenhamn, Meat Packing District i New York och Sofielundsområdet i Malmö).

SVOA rekommenderar att en bullerutredning görs i samband med projekteringen av dockningspunkter för mobil sopsug, om projektet väljer att gå vidare med det insamlingsystemet. Det är ett stort antal lägenheter som planeras och därmed stora mängder avfall som ska samlas in och precis som nämns i avfallsutredningen medför mobil sopsug buller, vilket kan orsaka störningar för boende och verka över tid. SVOA framför att om fastigheter föreslås i nära avstånd till avloppspumpstationer ska en risk- och konsekvensutredning genomföras som bland annat beaktar lukt- och ljudproblem m m från pumpstationen.

Några privatpersoner på Reimerholme oroas för att drabbas av ökade bullerstörningar nattetid. En privatperson anser att det bör tillåtas ljud från kulturarrangörer.

Några privatpersoner ifrågasätter buller- och trafikutredningarna, då ett annat planunderlag än arkitekturprogrammet redovisas i detta. Man undrar om utredningarna och simuleringar gjorts på felaktigt underlag med andra hushöjder?

En privatperson anser att bullernivåer behöver redovisas för parkområdet väster om planen till följd av att en ny gata placeras intill.

Ras och skred

Länsstyrelsen gör bedömningen att osäkerheterna är för stora gällande lerlager och släntgeometri i vattenområdet. Fördjupade undersökningar behövs. Kommunen behöver även bedöma påverkan på stabiliteten från tillkommande laster (byggnader och utfyllnader) samt påverkan av ett ändrat klimat. Åtgärder för att säkerställa stabilitet behöver redovisas i planbeskrivning och om möjligt regleras i plankarta.

Konstruktion

Södermalms stadsdelsnämnd skriver att mot bakgrund av de problem med markerodering som finns i Hammarby Sjöstad där

staden har exploaterat vid vattenlinjen vill förvaltningen uppmärksamma på behovet av tillräckliga markförstärkningar, även av vistelseytor intill och ute i vattenområdet.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Risk

Kontoret noterar Region Stockholms synpunkt avseende säkerhetsbestämmelsernas mått mellan spårmitt och fasad som underskrids. Avstämning kommer ske med Regionen.

Den maritima riskanalysen kompletteras fram till granskning med de påseglingsslaster som kajkonstruktioner/fyllnadsmassor riskerar att överföra på bakomvarande bebyggelse vid påsegling.

Kajernas konstruktion och markens förutsättningar kommer att utredas fördjupat i kommande systemhandling. Utifrån mer detaljerat underlag ska maritima riskutredningen kompletteras med bedömning att avstånd mellan kajer/strand och bebyggelse är betryggande vid påsegling.

Den maritima riskutredningen kompletteras med andra fartygstyper med större stävöverhäng till granskningen.

Den maritima riskutredningen kompletteras med en bedömning av risker med farligt gods i farleden innehållandes rekommendationer om skyddsåtgärder för föreslagen bebyggelse. Eventuella riskreducerande åtgärder regleras i plankartan.

Avseende bastubad invid farleden så har staden en kajstrategi som syftar till att utveckla stadens kajer till mer levande mötesplatser samtidigt som goda förutsättningar skapas för sjöfartens behov. Det finns ett ökande intresse för möjligheter till bland annat bastubad och kallbad i citynära miljö enligt kajstrategin. Funktionen med bastu vid föreslagen badplats i Lövholmen kan tillgodose detta intresse och bidra till att badplatsen nyttjas mer aktivt även utanför sommarsäsongen. Om och hur en bastu kan utformas utifrån risknivåer och med hänsyn till sjötrafik i farleden bör studeras fördjupat i den maritima riskanalysen.

Kontoret ställer sig frågande till Sjöfartsverkets yttrande avseende de två planerade bryggorna mellan Cementakajen och Kolsyrekajen. Av den maritima riskanalysen framgår att de två nya bryggorna vid kajstråket sticker ut ca 1,5 m utanför en tänkt rätlinjig förlängning av den befintliga kajfronten av Cementakajen. Bryggorna ligger innanför sexmeterskurvan på sjökortet och bedöms därmed inte inkräkta på den befintliga navigerbara

farledsytan. Beaktat dessa förutsättningar ser inte kontoret något hinder för sjöfarten med de två bryggorna. Avstämning och dialog med Sjöfartsverket kommer ske i fortsatt process. Bryggorna är tänkta för fotgängare att komma nära vattnet och planeras inte för förtöjning och bad.

Kontoret bedömer med stöd i den maritima riskanalysen att badplatsen ligger innanför sjökortets 6-meterskurva och därmed inte inkräktar på den navigerbara farledsytan. Badplatsens placering ses över med hänsyn till att säkerhetsmarginalen mellan bad och farled ska vara betryggande.

Kontoret noterar Sjöfartsverkets synpunkt avseende förtöjningsanordningar för tillfällig angöring av fritidsbåtstrafik samt krav på byggnationer i vattnet i förhållande till aktuell fartygstrafik. Kontoret noterar även att Sjöfartsverket rekommenderar att byggnationer i vattenområdet förses med säkerhetshöjande åtgärder. Plankartan kommer inte att reglera åtgärder på den detaljnivån men frågorna tas vidare i projekteringen av allmän plats.

Förslaget är att bad och bastu placeras i väster in mot viken utanför navigerbara delar av farleden. W-Bestämmelserna i plankartan avses förtydligas till granskning så att det tydligare framgår var det är lämpligt med badbryggor och bastu samt var det inte är lämpligt.

Kontoret noterar SSBF:s yttrande om risk för suicid med anledning av takterrasser.

Räddningstjänst

Rätt formulering i Brand-pm ska vara att det inte har identifierats några platser där avståndet överstiger 50 meter (ej understiger). Avstånden från samtliga vägar in i byggnaderna ses över.

Räddningsfordon planeras inte köra in på gårdarna. Utformning av gårdarna kommer att ske så att detta inte möjliggörs.

Framkomligheten för räddningstjänstens fordon kommer att ses över fördjupat i systemhandlingsskedet.

Utrymning från respektive hus kommer att studeras vidare. Dialog kommer att föras med SSBF angående detta inför granskningen, bl a förutsättningarna för hjälpinsats av de högre byggnaderna.

Buller

Industribuller i form av fläktar etc, evenemangsbuller, liksom buller från buss och spårtrafik kommer att studeras vidare och vid behov regleras på plankarta. Inför granskningen kommer även lägenhetsutformning att regleras på plankartan, där det behövs för att uppfylla trafikbullerförordningen.

Nivåer på uteplatser innehålls avseende lågfrekvent buller från fartygstrafik.

Beckerhuset och lämplig användning kommer fortsatt studeras utifrån stomljudsfrågan.

Bullerutredningen kompletteras med risk för bullerstörning vid korsningar. Reglerplatsen flyttas från planområdet.

Att bullerdämpning möjliggörs för förskolegårdarna ses över till granskningen. Åtgärder avseende verksamhetsbuller (åtgärder av fläktar) skrivs in i avtal.

Avsikten är inte att kommersiella fartyg ska trafikera Cementakajen, utan att båtar kan ligga förtöjda där relativt stadigvarande, vilket sker vid många andra av Stockholms kajer.

Bedömning av störningar från verksamhet i Färgfabriken kommer att göras genom ljudmätningar. Utifrån dessa tas förslag till åtgärder fram, det kan bli aktuellt att göra åtgärder i Färgfabriken och/eller att bostäder ska utföras för att klara störningar från Färgfabrikens verksamhet.

Om alternativet med mobil sopsugshantering väljs tas detta med i bullerutredningen.

Om det blir aktuellt med en pumpstation i närhet till bostäder kommer en lukt- och ljudutredning att utföras för denna.

Bullerutredningen är gjord på bebyggelseförslaget som redovisas i arkitekturprogrammet. Beroende av syfte sker en redovisning av situationsplanerna på lite olika sätt.

Bullerutredningen kompletteras med redovisning av ljudnivåer i parken väster om planområdet (befintlig situation och förslaget).

Ras och skred

Fördjupade undersökningar kommer att göras avseende lerlager och släntgeometri i vattenområdet.

Bedömning kommer också att göras av påverkan på stabiliteten från tillkommande laster samt påverkan av ett ändrat klimat. Vid behov regleras frågan i plankartan.

Konstruktion

Markförstärkningar intill och ute i vattenområdet kommer att studeras.

Miljö- och klimataspekter

Föroreningar mark

Länsstyrelsen saknar en beskrivning av vilka riskreducerande åtgärder som kommunen bedömer är lämpliga i området, t ex för att avhjälpa klorerade lösningsmedel. Att det krävs riskreducerande åtgärder generellt är inte en tillräckligt tydlig beskrivning för kommande tillstånd och prövningar. Länsstyrelsen skriver vidare att kommunen inte har angett till vilken nivå avhjälpan ska göras för att säkerställa att det inte uppstår några risker för människors hälsa. För att kunna följa upp planbestämmelsen behöver kommunen tydligt beskriva till vilken nivå föroreningarna ska saneras i planbeskrivningen. Det behöver också framgå tydligt om kommunen avser att tillämpa de platsspecifika riktvärden som anges i planbeskrivningen. Länsstyrelsen framför vidare att till nästa skede behöver kommunen sammanställa resultatet av genomförda undersökningar samt visa med illustrationer var provpunkterna finns inom planområdet. Kommunen behöver även tydligare redovisa sina ställningstaganden samt vilka åtgärdsmetoder och åtgärdsnivåer som kommunen anser behövs för att säkerställa att området inte utgör någon risk för människors hälsa.

Miljö- och hälsoskyddsmyndighets bedömning är att föroreningskällan/ föroreningskällorna av klorerade lösningsmedel inom planområdet i första hand behöver avhjälpas så långt det är möjligt. Detta för att säkerställa att det inte föreligger några risker för människors hälsa i de planerade byggnaderna på såväl kort som lång sikt. Då det är svårt att helt avhjälpa en föroreningskada av klorerade lösningsmedel kan det dock ändå bli aktuellt att upprätta ett kontrollprogram för att följa upp, exempelvis genom provtagning av inomhusluften. Kontrollprogrammet kan behöva pågå så länge föroreningarna finns kvar i mark och grundvatten.

Angående behov av täta dagvattenanläggningar se även Teknisk försörjning/Dagvatten och skyfall.

Vattenverksamhet

Eftersom kommunen föreslår underliggande garage anser Länsstyrelsen att det bör framgå om detta kräver grundvattenbortledning. Kommunen bör också beskriva om grundvattenledning krävs även för andra byggnationer under grundvattennivån, till exempel skyddsrum, källare med mera. Även arbeten som inte är i direkt anslutning till strandlinjen kan påverka grundvattenströmningar så att föroreningar sprids. En beskrivning av risken för en sådan föroreningsspridning bör framgå av planhandlingarna.

Miljökvalitetsnormer för vatten

Länsstyrelsen skriver att efter planens genomförande finns kvarstående grundvattenföroreningar, främst gällande PFAS. Detta kan innebära svårigheter för mottagande vattenförekomsts möjlighet att följa miljökvalitetsnormerna avseende kvalitetsfaktorn PFOS. Grundvatten som står i kontakt med ytvattnet kommer att innehålla halter av PFAS som är högre än gränsvärdet för PFOS i vattenförekomsten. Det finns två ”källområden” för PFAS i grundvattnet inom planområdet kopplat till den tidigare markanvändningen. Kommunen behöver redogöra för om det krävs ytterligare åtgärder inom planområdet för att inte äventyra möjligheten att följa miljökvalitetsnormen för vatten, dvs. för kvalitetsfaktorn PFOS i Mälaren-Riddarfjärden. Kommunen behöver också redogöra för hur detaljplanen påverkar möjligheten att utföra sanering av grundvattnet. Det behöver även förtydligas om det finns risk för att ledningsgravar och dagvattenanläggningar kan komma att transportera förorenat grundvatten direkt till mottagande vattenförekomst. Ev åtgärder behöver då framgå.

Länsstyrelsen anser vidare att kommunen behöver redogöra för vilka åtgärder som krävs för att den markanvändning som planen medger inte ska innebära spridning av förorenat sediment. Vidare behöver kommunen visa att spridning från sediment inte riskerar att påverka möjligheten att följa miljökvalitetsnormerna på kvalitetsfaktornivå. Länsstyrelsen delar kommunens bedömning att detaljplanen påverkar hydromorfologiska kvalitetsfaktorer och detta behöver utredas vidare. I det vidare arbetet bör kommunen även redogöra för vilka typer av anläggningar som ska användas utifrån vad som ger minst påverkan på vattenmiljön och hydromorfologin och välja dessa. Även den tillkommande båttrafiken som planen möjliggör samt hur denna påverkar möjligheterna att följa miljökvalitetsnormerna för vatten bör framgå.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden påpekar att miljötekniska markundersökningar som gjorts inom planområdet har påvisat höga

halter av PFAS 11 och anser att detta måste beaktas. Även andra föroreningar som kan försvåra möjligheten för uppfyllandet av MKN måste beaktas. Nämnden anser vidare att en föroreningsproblematik som kan komma att behöva åtgärdas för att uppnå MKN inte får byggas in i strukturen, vilket bland annat behöver beaktas vid val av utbyggnadsordning.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden anser även att det behöver studeras vidare hur utbyggnaden av kajer och brygganläggningar påverkar Mälaren-Riddarfjärdens hydromorfologiska kvalitetsfaktorer kopplat till ekologisk status.

En privatperson anser att det inte är lämpligt med badplats med anledning av föroreningar och frågar om provtagning avseende detta har gjorts?

Hållbarhet och klimatanpassningar

Länsstyrelsen rekommenderar en livscykelanalys, omfattande både rivningar och uppförande av nya byggnader, för att beräkna detaljplanens klimatkostnad i förhållande till stadens mål om en fossilfri och klimatpositiv stad 2040.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden ser positivt på att planhandlingarna lyfter möjligheten till återbruk av material (för byggnader som rivs) och tycker generellt att det är en aspekt som i högre grad behöver hanteras i planhandlingar. Nämnden anser även att planområdets förmåga att hantera värmeböljor bör ses över i fortsatt planarbete. Socialdemokratiska föreningen i Gröndal-Liljeholmen vill att Lövholmen ska ges en miljöprofil, bl a med utomhusmiljöer som skapar resiliens mot extremväder.

Kulturförvaltningen framför att kulturlivsanalysen, hållbarhetsprogrammet och kulturforum bidrar till att projektmålen i hållbarhetsprogrammet kan förverkligas.

Hägerstens hembygdsförening anser att ambitionerna avseende social och ekologisk hållbarhet behöver höjas. Föreningen Barnens utemiljö i staden anser att frågorna om klimatet helt saknas i planen. Upprop Nitrolack påtalar att den höga exploateringen inte gör området hållbart och vill se ett klimatsmartare användning av byggnader i hela området.

Många privatpersoner anser att förslaget är för dåligt anpassat till klimatförändringar, då det bl a är mycket hårdgjord mark vilket skapar värmeöar. Det framförs att Lövholmen behöver utvecklas till en hållbar stadsdel. Det framförs också att fler träd behövs för att

minska risken för översvämningar och minska belastning på avloppssystem vid skyfall samt då träd gynnar biologisk mångfald, renar förorenad stadsluft och lagrar koldioxid.

Flera privatpersoner vill att mer återbruk ska ske, alltifrån byggnader till material, en person hänvisar till Varvsstaden i Malmö som referens.

En privatperson framför att det är viktigt att planera för högre vattenstånd. En privatperson anser att garagen bör slopas då dessa är mycket påfrestande för miljön att bygga.

En privatperson anser att det behöver skrivas in krav för att minska negativa bidrag till klimatkrisen och att inte färg och material ska fastläs i detaljplanen då det behöver finnas utrymme för framtida insikter.

En privatperson vill att staden planerar in biodlingar, insektsbäddar och odlingslotter för att uppnå en mer hållbar stadsdel och förutsättningar för social gemenskap.

Miljökonsekvensbeskrivning (MKB)

Miljö- och hälsoskyddsnämnden framför att planhandlingarna bör fördjupas avseende uppföljning och övervakning av betydande miljöpåverkan. Nämnden anser vidare att även åtgärder för uppföljning och övervakning av den betydande miljöpåverkan som genomförandet av planen medför, bör fördjupas. Föreslagen uppföljning bör utöver i hållbarhetsprogrammet lämpligen redovisas i miljökonsekvensbeskrivningen och/eller planbeskrivningen.

Luftkvalitet

Länsstyrelsen framför att kommunen behöver göra en bedömning hur planförslaget påverkar NO₂-halter och PM₁₀-halter. Även om miljökvalitetsnormerna för luft klaras i området idag kan den dubbelsidiga bebyggelsen och den ökade trafiken innebära att luftföroreningshalterna ökar i planområdet.

Strandskydd

För att upphäva strandskyddet delar Länsstyrelsen kommunens bedömning att särskilt skäl enligt 7 kap. 18 c § punkt 1, 2 och 5 miljöbalken kan tillämpas för stora delar av området. Intresset av att ta stora delar av området i anspråk väger dessutom tyngre än strandskyddsintresset i enlighet med 4 kap. 17 § PBL. Länsstyrelsen efterfrågar dock förtydliganden gällande W1. Länsstyrelsen saknar en beskrivning av syftet med W1- området där bryggor och bastu får uppföras. Om dessa ska vara tillgängliga för allmänheten ska det framgå tydligt i planbeskrivningen.

Barns utemiljö i staden (BUMS) framför att det är obegripligt att inte grönytan som omfattas av strandskydd värnas och tycker att motiveringen för upphävande av strandskyddet grundas i en slarvig analys. Det är en friyta dit barn och förskolor på Lövholmen skulle kunna gå utan att behöva passera den hårt trafikerade Lövholmsvägen. Hägerstens hembygdsförening, många privatpersoner och Kollektivhusföreningen BRF Trekanten anser att parkmarken som omfattas av strandskydd, inte ska bebyggas.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Föroreningar mark

Lösning för hantering av föroreningar kommer att utvecklas men det är inte möjligt att sätta exakt tillvägagångssätt i planskedet. Detta då det är först i genomförandeskedet som marken också blir tillgänglig, efter rivningar och att ledningar etc i mark tas ur bruk. Kompletterande provtagningar, som först då kan göras, kan då förbättra bedömningsunderlaget. Frågan kring lämpliga och ekonomiskt lämpliga åtgärder utvecklas i planbeskrivningen, liksom ett förtydligande att kommunen avser att tillämpa de platsspecifika riktvärden som är angivna i planbeskrivningen.

En sammanställning av var provpunkterna finns, är med i Miljö- och hälsoriskbedömningen av förorenad mark och grundvatten, (bilaga 1).

Vattenverksamhet

Åtgärder som krävs kopplat till eventuella arbeten i sediment kommer att studeras i detalj i den process som följer av miljöbalkens 11 kapitel gällande vattenverksamhet. Detaljerade redogörelser för effekter och konsekvenser på vattenmiljö och MKN samt behov av åtgärder till följd av arbeten i vatten, kan tas fram först när det är satt vilken typ av vattenarbeten som erfordras och vilka typer av vattenanläggningar som är aktuella i vattenområdet. Frågor kopplat till detta kommer därför att hanteras detaljerat inom ramen för miljöbalksprocessen. Att studera och redovisa olika utformningar av anläggningar i vatten samt vilka effekter de ger upphov till, ingår också i processen enligt miljöbalken.

Miljö kvalitetsnormer för vatten

Fördjupade utredningar kommer att göras gällande behovet av ytterligare åtgärder för att inte äventyra möjligheterna att följa miljö kvalitetsnormerna samt möjligheten att utföra sanering av grundvatten och risken för transport av förorenat grundvatten. Avseende frågor och åtgärder för att förhindra spridning av förorenat sediment och påverkan på vattenmiljön i övrigt sker dessa

studier/utredningar inom ramen för tillståndsprocess för vatten, se även svar ovan.

Provtagning för bedömning av lämpligheten med badplats kommer att utföras. Denna påbörjas i sommar.

Hållbarhet och klimatanpassningar

En analys av klimatpåverkan och hur den ska minska avses att göras under planarbetet.

Studier avseende förslaget förmåga att hantera värmeböljor avses att tas fram.

Inventering av material för återbruk har påbörjats av byggaktörerna och detta arbete kommer att fortsätta.

Planeringen utgår från länsstyrelsens rekommendation om lägsta grundläggningsnivå (+2,7 meter över angivet nollplan) och konstruktioner som understiger denna nivå ska utföras vattentäta. Det regleras också att nivåer på entréer, garageportar etc ska ligga ovanför denna nivå. Vid höga vattenstånd i Mälaren riskeras dock delar av strandkanten och kajen att översvämmas. Konsekvenser av detta ska studeras vidare.

Inför granskningen kommer hållbarhetsarbetet att fördjupas genom att aktörsspecifika handlingsplaner tas fram, vilka kommer att omfatta konkretiseringar av åtgärder. Då det huvudsakligen är privatmark har inte staden rådighet över åtgärder inom kvartersmark.

Miljökonsekvensbeskrivning

Inför granskningen sker en fördjupad beskrivning av uppföljning och åtgärder av de aspekter som bedöms medföra risk för betydande miljöpåverkan. Detta avses att förtydligas både i MKB och i planbeskrivningen.

Luftkvalitet

En bedömning av hur planförslaget påverkar luftkvaliteten kommer att göras inför granskningen av detaljplanen.

Strandskydd

Ett förtydligande kommer att ske av användandet av WI-området.

Att behålla parkmarken som omfattas av strandskydd idag bedöms inte som möjligt, då det behövs en infart för fordon till Lövholmen i denna del och då denna infart inte kan placeras längre österut pga

tvärbanan. Att skapa en mindre grönyta nordost om den nya fyrvägs korsningen, skulle innebära att denna var mycket bullerutsatt och relativt liten vilket innebär att inte många funktioner skulle inrymmas. Denna del är även ianspråktagen som uppställningsplats för containrar och bryggor och har inga naturvärden. Förslaget innebär att en tydligare stadsstruktur skapas.

Övriga frågor

Genomförande

Trafikförvaltningen vill informera att flera byggprojekt så som överdäckning vid Liljeholmen och utbyggnad av tunnelbanan i Liljeholmen kan komma att ske samtidigt som utbyggnad av Lövholmen. Transporter under byggtid kan därmed komma att påverka framkomligheten. Med hänsyn till detta kan samordning krävas för att påverkan för resenärer ska minimeras. Avtal som reglerar förutsättningar för genomförande samt ansvars- och kostnadsfördelning ska vara tecknat innan beslut fattas om att anta detaljplanen.

Exploateringsnämnden skriver att ett antagande av detaljplanen i kommunfullmäktige eller stadsbyggnadsnämnden måste föregås av godkända exploateringsavtal i exploateringsnämnden.

Exploateringsnämnden framför också synpunkter angående avtal med anledning av tvärbanan, se vidare under Trafik, kollektivtrafik.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden efterfrågar i fortsatt planering att ett fördjupat resonemang förs om utbyggnadsordning i olika etapper, då planområdet är stort. Detta för att kunna hantera miljöaspekter så som buller, skyfall och markföroreningar på ett bra sätt.

Luffartsverket framför synpunkter kring etableringsfrågor som behöver hanteras framgent. Sjöfartsverket framför att säkerhetshöjande åtgärder också bedöms för anläggningskedet, framför allt för att undvika olyckor med påkörning.

Några privatpersoner framför oro för störningar under byggtiden bl a från byggtrafik. En privatperson undrar var tung trafik kommer att ledas under byggprocessen. Det är orimligt om den som idag kommer att gå genom Gröndal. En privatperson vill att förslaget byggs ut så snart som möjligt.

Trafikkontoret förutsätter sig vara involverade, inom alla teknikområden, i kommande skeden då handlingar tas fram för områdets utbyggnad. Utformning, materialval, driftbarhet, ansvarsfördelning måste diskuteras vidare.

Temporära lösningar

Trafikkontoret ser det som önskvärt att utreda möjligheten att anlägga och öppna upp kajstråket som allmän plats medan byggnation pågår av hus och övrig mark inom Lövholmen. Det vore positivt att så snart som möjligt kunna nyttja området och skapa värden medan en långvarig byggnation av området pågår. Om inflyttning sker stegvis vore det positivt om vistelsemiljöer redan finns färdigställda.

Färgfabriken Evenemang skulle gärna vilja aktivera delar av Lövholmen fram till dess att byggstart sker för kultur-, barn- och ungdomsverksamhet, publika arrangemang etc. Även Stiftelsen Färgfabriken och Vinterviken trädgård föreslår en temporär platsutveckling.

Socialdemokratiska föreningen i Gröndal - Liljeholmen vill se en temporär kajpromenad så snart som möjligt liksom bad och temporär platsutveckling.

En privatperson undrar om det kommer vara möjligt att gå/cykla längs vattnet under byggtiden.

Formalia och namnsättning

Lantmäteriet framför att i planbeskrivningen bör komplettering ske under Verkan på befintliga detaljplaner: Planförslaget innebär att befintliga detaljplaner Pl 2365, Pl 3855, Pl 8143, Pl 8163 och Dp 1998-04297 helt upphör att gälla inom planområdet.

En privatperson anser att för att öka orienterbarheten bör gatunamnen och deras sträckningar ses över, det föreslås att Lövholmsbrinken får löpa hela vägen från Betonggalleriet till Trekantsvägen, och att Lövholmsgränd får löpa hela diagonalen från Lövholmsvägen till kajstråket. Gröndalsvägen bör vidare fortsätta hela vägen från Gröndal fram till Liljeholmsvägen, och Lövholmsvägen bör fortsätta från Grenljusbacken rakt fram genom den nya fyrvägskorsningen och vidare in i Lövholmen, i detta fall är det värt att byta befintliga adresser

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Genomförande

Avtal angående förutsättningar för genomförande samt ansvars- och kostnadsfördelning avses att träffas med Trafikförvaltningen innan detaljplanen antas.

Utbyggnadsordningen ska studeras även utifrån att miljöaspekter hanteras på ett bra sätt.

I planbeskrivningens genomförandedel förs in information i att Luftfartsverket och Sjöfartsverket har synpunkter kring etableringsfrågor som behöver beaktas under genomförandet.

Hur utbyggnad sker och byggtrafik leds kommer att utredas närmare under de kommande åren. Staden arbetar för att minimera störningar. Störningar under utbyggnadstiden hanteras enligt Naturvårdsverkets allmänna råd om buller från byggplatser, Miljöförvaltningen är tillsynsmyndighet för detta. Buller från byggtrafik hanteras enligt Naturvårdsverkets vägledning Riktlinjer för buller från väg- och spårtrafik vid befintliga bostäder och förordningen trafikbuller vid bostadsbyggnader.

Temporära lösningar

Stadsbyggnadskontoret instämmer i att det vore positivt att öppna upp kajstråket och andra platser under utbyggnadstiden, men det behöver utredas om detta är möjligt med hänsyn till de arbeten som behöver utföras där och hur trygghetsaspekterna kommer att bli.

Formalia och namnsättning

Text i planbeskrivningen avseende verkan på befintliga detaljplaner justeras. Angående namnsättning har synpunkterna ovan sänts över till namnberedningen.

Inkomna synpunkter

Nedan redovisas en sammanfattning av inkomna synpunkter. För yttrandena i sin helhet hänvisas till planakten för projektet, dnr 2017-13571. Planakten för ärendet finns tillgänglig i Tekniska Nämndhuset på Fleminggatan 4.

Statliga och regionala myndigheter och förbund

Länsstyrelsen

Länsstyrelsens bedömning

Länsstyrelsen ser positivt på den stadsomvandling som den aktuella detaljplanen tillsammans med närliggande detaljplaner i stadsdelen Liljeholmen medger. En utveckling av Lövholmen enligt förslaget skapar en mer levande stadsdel som inrymmer bostäder,

näringsverksamheter, kultur och många offentliga ytor. Kommunen behöver dock bearbeta planförslaget gällande riksintresse för kulturmiljövård och kommunikationer, strandskydd, miljö kvalitetsnormer för vatten, hälsa och säkerhet gällande buller, transporter med farligt gods, luftkvalitet, förorenade områden, översvämningsrisk, risk för ras, skred och erosion samt påseglingsrisk.

Länsstyrelsen lämnar även rådgivande synpunkter kopplade till naturmiljö, påseglingsrisk, transporter med farligt gods, risk för ras och skred samt vattenverksamhet.

Ingripandegrunder enligt 11 kap. 10 § PBL

Riksintresse för kulturmiljövården

Planområdet ligger precis utanför riksintresset för kulturmiljövården, Stockholms innerstad med Djurgården [AB 115] som ska skyddas mot åtgärder som riskerar att påtagligt skada riksintressets värden. Eftersom planområdet ligger utanför riksintresseområdenas gräns utgår Länsstyrelsens bedömning från hur planförslaget visuellt påverkar läsbarheten av värdebärande uttryck för riksintresset. Länsstyrelsen ser generellt Lövholmen som ett område där det kan vara lämpligt med nya högre hus. Inom området finns det möjligheter att anpassa högre byggnader med avseende på placering och höjd så att riksintressets bärande uttryck fortsatt värnas.

Det nya höghuset med 24 våningar blir ett nytt synligt tillskott i stadsbilden som idag består av homogen bebyggelse med endast ett fåtal byggnader som höjer sig i stadsbilden. Byggnaden blir synlig från flera punkter där många människor rör sig inom riksintressets känsliga landskapsrum vid Riddarfjärden. Det nya höghuset innebär att Södermalms siluett förändras sett från Stadshusterrassen och Riddarfjärden. Idag är det framför allt Högalidskyrkan som höjer sig över den homogena bebyggelsen. Kommunen behöver därför bearbeta förslaget gällande det högsta husets placering och höjd. Bearbetningen bör bidra till att den mycket känsliga vyn (sett från Stadshusterrassen och Riddarfjärden) fortsatt värnas utifrån riksintressets utpekade värden och uttryck.

I det fortsatta arbetet med planförslaget efterfrågar Länsstyrelsen att kommunen kompletterar handlingarna med:

- En bedömning av kumulativa effekter i den antikvariska konsekvensbeskrivningen och miljökonsekvensbeskrivningen.

- Bedömning av kumulativa effekter för särskilt vyer 1.1. 1.2 och 1.6 som framgår av utredningen (Konsekvensanalys avseende kulturmiljön, Tyréns 2023-08-28) där pågående och gällande detaljplaners bebyggelse behöver framgå. Kommunen bör inkludera Marievik, Liljeholmskajen och Telefonplan i bedömningen av kumulativ skada på riksintresset.
- Utöver redan framtagna vyer behöver kommunen även komplettera vyer från Norr Mälarstrand, Riddarholmens norra strand samt från Sofia kyrka mot planområdet.

Riksintresse för kommunikationer

Planförslaget möjliggör en strandpromenad längs med kajen, nya bryggor, badplats och angöring för båt. Farleden som är ett riksintresse för kommunikationer ligger strax utanför plangränsen i vattnet. Även om kommunen inte planerar att flytta ut strandlinjen så planeras åtgärder såsom bryggor i vattnet utanför strandlinjen. Det är viktigt att kommunen beaktar de maritima riskerna och utformar förslaget så att det inte inskränker på farleden eller dess sjötrafik. Sjöfartsverket framför att kommunen behöver anpassa bryggorna mellan Cementakajen och Kolsyrekajen, säkerställa så att inga förtöjningsbojar placeras i farleden samt att badplatsen vid Beckerskajen minskas eller placeras längre från farleden.

Miljö kvalitetsnormer för vatten

Kommunen planerar att sanera markföroreningar som kommer göra det möjligt att begränsa planområdets nuvarande negativa påverkan på vattenförekomsten Mälaren- Riddarfjärden. Efter planens genomförande finns dock kvarstående grundvattenföroreningar, främst gällande PFAS. Detta kan innebära svårigheter för mottagande vattenförekomsts möjlighet att följa miljö kvalitetsnormerna avseende kvalitetsfaktorn PFOS.

Grundvatten som står i kontakt med ytvattnet kommer att innehålla halter av PFAS som är högre än gränsvärdet för PFOS i vattenförekomsten. Det finns två "källområden" för PFAS i grundvattnet inom planområdet kopplat till den tidigare markanvändningen. Kommunen behöver redogöra för om det krävs ytterligare åtgärder inom planområdet för att inte äventyra möjligheten att följa miljö kvalitetsnormen för vatten, dvs. för kvalitetsfaktorn PFOS i Mälaren-Riddarfjärden. Kommunen behöver också redogöra för hur detaljplanen påverkar möjligheten att utföra sanering av grundvattnet.

Utifrån planhandlingarna är det otydligt om planförslaget innebär en risk för att förorenat grundvatten förs ut från området på grund av läckage i ledningsgravar eller i samband med den planerade dagvattenhanteringen. Om det finns risk för att ledningsgravar och dagvattenanläggningar kan komma att transportera förorenat grundvatten direkt till mottagande vattenförekomst behöver det tydligt framgå samt vilka eventuella åtgärder som i så fall krävs.

I vattenområdet finns idag kraftigt förorenat sediment. Av utredningen (Wescon 2023-09-01) framgår bland annat att försiktighetsåtgärder, exempelvis grumlingsförebyggande åtgärder, bör vidtas i samband med eventuella arbeten som kan påverka sedimenten. Kommunen behöver redogöra för vilka åtgärder som krävs för att den markanvändning som planen medger inte ska innebära spridning av förorenat sediment. Vidare behöver kommunen visa att spridning från sediment inte riskerar att påverka möjligheten att följa miljö kvalitetsnormerna på kvalitetsfaktornivå.

Länsstyrelsen delar kommunens bedömning att detaljplanen påverkar hydromorfologiska kvalitetsfaktorer och detta behöver utredas vidare. I det vidare arbetet bör kommunen även redogöra för vilka typer av anläggningar som ska användas utifrån vad som ger minst påverkan på vattenmiljön och hydromorfologin och välja dessa. Även den tillkommande båttrafiken som planen möjliggör samt hur denna påverkar möjligheterna att följa miljö kvalitetsnormerna för vatten bör framgå.

Strandskydd

Inom planområdet gäller inte strandskydd idag till följd av Länsstyrelsens tidigare förordnande om upphävande av strandskyddet. För vattenområdet och stora delar av landområdet gäller idag stadsplan för kvarteret Gröndalsgården, Lövholmen m.m. (PI 2365) fastställd 1949. Strandskydd inträder inom detta område när stadsplanen ersätts med en ny enligt 10 a § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken. Även inom den del av Lövholmen 12 där ändring av stadsplan (PI 3855), fastställd 1951, gäller, inträder strandskydd samt inom detaljplanen Dp 1998-0429-54, laga kraft 1999, eftersom området tidigare har omfattats av stadsplanen från före 1975.

För att upphäva strandskyddet delar Länsstyrelsen kommunens bedömning att särskilt skäl enligt 7 kap. 18 c § punkt 1, 2 och 5 miljöbalken kan tillämpas för stora delar av området. Intresset av att ta stora delar av området i anspråk väger dessutom tyngre än strandskyddsintresset i enlighet med 4 kap. 17 § PBL. Länsstyrelsen efterfrågar dock förtydliganden gällande W1. Länsstyrelsen saknar

en beskrivning av syftet med W1- området där bryggor och bastu får uppföras. Om dessa ska vara tillgängliga för allmänheten ska det framgå tydligt i planbeskrivningen.

Hälsa och säkerhet – Buller

Planområdet utsätts för höga ljudnivåer från väg- och spårtrafik samt sjöfart och industri- och verksamhetsbuller.

Väg och spårtrafik

Delar av fasaderna mot Lövholmsvägen får ljudnivåer som överskrider 65 dBA ekvivalent ljudnivå, vilket innebär att kommunen behöver utforma genomgående lägenheter mot denna sida så att hälften av bostadsrummen i varje lägenhet får tillgång till ljuddämpad sida på 55 dBA ekvivalent ljudnivå. Även hörnlägenheterna i bostadshusen ut mot Lövholmsvägen får svårt att klara tillgång till ljuddämpad sida. Kommunen behöver därmed se över hur dessa hörnlägenheter kan få tillgång till ljuddämpad sida samt reglera utformningen av lägenheterna i plankartan med planbestämmelser där det är nödvändigt.

Lågfrekvent ljud

Det finns en risk att lågfrekvent ljud förekommer både från sjöfarten, bussar och spårväg. Det finns en planbestämmelse, b1, som reglerar lågfrekvent ljud när det gäller sjöfart, men inte från buss och spårtrafik. All bostadsbebyggelse som behöver åtgärder för att klara gällande riktvärden behöver regleras och kommunen behöver därför reglera buller även från buss och spårtrafik med planbestämmelser.

Verksamhets- och evenemangsbuller

Buller från kylanläggningar och fläktar inom och utanför planområdet innebär att riktvärden för industribuller överskrids. Det framgår inte för hur stora delar av bebyggelsen riktvärdena överskrids. Kommunen skriver att åtgärder behöver detaljstuderas till nästa skede. Länsstyrelsen delar kommunens bedömning och anser att kommunen behöver redovisa industribuller närmare. Om åtgärder är nödvändiga för att klara riktvärdena behöver kommunen säkerställa dessa på plankartan. Ett alternativ till att säkerställa åtgärderna är att anpassa lägenhetsutformningen och säkerställa den i plankartan för att klara riktvärdena.

Färgfabriken som ligger inom planområdet genererar evenemangsbuller. Även här skriver kommunen att frågan behöver studeras vidare för att kunna bedöma hur det påverkar omkringliggande bostadsbebyggelse. Länsstyrelsen delar kommunens bedömning att vidare undersökning behövs.

Kommunen behöver bland annat titta vidare på vilka evenemang som pågår, vilka ljudnivåer som alstras och om utformningar för bostadsbyggnaderna behöver vara genomgående.

Luftkvalitet

Planförslaget medger förtätning längs den mest trafikerade vägen i planområdet, Lövholmsvägen. Planförslaget möjliggör dubbelsidig bebyggelse längs vägen vilket kan försvåra utspädningen av luftföroreningshalter. Tillhörande trafikanalys (Tyréns, 2023-08-22) beräknar att planförslaget kommer att generera ytterligare 2 080 fordon/dygn jämfört med nuläget. Enligt planbeskrivningen klaras miljö kvalitetsnormerna för luft 2020 men Länsstyrelsen saknar en bedömning om hur planförslaget kommer att påverka NO₂-halter och PM₁₀-halter. Även om miljö kvalitetsnormerna för luft klaras i området idag kan den dubbelsidiga bebyggelsen och den ökade trafiken innebära att luftföroreningshalterna ökar i planområdet. Länsstyrelsen anser därför att kommunen behöver göra en bedömning för hur planförslaget kommer att påverka luftkvaliteten i området.

Förorenade områden

I stort sett hela planområdet är förorenat och i behov av avhjälpande åtgärder. Exempelvis finns klorerade lösningsmedel i grundvattnet inom en del av planområdet. I planbeskrivningen skriver kommunen om riskreducerande åtgärder, men det saknas en beskrivning om vilka åtgärder som kommunen planerar och vilka kommunen bedömer är lämpliga. Ett exempel på detta är beskrivningen om Färgeriet 4. Kommunen har tagit fram en åtgärdsutredning (Wescon 2023-09-01) för fastigheten Färgeriet 4 som beskriver olika åtgärdsalternativ för de klorerade lösningsmedlen som har hittats. Utredningen anger flera åtgärdsalternativ som kommunen kan välja mellan. Planbeskrivningen behöver kompletteras med den metod som kommunen bedömer är lämplig som riskreducerade åtgärd för området. Att det krävs riskreducerande åtgärder generellt är inte en tillräcklig tydlig beskrivning för kommande tillstånd och prövningar.

Kommunen har infört en planbestämmelse som reglerar att startbesked för ändrad markanvändning endast får ges under förutsättning att markföroreningar har avhjälpats och/eller skyddsåtgärder har vidtagits på tomten. Dock får startbesked ges för att avhjälpa dessa föroreningar och/eller vidta åtgärder. Kommunen har inte angett till vilken nivå avhjälpandet av föroreningarna ska göras för att säkerställa att det inte uppstår några risker för människors hälsa. För att kunna följa upp planbestämmelsen

behöver kommunen tydligt beskriva till vilken nivå föroreningarna ska saneras i planbeskrivningen. Det behöver också framgå tydligt om kommunen avser att tillämpa de platsspecifika riktvärden som anges i planbeskrivningen.

Det finns inte en sammanställning av provtagningsresultat och provpunkter. Därför går det inte att få en överblick över de genomförda undersökningarna. Till nästa skede behöver kommunen sammanställa resultatet av genomförda undersökningar samt visa med illustrationer var provpunkterna finns inom planområdet. Kommunen behöver även tydligare redovisa sina ställningstaganden samt vilka åtgärdsmetoder och åtgärdsnivåer som kommunen anser behövs för att säkerställa att området inte utgör någon risk för människors hälsa.

Översvämningsrisk

Planförslaget innebär att flödesvägen som går mellan den planerade bebyggelsen i kvarter 8 byggs bort, vilket kan medföra att vattendjupen på Trekantsvägen ökar. Dagvattenutredningen (Structor 2023-08-17) anger att vattendjupet i lågpunkten på Trekantsvägen minskar med ny höjdsättning. Det framgår dock inte vilken höjdsättning som avses eller hur förändrade flödesvägar och bräddnivåer påverkar översvämningsrisken. Utöver ovanstående behöver kommunen beakta tillrinnande vatten till lågpunkten. Till nästa skede behöver kommunen därför tydligare redovisa att planförslaget inte medför att framkomligheten till planområdet på Trekantsvägen försämras och att den planerade bebyggelsen intill lågpunkten inte tar skada vid ett 100-årsregn med klimatfaktor.

Höjdsättningen som ligger till grund för bedömningen av översvämningsrisk har inte utgått från vad som medges i planförslaget utan baseras på en ungefärlig höjdsättning. Kommunen behöver reglera höjdsättning och utformning av bebyggelsen mer noggrant i detaljplanen för att säkerställa att översvämningsrisken vid ett 100-årsregn med klimatfaktor kan hanteras på ett godtagbart sätt. Den planerade bebyggelsen kommer påverka avrinningsvägarna inom planområdet. Kommunen behöver både visa att avvattningen mot Lövholmsvägen inte ökar på ett sådant sätt att framkomligheten minskar och att den planerade bebyggelsen inte utsätts för översvämningsrisk längs med flödesvägarna.

Delar av planområdet ligger under Länsstyrelsens rekommenderade grundläggningsnivå för Mälaren. Därför behöver kommunen bedöma och vid behov säkerställa framkomligheten till och från bebyggelsen vid beräknad högsta nivå på +2,7 meter (RH2000).

Plankartan möjliggör en pumpstation intill Kolsyrekajen som med dagens höjdsättning kommer att översvämmas redan vid betydligt lägre vattennivåer i Mälaren än +2,7 meter. Kommunen behöver bedöma om pumpstationen utgör samhällsviktig verksamhet. Beroende på vilka konsekvenser som kan uppstå om pumpstationens funktion uteblir behöver kommunen också bedöma behovet av eventuella åtgärder. Åtgärder som är en förutsättning för att marken ska bli lämplig med hänsyn till risken för översvämning ska redovisas i planbeskrivningen och om möjligt regleras på plankartan.

Risk för ras, skred och erosion

Kommunen redovisar i PM Geoteknik (Iterio, 2023-05-12) att stabiliteten vid Beckerskajen inte är tillfredsställande. Även vid delar av Cementkajen kan stabiliteten vara otillräcklig, men på grund av osäkerheter i lerans utbredning är bedömningen osäker. Länsstyrelsen anser att det finns för stora osäkerheter i kommunens bedömning gällande utbredning och djup av lerlager samt släntgeometri i vattenområdet. Även befintliga kajers konstruktion behöver undersökas i det fall de kommer finnas kvar efter utveckling av området. Utifrån dessa undersökningar behöver kommunen bedöma och vid behov säkerställa stabiliteten längs med kajer och strandkant.

De stabilitetsberäkningar som har gjorts beaktar inte tillkommande laster från uppfyllnader eller bebyggelse. Kommunen behöver tydliggöra om dessa faktorer påverkar stabiliteten. Även påverkan av ett förändrat klimat, som exempelvis ökad nederbörd, höjda vattennivåer och ökad erosion, behöver beaktas.

Som en möjlig riskreducerande åtgärd nämns tryckbank i vattenområdet. Om åtgärden blir aktuell att genomföra behöver kommunen visa att den inte ökar risken för grundstötning för fartygstrafiken. Kommunen behöver redovisa åtgärder för att säkerställa stabiliteten för kajer och intilliggande markområden i planbeskrivningen och om möjligt reglera dem på plankartan. Detta gäller även åtgärder för att minska erosion.

Påseglingsrisk

Den maritima riskanalysen (SSPA, 2023-04-06) redovisar beräkningar som ger en indikation på det inträngningsdjup som kan uppstå vid påsegling av kaj. Det beräknade inträngningsdjupet understiger 1 meter, men det framgår att även inträngningarna kan bli större beroende på hur kajerna dimensioneras och strandbankar förstärks. Kommunen behöver visa att föreslagna avstånd mellan kajer och strand respektive bebyggelse är tillräcklig

med hänsyn till de osäkerheter som finns kring markens förutsättningar och kajernas konstruktioner. Riskanalysen använder ett dimensionerande fartyg som har vissa gynnsamma egenskaper, exempelvis i form av avsaknad av stävöverhäng. Detta innebär att konsekvenserna vid en kollision med en annan typ av fartyg kan bli mer omfattande. Eftersom det inte kan uteslutas att andra typer fartyg kommer passera planområdet i framtiden behöver kommunen komplettera riskanalysen med andra fartygstyper.

Riskanalysen utgår från att fyllnadsmassor och/eller kajkonstruktioner inte överför påseglingslaster till bakomvarande bebyggelse. Kommunen behöver visa att påsegling inte skadar byggnaders konstruktioner eller allvarligt påverkar människors säkerhet negativt. Om det inte går att utesluta negativa konsekvenser för bebyggelsen och människor behöver kommunen säkerställa att riskreducerande åtgärder kommer att vidtas. Om det krävs åtgärder behöver kommunen reglera dem på plankartan och beskriva dem i planbeskrivningen.

Transporter med farligt gods i farled

Farligt gods kan transporteras i farleden som går förbi planområdet i vattnet. Enligt den Maritima riskanalysen (SSPA 2023-04-06) kan andelen farligt gods-transporter genom Hammarbyleden komma att öka. Länsstyrelsen saknar en bedömning om riskerna med sådana transporter för planområdet och kommunen behöver därför komplettera planhandlingarna med en sådan bedömning. Kommunen behöver beakta en möjlig utveckling där farligt gods i större utsträckning kan komma att transporteras via de inre vattenvägarna. För att bebyggelsen ska vara lämplig över tid behöver kommunen också säkerställa eventuella nödvändiga riskreducerande åtgärder genom planbestämmelser samt redovisa dem i planbeskrivningen.

Råd om tillämpningen av 2 kap. PBL

Barnperspektiv

Enligt den integrerade barnkonsekvensanalysen (WSP 2023) kommer förskolorna ha runt 10 kvm friyta per barn. Detta är långt under Boverkets riktlinjer som anger att ett rimligt mått är 40 kvm friyta. Att förskolegården också ska samnyttjas med boendes gårdar kan innebära en ytterligare inskränkning i barnens friyta. Att kombinera skol- och bostadsgårdar kan även innebära ett ökat slitage på gårdarna eftersom de ska användas för flera ändamål. Vidare kan skolverksamheten utgöra en störning i form av höga ljudnivåer för de boende.

Planförslaget bör därför utformas så att förskolor får tillgång till större friyta så att boende och skolverksamhet kan samspara på ett bättre sätt.

Det framgår av barnkonsekvensanalysen (WSP 2023) att förskolorna kommer ha svårt att få in direkt dagsljus. Detta kan innebära att avsteg från dagsljuskrav i BBR (Boverkets byggregler) och kan behöva göras om vid ett genomförande. Länsstyrelsen anser att bebyggelsen bör utformas så att dagsljuskrav kan klaras utan eventuella avsteg. Vidare framgår av analysen att skolgårdarna under vissa delar av året får få eller inga timmar av direkt solljus. Eftersom solljus är viktigt för barns utveckling (Boverkets vägledning om skolers utemiljö, 2021) bör planförslaget möjliggöra för bättre solljusförhållanden på förskolegårdarna.

Enligt bullerutredningen (Structor 2023) klarar större delen av förskolegårdarna riktvärden för buller för lek, pedagogisk verksamhet och vila. Vidare framgår av utredningen att bullerskyddsåtgärder bidrar till att få ner bullernivåerna ytterligare på förskolegårdarna. Eftersom förskolegårdarna är små är det av stor vikt att det säkerställs att så stor del av förskolegården uppnår riktvärden för lek, pedagogisk verksamhet och vila. Därför bör kommunen säkerställa bullerskyddsåtgärder så som lokala skärmar och avskärmande bebyggelse (komplementbyggnader) i plankartan.

Sammanfattningsvis anser Länsstyrelsen att det saknas en tydlig koppling mellan slutsatserna och rekommendationerna i analyserna och utredningarna samt hur detta är beaktat i planens utformning. Länsstyrelsen anser att kommunen bör bearbeta planförslaget med större hänsyn till barnperspektivet utifrån flera nämnda aspekter såsom friyta, ljusförhållanden och bullernivåer.

Näringsliv

Länsstyrelsen ser positivt på den näringslivsanalys som genomförts inför detaljplanen och delar kommunens bedömning att Lövholmen är ett bra läge för kontorsetableringar. Kommunen skriver att ett av kommunens budgetmål är att tillföra fler kontor i Söderort för att jämna ut obalansen då fler arbetsplatser finns i den norra delen av regionen. Utifrån detta mål rekommenderar Länsstyrelsen att kommunen kompletterar näringslivsanalysen med en analys av konsekvenserna av att en industriomvandling sker och en samlad bedömning av antal arbetstillfällen efter omvandlingen.

Klimat och energi

Kommunerna har genom översikts- och detaljplaneringen stort inflytande över möjligheten att nå målet om att Sverige senast år 2045 inte ska några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären.

Bygg och anläggningssektorn står för en stor del av klimatpåverkan i tillverkningen av material och produkter samt från utsläpp relaterade till energianvändningen i driftfasen.

Kommunen har ett klimatmål om ett fossilfri och klimatpositiv stad 2040. Länsstyrelsen konstaterar att den aktuella detaljplanen innebär att ett stort antal byggnader rivs för att ge plats för nya. Genom en livscykelanalys som omfattar både rivningarna och uppförandet av de nya byggnaderna kan detaljplanens klimatkostnad beräknas och ställas mot stadens uppsatta mål. Samtidigt kan planens överensstämmelse med 2 kap. 3 § punkt 3 PBL säkerställas, att planläggningen främjar en god hushållning med mark, vatten, energi och råvaror samt goda miljöförhållanden i övrigt.

Naturmiljö

I planbeskrivningen framgår att planens genomförande innebär att ett särskilt skyddsvärt träd behöver avverkas. Denna åtgärd kan innebära en väsentlig förändring av naturmiljön som är samrådspliktig. Länsstyrelsen bedömer att samrådsplikten är uppfylld i och med att frågan beskrivs i planhandlingarna.

Påseglingsrisk och transporter med farligt gods i farled

Eftersom planförslaget möjliggör en ny bastu i vattenområdet bör kommunen undersöka vilken placering som är lämpligast med beaktande av riskerna gällande både påseglingsrisk och transporter med farligt gods i farleden.

Den maritima riskanalysen (SSPA, 2023-04-06) hänvisar till en riskbedömning som gjorts för detaljplanen för Marievik 15 med flera, vilken inkluderar risker med farligt gods-transporter i farleden. Detaljplanen för Marievik 15 med flera reglerar både att utrymning bort från farled ska vara möjlig och att fasader inom 30 meter från kajkant ska vara utformade i obrännbart material. Kommunen bör se över bedömningen av riskerna och säkerställa att likvärdig säkerhetsnivå nås för de båda detaljplanerna.

Transporter med farligt gods på väg

Riskutredningen (Bengt Dahlgren, 2023-03-28) redovisar att den begränsade hanteringen och transporterna av brandfarlig vara inte medför behov av riskreducerande åtgärder. Länsstyrelsen anser att de mängder som hanteras samt antal och typ av transporter bör framgå av planbeskrivningen.

Risk för ras och skred

Länsstyrelsen noterar att PM Geoteknik (Iterio, 2023-05-12) hänvisar till TK Geo 13, Trafikverkets tekniska krav för geokonstruktioner, vilka är avsedda att användas vid nybyggnad

och förbättring av geokonstruktioner för väg och järnväg. Då detta fall rör planläggning av bland annat ny bebyggelse rekommenderar Länsstyrelsen att beräkningar av totalstabilitet vid planläggning istället utgår från de metoder som redovisas i IEG rapport 2010:4, Tillståndbedömning/klassificering av naturliga slänter och slänter med befintlig bebyggelse och anläggningar alternativt IEG rapport 6:2008 Slänter och bankar. Se även Sveriges Geotekniska Instituts rapport Utredning av släntstabilitet för mer information och vägledning i det fortsatta arbetet.

Frågor av betydelse för planens genomförbarhet

Vattenverksamhet

Grundvattenbortledning är en tillståndspliktig vattenverksamhet. Eftersom kommunen föreslår ett nytt underliggande garage anser Länsstyrelsen att det bör framgå om detta kräver grundvattenbortledning. Kommunen bör också beskriva om grundvattenledning krävs även för andra byggnationer under grundvattennivån, till exempel skyddsrum, källare med mera. Inom planområdet förekommer förhöjda föroreningshalter som i samband med mark- och vattenarbeten riskerar att spridas via grundvatten. Även arbeten som inte är i direkt anslutning till strandlinjen kan påverka grundvattenströmningar så att föroreningar sprids. En beskrivning av risken för en sådan föroreningsspridning bör framgå av planhandlingarna.

Planens genomförande är beroende av att tillstånd för vattenverksamhet enligt miljöbalken meddelas. Därför rekommenderar Länsstyrelsen att kommunen påbörjar processen med tillstånd i god tid. Vi vill också informera om att tillstånd enligt miljöbalken kan förenas med villkor om kompensation för intrång i allmänna intressen.

Region Stockholm, dnr 471

Utmed planområdet passerar tvärbanan på Lövholsvägen samt hållplats Trekanten. Även bussar angör hållplatsen Trekanten. I RUF 2050 är området en del av den centrala regionkärnan. I den centrala regionkärnan ska den höga tillgängligheten i kollektivtrafiksystemet utvecklas och användas genom täta miljöer.

Sammanfattande bedömning

Region Stockholm kan inte acceptera att detaljplanen för Lövholsvägen riskerar omöjliggöra en utveckling där kollektivtrafiken (Tvärbanan) kan få eget utrymme i gatan i framtiden.

Framkomlighet för tvärbanan längs sträckan är utpekad som prioriterad i Stockholms stad översiktsplan, gemensamt prioriterad i ett arbete (Stockholms kollektivtrafikplan) mellan Stockholm stad och Regionen och i enlighet med Stockholms stads nya budget om att eget utrymme för kollektivtrafik i utpekade stråk. Kollektivtrafiken är dessutom klassad som samhällsviktig verksamhet. Regionen anser att planförslaget med den tillkommande bebyggelsen och planområdets föreslagna avgränsning medför stor negativ påverkan på nuvarande trafikeringsförutsättningar för kollektivtrafiken och förutsättningarna för utveckling av och förbättring av framkomlighet i gata. Detaljplanen behöver därför utökas till att inkludera Lövholmsvägen samt det angränsande område som erfordras för att möjliggöra detta.

Region Stockholms synpunkter på förslaget

Detta yttrande avges av Region Stockholms trafikförvaltning i samråd med förvaltning för utbyggd tunnelbana.

Region Stockholm yttrande sig i det tidiga samrådet för strukturplan för Lövholmen 2018. På en övergripande nivå kvarstår många av de synpunkter som lämnades då och de gällande kollektivtrafiken kommer åter lyftas i detta yttrande. Regionen har fört en dialog med Stockholms stad med anledning det stora behovet av egna körfält för kollektivtrafiken på sträckan och ser att det är beklämmande att Stockholm stad går vidare med ett förslag som inte tar höjd för en sådan utveckling. Region Stockholm önskar återuppta dialogen för att tillgodose det behov som lyfts både av Stockholms stads egna strategiska dokument så som regionens. Region Stockholm kommer därav i detta yttrande inte lyfta detaljerade synpunkter avseende utformningen med hänsyn till tvärbanan.

Övergripande - Styrande dokument

Detaljplanens övergripande syfte är i enlighet med RUF 2050. I den centrala regionkärnan ska den höga tillgängligheten i kollektivtrafiksystemet utvecklas och användas genom täta miljöer. Området bör planeras som en mångsidig och funktionsblandad stads- och bebyggelsemiljö där kollektivtrafik, gång och cykel som primära färdmedel förordas. Detaljplanen utvecklar fysiska miljöer för flera hållbara transportslag, däremot kan regionen inte se att en prioritering av kollektivtrafiken görs i planen. I Stockholms stads Översiktsplan står det att ”I samband med utvecklingen av Lövholmen kan Gröndalsvägen kompletteras med ny blandad bebyggelse och skapa bättre framkomlighet för tvärbanan.”, och i stadens framkomlighetsstrategi och budget lyfts framkomlighet och prioritering av spårväg i gatuutrymmet. Regionen anser att planförslaget inte är förenligt med

översiktsplanens intentioner.

Förutsättningar för befintlig och planerad kollektivtrafik

Kollektivtrafiken i området består främst av Tvärbanan som trafikerar mellan Solna station och Sickla station, samt buss mellan Gröndal och Liljeholmen, Bagarmossen och Trekanten samt Liljeholmen och Bromma flygplats. Cirka 500 meter från planområdet återfinns bytespunkt Liljeholmen med hållplats för tvärbanan och Liljeholmens tunnelbanestation samt bussterminal. Region Stockholm vill framhäva att den stora exploateringen i Lövholmen och övriga planerade exploateringar längs med tvärbanan inklusive dess förlängning kommer innebära en ökning av resenärer på tvärbanan. En höstvardag 2019 var det ca 25 000 resenärer som åkte Tvärbanan på Lövholmsvägen. Tvärbanan är en av delarna av kollektivtrafiken som har återhämtat sig bäst efter pandemin och påstigande motsvarar i stort resandet innan pandemin. I prognosen för 2050 ser regionen att det dubbelriktade dygnsflödet hamnar kring 40 000 resenärer längs sträckan. För att tillgodose detta behov och för att det fortsatt ska vara attraktivt att resa med tvärbanan istället med bil krävs förbättrad framkomlighet för tvärbanan. I trafikutredningen lyfts det att framkomligheten bara studerats översiktligt för tvärbanan och regionen vill med hänvisning till ovan lyfta att det är av stor vikt att vidare arbete krävs och att planområdet behöver inkludera Lövholmsvägen.

Utformning spårväg och väghållaransvar

Regionen vill framhålla att väghållaren bär ansvaret för infrastruktur för fordonstrafik i gata exklusive spårväg i detta fall, därmed är ansvaret gemensamt mellan regionen och staden för en framtida hållbar lösning för trafiken på Lövholmsvägen. Regionens trafikförvaltning har tillsammans med staden tidigare skissat på lösningar för alla trafikslags behov i Lövholmsvägen, dvs bil, cykel, gång och kollektivtrafik på reserverat utrymme i enlighet med stadens önskemål om att samla alla trafikslag i ett gemensamt stråk. För att säkerställa en sådan lösning som möjlig i framtiden behöver den inkluderas i detaljplanen med planstöd i plankartan. Utöver detta behövs vidare dialog kring ny fyrvägs korsning Lövholmsvägen-Gröndalsvägen samt kring angöring och utfartsförbud.

Framkomlighet och utformning- Busstrafiken

Avseende busstrafiken längs sträckan hänvisas i yttrande till det som finns beskrivet under tvärbanan för förbättringar. Vidare flyttas reglerslingan. Regionen välkomnar vidare dialog och utformning enligt Ri-gata-buss. Dialog kring lokalisering och flytt av

busshållplatser från spårväghållplatsen bör ske inom ramen för arbete med utformning för spårvägen.

Störningar och risker – busstrafiken

Planbeskrivningen inkluderar en beskrivning av bullerstörning från busstrafiken vid hållplats. Den kan gärna kompletteras med risken i närhet av reglerplats och vid korsningar.

Befintlig anläggning och infrastruktur – Tvärbanan

Enligt Region Stockholms säkerhetsbestämmelser ska det ska vara 15 m mellan spårmitt och fasad för tillkommande bebyggelse. Enligt planen är det 12 m från fasad. De byggnader som planeras närmast tvärbanan ska utformas så att uppförandet kan ske med pågående trafik samt så att ingen elsäkerhetsplanering krävs vid kommande underhåll av husen. Vidare dialog krävs avseende detta. Tvärbanan har teknikskåp inom planområdet. Hur det redovisas i planen behöver diskuteras vidare.

I dagvattenutredningen finns det beskrivet att det finns problem vid skyfall på Lövholmsvägen. Dagvattenutredningen inkluderar dock bara en del av Lövholmsvägen vilket gör det svårt att se hur tvärbanan påverkas av planen. Regionen vill även poängtera att det redan idag finns problem med vattenansamling vid station Trekanten. Region Stockholm vill även upplysa om att kollektivtrafiken numera är klassad som samhällsviktig verksamhet och önskar gärna att framkomligheten för tvärbanan och buss omfattas av dagvattenutredningen.

Buller, Stomljud och vibrationer

Regionen kan inte acceptera att tillkommande bostäder förutsätter åtgärder i spåranläggningen för att klara gällande riktvärden. De nya bostäderna måste omhänderta stomljudet i byggnadernas egen grundläggning och konstruktion. Regionen förordar att man ger konkreta och genomförbara exempel på åtgärder redan i planskedet, så att det tydligt framgår att det är praktiskt möjligt att åtgärda stomljudsnivåerna.

Resenärsmiljö

Dagens resenärsmiljö vid buss och tvärbanans hållplats är anpassad efter ett lägre resande än det som kan förväntas efter utbyggnaden och Lövholmen och behöver därför ses över. Trafiksäkerheten i gatan samt hållplatsutformningen behöver därför ses över till följd av detaljplanen. Det ska vara tryggt och säkert att ta sig till och från plattformar och hållplatser. Att spårvägen får ett eget körfält bidrar till detta. Plattformar och hållplatser ska vara överblickbara och dimensionerade efter det beräknade resenärslödet. De ska vara väl upplysta och tillgängliga för alla. Busshållplats och spårvagnshållplats ska om möjligt inte dela hållplatsläge.

Övrigt - Regionens arbete med utveckling av tvärbanan

Region Stockholms trafikförvaltning arbetar med en behovsanalys för framkomlighet och kapacitet på Tvärbanan. Det finns ett ökat resande som följd av stadsutvecklingen i söderort. Den starka resandeutvecklingen gör att eget utrymme för spårvagnen krävs,

men även att elkraftmatningen behöver förstärkas. I området kring Trekantens hållplats finns det därför behov av att anlägga en tillkommande likriktarstation för att klara det framtida resandet. Spåranläggningen har passerat 30 år livslängd och det finns ett visst reinvesteringsbehov samtidigt som dräneringen vid hållplats Trekanten är problematisk. Hållplats Trekanten möter inte heller dagens tillgänglighetskrav varför en separat busshållplats behöver anläggas utanför spårområdet. Därför skulle regionen tillsammans med staden vilja titta vidare på en framtida utveckling av spåranläggningen kombinerat med en upprustning av gatan med syfte att stärka tvärbanans hållbara transportslags framkomlighet (spårvagn, buss, gång och cykel).

Fortsatt arbete – detaljplaner och genomförande

Region Stockholm vill informera att flera byggprojekt så som överdäckning vid Liljeholmen och utbyggnad av tunnelbanan i Liljeholmen kan komma att ske samtidigt som utbyggnad av Lövholmen. Transporter under byggtid kan därmed komma att påverka framkomligheten, med hänsyn detta kan samordning krävas för att påverkan för resenärer ska minimeras.

Inför fortsatt arbete

De byggherrar som planerar att uppföra byggnaderna närmast tvärbanan bör snarast skicka in ”Blankett för anmälan av aktiviteter som påverkar kollektivtrafiken” till trafikförvaltningen. Denna går att finna på www.sll.se/bygga. Samordning måste ske med trafikförvaltningens utsedda produktionssamordnare och överenskommelser träffas gällande omhändertagande av risker, fastställande av kontroller och kravställning samt begränsningar. SL:s föreskrifter ska följas. Dagvatten ska alltid ledas bort från spårområdet. Alla kostnader som uppstår för trafikförvaltningen på grund av intrånget ska bäras av exploitören. Avtal som reglerar förutsättningar för genomförande samt ansvars- och kostnadsfördelning ska vara tecknat innan beslut fattas om att anta detaljplanen.

Storstockholms Brandförsvär, dnr 520

Möjligheter att komma fram och komma åt bebyggelse

Boverkets byggregler (BBR) anger att byggnader ska vara åtkomliga för räddningsinsatser, vilket bland annat innebär att uppställningsplatser och vägar till uppställningsplatserna behöver utformas så att SSBF:s större fordon kan ta sig fram och ställa upp. Det har tagits fram ett Brand-PM som bland annat tittat på detta. Brand-PM:et anger att det inte har identifierats några platser där ”avstånd mellan körbar väg och entréer understiger 50

meter har identifierats” och vi utgår från att de menade ”överstiger” istället för ”understiger”. BBR ställer krav på att avståndet mellan uppställningsplatser för räddningsfordonen och byggnaders angreppspunkter bör understiga 50 meter. Det låter bra att det inte finns några entréer som ligger längre bort än så eftersom kraven gäller för samtliga angreppspunkter, vilket innebär att det inte räcker med att enbart en entré ligger inom 50 meter utan samtliga vägar in i byggnaden, som kan behöva användas vid en insats, behöver klara avståndet. Det är den väg som slangen dras som ska mätas och inte fågelvägen.

Planbeskrivningen anger att den övergripande principen för trafikplaneringen är att i så stor uträkning som möjligt freda stadsdelens inre från fordonstrafik. Brand-PM:et redovisar att det ändå finns goda möjligheter att komma fram för räddningstjänstens fordon. Att planförslaget är utformat för att hålla nere hastigheterna innebär dock att det kan ta längre tid för oss att komma fram, vilket framförallt kan påverka möjligheterna att använda stegutrymning. Det planeras för garage under innergårdarna. Baserat på planhandlingarna ser det ut som att det inte är tanken att vi ska kunna köra in på innergårdarna med våra fordon. Om det är tanken att räddningsfordonen ska kunna göra det, till exempel för att avståndet till angreppspunkter inte ska bli för långt eller för att kunna använda stegutrymning, så behöver bjälklaget ha tillräcklig bärlast för att klara den extra belastningen³. Om man dimensionerar bjälklagets bärlast så att det inte klarar av våra räddningsfordon, och det samtidigt är möjligt för oss att köra ut på det, finns det en risk att vi kör sönder bjälklaget. Om tanken är att räddningsfordonen inte ska köra på ett bjälklag så behöver omgivningen därför utformas så att det inte är fysiskt möjligt för fordonen att köra där, alternativt att det sätts upp skyltning och markeringar så att körförbudet tydligt framgår, även när det är snö och mörkt.

Kajer och strandpromenader inom planområdet medför en risk för drunkningstillbud. Vid sådana händelser är det mycket viktigt att komma fram snabbt och det underlättar därför om det finns uppställningsplatser inom 50 meter från vattnet, helst på flera ställen, och att det är lätt att ta sig fram. Detta är inget krav, men det ger oss bättre förutsättningar vid drunkningstillbud att kunna komma fram så snabbt som möjligt och att inte behöva bära utrustning längre sträckor. Den inplanerade lokalgatan och gågatan närmast vattnet ser ut att ge goda möjligheter att snabbt komma fram och kunna ställa upp i närheten av vattnet.

Det nämns i planhandlingarna att det finns vägar inom planområdet som riskerar att översvämmas vid ett hundraårsregn. Det står också att vattendjupet vid extremfall kan bli drygt 30 cm vid Trekantsvägens lågpunkt men att räddningstjänsten har fortsatt framkomlighet. SSBF:s fordon kan köra i ett vattendjup på maximalt 20 cm, förutsatt att det inte är strömmande vatten och att vi kör långsamt för att undvika svall. Som det ser ut så finns det alltså en risk att vi inte kan komma fram med våra fordon vid den platsen vid ett hundraårsregn. Ambulansen och polisen har liknande förmåga.

Precis som Brand-PM:et nämner så är det alltid bra om vi kan ställa upp med våra stegfordon intill fasader från olika håll, även om det inte projekteras för stegutrymning. Vi använder ofta våra stegfordon för att kunna släcka bränder utifrån, särskilt vid tak- och vindsbränder, när räddningspersonalen behöver röra sig uppe på taken eller för att kunna bekämpa bränder i fasader. Kan vi komma åt med våra stegfordon innebär det att vi kan använda fler metoder för att släcka och begränsa bränder. Detta är inget krav, som det hade varit om man ville projektera med våra stegfordon som alternativ utrymningsväg, men det ger oss bättre förutsättningar att minska egendomsskador och förhindra brandspridning till andra byggnader, vilket kan vara särskilt viktigt när man bygger större, sammansatta kvarter.

Utrymning

SSBF bedömer att det inte finns förutsättningar för stegutrymning inom planområdet. Vi rekommenderar generellt att man inte använder räddningstjänstens stegutrustning som alternativ utrymningsväg, utan förespråkar i första hand alltid två trapphus som är oberoende av varandra och i andra hand Tr1- eller Tr2-trapphus. Om Staden ändå vill ge kommande byggherre möjligheten att använda stegutrymning så finns det flera kriterier som måste vara uppfyllda för att detta ska vara tillåtet, se vägledningen om Stegutrymning. Det finns i det här fallet flera kriterier som inte är uppfyllda för den planerade bebyggelsen. Staden bör också vara medveten om att stegutrymning medför en mängd begränsningar i den fysiska miljön som kan påverka det levande stadsrummet negativt, till exempel genom att hindra träd, dagvattenhantering, placering av cykelställ, bänkar, planteringar, parkering och angöringsfickor. Det kan även utgöra ett hinder för framtida underhåll av gator, ledningsnät, plogning m.m., vilket gör att det är viktigt att markägaren för vägen/uppställningsplatsen är medveten om de inskränkningar och krav som stegutrymning medför.

Det mest grundläggande problemet är att det är tveksamt om vi klarar av en insatstid på 10 minuter för planområdet. Insatstiden består av en anspänningstid på 90 sekunder, körtiden och en angreppstid, som för stegfordon schablonmässigt brukar antas vara 1 minut (för bärbara stegar är angreppstiden längre). Det innebär att körtiden inte får överstiga 7,5 minuter för att klara av en insatstid på 10 minuter. Själva körtiden är ofta ca 10 minuter från Brännkyrka, som är den närmaste brandstationen, beroende på hur trafiken ser ut, och överstiger därmed de 7,5 minuter som maximalt är tillåtet. Utöver det kommer planområdet, som det nämndes tidigare, utformas på ett sätt som ska ”freda stadsdelens inre från fordonstrafik” vilket innebär ytterligare fördröjningar i körtiden. Vi bedömer därför att utrymning via stegutrustning således inte är förenligt med byggreglerna från detta område.

Stegfordonen kommer inte kunna ställa upp och användas på Lövholmsvägen, eller på gång- och cykelbanan intill, på grund av närheten till spårvägens kontaktledningar. Det utgör en allvarlig risk för räddningspersonalen att manövrera stegen så nära kontaktledningarna och det tar för lång tid att stänga av och arbetsplatsjorda dem för att det ska vara acceptabelt vid stegutrymning.

Nästan alla bostadskvarter, förutom kvarter 2, har en planbestämmelse om att det översta våningsplanet ska utformas med minst två meters indrag från gata. Indragna våningsplan innebär att man inte kommer kunna använda räddningstjänstens stegutrustning som alternativ utrymningsväg eftersom vi inte kommer nå fönster/balkongkant vid de indragna våningarna med stegen. Det måste gå att ställa upp en stege direkt mot fönstret/balkongkanten, och personer som är i behov av hjälp ska kunna synas från gatan när de står inne i lägenheten. Personer som ska utrymma ska inte behöva klättra ut på en stigbrygga eller utrymningsplattform för att nå stegen eller för att påkalla uppmärksamhet.

Kvarter 2 kommer ha en takterass och takvåning med gemensamhetslokaler, som inte får utrymmas med stegutrustning enligt krav i BBR. Det kommer dessutom vara torg runt halva byggnaden vilket innebär att vi inte kommer kunna nå lägenheter som inte vetter direkt mot gatan.

På flera ställen ser det ut att planeras för parkeringsplatser, angöringsplatser och träd mellan gator och fasader. Om Staden vill ha det kommer det inte gå att ha stegutrymning från de delarna eftersom parkeringsplatser, angöringsplatser och träd är i vägen för

stegutrustningen.

Det ser ut som att det inte kommer gå att köra in och ställa stegfordon på innergårdarna. Till exempel anges det i planbeskrivningen att ”Gårdarna utformas för att vara gröna och omhändertar dagvatten från kvarteret. Gårdarna är helt eller genom suterräng upphöjda från gatunivå och med underliggande garage. På gårdarna planeras platser för vistelse i form av t ex sällskapsytor med sittplatser och grill, växthus och pergola. Med planbestämmelse regleras att komplementbyggnader på gård för gemensam vistelse får uppföras till en byggnadsarea om maximalt 15 kvm - förråd, miljörum och tekniska anläggningar medges dock inte.” Vi bedömer att det inte kommer gå att utrymma med hjälp av räddningstjänsten stegutrustning vid en sådan utformning av innergårdarna.

Det händer att byggherrar vill använda olika utrymningsstrategier för samma byggnad, till exempel att några lägenheter ska utrymmas med bärbara stegar. SSBF avstyrker att man har olika utrymningsstrategier inom en och samma byggnad, eftersom det behöver vara tydligt hur utrymningen är tänkt att gå till. Vid en insats behöver det vara enkelt att läsa av en byggnad och att intuitivt förstå om vi behövs för stegutrymning samt var vi i så fall förväntas bistå de utrymmande. Vi har ingen förmåga att hålla koll på specialfall där bara några lägenheter ska utrymmas med stegar.

Som nämndes tidigare kan ett skyfall leda till att delar av gatorna blir översvämmade. Det kan dels innebära att våra fordon inte kommer fram, eller att de fördröjs, men det ställer också till problem eftersom uppställningsplatserna för stegutrustning inte får vara översvämmade eftersom det utgör en säkerhetsrisk för vår personal och de som ska få hjälp att utrymma.

Sammantaget bedömer SSBF att vi inte har förmåga att bistå med stegutrymning inom planområdet.

Höga byggnader

Det planeras för flera höga byggnader inom planområdet. Höga byggnader ställer särskilda krav på både utrymningslösningar och på hjälpsystem för räddningstjänstens insats. Detta är i grunden en projekteringsfråga men det kan behöva möjliggöras i detaljplanen. Det är viktigt att dialog förs med SSBF kring förutsättningarna för räddningsinsats under projektets gång. Mer information om byggnadstekniskt brandskydd i höga byggnader finns i vägledningsdokument VL2014-085.

Brandgasventilation

Det kommer behövas brandgasventilation från garagen och det är viktigt att man tänker till kring placering av öppningar för brandgasventilation, så att de till exempel inte leder till att tilluften till byggnaderna blir förorenad av brandrök. Detta är i grunden en projekteringsfråga men det kan behöva möjliggöras i detaljplanen.

Brandvatten

Det ser ut att vara för långt mellan brandposterna och det kommer behövas fler brandposter inom planområdet. Staden behöver därför se över brandposterna och komplettera där det behövs. För ett konventionellt brandpostsystem rekommenderar SSBF ett avstånd på max 75 meter från brandpost till uppställningsplats för räddningsfordon, det vill säga som mest 150 meter mellan två brandposter. Mer information om SSBF:s syn på brandvatten finns i vägledningsdokument VL2014-126.

Hantering av olycksrisker

SSBF bedömer att den riskbedömning som tagits fram håller en god kvalitet och att slutsatserna, om att det inte behövs några skyddsåtgärder för brandfarlig vara eller urspårning, verkar rimliga.

Vi har inte tillräcklig kompetens kring påseglingsrisker för att kunna utvärdera riskanalysen för påseglingsrisker. Vi kan konstatera att det är ett relativt stort skyddsavstånd mellan vattnet och planerad bebyggelse, men det är lite oklart hur stort avståndet är. Planbeskrivningen anger att ”det minsta avståndet mellan planerad bostadsbebyggelse och kajkanter/strandbankar är fem meter vilket är större än maximalt uppskattade kajinträngning för det dimensionerande fartyget.” På plankartan ser det ut att vara ett betydligt större avstånd än så.

Förebygga suicid

Flera av byggnaderna inom planområdet planeras att förses med takterasser, vilket kan medföra en risk för suicid. Det är bra om den fortsatta projekteringen strävar efter att försvåra suicid, genom till exempel tillräckligt höga stängsel/staket eller andra hinder för hopning.

Trafikverket, dnr 450

Planområdet berör Liljeholmsbanan samt riksintressen för kommunikation i form av farled för sjötrafiken och flyghinder influensområde för Bromma flygplats. Trafikverket vill framföra att planförslaget är väl genomarbetat och de framtagna utredningarna ger en god bild av planförslagets konsekvenser.

Tillkommande bostäder inom planområdet kan komma att påverkas av lågfrekvent buller från fartygstrafik. Riktlinjerna för buller på uteplats ska klaras även med hänseende på buller från fartygstrafik.

Försvarsmakten

Försvarsmakten bedömer att planförslaget i sin nuvarande utformning inte riskerar medföra påtaglig skada på riksintresse för totalförsvarets militära del.

Luftfartsverket, dnr 486

Har lämnat yttrande som är sekretessbelagt, detta berör etableringsfrågor.

Sjöfartsverket, dnr 348

Farled

Det aktuella området omfattas av den allmänna och riksintresseklassade farleden 915 som är en viktig farled för handelssjöfarten eftersom det är en av två infartsleder till Mälaren och som trafikeras under hela året. Farleden trafikeras av yrkestrafik, inklusive sightseeing- och kollektivtrafik, samt med utökad fritidsbåtstrafik under sommarhalvåret. Farleden är begränsad och det är av stor vikt att det finns manöverutrymme för fartyg samt utrymme för fartyg att vända. Därtill måste det finnas utrymme och möjlighet för fartyg att kunna ligga och vänta i farleden eftersom det aktuella området är vid en öppningsbar bro, exempelvis vid problematik att öppna bron.

Fartygstrafik

Framtida fartygstrafik och maritima risker redovisas i underlaget, i planbeskrivningen och i den maritima riskanalysen. Sjöfartsverket vill förtydliga att framtida fartygstrafik i form av handelssjöfart kan komma att tillta p g a eventuell utökning av antalet lotsningar till/från Mälaren via Hammarbyslussen samt också i synnerhet vintertid med eventuell ny trafik till värmeverken i Lövsta och Solna. Därtill vill också Sjöfartsverket belysa att befintliga fartyg som trafikerar området kan komma att bytas ut mot nya fartyg med andra mått och konstruktion än de som trafikerar idag. Det framgår av underlaget att aktiviteten i farleden under vinterhalvåret kan vara mycket låg till följd av att isen lägger sig. Sjöfartsverket vill påtala att framtida fartygstrafik kan komma att öka under vinterhalvåret.

Kaj och strandlinje

Det framgår av underlaget att det inte är möjligt att flytta ut strandlinjen pga. riksintresse för farled samt att botten sluttar mycket brant från strandkant mot norr och risk för skred och erosion föreligger. Det framgår dock att planerna omfattar

anläggning av två bryggor, längsgående brygga, gångbrygga, bryggdäck samt en badplats, vilka alla är belägna utanför nuvarande kaj och strandlinje. Därtill framgår det att ett bastubad ska undersökas. Sjöfartsverket anser att anläggningar såsom bastubad invid eller i direkt anslutning till farleder och vattenområden med mycket sjötrafik ska undvikas eller begränsas eftersom risker för påkörning är betydande och dess konsekvenser kan bli avsevärda då en verksamhet såsom bad- och bastuanläggningar påbjuder att många människor samlas på ett begränsat utrymme vid eller på vattnet.

Risker och åtgärder

Enligt underlaget och den maritima riskanalysen kommer inte den riksintresseklassade farleden att påverkas negativt av förslaget. Den förväntade framtida fartygstrafiken har beaktats och med hänsyn till planerade byggnader och avstånd till kajer/strandbankar bedöms riskerna för personskador orsakade av påseglingsscenarioer vara acceptabla.

Sjöfartsverket har nedanstående synpunkter på de planerade åtgärderna för att de inte ska inskränka på farleden och dess sjötrafik samt av säkerhetsskäl:

- att de två planerade bryggorna mellan Cementakajen och Kolsyrekajen inte ska anläggas i vattenområdet utanför befintliga bryggor med förtöjningspollare, utan bör ske i linje eller innanför linje med dessa samt att inga förtöjnings- och badmöjligheter ska ges.
- att förtöjningsanordningarna vid den planerade längsgående bryggan parallellt med Kolsyrekajen, för tillfällig angöring av fritidsbåtstrafik, utformas så att inga förtöjningsbojar behövs. Inga bojar får placeras i farleden eftersom det begränsar framkomligheten i farleden och av sjösäkerhetsskäl innebär bojar också påkörningsrisk samt risk för fartyg att få bojar och bojlinor i propellern vilket kan påverka dess framdrivning och manövrering.
- att den planerade badplatsen vid Beckerskajen antingen placeras betydligt längre från farleden och/eller minska på området så att avståndet och säkerhetsmarginalen mellan bad och farled blir större. Sjöfartsverket vill upplysa om att det kan uppstå en sugeffekt vid fartygspassage. I övrigt har inte Sjöfartsverket något att erinra förutsatt att de maritima riskerna för ovan åtgärder samt också för Cementakajen, den planerade gångbryggan mellan Kolsyrekajen och Beckerskajen samt bryggdäcket vid Beckerskajen tas i beaktande, att säkerhetskänsliga åtgärder vidtas vid behov och också bedöms för anläggningsskedet, framför allt för att undvika olyckor med påkörning, samt att nedan synpunkter beaktas.

Tillkommande vattenverksamheter

Det framgår av underlaget att den finns en sjöledning som antagningsvis använts för brandvatten till industrierna och att ledningen bör tas bort. Sjöfartsverket anser att befintliga ledningar som tas ur drift ska tas bort samt förutsätter att om andra eventuella vattenverksamheter är aktuella, exempelvis tillkommande vattenförlagda ledningar, redovisas i kommande underlag.

Kollektivtrafik på vatten

Det framgår av underlaget att möjlighet till båtförbindelse bör utredas och att möjligheten för pendelbåtstrafik ska undersökas, eftersom det är rimligt att anta framtida kollektivtrafik på vattnet i Liljeholmsviken och också eventuell båthållplats vid Lövholmen, med koppling till bytespunkten Liljeholmen. Ingen brygga för båtpendling planeras inom planområdet men att den nya kajen ska ges förutsättningar för att kunna angöras av kollektivtrafik på vatten utan stora kajombyggnader. Sjöfartsverket anser att det skulle vara en fördel om detaljplanen omfattar placering av båthållplats/er för pendelbåtstrafik.

Villkor och ytterligare synpunkter

Sjöfartsverket kommer att återkomma med villkor, procedurer för rapportering och synpunkter gällande säkerhetshöjande åtgärder för framtida anläggningsarbeten, i kommande yttrande när planerna bearbetats och preciserats.

Buller

Anpassning av eventuella bostäder och verksamheter som ligger mot farleder måste ske på ett sådant sätt att de inte kommer att störas av fartygstrafiken, vilket på sikt skulle kunna leda till klagomål och krav på inskränkningar för sjöfarten.

Belysning

All belysning inom planområdet ska vara utformad så att den inte verkar bländande för sjötrafiken eller påverkar funktionen på de ljuspunkter som är avsedda för säker navigation. Detta gäller även arbetsbelysning under anläggningsfasen.

Konstruktion och utformning

Vid planering av byggnationers utformning bör hänsyn tas och anpassning ske till rådande omständigheter och aktuell fartygstrafik, bl.a. svallpåverkan från förekommande sjötrafik, i synnerhet till större fartyg och det svall som de kan orsaka, för att inte påverka riksintresset. Sjöfartsverket är generellt restriktiv till nya fartbegränsningar eller andra inskränkningar på sjötrafiken.

Säkerhetshöjande åtgärder

Sjöfartsverket rekommenderar att byggnationer förses med säkerhetshöjande åtgärder; belysning och reflexer med lämpligt intervall, för att underlätta upptäckt i mörker och nedsatt sikt och därmed förhindra påkörning.

Utmärkning

I samband med byggnationer bör behovet av att ändra eller förstärka utmärkning av sjösäkerhetsanordningar (SSA) utvärderas.

Utmärkning ska ske i samråd med:

- Stockholms Hamnar, registrator@stockholmshamnar.se
- Sjöfartsverket, stockholm@sjofartsverket.se
- Transportstyrelsen, sjofart@transportstyrelsen.se

För alla förändringar som flyttning, indragning eller nyetablering av utmärkning för sjöfarten, även de tillfälliga under anläggningsfasen ska tillstånd stämmas av och sökas hos Transportstyrelsen, sjofart@transportstyrelsen.se.

Swedavia, dnr 281

Planområdet ligger inom Bromma Stockholm Airports influensområde för flyghinder (Riksintresse kommunikationer enl. Miljöbalken 3 kap 8 §). Med hänsyn till tillåtna höjder i nuvarande planförslag ser Swedavia i dagsläget inte att planförslaget kommer innebära en negativ påverkan på riksintresset. Swedavia har därmed inget att erinra i detta samrådsskede.

Kommunala nämnder, bolag och förvaltningar

Lantmäterimyndigheten, dnr 519

Lämnar följande synpunkter:

- Planläggning sker för utskjutande balkonger som hamnar utanför planområdet vilket inte fungerar då bestämmelse inte kan gälla för mark utanför planen. Detta görs vid kvarter 7 och 8 på plankartan.
- I planbeskrivningen bör komplettering ske under Verkan på befintliga detaljplaner: Planförslaget innebär att befintliga detaljplaner Pl 2365, Pl 3855, Pl 8143, Pl 8163 och Dp 1998-04297 helt upphör att gälla inom planområdet.

Lantmäterimyndigheten har i övrigt ingen erinran till upprättat planförslag.

Fastighetskontoret, dnr 469

Detaljplanen möjliggör för tre stycken förskolor fördelade på 14 avdelningar. De planerade förskolorna inryms i tre av

flerbostadshuset. I det fall att förskolor inryms i en bostadsrättsförening är det fastighetskontoret som förvärvar lokalen för vidare uthyrning till stadsdelsförvaltningen, som ansvarar för förskoleverksamheten. Om det i detta fall är en lämplig lösning med ska-krav i detaljplanens användningsbestämmelse för förskola får utredas vidare inför granskningen.

Södermalms stadsdelsnämnd, dnr 509

Södermalms stadsdelsnämnd överlämnar stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen men anför därutöver:

I den cykelplan som ett enigt kommunfullmäktige antog 2022 pekas en framtida bro mellan Lövholmen och Bergsunds strand ut som en strategisk koppling. ”De strategiska kopplingarna visar önskade samband eller korridorer mellan olika målpunkter där cykelinfrastruktur idag helt eller delvis saknas och där den exakta dragningen inte är fastlagd eller utredd.” Med denna koppling finns möjligheten att skapa ett framtida stråk som håller ihop staden. Gör den lite mindre.

Stadsdelsnämnden ställer sig positiv till att en stor mängd bostäder tillförs i ett redan ianspråktaget och bebyggt område, i nära anslutning till befintlig bebyggelse med god tillgång till kollektivtrafik. Det är också positivt att planen innebär att områdets kajer öppnas upp och att strandlinjen tillgängliggörs för allmänheten med nya målpunkter vid vattnet. Förslaget är också positivt då flera av områdets byggnader som påminner om platsens industrihistoria bevaras.

Det är enligt nämnden viktigt att platsens nuvarande funktion som spridningskorridor mellan de viktiga naturområdena Vinterviken och Årstasskogen bibehålls och att tillräcklig grönstruktur tillförs. Tillförandet av grönstruktur är också viktigt för att exempelvis omhänderta dagvatten och sänka lufttemperaturen varma och soliga dagar i området. Önskvärt vore också att fler ekar planteras för att stärka det viktiga habitatnätverket av eklevande insekter.

Idag ger strandkanten vid Lövholmen ett grönt intryck sett från Södermalmsidan. Enligt förvaltningen är det önskvärt att detta intryck bibehålls i största möjliga utsträckning. Nämnden önskar därför att den nya strandpromenaden får mer grönska, av både sociala, estetiska och ekologiska skäl. Strandpromenaden skulle på så sätt få ett bättre klimat och fler upplevelsevärden. Den nya bebyggelsens möte med vattnet skulle även bli mjukare och möjligheterna att tillföra ekologiska värden öka.

I planbeskrivningen anges att omkringliggande parker och grönområden såsom Trekantsparken, Gröndalshamnen och Vinterviken kommer att utgöra viktiga friytor för boende i de nya kvarteren i Lövholmen. Förvaltningen vill i detta sammanhang nämna att även intilliggande parker inom Södermalms stadsdelsområde sannolikt kommer att få ett ökat besöksstryck i samband med att de nya bostäderna tillkommer. Mot bakgrund av ovannämnda vill förvaltningen peka på vikten av att tillräcklig mängd nya parker anläggs i förhållande till antalet nya bostäder i hela området där också de nya bostäderna i Marievik ingår. Parkerna bör vara slittåliga, ha gott lokalklimat och vara tillgängliga för alla.

Nämnden kan konstatera att planförslaget kommer att påverka riksintresset för kulturmiljövården ”Stockholms innerstad med Djurgården” vad gäller bland annat stadssiluetten och topografin då förslaget innehåller flera högre hus. Från Södermalm är det i första hand vyn från Bergsunds Strand mot planområdet som enligt framtagna konsekvensanalys kommer att påverkas negativt. Även vyn från Långholmsgatan och Reimersholme kommer enligt analysen att påverkas, fast i mindre omfattning än från Bergsunds Strand. Vyn från Stadshusterrassen bedöms till och med få en mycket negativ konsekvens för riksintresset då de tre högsta byggnadsvolymer ändrar Södermalms siluett mot himlen. Nämnden vill lyfta att det finns en konflikt mellan förslaget och riksintresset och att hänsyn tas till detta i största möjliga mån.

I framtagna sol- och skuggstudie framkommer att framförallt Reimersholme och intilliggande vattenytor under vinterhalvåret kommer att påverkas av skuggeffekter från den nya bebyggelsen. Det är enligt förvaltningen önskvärt att den nya bebyggelsen i största möjliga mån utformas så att skuggeffekterna på Reimersholme blir så små som möjligt.

Mot bakgrund av de problem med markerodring som finns i Hammarby Sjöstad där staden har exploaterat vid vattenlinjen vill nämnden uppmärksamma på behovet av tillräckliga markförstärkningar, även av vistelseytor intill och ute i vattenområdet.

Förvaltningen vill slutligen framföra att det är viktigt att hänsyn tas till närboende, bland annat till boende på Reimersholme, i samband med att den nya bebyggelsen uppförs med avseende på buller.

Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd, dnr 512

Stadsdelsnämnden beslutade att godkänna Hägersten-Älvjö stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande, enligt nedan, och överlämna det som svar på remissen.

Stadsdelsnämnden är positiv till att Lövholmen öppnas upp och utvecklas med nya bostäder och verksamheter i ett attraktivt läge med god kollektivtrafik. Området är tidigare exploaterat och man behöver inte ta naturmark i anspråk. Kajerna och strandpromenaden blir tillgängliga och nya publika och rekreativa platser skapas. En del av de kulturhistoriska byggnaderna sparas, vilket också är positivt.

Det är bra att andra pågående och nyligen beslutade detaljplaner i området redovisas i planbeskrivningen, så att läsaren får en helhetsbild av den aktuella utvecklingen av området. Det som saknas är den nya tunnelbanelinjens stationsnedgång och arbetstunnlar som inte är beslutade men kommer att påverka närområdet.

Stadsmiljö

Exploateringen i förslaget är hög vilket påverkar stadsmiljön och lokalklimatet, vilket i sin tur har betydelse för trygghet och trivsel. Den centrala lekplatsen och torget samt kajen och solbryggan i väster har bra sollägen och är solbelysta hela året. De kommer att bli populära platser att vistas på. Men kajstråket mot norr, många gatumuljörer och bostadsgårdarna har bara sol under sommaren, och då endast en del av dagen. Resten av året ligger de i skugga, vilket ger mindre grönska och platserna fungerar mindre bra för rekreation. Kring det högsta huset med 24 våningar i kvarter 3 kan det även bli blåsig. Med ett bättre lokalklimat och mer grönska vill fler vistas i de publika rummen; de blir då mer befolkade och upplevs tryggare.

Illustrationerna i planbeskrivningen kan gärna kompletteras med vilken tid på året och dagen som de avbildar. Illustrationer vid vår och höstdagjämning skulle ge en mer representativ bild av ljusförhållandena under året på de olika platserna, än de korta skuggorna under sommaren.

Kommersiell service är viktig för stadslivet i ett område. Näringslivsanalysen föreslår en mindre livsmedelsbutik i området. Förvaltningen anser att det skulle skapa ett värde för området och underlätta för både äldre, funktionsnedsatta och barnfamiljer att klara sin vardag. Dock framgår inte i planen var en sådan lämpligen kan placeras utifrån de många leveranser som den alstrar.

Enligt näringslivsanalysen kan det även finnas utrymme för annan kommersiell service i området motsvarande 1600-3100 kvm. I planen finns dock ingen siffra på hur stor yta de markerade bottenvåningarna för butiker och caféer motsvarar. Dessa lokaler kan även användas för till exempel mindre kontor. Syftet med aktiva bottenvåningar är att främja trygghet och stadsliv i området. Om lokalerna i bottenvåningarna inte innehåller kvällsöppna verksamheter, utan till exempel kontor, så anser nämnden att gaturummen istället skulle bli tryggare med bostäder en halv trappa upp, där de boende har god överblick över vad som händer på gatan utanför under kvällar och nätter.

Parker

Befolkningen i nordvästra Liljeholmen beräknas öka med 10.000-15.000 boende till följd av den pågående och planerade stadsutvecklingen i området. Utöver Lövholmen handlar det framför allt om de stora projekten Marievik, Södertäljevägen och Liljeholmens centrum. I alla dessa projekt är exploateringen hög och andel friytor låg. Istället hänvisas de nya invånarna i stor utsträckning till parkytorna runt Trekanten för rekreation. Det kommer att innebära ett kraftigt ökat besöksstryck på denna parkmark. För att möta det har exploateringskontoret tagit fram ett program för upprustning av Trekantsparken, som även innehåller nya parkfunktioner som fler lekplatser, en mindre bollplan, nya promenadlingor och solbryggor. Nämnden är mycket positiv till programmet för Trekantsparken, men vill poängtera att åtgärderna måste finansieras via exploateringsprojekten då stadsdelsnämnden inte har medel för så stora upprustningar. Trots upprustningen av Trekantsparken och hänvisning dit anser förvaltningen att det finns behov av mer friytor inom planen för Lövholmen. Planen utgår i för stor utsträckning från att behoven kan tillgodoses utanför planområdet. Framför allt förskolegrupper kan inte gå långt och den lekplats som planeras i Lövholmen kommer inte att räcka till. Den är fint placerad i ett soligt läge och med en naturlig liten bergknalle att klättra på, men lekplatsen är relativt liten och kommer att få ett mycket högt besöksstryck. Många besökare och barngrupper från områdets 14 förskoleavdelningar kommer att leda till ett högt slitage och största delen av ytorna måste hårdgöras. Det är svårare att sköta en liten lekplats och det kan bli svårt att undvika gummiytor och konstgräs som inte är miljömässigt hållbara material. Lekplatsen är inte heller tillräckligt stor för att innehålla gungor, vilket alltid är efterfrågat. Förvaltningen stödjer rekommendationen i barnkonsekvensanalysen att utöka den centrala parkytan i Lövholmen med torg- och gatemark intill för att få en större sammanhängande parkyta med plats för både park och en lite större lekplats.

I barnkonsekvensanalysen finns också förslaget att utveckla parkfunktioner för lite större barn på grönytan väster om planområdet. En fördel är att barnen inte behöver korsa den trafikerade Lövholmsvägen. Där finns idag en bollplan där Gröndals bollklubb tillfälligt har förråd. Bollplanen kommer att försvinna i den nya planen. Även om bollplanen tillfälligt har en annan användning så är det en viktig parkfunktion för de nya invånarna, som behöver kompenseras.

Äldre barn och ungdomar behöver också platser att vara på. De kan röra sig längre och även vistas nära vatten. Till exempel bollplaner, utegym och platser att hänga på är intressanta för dem. Vid utformningen av kajstråket och solbryggorna är det viktigt att tidigt ta ställning till var man ska anpassa ytor för att klara skejtåkning och var det bör förhindras för att inte skada anläggningarna. Utmed stranden finns två sträckor med parkmark inlagda i plankartan. Nämnden är tveksam till syftet med det. När det gäller driften av parkmark ligger den på stadsdelsnämnden, medan trafiknämnden ansvarar för drift av gator och torg. Små ytor med parkmark som ligger intill gatumark kan orsaka otydlighet kring vilken förvaltning som ska ansvara för ytan. Grönytor och träd kan finnas även på gatumark. Det ser även ut att vara planerat för en regnbädd i grönytan för att rena dagvatten från gatan, vilket också gör det lämpligare att planlägga som gatumark. Förvaltningen vill gärna ha en fördjupad diskussion kring vad som kan fungera bäst. Det behöver även klargöras hur ansvaret för gångbryggor och solbryggor ska fördelas mellan trafikkontoret och stadsdelsförvaltningen.

Intill Färgfabrikens ena långsida finns en yta på fastighetsmark som i plankartan markerats med x4. Det innebär att marken ska vara tillgänglig för allmänhetens gångtrafik. Förvaltningen anser att det skulle vara lämpligare att göra om ytan till allmän plats och ange Gång. Behöver också förtydligas i genomförandedelen av planbeskrivningen hur x-områdena avses drifas.

Förskolor

I området planeras för tre förskolor med totalt 14 avdelningar (6+4+4 avdelningar), vilket förvaltningen bedömer är tillräckligt. Utemiljön på gårdarna håller miniminivån 10 kvm/barn, men på grund av den låga tillgången till parkmark i närområdet skulle förvaltningen gärna se större förskolegårdar. På grund av den höga exploateringen har gårdarna dåliga solförhållanden, där sol helt saknas under vintern och endast ett fåtal timmar under sommarhalvåret. Nämnden förordar att vissa byggnader sänks för att få in mer sol på gårdarna, eller att förskolorna flyttas till

kvarter med mer sol. Förskolegården i kvarter 6 har en form som inte är funktionell för verksamheten, eftersom inte hela gården kan överblickas. Nämnden stödjer förslaget i barnkonsekvensanalysen att en byggnadsdel i kvarter 6 tas bort för att få en större sammanhängande och soligare förskolegård.

Lokaler för kultur

Lövholmen innehåller idag även lokaler för kulturutövare. I Beckershuset finns ett stort antal ateljéer och kontor för konstnärer och småföretagare i de kreativa näringarna. Nämnden anser att dessa lokaler bör få finnas kvar istället för att byggas om till bostäder. Det är brist på denna typ av lokaler med rimlig hyra och detta kulturella nav är viktigt för både stadslivet i området och utvecklingen av hela stadens kulturliv och näringsliv. Det framgår inte om det finns någon plan för vart dessa kulturutövare kan flytta. Även samlingslokaler är något som efterfrågas, framför allt av föreningslivet. Nämnden föreslår en översyn av funktionerna i planen för att ta tillvara potentialen för både kultur och arbetsplatser i området utifrån kulturlivsanalysen och näringslivsanalysen.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden, dnr 461

Miljö- och hälsoskyddsnämnden (MHN) är i grunden positiv till den föreslagna utvecklingen av Lövholmen. Planförslaget medför ett stort tillskott av bostäder i kollektivtrafiknära läge. Kajerna öppnas upp och gör strandlinjen tillgänglig för allmänheten. Planförslaget medför även att en sanering av idag förorenad industrimark kommer att ske. MHN ser fortsatt utmaningar med den tätbebyggda stadsdelen där många olika funktioner ska tillgodoses och det kommer att behövas ställas stora krav på en mångfunktionalitet.

Buller

Lågfrekvent buller från sjöfart

Buller från sjöfart är påtagligt lågfrekvent och kan utgöra en störning i bostäder. Vid Cementakajen planeras större fartyg kunna lägga till och även kollektivtrafikbåtar medges, medan båtplatser vid Kolsyrekajen skulle kunna nyttjas av fritidsbåtar. För att inte riskera denna båtverksamhet samt möjligheten till bostäder längs kajen anser miljöförvaltningen att man bör se över bullerreducerande lösningar redan i ett tidigt skede. Inomhus i bostadsrum kan Folkhälsomyndighetens riktvärden för lågfrekvent buller (FoHMFS 2014:13) komma att tillämpas i samband med klagomål från boende. Att plankartan reglerar behovet av att uppfylla dessa riktvärden i bostäder är därmed positivt. Bullerutredningen rekommenderar dock att detta görs även för bostadskvarter 1 och 2, där plankartan i dagsläget saknar en

reglering. Det framgår även i planhandlingarna att val av fasadkonstruktion, fönster och uteluftsdon behöver detaljstuderas i projekteringen. MHN vill med erfarenheter av arbetet med potentiella störningar från båttrafik i Norra Djurgårdsstaden förmedla utmaningen med lågfrekvent buller vid bostäder. Redan under fortsatt planarbete anser förvaltningen att byggaktörerna bör visa hur de kan uppnå en tillfredställande ljudisolering mot lågfrekvent buller eftersom lösningarna kan handla både om planlösning, byggnadsvolym, val av byggnadsmaterial, fönster och byggmetod. Något som i förlängningen kan behöva regleras mer långtgående i plankarta eller i avtal.

Lågfrekvent buller från bussar

Planhandlingarna belyser behovet av att hantera att lågfrekvent buller från busstrafik vid bostadsfasader som vetter mot busshållplatsen Trekanten. MHN bedömer att det i vissa fall kan vara svårt att klara riktvärdena för lågfrekvent buller även från busstrafik. Under fortsatt planarbete bör behovet av lösningar studeras för att uppnå en god ljudmiljö inomhus i bostäder. Åtgärder kan eventuellt behöva regleras i plankartan.

Buller från väg- och spårtrafik

För att säkerställa en god ljudmiljö för bostäder inom planområdet bör enligt miljöförvaltningen plankartan införa planbestämmelser med syfte att klara trafikbullerförordningen (2015:216). Det kan exempelvis handla om att föreskriva särskilda planlösningar och/eller bullerskyddsåtgärder där en bullerproblematik råder. Enligt Boverkets tolkning av rättsläget behövs uttryckligt stöd i detaljplanen i form av bestämmelser. I bygglovsskedet finns ingen möjlighet att avslå en ansökan som strider mot trafikbullerförordningen.

Stora ytor av föreslagna förskolegårdar inom planområdet uppfyller bullerriktvärden för lek, vila och pedagogisk verksamhet. Enligt bullerutredningen kan dock en större yta klara riktvärdena för gården inom kvarter 6, genom att exempelvis anordna lokala bullerskyddsskärmar eller komplementbyggnader. Plankartan reglerar för ytorna i dessa lägen att byggnad inte får uppföras, men att murar, trappor och mindre skärmtak får uppföras. MHN anser att regleringen av markens nyttjande bör ses över för att medge bullerskärmande åtgärder.

Det är positivt att plankartan innehåller en bestämmelse om krav på nivåer för stomljud vid spårvagnspassage (tvärbanan). Det framgår däremot inte om bullerutredningen har utrett risken för störning från växlar, kurvor/kurvskrik m.m. från tvärbanan. Även en utbyggnad

av tunnelbanan planeras, med en sträckning som går under den östra delen av Lövholmen. Det framgår att den nya spårtunneln planeras långt under befintlig mark. Planhandlingarna bör fortsatt belysa om detta kan medföra problem med vibrationer eller stömljud.

Verksamhetsbuller

Riktvärdena för verksamhetsbuller överskrids i kvarter 3 samt 5-10. Överskridandena orsakas av kylanläggningar på taket av fastigheten Tryckeriet 14 och av fläkten på taket av Färgfabriken. Planhandlingarna konstaterar att åtgärder bör ske vid bullerkällorna, för att uppfylla riktvärdena för verksamhetsbuller vid de nya bostäderna. Kylanläggning på Färgfabrikens tak samt fläkt på fasaden av Färgfabriken som vetter mot kvarter 5 kan också behöva åtgärdas för att minimera störningar. Miljöförvaltningen anser att genomförande av erforderliga åtgärder bör säkerhetsställas i avtal. Bullerutredningen behandlar nu endast befintligt buller från verksamheter. Om nya verksamheter likt exempelvis en livsmedelsbutik ska inrymmas inom planområdet bör även dess lokalisering ses över med hänvisning verksamhetsbuller.

Evenemangsbuller

Folkhälsomyndighetens riktvärden för buller inomhus (FoHMFS 2014:13) tillämpas vid bedömning av om bullerstörning från musikverksamhet utgör en olägenhet i bostäder. Riktvärdena gäller dygnet runt och är framtagna för att säkerställa en ljudnivå som innebär att man inte ska vara störd i sin bostad. Eftersom musikbuller uppfattas som mer störande än annat buller är Folkhälsomyndighetens riktvärde för detta 25 dBA ekvivalent ljudnivå, jämfört med det normala riktvärdet om 30 dBA. Att klara 25 dBA kan ställa långtgående krav på fasadisolering, alternativt bullerreducerande krav på verksamheten. Om befintliga evenemang inom Färgfabriken inte ska begränsas av framtida bostäder i Lövholmen bör ljudnivåmätningar genomföras i fortsatt planarbete och framtida bostäder projekteras utifrån detta. Miljöförvaltningen anser även att behovet av regleringar i plankartan bör ses över. Uppstår klagomål på musikbuller i bostäder efter inflytt riskerar det istället att inskränka verksamheternas möjlighet att verka på platsen. Ska framtida evenemang möjliggöras på fler platser inom planområdet bör även detta beaktas i fortsatt planarbete.

Markföroreningar

Klorerade lösningsmedel

Miljöförvaltningens bedömning är att det finns en källförorening av klorerade lösningsmedel inom en del av planområdet (primärt inom fastigheten Färgeriet 4). Klorerade lösningsmedel kan utgöra en potentiellt hög risk för människors hälsa och dess egenskaper

innebär att föroreningar i mark eller grundvatten riskerar att tränga in i byggnader. Klorerade lösningsmedel har även ett komplext spridningsmönster och följer inte nödvändigtvis grundvattnets strömningsriktning och kan spridas långa sträckor. I planens miljö- och hälsoriskbedömning (Wescon, 2023-08-18) förs ett resonemang att täta jordlager (lera) och skikt av rent vatten inom planområdet innebär en riskreduktion avseende spridning av bland annat klorerade lösningsmedel. MHN ser osäkerheter med detta resonemang då riskerna behöver beaktas på kort och lång sikt. Miljöförvaltningen ser exempelvis risk att planerad exploatering inom området innebär att täta jordlager/berg spricker och att nya spridningsvägar på så sätt skapas och föroreningssituationen och riskbilden ändras. Grundvattennivåerna kan också fluktuera på grund av säsongsvariationer och med anledning av klimatförändringar vilket måste beaktas vid bedömning av riskerna. MHN anser vidare att det finns stora osäkerheter med byggnadstekniska åtgärder för att reducera riskerna som kopplas till klorerade lösningsmedel och dess nedbrytningsprodukter. Byggnadstekniska lösningar likt exempelvis radonsäker konstruktion behöver nödvändigtvis inte skydda från problem kopplade till klorerade lösningsmedel och åtgärderna är dessutom inte nödvändigtvis beständiga över tid. Med anledning av detta samt att klorerade lösningsmedel har ett komplext spridningsmönster behöver föroreningarna i första hand avhjälpas. I det fall föroreningar i mark eller grundvatten lämnas kvar behöver det säkerställas att det inte föreligger någon risk för spridning. Eventuella byggnadstekniska åtgärder behöver följas upp genom exempelvis kontrollprogram under lång tid framöver. Sammantaget är miljöförvaltningens bedömning att föroreningskällan/föroreningskällorna av klorerade lösningsmedel inom planområdet i första hand behöver avhjälpas så långt det är möjligt. Detta för att säkerställa att det inte föreligger några risker för människors hälsa i de planerade byggnaderna på såväl kort som lång sikt. Då det är svårt att helt avhjälpa en föroreningskada av klorerade lösningsmedel kan det dock ändå bli aktuellt att upprätta ett kontrollprogram för att följa upp, exempelvis genom provtagning av inomhusluften. Kontrollprogrammet kan behöva pågå så länge föroreningarna finns kvar i mark och grundvatten. Miljöförvaltningen är inkopplad som tillsynsmyndighet över förorenad mark och kommer hantera frågan i separata tillsynsärenden.

Påverkan på recipient

Den planerade exploateringen inom området får i förlängningen inte försvåra den långsiktiga möjligheten att uppnå MKN för vatten i recipienten Mälaren-Riddarfjärden. MHN anser att en

föroreningsproblematik som kan komma att behöva åtgärdas för att uppnå MKN inte får byggas in i strukturen, vilket bland annat behöver beaktas vid val av utbyggnadsordning. Planområdet ligger precis intill Mälaren och recipienten uppnår ej god kemisk status, bl.a. med avseende på PFOS. Miljötekniska markundersökningar som gjorts inom planområdet har påvisat höga halter av PFAS 11 vilket måste beaktas. Även andra föroreningar som kan försvåra möjligheten för uppfyllandet av MKN måste beaktas.

Dagvatten

Dagvatten från planområdet leds i dagsläget mot recipienten Mälaren-Riddarfjärden företrädesvis utan mellanliggande reningssteg. Det är därmed positivt med en omdaning av platsen som medför ett lokalt omhändertagande och rening av dagvattnet. Vid nybyggnation och större ombyggnation ska Stockholms stads åtgärdsnivå för dagvatten tillämpas. Detta innebär att 20 mm nederbörd ska fördröjas från tillkommande hårdgjorda ytor, genom mer långtgående rening än sedimentation. Inom kvartersmarken föreslås nu dagvattenanläggningar huvudsakligen i form av gröna tak, regnbäddar, makadammagasin och luftigt bärlager. Inom allmän platsmark föreslås dagvattenanläggningar i form av skelettjordar och regnbäddar.

Dagvattenutredningens översiktliga bedömning för kvartersmarken är att en kombination av ovan nämnda principlösningar kan tillgodose att åtgärdsnivån uppnås inom respektive kvarter. Dagvattenutredningen konstaterar dock att det behöver upprättas dagvatten-PM där det framgår hur man planerar att rena, fördröja och ansluta dagvattnet i varje enskilt kvarter. MHN delar den bedömningen och kan i dagsläget inte ta ställning till om dagvattenåtgärderna är tillräckliga. MHN anser även att ytor för erforderliga dagvattenlösningar likt gröna tak och växtbäddar kan behöva säkerhetsställas, alternativt möjliggöras, i plankartan framöver.

MHN förespråkar även en fortsatt utredning av dagvattenhanteringen inom allmän platsmark. Inför granskning av detaljplanen bör det i systemhandling ses över om det finns erforderlig plats och funktion för skelettjordar och växtbäddar sett utifrån exempelvis konflikter i korsningspunkter. Dagvattenutredningen konstaterar redan nu att avsteg från åtgärdsnivån behöver ske, men att detta inte påverkar möjligheterna att genomföra planen då varken föroreningstransporten i dagvattnet eller belastningen på ledningsnätet påverkas negativt. MHN vill poängtera att vid byggnation på idag hårdgjorda ytor med en bristande dagvattenhantering bör det ske en

förbättring. Syftet med åtgärdsnivån, tillsammans med åtgärderna i de lokala åtgärdsprogrammen (under framtagande för Riddarfjärden), är att totalt sett uppnå MKN i recipienten. Miljöförvaltningen anser inte att är tillräckligt motiverat varför avsteg krävs i alla redovisade fall. Det framgår inte om strukturen hade kunnat ses över, alternativt om man kan undvika avsteg genom att istället tillämpa en reducerad våtvolum enligt de förutsättningar som medges i stadens åtgärdsnivå. Sett utifrån att detaljplanen endast befinner sig i samråd ser miljöförvaltningen också en risk att erforderliga ytor för dagvattenhantering minskar vid en fördjupad genomgång av respektive kvarter och allmän platsmark framöver.

För dagvattenhanteringen inom planområdet anges att extremt dimensionerande vattenstånd i Mälaren på +2,02 ska utgöra en förutsättning. Det innebär att dagvattenanläggningar och ledningsnätet inte kan utformas med en botten lägre än denna nivå förutsatt att sjöfall ska erhållas. Dagvattenutredningen konstaterar även att grundvattnets trycknivåer korrelerar både med vattennivåerna i Liljeholmsviken (Mälaren) i norr och sjön Trekanten i söder. Miljöförvaltningen anser att planhandlingarna måste kompletteras med en tydligare redogörelse över vilken potentiell påverkan dessa aspekter kan få på föreslagen dagvattenhantering. Medger styrande djup på anläggningar och ledningsnätet att erforderliga dagvattenåtgärder kan tillämpas inom hela planområdet och finns det behov av täta anläggningar i fler lägen än nu föreslaget?

Grundvattnet inom planområdet innehåller föroreningar, vilket medför en risk att dagvatten, genom kontakt med grundvattnet, sprider föroreningar till recipient. Detta föranleder att täta anläggningar föreslås i några fall. Det framgår dock att i de områden där det finns lera fungerar lera som ett skyddande tätskikt mellan framtida dagvattenhantering och grundvattnet. Därmed anses inte täta anläggningar behövas i dessa lägen. Om man inte med säkerhet vet lerans utbredning och mäktighet, samt risken för grundvattenuppträngning bör man överväga täta anläggningar i fler lägen än nu föreslaget. Det bör även övervägas om behovet av täta anläggningar ska regleras i plankartan.

Skyfall

MHN är positiv till att dagvatten- och skyfallshanteringen är samordnad i en utredning. Det framgår i utredningen att man i beräknade skyfallsflöden utgår ifrån att dagvattenledningar och fördröjningsanläggningar går fulla. Det förs dock inget övergripande resonemang om det även är risk för att vatten trycks upp på ytan genom en överbelastning av ledningsnätet,

dels till följd av extremt dimensionerande vattenstånd i Mälaren och dels vid stora flöden från områden uppströms i ledningsnätet i samband med kraftiga regn - eller genom en kombination av dessa två aspekter. Dagvattenutredningen har simulerat skyfall i ett program som ger en förenkling av det verkliga flödet eftersom ingen hänsyn tas till dynamiken i nederbördsförloppet. Risken är att maxnivåerna vid en enskild tidpunkt och plats är större än vad som nu går att utläsa. Miljöförvaltningen anser att man innan granskning av detaljplanen behöver ta ställning till om det är nödvändigt att genomföra en hydrodynamisk modellering för att säkerhetsställa en säker skyfallshantering.

Utredningen saknar även en tydlig redovisning av hur avvattning ska ske inom respektive kvarter i samband med skyfall. Miljöförvaltningen anser att detta bör framgå i kommande dagvatten-PM. Det framgår inte heller hur garagedrifter i kvarteren ska planeras för att skyfallsvatten inte ska riskera att flöda in. Detta kan i förlängningen föranleda behov av regleringar i plankartan.

Grönstruktur

Värmebölja

Ett förändrat klimat medför en ökad risk för värmeböljor, vilket i sin tur ökar risken för hälsoproblem. Ihållande perioder av värme under sommaren kan orsaka både hälsoproblem och ökad dödlighet. Stockholms stads kartering av strålningstemperaturer visar att det i dagsläget har uppmätts temperaturer över 35 grader inom planområdet. Planförslaget medför en tät bebyggelse och en hög hårdgöringsgrad där de nya friytorna främst utgörs av stora öppna kajer. Andelen gröna ytor är i dagsläget relativt låg. Planhandlingarna redogör nu för lokalklimatet inom planområdet i form av sol- och skuggförhållande samt dagsljus i bostäder, vilket är viktigt sett till bristen på sol främst vintertid. Miljöförvaltningen saknar dock en parallell diskussion om risken för lokala värmeöar inom planområdet. En genomtänkt planering kan erbjuda soliga ytor, men genom exempelvis en hög krontäckningsgrad, tjocka gröna biotopar och vertikal grönska samtidigt sänka den generella medeltemperaturen i planområdet. Det skulle även generera ett antal andra ekosystemtjänster. Miljöförvaltningen efterfrågar i fortsatt planering att planförslagets förmåga att hantera värmeböljor ses över.

Gröna friytor

Friytetillgången i Lövholmen bedöms bli låg, särskilt av grön karaktär. Det stora tillskottet av boende konstateras behöva nyttja friytor utanför området i framtiden, främst i närliggande parker som

Trekantsparken samt parker inom Gröndal och området vid Liljeholmsviken. I delar av Trekantsparken konstateras att besöksstrycket är högt redan idag, med ett stort slitage som följd. Miljöförvaltningen tycker därför det är positivt att en behovsanalys av allmänna friytor har tagits fram där man utgår ifrån befintliga och kommande invånare inom ett större omland. MHN anser dock att besöksstrycket och slitaget i områdets parker inte får bli sådant att naturlig grönska i hög grad får hållas tillbaka till förmån för konstgjorda markbeläggningar m.m. MHN vill även belysa utmaningarna i att yngre barn förväntas gå längre sträckor samt korsa Lövholmsvägen, inte minst sett till de begränsade förskolegårdarna. Förvaltningen delar barnkonsekvensanalysens slutsats att den lokala lekplatsen inom området bör bli en större sammanhängande grön yta som barn i området mer självständigt kan besöka.

Påverkan på naturvärden

Fågelarterna fiskmås och gråtrut häckar idag på hustak inom Lövholmen. För att inte påverka arternas bevarandestatus och utlösa ett artskyddsförbud dras slutsatsen att förstörda livsmiljöer behöver ges ersättningsmiljöer på nya byggnader så att fåglarna kan häcka i området efter utbyggnad. MHN anser att dessa åtgärder bör säkerhetsställas i exempelvis avtal framöver då staden inte har rådighet över byggnader inom kvartersmarken. Vid utplacering av nya häckningsmiljöer för fåglarna bör val av platser beakta den potentiella risken för störning eller olägenhet hos boende.

Planförslaget medför anläggande av bryggor samt andra konstruktioner i vatten. Naturvärdena i vattenområdet är begränsade, men åtgärderna kan fortsatt medföra negativ påverkan på bland annat vattenvegetation, fisk och bottenfauna. MHN delar planhandlingarnas bedömning att åtgärdernas påverkan på Mälaren-Riddarfjärdens hydromorfologiska kvalitetsfaktorer kopplat till ekologisk status bör studeras vidare i kommande skede. För att inte försvåra uppnåendet av MKN bör även möjligheterna till att förbättra de akvatiska livsmiljöerna studeras när åtgärder ändå ska utföras. Det finns naturliga och tekniskt innovativa lösningar som förbättrar livsmiljöer och förutsättningarna för fisk, bottenfauna och vegetation. Åtgärder som även gör strandkanten till en mer attraktiv boendemiljö.

Återbruk av byggnadsmaterial

I hållbarhetsprogrammet för Lövholmen är ett av projektmålen att skapa förutsättningar för resan mot klimatneutralitet. Hur detta ska

gå till planerar man att definiera i aktörsspecifika handlingsplaner som tas fram inför granskningen av detaljplanen. Att skapa resurseffektivitet genom återbruk av material är ett mål man vill utveckla i handlingsplanerna. Flera byggnader ska rivras inom planområdet och miljöförvaltningen ser positivt på möjligheten att återbruka byggnadsmaterial lokalt i området under förutsättning att det inte är förorenat. Utöver att detta ska specificeras i handlingsplaner bör det även ses över om plankartan i sina utformnings- samt varsamhetsbestämmelser kan styra mot en möjlighet till återbruk, eller i varje fall inte långtgående inskränka på möjligheten. Även det framtagna arkitekturprogrammet kan mer aktivt styra mot ett återbruk än vad som är fallet i dagsläget.

Utbyggnadsordning och uppföljning

Hur utbyggnaden av planområdet kommer att ske är ännu inte fastslaget. Planområdet är stort och miljöförvaltningen efterfrågar i fortsatt planarbete att ett fördjupat resonemang förs om utbyggnadsordning i olika etapper. Utbyggnadsordningen kan exempelvis ha en inverkan på skyfallsavledningen och medföra behov av provisoriska lösningar. För att inte störning från buller ska uppstå kan vissa byggnader behöva skärma andra. Det kan vara nödvändigt att genomföra sanering av föroreningar i en viss kronologisk ordning för att undvika vidare spridning samt risk för människors hälsa.

Enligt 6 kap 11§ miljöbalken ska en miljökonsekvensbeskrivning innehålla en redogörelse för de åtgärder som planeras för uppföljning och övervakning av den betydande miljöpåverkan som genomförandet av planen medför. Föreslagna åtgärder som identifierats under respektive miljöaspekt behöver följa med från planskedet till projekteringsskedet och vidare till byggskedet/entreprenader. I dagsläget är ett förslag att detta kan göras via det hållbarhetsprogram som har upprättats inom projektet. Programmet har än så länge bara fokus på socialt och kulturellt värdeskapande. MHN ställer sig positiva till att det redan nu har påbörjats ett resonemang om hur en uppföljning ska ske. Förvaltningen anser att planhandlingarna behöver fördjupas gällande detta. Förslag på uppföljning bör utöver i hållbarhetsprogrammet lämpligen redovisas i miljökonsekvensbeskrivningen och/eller planbeskrivningen. Detta för att finnas med jämte plankartan även efter antagande.

Trafikkontoret, dnr 470

Trafikkontoret är positivt till en utveckling av en plats som idag ger begränsad tillgång till besökare, och att nya bostäder uppförs i nära anslutning till innerstaden, effektiv kollektivtrafik, cykelstråk och

service. Det är även positivt att ett kajstråk kan öppnas upp och tillgängliggöra vattenlinjen för allmänheten.

Gator och trafik

Detaljplaneförslaget innefattar en ny gatustruktur som anpassas till de nya funktioner som området får med nya rörelsestråk och kopplingar. Nya offentliga rum skapas även i form av platsbildningar, torg, kajstråk och en lekplats. De angränsande gatorna, Trekantsvägen och Lövholmsvägen, ligger kvar i befintligt läge medan en ny gatustruktur föreslås inom området. Trevägs korsningen Lövholmsvägen/Gröndalsvägen föreslås flyttas och få en ny anslutning in till Lövholmen. Lövholmsgränd ligger kvar i befintligt läge och en ny lokal gatestruktur formas i form av lågfartsgator och gångfartsområden. Ett nytt kajstråk öppnas upp längs vattnet.

Gång

Gångfartsområden föreslås inom området. För att dessa ska ha önskad effekt, alltså ge gående företräde och att rörelse sker på gåendes villkor, måste rätt förutsättningar uppfyllas. Åtgärder behövs för att motorfordonstrafiken inte ska behöva ta dessa vägar, och det ska förväntas vara ett så pass trafikerat gångstråk att gående kan vara det dominerande trafikslaget. Trafikkontoret har riktlinjer för gångfartsområden som ska följas. Dessa aspekter är viktiga att ha med i fortsatt arbete för att skapa en attraktiv och trafiksäker miljö för gående.

Kopplingar för gående till och från området kommer vara viktiga att utveckla vidare, bland annat över Lövholmsvägen och längs vattnet västerut mot Gröndal.

Cykel

Trafikkontoret är positiva till att planförslaget möjliggör en utbyggnad av cykelstråket längs med Lövholmsvägen, som idag är underdimensionerat och trångt, och där gående och cyklister delar på vissa ytor. Detta ger boende i hela Gröndal en bättre cykelinfrastruktur vidare mot Liljeholmen, Söderort och Södermalm. Det är även positivt att cykelstråket längs Trekantsvägen kan byggas ut.

Inom området föreslås cykling ske i blandtrafik. Ett preliminärt huvudstråk är utpekat igenom området. Trafikflödena längs kajen är låga och planen beskriver att denna kan regleras som cykelgata. Med tanke på den direkta närheten till cykelstråk av hög standard och en geografisk närhet till många målpunkter finns goda möjligheter att nyttja cykeln som transportmedel i området. Ett medskick är därmed att inkludera planering för goda cykelfaciliteter

inom området tillsammans med cykelparkeringar av hög standard både på allmän plats och inom kvarteren.

Tvärbanan

Det beskrivs att tvärbanans framkomlighet är prioriterad och att den därmed föreslås ligga kvar i befintligt läge. Trafikkontoret vill skicka med att framkomligheten för tvärbanan är en viktig del av kollektivtrafikförsörjningen för Gröndal och vidare längs hela linjen. I det framtida arbetet behöver stor vikt läggas vid att bevaka tvärbanans framkomlighet, både efter planens genomförande och under byggtiden.

Parkering

Det lägesbaserade parkeringstalet för bil för detaljplanen är satt till 0,38 per lägenhet och cykelparkeringstalet är satt till 3 platser/100 kvm BTA. Trafikkontoret ser att goda möjligheter finns för att nyttja mobilitetsåtgärder i området. Detta ger möjlighet att justera detaljplanens p-tal med projektspecifika p-tal kopplat till mobilitetsåtgärder.

Ett medskick är att all parkering, även parkering för rörelsehindrade, ska kunna inrymmas på kvartersmark. Även för bevarade befintliga byggnader som inte byggs om ska detta eftersträvas. Gatumarken kring områdets centrala delar, där de bevarade kulturbyggnaderna står, föreslås vara smala gångfartsområden där utrymme för sådana funktioner inte kommer vara möjliga att hantera i efterhand.

Trekantsvägen och Lövholmsvägen

Plangränserna för Trekantsvägen ändras inte, men inom detaljplaneförslaget behöver Trekantsvägen byggas om för att inrymma alla de funktioner som området kräver.

Samma sak gäller för Lövholmsvägen och området där den nya fyrvägs korsningen tillkommer. Trafikkontoret ser positivt på att bygga ut dessa sektioner som därmed även möjliggör att cykelbanor och bredare gångtytor rymms, och ser att det är av stor vikt att dessa ombyggnationer säkras inom planarbetet. Trafikkontoret ser att detta behöver förtydligas i det fortsatta arbetet med detaljplanen. Då dessa utbyggnader inte syns i plankartan är det svårt att tolka vilka delar som ingår i planens genomförande.

Trafikkontoret vill även skicka med att utformningen av den nya fyrvägs korsningen i väster behöver ske med hänsyn till att den kommer bli en viktig koppling för hela området, inte minst för de stråk som leder vidare mot grönområdena och parker i området. Det kommer bli viktig koppling för boende och förskolor som ska ha en

nära och säker koppling till Gröndals grönområden och Trekantsparken.

Gatustruktur

Detaljplanen har en struktur med många tvära kurvor och relativt smala gaturum. Leveranser kommer ske till alla kvarter och för avfall föreslås eventuellt avfallsrum. Detta innebär att tunga fordon kommer att trafikera hela området i relativt hög utsträckning. Utifrån detta vill trafikkontoret skicka med att det är viktigt att god sikt kan garanteras, att korsningspunkter dimensioneras tillräckligt för att inte riskera trafiksäkerheten med backningsrörelser och att se till att körspår fungerar i fortsatta arbetet. Exempelvis ska svepningar över gångytor inte behöva göras.

Leveranser

Leveranser och angöring av lastbil och sopbil föreslås ske i fickor på lågfartsgatorna och via gångfartsområden. För att skapa en trafiksäker miljö ser trafikkontoret att det är viktigt att i fortsatt arbete styra mot att ha så litet antal leveransfordon som möjligt på gångfartsområdena och att istället hänvisa dessa till lokalgatorna/lågfartsgatorna. Extra viktigt är detta kring den gata som går mellan kulturplatsen och lekplatsen, där många barn förväntas röra sig.

Garageinfarter

Trafikkontoret ser positivt på att garageinfarter placeras så nära Trekantsvägen och nya fyrvägs korsningen som möjligt för att i så stor utsträckning det går begränsa biltrafiken inom området. Det är även positivt att inga garageinfarter placeras mot gångfartsområden utan mot lågfartsgatorna. Dock ser trafikkontoret det som olyckligt att garageinfart till kvarter 9 ligger inne på återvändsgatan. Detta stråk borde istället kunna fredas från en infart och därmed möjliggöra mer utrymme för gående i denna relation. Denna koppling kommer bli en viktig entré in i området från Liljeholmens centrum och tunnelbana.

Planbestämmelser

Det finns flera olika planbestämmelser i plankartan. För gatumark finns GATA1, GATA 2 och GÅNG. Trafikkontoret ser att detta ska renodlas till att enbart regleras som GATA för alla dessa ytor, då de önskade funktionerna inryms i denna bestämmelse.

Trafikkontoret ser inte syftet med att ha så många olika bestämmelser för hörnavskärningarna på byggnaderna och ser att det vore positivt om de kunde samordnas. X-området intill Färgfabriken ser trafikkontoret istället ska vara allmän platsmark.

Uppfordringsverket, industrispår och portvaktshuset

Dessa objekt är Q-märkta på mark planlagd för allmän plats i plankartan. Det behöver förtydligas vem som ska äga, underhålla och förvalta dessa byggnader och vad denna kulturmärkning innebär för omkringliggande verksamhet och mark. Den typen av byggnader ska inte ligga på allmän plats eller förvaltas av trafikkontoret.

Offentliga platser

Trafikkontoret instämmer i det som anges i planbeskrivningen, att mängden grönyta och gröna miljöer är begränsad inom Lövholmen. Närheten och kopplingen till vattnet och andra parker och grönstråk i Gröndal så som Sannadalsparken, Akterspegeln samt Trekantsparken är mycket viktig. Trafikkontoret instämmer i planbeskrivningens bedömningar att omgivande parker, lekplatser och säkra gångstråk till och från dessa måste förbättras och stärkas, dock med hänsyn till att små barn har en begränsad möjlighet till promenad.

Att omkringliggande parker, i synnerhet Trekantsparken, rustas och utökas med aktiviteter och vistelsemiljöer är av mycket stor vikt när Liljeholmsområdet generellt byggs ut med så många nya bostäder. Det är positivt att befintlig bollplan i Marieviks västra utkant flyttas till Trekantsparken och får ett nytt sammanhang tillsammans med nya aktiviteter och vistelsemiljöer.

Trafikkontoret är positivt till att kajstråket i och med denna detaljplan blir allmän platsmark och att kajer rustas, får tillägg av bryggor och därmed en närhet till vattnet som kan nyttjas av medborgarna. Det är också positivt att befintlig grönska sparas i strandkanten. Trafikkontoret ser även positivt på Vattenplatsen, en öppen torgyta som kan nyttjas för olika evenemang och aktiviteter och som ger ett öppet stadsrum vid vattnet.

Bryggpromenaden med sittgradänger i den nordvästra delen är positiv då den tar vara på kvällssolen och har potential att leda promenadstråket längs kajen vidare norrut genom gröna miljöer i Gröndal. Viktigt att man tittar på dessa anslutningar och ser att stråket håller ihop hela vägen, att det blir sträckor utan motorfordonstrafik där barngrupper med flera kan ta sig fram säkert. Olika sorters åtgärder kan behövas.

Förskolor och utevistelse

Detaljplaneområdet har tre förskolor inplanerade. Det blir många barn som behöver vistas ute och röra sig över ett större område (utanför Lövholmen) för att tillgodose sina behov. Alla kan inte

vistas i samma miljöer inom Lövholmen samtidigt. De måste gå till andra platser, sannolikt varje dag, vilket ställer stora krav på lagom avstånd och säkra gångmiljöer.

Förskolegårdarna är små utifrån antalet barn som ska nyttja dem dagligen. Det är problematiskt att skapa gårdar som ska samnyttjas av boende och förskolor. De har olika behov av yta, överblick och innehåll, behov av redskapsbodar och så vidare. Detta kan bli en källa till konflikt.

Trafikkontoret vill lyfta att det är väldigt lite yta för barn i området. Platsen som är utpekad för lekplats (PARK i Dp) är väldigt liten, inte särskilt grön för att betecknas som park, och påverkad av höjdskillnader.

Teknikbyggnader

Trafikkontoret förutsätter att områdets olika teknikbyggnader, t ex den pumpstation som ligger på kajen (E2) utformas på ett sådant sätt att de passar in i miljön, med en hög arkitektonisk ambition och tillför värden för att inte riskera att skapa otrygga miljöer.

Platsbildningar

Trafikkontoret ser att de små platsbildningarna i kvarterens hörn har möjlighet att bidra med grönska och vistelsekvaliteter och ser att det är viktigt att dessa utformas omsorgsfullt i kommande skeden för att uppnå dessa funktioner. Överlag är grönytor mycket begränsade inom området så allt som är möjligt att få in skulle vara välgörande för området.

Bryggor

För bryggor behöver ansvar förtydligas. Detta gäller även bryggpromenad som ansluter mot kaj/TORG (x 2). Det behöver tydligt utredas och redovisas olika typer av lösningar och konstruktioner och vem som ska ha ansvaret för drift och investeringar i kommande skeden. Detta är viktigt för vem som granskar och godkänner under kommande projektering samt överlämning när byggnationen är genomförd.

Träd och grönska

Trafikkontoret ser att det vore positivt med gatuträd exempelvis längs Trekantsvägen för att få in grönska i området. Pilarna i strandkant i norra delen av området lämnas som de är (på PARK-mark) enligt planförslaget/planbeskrivningen. Trafikkontoret ser att det behöver utredas vidare att kaj/gata kan användas och byggas utan att grönskan störs, och att det behöver redovisas hur

dessa kan skyddas. Ansvar för glacisen behöver förtydligas, om den ingår som en konstruktion eller om den är en del av parkytan.

Sol/skugga

Trafikkontoret noterar att det på gårdsmiljöerna råder skugga stor del av året, och ser utmaningar i att skapa attraktiva gårdsmiljöer utifrån det. Illustrationerna visar grönytor på gårdarna, men detta kan bli svårt att uppnå utan tillräckligt med solljus och värme.

Iordningsställande av allmän plats, genomförande

Trafikkontoret ser det som önskvärt att utreda möjligheten att anlägga och öppna upp kajstråket som allmän plats medan byggnation pågår av hus och övrig mark inom Lövholmen. Det vore positivt att så snart som möjligt kunna nyttja området och skapa värden medan en långvarig byggnation av området pågår. Om inflyttning sker stegvis vore det positivt om vistelsemiljöer redan finns färdigställda.

Fortsatt arbete

Trafikkontoret förutsätter sig vara involverade, inom alla teknikområden, i kommande skeden då handlingar tas fram för områdets utbyggnad. Utformning, materialval, driftbarhet, ansvarsfördelning måste diskuteras vidare.

Exploateringsnämnden, dnr 522

Nämnden är positiv till förslaget för detaljplan av Lövholmen 12 m.fl. men har synpunkter på förslaget till ägande av byggnader på allmän plats samt på förvaltningsansvar och utformning av allmän plats. Nämnden önskar att planprocessen fortsätter med de förslag till utredningar och revideringar som nämnden föreslår. Ett antagande av detaljplanen i kommunfullmäktige eller stadsbyggnadsnämnden måste föregås av godkända exploateringsavtal i exploateringsnämnden.

Bevarande av Uppföringsverket och Portvaktshuset

Stadsbyggnadskontoret föreslår att bevara två byggnader vilka ska ligga på allmän platsmark. Byggnader får användningsbestämmelsen GATA med varsamhetsbestämmelse ”q-skydd2” eller ”byggnad”. Eftersom staden ska ta överta och vara huvudman för allmän platsmark innebär det att staden får det administrativa och ekonomiska ansvaret för byggnaderna.

Nämnden motsätter sig inte att byggnaderna bevaras men anser att det borde vara fastighetsägarna som drar nytta av detaljplanens tillkommande byggrätter som också bär det ekonomiska ansvaret genom att fortsatt äga byggnaderna. Exploateringsnämnden anser

därför att stadsbyggnadskontoret behöver ändra detaljplanen så att byggnaderna fortsätter vara inom kvartersmark och i privat ägande.

Ombyggnad av Lövholms- och Trekantvägen

Planförslaget förutsätter en ombyggnad av Lövholmsvägen på den norra sidan med nya gång- och cykelbanor. Utöver detta måste en ny infart till området uppföras så att trevägskorsning vid Lövholmsvägen/Gröndalsvägen blir en fyrvägskorsning. Ombyggnaden påverkar Lövholmsvägens sektion och Tvärbanan. Även Trekantsvägen kräver en omgestaltning och ombyggnad. Ingen av gatorna ligger inom detaljplanens områdesgränser.

För att med lagstöd kunna kräva ersättning av fastighetsägarna för den investering i allmän platsmark som krävs för detaljplanens genomförande begär nämnden att stadsbyggnadskontoret ändrar plankartans områdesgräns så att de delar av Lövholms- och Trekantsvägen som behöver ombyggnad på grund av detaljplanens genomförande införlivas i detaljplanen.

Tvärbanan

Ombyggnaden av Lövholmsvägen kommer innebära intrång och temporära avstängningar av Tvärbanan (samt provisoriska omledningsvägar för icke spårbunden trafik). Alla intrång i Trafikförvaltningens anläggning måste föregås av avtal vilket reglerar ansvar- och kostnadsfördelning mellan Region Stockholm och fastighetsägarna. Alla kostnader som uppstår vid intrång i Trafikförvaltningens anläggningar på grund av genomförandet av detaljplanen ska bekostas av fastighetsägarna.

Kajer, bryggor och vattenområde

Stadsbyggnadskontoret föreslår att den nordöstra kajen (Cementkajen) får bestämmelsen ”GATA2 – Gata och kaj” med syftet att göra det ”möjligt för förtöjning av skutor och mindre fritids- och kommersiella fartyg”. Vattnet utanför får bestämmelsen ”W2 – angöring för båtar och fartyg mot kaj”. Ytor för GATA förvaltas normalt av trafikkontoret och vattenytan föreslås förvaltas av Stockholms Hamnar AB. Nämnden ser risker med förslaget till användningsbestämmelserna vad gäller utformning av kajen, ett delat förvaltningsansvar samt påverkan av lågfrekvent buller från kommersiella fartyg på den närliggande bostadsbebyggelsen. Nämnden önskar att användning, utformning och ansvarsfördelning av ytan ”GATA2” samt ”W2” utreds ytterligare innan detaljplanen går till granskningssamråd.

Stadsbyggnadskontoret föreslår att den mellersta kajen (Kolsyre-kajen) får användningen ”TORG” och vattnet utanför ”W3 – angöring för mindre fritidsbåtar”. Ytan föreslås att användas som

”daghamn” med idrottsförvaltningen som förvaltare. Hantering av och drift av daghamnen är otydlig i planförslaget. Övergivna fritidsbåtar är ett problem för staden och kontoret ser en risk i att daghamnen kan komma att utnyttjas utan tydliga regler och förvaltning. Nämnden önskar att förvaltning- och driftansvar för ytan ”W3 – angöring för mindre fritidsbåtar” utreds ytterligare.

Konstruktion under allmän gata

Två av bostadskvarteren föreslås ha sammankopplade garage via en ramp under allmän gata med användningsbestämmelsen ”(P2)” under ”GATA1”. Garage och ramp föreslås fastighetsbildas genom tredimensionell fastighetsbildning. Med denna typ av planläggning riskerar staden bli framtida ägare av undermarksanläggningen om lantmäteriet vid fastighetsbildning anser att en gemensamhetsanläggning behöver upprättas för gatan och undermarksanläggningen. Nämnden anser därför dessa underbyggda delar av detaljplanen måste planläggas som kvartersmark med markreservat (x, z), för att staden ska undvika ett kostsamt drift- och underhållsansvar.

Rådet till skydd för Stockholms skönhet, dnr 329

Skönhetsrådet avstyrker förslag till detaljplan i föreliggande form.

Inledningsvis önskar rådet kommentera den förändring till det bättre som förslaget genomgått från det tidiga samrådet till dagens samrådskede. Såväl gatunät som volymer har utvecklats i en mer övertygande riktning, även om den övergripande frågan om områdets överexploatering kvarstår. Som rådet ser det är kombinationen av slutna kvarter och höga punkthus en typologi som är Stockholm främmande och som vid sidan av siluettpåverkan kommer att skapa trånga och mörka rum. Rådet ser hellre, liksom i det tidiga samrådet, att inspirationen tas från Stockholms innerstad med dess sammanhållna skala med bebyggelse i 5-7 våningar längs 18-12 meter breda gator. En ersättning av Cementas betongsilo med höghus är inte övertygande, däremot kan rådet eventuellt acceptera ett enstaka välstuderat hus som höjer sig över en samlad helhet.

Täta stadsdelar har många fördelar eftersom de minimerar behovet av bilar och skapar förutsättningar att utföra vardagens behov till fots eller med cykel. På samma sätt skapar täta stadsdelar tillräckligt med människor att befolka stadsrummen, till gagn för såväl lokalt näringsliv som trygghet. Täthetsfrågan är dock komplex eftersom det krävs en jämvikt mellan fördelarna och de nackdelar som en allt för hårt driven exploatering innebär. I det aktuella förslaget finns tydliga nackdelar av detta slag, inte minst genom den minimala plats som beretts för förskolornas utemiljö. Dessa nackdelar kan

mildras genom dels avlägsnandet av högdelarna och dels genom en mer modern syn på parkeringslösningarna. Stadsdelen bör gå före som fri från underbyggda gårdar med parkering. Den uppenbara fördelen av detta är, förutom att ett intensivt bilinnehav inte är nödvändigt i en tät stadsdel, att gårdarna kan planteras med stora träd och utgöra viktiga gröna miljöer vid sidan av de offentliga parkerna. Överlag behöver en så tät miljö som föreslås i Lövholmen fler träd, både på kvartersmark och som dungar i gatumiljön.

Skönhetsrådet finner det vidare positivt att flera av de kulturhistoriskt intressanta byggnaderna från industriepoken bevaras. Skönhetsrådet ser positivt på återbruk av äldre bebyggelse och föreslår att den t.ex. kan användas som lokaler för nya förskolor. En positiv effekt av detta är att förskolorna inte behöver dela gårdar med boende, samt att de också har förutsättningar att bli intressantare för barnen i relation till underbyggda kvartersgårdar. För att få en bredare förståelse i framtiden för platsens tidsdjup bör fler byggnader, också av yngre datum bevaras. Exempel på detta kan vara Nitrolackfabriken och Cementas verkstads- och personalbyggnader. Rådet anser vidare att Beckers förbandsfabrik inte bör byggas på som förslaget visar. Byggnaden bör få behålla sin volym i stadslandskapet, men en möjlig indragen takvåning.

Avslutningsvis vill rådet kommentera stadsdelens möte med omgivningen. Rådet anser att strukturen i det framtida Lövholmen med fördel kan utföras som mer sluten mot Lövholmsvägen och mer öppen mot kajen. Exempelvis behöver inte det som kallas kvarter 10 knäckas utan kan läggas ut som ett rektangulärt kvarter. Mot Liljeholmsviken är flikigheten i den föreslagna planen ett intressant sätt att skapa utblickar och mindre platsbildningar. Rådet vill inskräpa vikten av att kajstråket med dess strandpromenad utförs i en mer samlad form som håller ihop upplevelsen när man rör sig i rummet.

Idrottsförvaltningen, dnr 347

Idrottsförvaltningen ser risker med att placera in en småbåtshamn och allmän hamn mitt mellan bad och bastuflottar. W2 och W3 borde ligga i anslutning till varandra. Läger man det så som planen föreslår finns det stor risk att simmare och bastubadare beblandas med eventuella småbåtar vilket inte är optimalt ur ett säkerhetsperspektiv. Vidare ställer sig idrottsförvaltningen frågande till definitionen daghamn då förvaltningen endast förvaltar båtklubbar och allmänna båtplatser.

Kulturförvaltningen, dnr 399

Sammanfattning:

Kulturförvaltningen anser sammantaget att föreslagen detaljplan bör omarbetas vad avser höjdskalan på den nya bebyggelsen. Höjden bör sänkas framförallt på de högsta byggnaderna samt i kvarter 7. Påbyggnaden på Beckerhuset bör utgå helt. I övrigt kan detaljplanen tillstyrkas.

Kulturförvaltningen ser positivt på att detaljplanen möjliggör för kulturlivsverksamheter i Lövholmen genom planbestämmelserna R1, kultur och C, centrumändamål. Kulturlivsanalys Lövholmen och ett hållbarhetsprogram, med fokus på socialt och kulturellt värdeskapande samt etableringen av Kulturforum Lövholmen bidrar till att projektmålen i hållbarhetsprogrammet kan förverkligas.

Synpunkter på förslaget:

Kulturförvaltningen anser att det är positivt med ett större bevarande än i det initiala förslaget vilket gör det möjligt att läsa av och förstå den ursprungliga industrimiljön även i framtiden. Planförslaget utgår från den diagonala struktur som är sprungen ur industrimiljöns organiska framväxt på platsen. Bedömningen är att det ger den bästa förutsättningen för läsbarhet och bevarande av kulturmiljön. Den täta och homogena strukturen med höga hus i slutna kvarter är dock främmande för industriområdet men sett ur en annan synvinkel kan den avvikande strukturen istället framhäva de bevarade industribyggnaderna.

Kulturförvaltningen noterar att det är få byggnader som sparas utmed områdets ytterkanter. Därför är det värdefullt att portvaktsbyggnaden sparas. Däremot föreslås den flyttas från ursprunglig plats vilket gör det svårare att förstå områdets ursprungliga planering. Ett större bevarande av de mindre byggnaderna mot Lövholmsvägen hade bidragit till en varierad stadsmiljö med platsens identitet och kulturhistoria som utgångspunkt. Bevarandet av cementas kontorsbyggnader varav den ena med skorsten ger fler lager av årsringar vilket bidrar till ett tidsdjup i området.

En stor del av bebyggelsefronten mot vattnet rivs och ersätts med ny bostadsbebyggelse vilket medför att industrimiljöns viktiga koppling till vattnet försvinner, vilket medför en påtaglig förändring av områdets nuvarande identitet och karaktär. Särskilt beklagligt är det att Nitrolackfabriken behöver rivas. Bevarandet av kajstrukturen, rälsen, utemiljöer och markbeläggning möjliggör ändå en viss läsbarhet av hamnen som en förutsättning för den tidigare industrin. Kulturförvaltningen anser att förslaget angående

utemiljöernas karaktär och kulturhistoria är ambitiöst.

Kulturförvaltningen bedömer att föreslagen höjdskala med täta bebyggelsefronter mot vattenrummen innebär en förändring och skalförskjutning som inte är förenlig med Stockholms silhuett eller byggnadstradition. Förvaltningen anser inte att stadsomvandlingsprojekten i Marievik och Liljeholmskajen bör utgöra referenser för att motivera en liknande skalförskjutning i Lövholmen. Skala och siluett bör istället samspela med bebyggelsen på andra sidan Liljeholmsbron. Siktlinjeanalyserna visar att Lövholmen med det aktuella förslaget kommer att dominera flera av vyerna från Stockholms vattenrum. Särskilt problematisk framstår byggnadsmassan som ersätter Cementas siloanläggning i kvarter 7. Den kommer att dominera och blockera stadsbilden på ett omotiverat sätt. Skalförskjutningen sker även på bekostnad av de lägre industribyggnaderna som får svårt att hävda sig lokalt och i de längre vyerna. Marginaliseringen av dem framstår tydligt bl.a. i vyn från Reimersholme och till viss del från Gröndals båtklubb mot den nyskapade vattenplatsen som lämnar inblickar till industrimiljön.

Påbyggnaden på Beckers kontorsbyggnad med tre våningar bedöms som mycket tveksam mot bakgrund av den höga exploateringen och stora antalet rivningar. Kulturförvaltningen anser att det blir än viktigare att bevarade byggnaders autenticitet lämnas intakta för att tydligare kunna vittna om berättelsen om Stockholms industrihistoria.

Till granskningsskedet bör några av planbestämmelserna ses över. Varsamhetsbestämmelsen k6 bör betecknas som en utformningsbestämmelse f istället. Skyddsbestämmelse q8 bör istället betecknas som en varsamhetsbestämmelse k. Kulturförvaltningen anser sammantaget att föreslagen detaljplan bör omarbetas vad avser höjdskalen på den nya bebyggelsen som bör sänkas framförallt på de högsta byggnaderna och i kvarter 7. Påbyggnaden på Beckerhuset bör utgå helt. I övrigt kan detaljplanen tillstyrkas.

Kulturlivsaspekter:

Konsthallen Färgfabriken och Beckershuset med flera hundra yrkesverksamma konstnärer blir viktiga aktörer i arbetet med att förverkliga kulturambitionerna på Lövholmen i den fortsatta processen.

Kulturförvaltningen ser positivt på att en Kulturlivsanalys Lövholmen tagits fram av Nyréns 2021. Som underlag finns även

ett hållbarhetsprogram, med fokus på socialt och kulturellt värdeskapande, där många av de viktigaste kulturfrågorna har preciserats i både visionen för området och målen. Ett av de viktigaste medskicken från hållbarhetsprogrammet är: Planerna på kulturforum skapar mycket goda förutsättningar för att göra kultur och kreativitet till identitetsskapande för området. Båda underlagen har lagt grunden för en ökad kunskap om och förståelse för kulturlivsfrågornas betydelse i planeringen av Lövholmen.

Samrådshandlingen tar upp Kulturforum Lövholmen vilket är positivt: Ett kulturforum, med samverkan mellan kulturförvaltningen och stadens övriga förvaltningar samt byggaktörerna, Färgfabriken m fl avses starta upp under hösten 2023 för att gemensamt diskutera hur kulturlivsfrågor främjas i Lövholmen. Kulturforum kommer bland annat att fokusera på projektmålen i hållbarhetsprogrammet för att ta dem vidare i den fortsatta planeringen av Lövholmen. Kulturförvaltningen bedömer att Lövholmen har goda förutsättningar att bli en viktig plats för kulturaktörer och konstnärer, så att visionen att bli en nyskapande mix av kulturhistoria, mötesplatser och boendemiljöer kan nås. Det kräver ett bra samarbete mellan många aktörer under de kommande åren och kulturförvaltningen vill bidra till det.

Detaljplanen anger att Färgfabriken ska användas för kultur vilket är bra. De bevarade byggnaderna kommer att fungera för centrumändamål vilket möjliggör kulturverksamheter vilket också är positivt. Beckershusets två nedre våningar bör fortsatt fungera för centrumändamål för att möjliggöra kulturverksamheter där. I de nya byggnaderna kommer bottenvåningarna i hög grad att ha publik verksamhet mot allmänna platser vilket ger bra förutsättningar för stadsliv och även möjliggör kulturetableringar.

Stockholms Hamn AB, dnr 508

Generellt ställer sig bolaget positivt till förslaget till detaljplan. Med ett ökat tryck på användandet av stadens vattenrum ser Bolaget säkerhet, effektivitet och hållbarhet som viktiga faktorer i arbetet med att möta den ökande och blandade användningen av stadens vattenrum. Bolaget vill därmed betona vikten av tidig samverkan och av att adressera mål- och intressekonflikter när det gäller stärkta rekreativsmöjligheter vid stadens vatten.

En fråga av sådan vikt är att den av Sjöfartsverket riksintresseklassade allmänna farleden till de större hamnarna i Mälaren, passerar Lövholmen. Detta medför mycket yrkestrafik av tyngre slag samt fritidsbåtstrafik i området. Det är mycket viktigt att ta hänsyn till denna trafik och sjösäkerheten i det fortsatta arbetet

eftersom badplatser inte är lämpliga att förlägga i denna typ av vattenområden. Bolaget avråder därmed från inrättande av badplats i anslutning till farleden då det på vissa ställen är smala passager för båttrafiken, vilket bland annat kan leda till konflikter med badande. En generell kommentar är att om badande på en plats ska tillåtas och vara säkert så måste området märkas ut och ringas in med linor/bojas in, med tydliga markeringar. Detta är särskilt viktigt i anslutning till småbåtshamn och/eller farled. Bolaget vill även lyfta att det bör vara begränsat med fritidsbåtar förtöjda mot Lövholmen. Detta då ett eventuellt upprättande av en större brygganläggning intill farleden riskerar att få stor utbredning.

I stadens förslag till budget för 2024-2026 finns direktiv om att skapa ökade möjligheter för en fortsatt utveckling av vattenburen kollektivtrafik i samverkan mer Region Stockholm. Bolaget vill därför avslutningsvis lyfta möjligheten till att inom detaljplanen peka ut en lämplig placering för en båthållplats med möjlighet att nyttja för kollektivtrafik på vatten. Detta som komplement till landbaserad kollektivtrafik. Förslagsvis bör område W2 på plankartan anpassas så att ett kajområde uppfyller Regionens bryggstandard. Bolaget ställer sig därmed även frågande till varför vattenområde W3 begränsas endast till angöring för fritidsbåtar, då detta vore en utmärkt plats för vattenburen kollektivtrafik.

Stadsbyggnadsnämndens och exploateringsnämndens råd för funktionshindersfrågor, dnr 463

Rådet ser att Lövholmen överlag verkar vara ett väl anpassat område men framför att det är viktigt att det även planeras för bostäder för funktionshindrade. 5 % av 1800 bostäder borde innebära ungefär 90 sådana bostäder.

Utbildningsförvaltningen, dnr 320

Inför den pågående och planerade utbyggnaden av bostäder i Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämndsområde pågår en löpande dialog mellan utbildningsförvaltningen, Stadsbyggnadskontoret och Exploateringskontoret för att kunna tillgodose behovet av elevplatser på sikt.

För att kunna tillgodose ett ökat behov av elevplatser, som uppstår i samband med bostadsbyggnation, utgår utbildningsförvaltningen ifrån stadens befolknings- och elevantalsprognoser. I underlaget till prognoserna finns de 1800 bostäder som planeras i aktuellt planförslag med.

Sedan 2016 har utbildningsförvaltningen varit involverade för

tillskapande av grundskola i Lövholmen. Godkännande av redovisning av tidigt samråd och ett beslut om ställningstagande inför plansamråd togs av stadsbyggnadsnämnden i maj 2020. Stadsbyggnadsnämnden beslutade att bl a ytor för skola skulle studeras vidare. I januari 2021 informerade stadsbyggnadskontoret att friyta inte kunde blir större än cirka 3000 kvm. Utbildningsförvaltningen konstaterade att det leder till att både skolans kapacitet och skolgården begränsas och förvaltningen planerar därför inte att bygga en skola på platsen.

I närheten av Lövholmen planeras kapacitetsökande skolprojekt som bedöms kunna tillgodose det kommunala behovet av elevplatser för Lövholmen. Med anledning av detta bedöms att behovet av elevplatser omhändertas i utbildningsförvaltningens nuvarande skolplanering.

Utbildningsförvaltningen har inga övriga synpunkter på planförslaget.

Stockholms Business Region, dnr 517

Bolaget ser positivt på utvecklingen av Lövholmen som innebär en omvandling från industriområde till en blandad stadsdel med bostäder, skolor, parker och verksamheter.

Den omfattande näringslivsanalysen är genomarbetad och grundlig. I området finns redan kulturverksamheter etablerade, Färgfabriken och Beckershuset är ett ateljéhus med sammanlagt mellan 2-300 produktionsplatser för kultur. Analysen omfattar beskrivningar av influensområdet – dvs närområdet runt Lövholmen när det gäller att beskriva hur man ser möjligheterna att tillskapa verksamheter.

Bolaget noterar att det finns med dagligvaruhandel i planerna och att man beskriver att dessa gatuplanslokaler kräver god planering för att vara flexibla. Det är viktigt att poängtera i detta sammanhang att i samband med planeringen av fastigheterna som ska byggas bör även dagligvaruhandelns expertis inhämtas. De stora kedjorna har lång erfarenhet av etableringar inom staden och vet hur t ex fastighetsbildning 3D har gagnat tidigare etableringar för att underlätta praktiska frågor som ventilation, kylrum och in- och utlastning av varor. Detta för att minimera störande moment för de boende i fastigheten.

Ett nära samarbete med kommersiella aktörer som är intresserade av att etablera sig i nya områden ökar attraktiviteten bland kommersiella aktörer att planera etableringar i dessa.

Övriga remissinstanser

Stockholm exergi, dnr 309

Fjärrvärme/Fjärrkyla Distribution:

Inom planområdet finns befintliga fjärrvärmeledningar. För att kunna planera ev. ledningsomläggningar och nya ledningsdragningar samt säkra befintlig drift med så få driftstörningar som möjligt är det bra med tidig information och samrådsmöten. Åtgärder i Stockholm Exergis distributionsanläggningar utförs av Stockholm Exergi och bekostas av byggherre enligt gällande avtal. Det är viktigt att vi tecknar genomförandeavtal snarast möjligt. I övrigt ingen erinran.

Undermarksanläggningar: Inget att erinra.

Produktionsanläggningar: Ingen erinran från Produktion.

Stockholm Vatten AB, dnr 328 (avfall) och 467 (VA)

Ang avfallshanteringen:

Stockholm Vatten och Avfall ser positivt på att det gjorts en avfallsutredning för området som omfattar de avfallsfraktioner som ska samlas in, inklusive fastighetsnära insamling av förpackningar. Det som däremot inte nämns så mycket om är hur verksamheters avfall ska hanteras. För verksamheter med större volymer matavfall som restauranger, storkök, caféer, livsmedelsbutiker och liknande kan matavfallskvarn till slutet tank användas för en effektiv hantering. Dessutom behöver alla verksamheter som riskerar att släppa ut mer fett än vad normalt hushållsavloppsvatten innehåller ha en typgodkänd fettavskiljare installerad för att förhindra att fett släpps ut i avloppsnätet. Kombitankar kan användas som då kombinerar matavfallskvarn med fettavskiljare.

I det vidare arbetet med planering av angoringsplatser behöver även dessa funktioner finnas med så att fordonen som ska tömma fettavskiljare och eventuella matavfallstankar/kombitankar har goda möjligheter att angöra nära tömningpunkterna.

Ett medskick är även att planera in plats för insamling av grovavfall på fastigheterna. För boende i flerbostadshus har fastighetsägaren en skyldighet att ombesörja hämtning av grovavfall från fastigheten. Observera att plats i miljörum eller uppställningsplats för container ska finnas med i den fortsatta planeringen för att möjliggöra hämtning av grovavfallet. Detta är även något som minskar risken för driftstörningar i en mobil sopsugsanläggning.

Stockholm Vatten och Avfall rekommenderar att en bullerutredning görs i samband med projekteringen av dockningspunkter för mobil sopsug, om projektet väljer att gå vidare med det insamlingssystemet. Det är ett stort antal lägenheter som planeras och därmed stora mängder avfall som ska samlas in och precis som

nämns i avfallsutredningen medför mobil sopsug buller vilket kan orsaka störningar för boende och verksamma över tid.

Vid vidare utredning under planarbetet är det viktigt att säkerställa att de hämtfordon som används för valda insamlingssystem kan framföras inom området och angöras vid hämtplatsen. Angöringsplats ska vara anordnad så att hämtfordon inte blockerar övrig trafik samt utformad så att hämtpersonalen kan stiga ur på ett säkert sätt. T.ex. kan en lastzon upprättas för att säkerställa att övrig trafik kan framföras även under hämtning. Angöring och behov av lastplats/p-förbud ska hanteras i tidigt skede.

Angående vatten och avlopp:

Dricksvattenledningar

SVOA har en befintlig ledning (med dimension 200) i Lövholmsvägen med tillräcklig kapacitet för att försörja föreslagen exploatering. SVOA behöver se över skick och dimension av befintligt ledningsnät inom planområdet samt projektera ledningsdragningar och dimension för nya vattenledningar inom exploateringsområdet i kommande projekteringsskede. Området ligger i normalzon.

Lägsta vattentryck i förbindelsepunkt motsvarar nivån +50 m vilket vid normalt anordnande av installationen kan innebära att intern tryckstegring erfordras för tappställen över nivån +35 m. Sådan tryckstegring bekostas ej av SVOA.

Spillvattenledningar

Inom planområdet finns flertalet spillvattenledningar i allmän platsmark. En spillvattenledning (med dimension 300) finns i den västra delen av planområdet. Spillvattenledningen hamnar i konflikt med föreslagen bebyggelse i kvarter 1. Om inte husen kan anpassas till ledningarna måste dessa flyttas. Kostnadsfördelning av omläggning görs enligt gällande markavtal. Det finns flera möjliga framtida anslutningspunkter från planområdet till det befintliga spillvattennätet. Två av dessa, Lövholmsbrinken/Lövholmsgränd och Lövholmsvägen, har studerats inför samråd.

De befintliga spillvattenledningarna i Lövholmsbrinken och Lövholmsgränd har dimension 300-400. Ledningen i Lövholmsbrinken är i dåligt skick och behöver åtgärdas. Dessa ledningar leder till en pumpstation (avloppspumpstation Trekantsvägen) strax öster om planområdet som pumpar spillvatten från planområdet söderut i Trekantsvägen. Spillvattenledningarna i Lövholmsgränd - Trekantsvägen har kapacitet att ta emot ett ökat flöde från exploateringen. I och med den ökade belastningen från planerad exploatering är det troligt att avloppspumpstation

Trekantsvägen blir överbelastad. SVOA behöver därför utreda pumpstationens kapacitet samt eventuellt åtgärder för avledning av spillvatten från planområdet. Om fastigheter föreslås i nära avstånd till avloppspumpstationer ska en risk- och konsekvensutredning genomföras som bland annat beaktar lukt- och ljudproblem mm. från pumpstationen. Avloppspumpstationer skall förläggas i egen byggnad och markeras med E-område i plankartan.

Kapaciteten i den större ledningen i Lövholmsvägen (först spill och sen kombi) riskerar överskridas om planerad exploatering ansluts. SVOA behöver kalibrera (flödesmäta), modellera och utreda kapaciteten för att veta om anslutning av planerad exploatering kan tillåtas utan vidare åtgärder.

Avledning av spillvatten med självfall tillåts ej för våningsplan belägna under omgivande marknivå. Därför kommer våningar under marknivå att behöva pumpa spillvatten till högre anslutningsnivå inom fastigheten. Sådan intern pumpstation bekostas ej av SVOA.

Dagvattenledningar

SVOA har en befintlig ledning för dagvatten (med dimension 1200) med utlopp i Mälaren inom den västra delen av planen.

Dagvattenledningen hamnar i konflikt med föreslagen bebyggelse i kvarter 1. Om inte husen kan anpassas till ledningarna måste dessa flyttas. Kostnadsfördelning av omläggning görs enligt gällande markavtal. SVOA har även dagvattenledningar med dimension 300-400 i Lövholmsbrinken och Lövholmsgränd. Inom planområdet kommer nya dagvattenledningar anläggas i lokalgator för avledning av dagvatten efter omhändertagande efter åtgärdsnivån.

Projektering av omläggning sker kommande planeringskede.

Dimensionerade återkomsttid för det nya ledningsnätet beslutas av SVOA i kommande fas.

SVOA har planerade projekt inom/intill exploateringen. Dels en utloppsledning för dagvatten som behöver renoveras öster om planen och även en LÅP-åtgärd för fiskvandring mellan Trekanten och Riddarfjärden.

Markundersökningarna som är genomförda för planområdet redovisar förekomst av markförorening. Inom förordade markområden avråder SVOA placering av dagvattenanläggningar utan marksanering.

VA-anslutning

Placering av anslutningar till de planerade fastigheterna beslutas av SVOA och bereds från lokalgatorna i den blivande allmänna platsmarken.

Dagvattenhantering

SVOA har tagit del av dagvattenutredningen för Lövholmen (Structor, 2023-08-17). SVOA har granskat utredningen utifrån Stockholm stads checklista för fullständiga dagvattenutredningar. Det är alltså inte den förenklade checklisten som ska följas för den här dagvattenutredningen. Utredningen får gärna förtydliga vilken checklista som använts. Utredningen är mycket utförlig och har uppfyllt det mesta ur checklisten, ett antal punkter behöver dock läggas till eller kompletteras. Följande punkter bör läggas till och/eller kompletteras i enlighet med checklisten:

- Det skulle underlätta för förståelsen om marknivåerna även kunde presenteras i en figur
- Figurer för naturligt avrinningsområde behöver kompletteras med flödesvägar och flödesriktningar. Se checklisten för vad som ska redovisas
- Förtydliga om det finns behov att ta hänsyn till ytterligare framtida utbyggnadsplaner uppströms eller nedströms planområdet
- Utredningen presenterar tydligt de ytor som inte uppnår åtgärdsnivån. Har det utretts om dessa ytor kan kompenseras för i andra dagvattenanläggningar?
- Dagvattenutredningen visar på att det finns ett antal befintliga och nya lågpunkter som kommer att översvämmas vid ett skyfall. Att översvämning sker vid ett skyfall är inget ovanligt, men SVOA vill vara tydliga med att den huvudsakliga hanteringen av skyfallsflöden ska göras i översvämningsytor och att skyfallsavledning inte ska ske genom ledningsnät. Översvämningsytor får endast avtappas långsamt till ledningsnätet.
- Tolkningen av Weserdomen i relation till åtgärdsnivån bör ses över.

Synpunkter på Plankarta

E-Område för pumpstation skall även omfatta yta för angöring och ha måtten 4,5 x 12 m.

Restriktioner

Underjordiska garage

I planområdet föreslås underjordiska garage på kvartersmark med förbindelser under lokalgatorna. Underjordiska garage bör i första hand projekteras som avloppslöst om möjligt. Om garage ändå förses med avloppsbrunnar så ställs det krav på bland annat slam- och oljeavskiljare, innan vattnet leds vidare till spillvattennätet. Beroende på slutlig höjdnivå på eventuella underjordiska garage kan det krävas intern pumpning av spillvattnet. Sådan anordning bekostas och installeras av byggherren.

För att säkerställa framtida funktion och drift i den allmänna VA-anläggningen anlägger SVOA inte ledningar i de delar av allmän platsmark som underbyggs av underjordiska garage eller förbindelser.

Kaj

Enligt samrådsunderlag föreslås VA-ledningar anläggas i/längs med kajen mot Mälaren. Staden och SVOA måste i kommande projektering ta fram tekniska lösningar i kajen och dess konstruktion som säkerställer att SVOA:s krav gällande åtkomst och driftarbeten samt övriga anvisningar följs.

Riktlinjer och allmänna bestämmelser

Riktlinjer för garage anslutna till SVOA:s spillvattennät:

<https://www.stockholmvattenochavfall.se/tips-och-riktlinjer/for-foretag-om-vatten--ochavloppsfragor/bilvard/>

Riktlinjer för slam- och oljeavskiljare anslutna till SVOA:s spillvattennät:

<https://www.stockholmvattenochavfall.se/globalassets/pdf/riktlinjer/verksamheter/bilverksamheter/oljeavskiljare.pdf>

Allmänna bestämmelser och anvisningar för markarbeten inom eller intill berganläggningar tillhörande SVOA:

<https://www.stockholmvattenochavfall.se/globalassets/pdf/riktlinjer/verksamheter/byggforetag/allmanna-bestammelser-i-berg.pdf>

Allmänna bestämmelser och anvisningar för markarbeten inom eller intill jordförlagda anläggningar tillhörande SVOA:

<https://www.stockholmvattenochavfall.se/globalassets/pdf/riktlinjer/verksamheter/byggforetag/allmanna-bestammelser-i-jord.pdf>

Riktlinjer om länshållningsvatten under pågående projekt:

<https://www.stockholmvattenochavfall.se/foretag/byggaktor/underbyggtiden/vatten-ochavloppstjanster/lanshallningsvatten/>

Ellevio, dnr 288

Tillgänglig effekt i befintligt elnät är begränsad. För att klara försörjningen av tillkommande bebyggelse samt verksamheter krävs nytt elnät och nya nätstationer i planområdet. Plankarta och planbeskrivning medger fyra inhysta nätstationer i kvarter 1,5,6 och 8. Tillkommande effektbehov och antal nätstationer behöver utredas i ett tidigt skede. Ellevios bedömning förutsätter att bebyggelsens och verksamheternas uppvärmning och energilösningar tidigt avstäms mot planerat elnät och att fjärrvärme används. Även intilliggande detaljplaners ömsesidiga beroenden av respektive elnätslösningar och tidplaner behöver stämmas av. Lägen för nätstationer behöver bestämmas i förhållande till planerade belastningar i detaljplanen och i enlighet med Ellevios funktionskrav för anläggningarna.

Det är viktigt att tillräckligt stora ytor i allmän mark reserveras för de utrymmen som krävs för Ellevios anläggningar. Särskilt vid nätstation uppstår stora utrymmesbehov för de ledningssamlingar som krävs för planens elförsörjning. Ellevio rekommenderar i första hand inhysning i markplan med direkt åtkomst till allmän mark för det stora ledningsstråk som angör nätstationen. Nätstation utgör en samhällsfunktion av betydande vikt och utrymme bör därför väljas så att rekommendationer för lägsta grundläggningsnivå uppfylls.

Inhyst nätstation i byggnad måste även lokaliseras i utrymme mot yttervägg nära allmän mark så att kabelvägar kan minimeras. Ellevios anläggningar måste ges sådana förutsättningar att funktion kan upprätthållas även med avseende på åtkomst för drift- och underhållsåtgärder. Myndigheters rekommendationer avseende buller, magnetfält och skyfall måste beaktas i samband med lokalisering av nätstationer. Planerat utrymme för nätstationer måste stämmas av med Ellevios områdesansvariga så att utrymmet uppfyller de funktioner som anläggningarna kräver.

Befintligt ledningsnät i området måste beaktas och kan bli föremål för omförläggning i de lägen de påverkas av åtgärder i mark. Ellevio förväntas kunna förstärka elnätet fram till de nya byggnaderna inom planområdet. Ellevios befintliga lokalnät kommer behöva anpassas till planåtgärderna. Vi förutsätter att nya lokalnätsledningar för eldistribution ges utrymme i allmän platsmark inom planområdet. Om Ellevios ledningar hamnar inom kvartersmark till följd av detaljplanens förändringar måste kablarna ges utrymme i och skydd av U-område i plankarta.

Ellevio områdesansvarig önskar fortsatt dialog avseende planens elförsörjning inklusive eventuella planer på fordonsladdning. Ellevio önskar kontakt för dialog om lokalisering av nätstationer och de särskilda krav som behöver tillgodoses vid inhysning. Planens effektbehov för byggkraft och permanenta anslutningar behöver också presenteras till Ellevio så att erforderliga nätlösningar kan bestämmas i tidigt läge. Ellevio önskar även information Ellevio önskar bli kallade till ledningssamordning. Åtgärder i Ellevios befintliga anläggningar utförs efter beställning till Ellevio samt bekostas av beställare.

PM med funktioner att beakta vid ny eller ombyggd nätstation med avseende på miljö, säkerhet och tillgänglighet bifogas liksom PM ledningsinventering i tidigt projektskede respektive maximala servicelängder för stora serviser.

Skanova AB (Telia Company), dnr 314

Skanova har markförlagda teleanläggningar inom detaljplaneområdet. Skanova önskar att så långt som möjligt behålla befintliga teleanläggningar i nuvarande läge för att undvika olägenheter och kostnader som uppkommer i samband med flyttning. Skanova önskar i ett tidigt skede medverka i planarbetet när detaljplanarbete påbörjas och kallas till samrådsmöten för det aktuella området för att kunna samordna nya ledningar. Tvingas Skanova vidta undanflyttningsåtgärder eller skydda telekablar för att möjliggöra exploatering förutsätter Skanova att den part som initierar åtgärden även bekostar den. Om så önskas kan ledningarna skickas digitalt i dwg-format för att infogas på plankartan. Kontakta <https://www.ledningskollen.se>
Kabelanvisning beställs via <https://www.ledningskollen.se>
För ledningssamordning kontakta telia-natforvaltning@teliacompany.com

Svenska kraftnät, dnr 395

Vi har i dagsläget inga anläggningar eller intressen som berörs i det aktuella området och har därför inga synpunkter på rubricerad remiss.

Föreningar och intresseorganisationer

Barnens utemiljö i staden (BUMS), dnr 438

Barnen blir förlorarna om detaljplanen för Lövholmen antas. Kritiken av ”Strukturplan och ramverk för Lövholmen” var vid samrådet 2018 hård gällande förskolornas placering och barnens utemiljö. I samrådssvaret höll Stadsbyggnadskontoret med och betonade att ytorna för förskolor och skolor skulle ses över. Kritiken gällde även den höga exploateringen och bristen på grönytor. Det är därför med förvåning och stor oro vi ser att den nya planen kommer medföra undermåliga förskolegårdar, mörka lokaler och endast en liten lekplats. Trots att inga nya grönytor planeras i området föreslås att en intilliggande grönyta exploateras för bebyggelse. Här tar vi upp följande punkter: Förskolegårdarna och lokalernas kvalitet, en grundskola har tagits bort från det tidigare planförslaget, bristen på parker i planområdet och illusionen att Trekantsparken kan kompensera för planområdets brister.

Undermåliga förskolemiljöer

På Lövholmen planeras för 14 avdelningar fördelade på tre förskolor, en med sex avdelningar och två med fyra avdelningar. De är alla placerade på bostadsgårdar där gårdarna delas med de boende. Eftersom området planeras för 1800 lägenheter borde planen inrymma 18 avdelningar, men i förslaget hänvisas till att barnantalet minskas i stadsdelen och att hälften av lägenheterna har

ett och två rum. Det kan ifrågasättas om det räcker med 14 avdelningar med tanke på att befolkningsprognoser inte sällan slår fel. Risken finns att många barn kan komma att sakna förskoleplats inom området. Förskolorna ligger på nedre botten intill bostadsgårdar. De har en gårdsyta på knappt 10 kvm per barn. Det innebär att så gott som hela ytan på bostadsgårdarna måste användas till förskolegårdar om målet om 10 kvm ska uppnås. Risken är stor att det kan medföra konflikter mellan förskolan och de boende.

Den extremt höga exploateringen gör att gårdarna kommer att ligga i skugga stora delar av året. Under vår- och höstdagjämning får de endast 0-2 soltimmar per dag. Boverket rekommenderar 5 timmar sol per dag eftersom solljus och UV-strålningen behövs för att huden ska bilda D-vitamin. I dagsljusstudien för Lövholmen framkommer att det förväntas avsteg från dagsljusnormen i kvarteren där förskolorna ligger. Även lokalernas dagsljusstillgång blir så undermålig att det sannolikt kommer krävas avsteg från nuvarande dagsljuskrav. Detaljplanen utgår alltså från att Boverkets rekommendationer angående solljus och byggnadsregler för dagsljuskrav kan negligeras, vilket är upprörande. Reglerna är ju till för att försäkra att barns välmående kommer i första hand. Så här skriver Boverket ”En rik och varierad ljusmiljö med god färgåtergivning är extra viktig för barn i förskoleåldern, eftersom det är då som deras syn och färgseende utvecklas. Det naturliga dagsljuset behöver vara den huvudsakliga källan till förskolans belysning. Dagsljuset ger energi och bidrar till en levande interiör som förändras under dygnet och året. Det är viktigt att rum där barn och elever ska vistas mer än tillfälligt får en gestaltning som ger goda dagsljusförhållanden”. Det naturliga dagsljuset påverkar barns dagsrytm, koncentration och välmående.

Dåliga förutsättningar för utevistelse

Att gårdarna med en yta på 10 kvm per barn inte ger fullgod utemiljö är planförfattarna medvetna om. Gårdarna är för små för att alla barnen ska kunna vara ute och leka samtidigt. Minst hälften av barnen måste om de ska kunna vara ute ta sig till andra platser. Inom Lövholmen planeras en lekplats på 1600 kvm vilket är omkring hälften de 3000 kvm som Boverket rekommenderar för en förskolegård. Planen konstaterar att bara en liten del av förskolebarnen kan vistas på förskolegårdarna och i parken samtidigt, men hävdar att ett fullgott alternativ är utflykter till Trekantsparken eller andra parker i Lövholmens omgivning. I Behovsanalysen av friytor konstateras ”I Lövholmen planeras ca 252 förskoleplatser. Hälften av barnen (ca 120 st) ryms inte på den egna gården och behöver använda lekmiljöer utanför förskolan.

Föreslagen lekplats i Lövholmen kan, med hänsyn till sin begränsade storlek, rymma ca 30 av de 120 barn som inte får plats på de egna gårdarna (baserat på förskoledialogen). Övriga förskolebarn från Lövholmen, ca 100 barn, behöver gå till en lekplats utanför området. Utvecklingen av Lövholmen innebär därför att fler lekmiljöer behöver anläggas i närliggande parker och att befintliga lekplatser behöver rustas”.

Högstadieskolan försvann

I ”Strukturplan och ramverk för Lövholmen” var en 7 – 9 skola för 600 barn inplanerad. Det bedömdes som en förutsättning för att göra området till ett bostadsområde och det påpekades att platsen för skola måste säkerställas tidigt i planprocessen. Vart tog skolan vägen? Nu skrivs inte ett ord om skola för barnen i Lövholmen i detaljplanen. Var ska barnen på Lövholmen gå i skola? Inte minst när man betänker den under lång tid kaotiska och dåliga skolsituationen i stadsdelen som helhet. Många barn hänvisas idag till skolor långt från hemmet. Det krävs en noggrann analys av förutsättningarna för att inte barnen ska drabbas.

Barnen och allmänheten trängs undan

Planområdet kommer sakna grönområden. Det är därför extra häpnadsväckande att stadens mark väster om planområdet ska bebyggas. Det är en friyta dit barn och förskolor på Lövholmen skulle kunna gå utan att behöva passera den hårt trafikerade Lövholmsvägen. Här har det funnits en bollplan fram tills att området uppläts som byggplats under rivningen av Beckers industribyggnad.

I planen hävdas att grönytan inte har något större värde och att strandskyddet därför kan upphävas och marken exploateras. Detta är en slarvig analys, en utredning av området med avseende på strandskyddet saknas. Strandskyddet syftar till att långsiktigt trygga förutsättningarna för allemansrättslig tillgång till strandområden och bevara goda livsvillkor för djur- och växtlivet på land och i vatten (7 kap. 13 § miljöbalken). Kommunen får i en detaljplan upphäva strandskydd för ett område om det finns särskilda skäl för det och om intresset av att ta området i anspråk väger tyngre än strandskyddsintresset. I detta fall kan inte behovet av att exploatera området för bebyggelse anses väga tyngre än behovet att bibehålla tillgången av grönområdet för rekreation och parkmark. I behovsanalysen av friytor konstateras att ”Grönytan vid Liljeholmsviken består av en öppen gräsyta som sluttar ned mot vattnet, med stora lövträd i strandkanten. Området är bullerstört, men fyller trots detta en viktig funktion för rekreation. Den öppna gräsytan är en av få som har tillräcklig storlek för ytkrävande

aktiviteter i norra Liljeholmen. Grönytan utgör också en koppling mellan Liljeholmsviken och Trekantsparken med sjön Trekanten, både visuellt och genom gångstråk.” Vid det tidiga samrådet betonade Miljö och Hälsoskyddsnämnden att det är viktigt att exploateringen inte gör intrång i parken väster om Lövholmen. Idrottsförvaltningen betonade att området bör rymma en anläggning för bollspel. Det är obegripligt att inte denna grönyta värnas med tanke på dess kvaliteter och närhet till planområdet, utan istället offras för en ökad exploatering. I planförslaget utgår man ifrån att behovet av grön- och friytor för barn kan tillgodoses i Trekantsparken, dit förskolorna anses kunna ta sina barngrupper. Samma resonemang har förts i tidigare planprocesser, som i Marieviksplanen, som trots undermåliga utomhusmiljöer för barn fastställdes samt i den pågående planprocessen för Liljeholmens centrum. Trekantsparken ska alltså inte bara kompensera för brister i Lövholmen utan kunna klara en mycket större befolkningsökning. I den tidiga samrådsplanen för Liljeholmens centrum föreslås dessutom att en stor bit av Trekantsparken östra del, där Fruktparken ligger ska bebyggas. En stor del av den östra sidan av parken kommer ligga i slagskugga från planerade höghus om denna plan antas.

Tiden för utevistelse oacceptabel

Men trots att planen konstaterar att besökstrycket på Trekantsparken redan idag är stort, antas att problemet kan lösas genom att parken uppgraderas och nya platser tillskapas. Men enligt ”Förskoledialog Norra Liljeholmen, Sammanställning 2020.” löser inte utflykter utanför förskolan problemet för de gårdar som har minimal yta. Personal på 21 förskolor i Norra Liljeholmen intervjuades. Det framkommer att hälften av förskolorna går ut fyra till fem dagar i veckan till en närliggande park eftersom gården är för liten för verksamhetens behov. Detta gäller även förskolor med gårdar på drygt 10 kvm/barn, som är den gårdsstorlek som planeras för Lövholmen. (Boverket rekommenderar 40 kvm per barn). Men en tredjedel av barnen kommer bara ut en till tre gånger i veckan, i genomsnitt en timme per gång. Med andra ord nya lekplatser i Trekantsparken löser inte problemet. Lekplatser i planområdets omgivning kan ses som ett komplement till förskolegårdarna men inte som en ersättning eller kompensation för dem. Utanför gården krävs extra uppsikt och planering, vilket stryper den fria leken. Dessutom kräver dessa utflykter tillräckligt antal pedagoger vilket gör att om någon är borta blir utflykten svår att göra.

Barn har rätt till förskolegårdar som är tillräckligt stora för fri lek, grönska och varierande topografi. Barn som vistas på förskolor med fullgoda gårdar är 40% mer fysiskt aktiva än barn på

små gårdar, de får bättre hälsa, och livskvalitet. Utevistelse och rörelse medför bättre förmåga till koncentration och bättre sömn. Barns sociala utveckling hämmas i en miljö där alltför många ska samsas.

Förskolegården ska fylla fler funktioner än lek, t ex odling och undervisning, samlingsplats när vårdnadshavare ska hämta barnen utomhus. Jfr erfarenheterna från pandemin.

Klimatet och den biologiska mångfalden

Planförslaget bygger på att Trekantsparken utvecklas med nya lekplatser m.m. men det saknas analys av vilka ekologiska konsekvenser de föreslagna åtgärderna för lek och bollsport får för naturen. Trekantsparken utgör ett ekologiskt särskilt betydelsefullt kärnområde, ESPO, (Naturvårdsinventering Liljeholmen Ekologigruppen 2020). Det är en del av ett sammanhängande landskap med påtaglig betydelse för biologisk mångfald. I inventeringen konstateras att det tar lång tid att skapa värden för biologisk mångfald och att den viktigaste åtgärden är att värna om de värden som finns på platsen.

I Stockholm stads budget för 2023 står att ”Stockholm ska vara en stad som leder arbetet för klimatomställningen. Vår värld befinner sig i ett globalt nödläge och vår stad ska göra vad som krävs av oss för att möta detta hot. Staden ska leva upp till, och ofta överträffa, de åtaganden som gjorts i internationella sammanhang med utgångspunkt i Parisavtalet.” Men i planen för Lövholmen saknas helt frågorna om klimatet och den biologiska mångfalden och inom planområdet planeras inga grönområden.

Av de befintliga värdefulla träden i planområdet kommer enbart pilarna vid vattnet att sparas. Bland de träd som offras finns en biotopskyddad ek. Detta samtidigt som det framhålls i stadens budget att en förutsättning för stadens arbete för klimatomställning är att stadens krontäckningsgrad ökas och att stadens övergripande arbete för att nå stadens mål om ökad grönska och stärkt biologisk mångfald ska stärkas. Det stadsövergripande trädmålet ska gälla alla gator, torg och parker i hela staden. Handlingsplanen för biologisk mångfald ska genomsyra stadens arbete. Mer gröna ytor och träd ska finnas där barn och unga vistas, så som till exempel skol- och förskolegårdar, för att skydda mot värmeböljor.

Exploateringsnämnden ska se till att grönska integreras i ny bebyggelse och att den ekologiska infrastrukturen stärks. I Stockholm stads miljöprogram 2020-2023 står att ”tillkommande bebyggelse bidrar till att stärka ekosystemtjänster och öka den biologiska mångfalden.” Men detaljplanen för Lövholmen/Liljeholmen saknar helt en diskussion om klimatet och den biologiska mångfalden.

Stadsbyggandet har en central roll

Våra barns utemiljö är i högsta grad beroende av klimatet. Det nuvarande och kommande. Det gäller inte bara barnen men de som är barn nu kommer att bli ännu mer drabbade än vi som är vuxna och äldre. Ett stort arbete pågår på en mängd håll för att förstå och beskriva klimatförändringarna och vad som måste göras. De aktuella slutsatserna är skrämmande. En slutsats är att vi redan har lagrat så mycket koldioxid i atmosfären att uppvärmningen kommer att fortsätta oberoende av vad vi gör. Parallellt med arbetet för en minskning av utsläppen av växthusgaser måste vi anpassa våra miljöer och göra det möjligt att leva trots översvämningar, hetta och torka. Det gäller även i Stockholm. Stadsbyggandet har en central roll. Växtlighet med stora träd som ger skugga leder till väsentligt lägre temperaturer i sin omgivning och de dämpar effekterna vid skyfall och översvämningar. Det behövs utrymme för växtlighet, träd som ger lövskugga och tar upp vatten och koldioxid. Stora ytor för parker, gårdar och planteringar vid gator och trottoarer. Bevarande av skogspartier och avvattningsytor. Gårdar som har en mark som kan planteras med stora träd, inte betongytor med ett tunt jordskikt ovanför parkeringar. På alla dessa punkter får planerna för Lövholmen underkänt. Det är högt, för mörkt, för trångt, för hett, växtlighet och barn kräver ljus. I Stockholm stadsbudget för 2023 står ”Barnets bästa ska alltid vara i centrum och finnas med i allt beslutfattande”. Vi kan konstatera att om detaljplanen för Lövholmen antas kommer inte stadens målsättningar att skapa goda uppväxtvillkor för barn att uppnås. *Exploateringen är alldeles för hög. Planförslaget måste omarbetas.*

Socialdemokratiska föreningen i Gröndal – Liljeholmen, dnr 446

Socialdemokratiska föreningen i Gröndal-Liljeholmen är en lokalförening inom Stockholms socialdemokraters partidistrikt. Vi har 200 medlemmar och en livaktig verksamhet. I vårt yttrande över detaljplanen ser vi flera fördelar med förslaget, men även delar som bör utvecklas. Vi har förståelse för att Stockholms stora bostadsbehov måste tillgodoses och att vår stadsdel ska bidra. Att få uppemot 4 000 nya grannar kommer dock att påverka vårt vardagsliv rejält och det är rimligt att staden – liksom de byggherrar som gör stora vinster på bostadsbyggandet – ger Gröndals- och Liljeholmsborna något tillbaka, i form av ett öppet och trivsamt nytt Lövholmen att vistas i.

Vi är medvetna om att det finns ett exploateringsavtal, men det kan inte tillåtas bakbinda den demokratiska processen. Staden kan i detaljplanen inte tillgodose byggherrarnas alla krav på bekostnad av närmiljö, företagande och kultur. Lövholmen är en del av stadsdelen och vad som sker därför påverkar andra delar av Gröndal,

Liljeholmen och Nybohov ända bort till Årsta. Förslaget till detaljplan måste därför ses i ett större sammanhang än vad som händer just där. Inför valet 2022 var Lövholmen en prioriterad fråga i vårt lokala valprogram. Våra ståndpunkter var att området skulle vara tillgängligt för fler än de som bor där, innehålla blandade boendeformer och att en temporär strandpromenad skulle byggas. Valprogrammets ståndpunkter och medlemmarnas samlade åsikter utgör stommen i vårt yttrande.

Bygg stad, inte bara bostad

- Stockholmsregionen är i dag kraftigt obalanserad. De flesta företag och kontor ligger i norrort medan Stockholm söder om Slussen alltmer blir ett bostadsområde. När Lövholmen exploateras måste staden sträva efter att öka den regionala balansen och hålla fast vid målet om 15-minutersstaden. Placera därför arbetsplatser, rum för kultur samt offentlig och privat service i området.
- Det finns redan flera hundra företagare inom kreativa näringar i området. För att de ska ha möjlighet att jobba kvar – bevara eller skapa lokaler med låga hyror.
- Medborgarenkäten 2023 för Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd visar att en majoritet i vår stadsdel efterlyser lokala möjligheter att ta del av scenkonst. Vi vill att Lövholmen ska inrymma minst en arena för scenkonst, liksom samlingslokaler för föreningslivet.
- Öppna Lövholmen för de som bor i vår stadsdel redan nu. Förslaget i vårt valprogram om en temporär kajpromenad (som på något sätt går runt Cementas anläggning) vill vi se förverkligat så snart som möjligt. Annan typ av temporär platsutveckling är också positivt, allra helst i samarbete med barn och vuxna i Gröndal och Liljeholmen.
- Den badplats som är utpekad i planen bör anläggas redan nu – det finns en bred politisk majoritet över partigränserna om fler badbryggor i Stockholm.

Det heter Lövholmen, inte Stenholmen

- Den föreslagna tätheten med enbart 0,4 kvadratmeter grönyta per boende är orimlig. Upprustningen av Trekantsområdet är välbehövlig men inte tillräcklig för att tillgodose Gröndals- och Liljeholmsbornas behov av grönska och rekreation i framtiden. Beräkningar på de föreslagna utbyggnadsprojekten visar att det kommer att bli dubbelt så mycket folk som använder Trekanten. Vi kräver minst tio kvadratmeters grönyta per person på Lövholmen.
- Barnen som ska bo i och gå i förskola/skola i området behöver platser och gårdar med gott om träd, planteringar

och riktigt gräs. Stockholms stad har en regel om minst tio kvadratmeters yta per barn på skol- och förskolegårdar. Det är endast en tredjedel av Boverkets rekommendation, men utbyggnaden måste möta åtminstone stadens blygsamma krav. Gårdarna måste också ha sol mer än halva året. Prognoserna för befolkningsunderlaget revideras, liksom bostadsmålet – då kan vi inte hänga kvar vid föråldrad statistik och bygga bort de gröna värdena. Stå fast vid att varje förskole- och skolbarn ska ha minst tio kvadratmeter grönyta.

- Stadens handlingsprogram för biologisk mångfald, beslutat 2020, måste följas. Programmet innebär bland annat att arbeta in frågan om biologisk mångfald tidigt i stadens processer och att förstärka grönskan på platser där de gröna sambanden är svaga. I vår stadsdel har grönytor systematiskt tagits bort de senaste tio åren, vilket gått ut över den biologiska mångfalden. Vi kräver att få kompensation för detta i form av grönskande platser när Lövholmen byggs.
- 3–30–300-regeln innebär att alla ser minst tre träd från bostaden, har max 300 meter till ett grönområde och att stadsdelen har 30 procents krontäckning (hur stor del av en yta som skuggas av trädkronor). Vi vill se regeln tillämpas på Lövholmen.
- Lövholmen ska inte vara bilfritt, men Kajstråket där många gående kommer att röra sig bör vara det. Vi vill heller inte ha någon genomfartsväg genom området.

Blanda upplåtelseformer, husens ålder och användning

- Vi vet att det inte går att ställa krav på upplåtelseform i detaljplanen. Vi kräver ändå att vårt nuvarande S-V-MP-styre garanterar åtminstone några hyresrätter, eftersom övriga Gröndal och Liljeholmen har en majoritet bostadsrätter. Vår socialdemokratiska utgångspunkt är att staden är till för alla – vi får en miserabel stad om ingen annan än de rika har råd att bo där.
- Befolkningsprognoserna spretar, men det är ingen djärv gissning att många barnfamiljer kommer att flytta till Lövholmen. Det är bra att förskolor finns med i detaljplanen, men området behöver även en kommunal skola. Att det finns en idrottshall precis intill Lövholmen, som skoleleverna kan använda, är ett plus. Vi socialdemokrater i Gröndal - Liljeholmen ser med oro på framväxten av friskolor när kommunens skolor inte räcker till i vår stadsdel. Planera för en F–9-skola i området.
- När vi bygger dagens och morgondagens stad måste vi rusta inför klimatförändringarna. Nuvarande majoritet i stadshuset

har höga miljöambitioner och de ska avspeglas i denna detaljplan. Ge Lövholmen miljöprofil, något som varit uppe i tidigare planer. Vi vill se hus byggda med ekologisk spjutspetsteknik och utomhusmiljöer som skapar resiliens mot extremväder.

- Bevara även Nitrolackfabriken. Den är minst lika kulturhistoriskt värdefull som de byggnader som föreslås sparas. Kanske kan fabriken byggas till så att historien möter, om inte framtiden, så vår tid.

Samfundet St Erik, dnr 468

- Samfundet S:t Erik anser att detaljplanens struktur, kopplingar, mötet med vattnet, hanteringen av kulturmiljön har utvecklats positivt sedan det tidiga samrådet. Det är bra med arkitekturprogram som försöker skapa en ambition och en helhet.
- Kulturmiljön behöver hanteras mer varsamt, annars kan den bli svår att uppleva då ett flertal byggnader rivs och den tillkommande bebyggelsen är både massiv och storskalig.
- Friytan på kvartersmark behöver studeras vidare eftersom den håller låg kvalitet. Bostadsgårdar och förskolegårdar samsas om samma utrymme som är mörkt och begränsat till ytan. Det är positivt att kajstråket öppnas upp och mötesplatser skapas. Men parken är liten och kommer att utsättas för ett högt besökstryck med alla nya invånare.
- Byggnadsvolymerna är för höga och kommer att påverka stads- och landskapsbilden negativt. De så kallade höjdmarkörerna är omotiverat höga i förhållande till topografin. Höga hus bör inte byggas ihop med slutna kvarter. En sänkning av höjdmarkörerna skulle innebära positiva konsekvenser både på stadsbild och boendemiljöer.
- Detaljplanen behöver utvecklas så att intentionen med bebyggelsen, som avses utföras med en hög arkitektonisk kvalitet samt bidra med en variation och detaljrikedom till stads- och gaturummen, infrias. Framför allt gäller det höjdmarkörerna, signaturbyggnaderna och taklandskapet.
- Ambitionsnivån vad gäller samtliga signaturbyggnaderna infrias inte. Påbyggnaden på Beckershuset behöver få ett mer ödmjukt möte med befintlig byggnad. Signaturbyggnaden på platsen för Cementas silor uundermineras av de andra höjdmarkörerna. Den högsta byggnaden bör placeras i detta läge och få en högkvalitativ utformning. Taklandskapen bör i vissa lägen, exempelvis i mötet mot vattnet, bli mer skulpturalt och hämta sin inspiration från stenstaden.

- Samfundet S:t Erik avstyrker planförslaget i föreliggande form på grundval av ovanstående synpunkter.

Hägerstens hembygdsförening, Mälärhöjdsföreningen, Parkbackens vänner, Telefonplans vänner, dnr 476
Detta yttrande kommer från fyra av föreningarna i Hägerstensuppropet. På grund av kort remisstid har vi inte haft möjlighet att förankra yttrandet i övriga föreningar. Hägerstensuppropet samlar tretton föreningar och grupper i Hägersten, norr om Södertäljevägen, från Liljeholmsbron till Bredängsvägen. I ett gemensamt upprop, som bifogas, har dessa föreningar och grupper redovisat sin syn på hur Hägersten bör utvecklas. Uppropet är positivt till byggandet av nya bostäder i stadsdelen, men är kritiskt hur flera aktuella förslag är utformade. Uppropet lyfter särskilt fram följande aspekter:

- Trafiken, skolor och annan infrastruktur
- Barnperspektivet
- Miljö, klimat, biologisk mångfald, och bostadskvalitet
- Planarbetets förankring hos de som bor i området
- Värna varje planområdes kultur och historia

Vi konstaterar att förslaget till detaljplan för Lövholmen har stora brister på varje punkt som uppropet lyfter fram. Samma gäller de aktuella förslagen för Centrala Telefonplan och för Örnbergs industriområde. Vi begär därför att förslaget till detaljplan för Lövholmen dras tillbaka och bearbetas i enlighet med vad som sägs i Uppropet.

Bilaga benämnd Hägerstensuppropet bifogas, daterad 2023-06-09, inklippt nedan:

I Hägersten, som sträcker sig från Liljeholmsbron till Bredäng, finns plats för nya bostäder, det mesta på tidigare industrimark. Men föreningar och boende i Hägersten reagerar starkt på hur många av de planförslag som föreligger är utformade. Om de förverkligas kommer att kraftigt förändra områdets karaktär och ge en sämre livsmiljö åt de boende. Planförslagen för Centrala Telefonplan, Örnbergs industriområde och Lövholmen är exempel på detta. På flera håll planeras andra mindre projekt som ger förödande och oåterkalleliga ingrepp i parker och naturmark. Sådana allvarliga ingrepp planeras i Mälärhöjden (Branterna och Kastanjeparken), Västertorp (Parkleken Lugnet och Mellanbergsparken), Hägerstensåsen (Mellanbergsparken och vid Mellanbergsvägen), Liljeholmen (15-våningshus intill Trekanten), Örnberg (16-våningshus intill Örnberget) och i Gröndal (vid Fregattvägen). I detta upprop vill ett stort antal föreningar i området rikta uppmärksamheten på ett antal faktorer som vi anser att byggplanerna inte har beaktat tillräckligt. Vi vänder oss till

politiker, planerare, byggföretag och beslutsfattare i alla led. Vi vill särskilt lyfta fram följande områden:

- Trafiken, skolor och annan infrastruktur
- Barnperspektivet
- Miljö, klimat, biologisk mångfald, och bostadskvalitet
- Planarbetets förankring hos de som bor i området
- Värna varje planområdes kultur och historia

Trafiken, skolor och annan infrastruktur

Vi ser att varje enskild byggplan som tas fram inte tar hänsyn till kommande ökande trafik. Allmänna kommunikationer finns inte med i planerna, samtidigt som till exempel Tunnelbanenätet periodvis inte klarar av sin uppgift. Skolor och skolvägar vägs inte in i planarbetet. Vårdcentraler och annan service som i dag redan är hårt belastad finns inte med när planerna tas fram. Alla olika typer av infrastruktur måste det tas hänsyn till, annars blir effekten att de boende i området kan drabbas hårt av till exempel ny trafik, tränga skolor och vårdköer.

Barnperspektivet

Flera aktuella planer kommer att göra stora intrång på befintliga lekplatser och andra ytor där barn vistas i dag. Nya förskolor planeras på platser där solen bara når ned några timmar om dagen. Hus planeras så höga och så tätt att solljus sällan når ner på gården. Vi ser att nya bostäder planeras utan att de som ska bo där vet var, eller om, det kommer att finnas förskolor. Avstånd från nya bostäder till förskola kan bli så långt att föräldrar tvingas använda bil. Barn har stort behov av att kunna vistas utomhus, både på iordningställda lekplatser, på bostadsgårdar och i orörd natur. Nya byggnationer får inte förstöra barns möjligheter att leka, röra sig fritt och utvecklas.

Miljö, klimat, biologisk mångfald och bostadskvalitet

Hägersten har under de senaste drygt hundra åren förvandlats från lands- och jordbruksbygd till storstadnära förort. Detta sätter stort press på djur, natur, och kultur. Vi vill att det även framöver ska vara möjligt att höra hackspettar och småfåglar. Att rådjur, fladdermöss och räv även i framtiden ska kunna finnas i vår närhet. Det ska vara möjligt att locka bär och svamp i skogen. All ny byggnation måste ske på ett sådant sätt att den biologiska mångfalden och naturen inte skadas långsiktigt. All byggnation måste ta höjd för klimatförändringen. Infiltration av smält- och regnvatten måste säkerställas. Bostäderna ska ljus, utblickar mot grönska och rymliga gårdar

Planarbetets förankring hos de som bor i området

Ett planarbete kan ta många år för konsulter och kommunala planerare att få fram. När planförslagen sedan presenteras för omkringboende ges en ytterst kort tid för att ge synpunkter. Detta är inte tillfredsställande. De som bor i närheten av ett område som ska bebyggas har ofta en lokal kännedom som är viktig att ta tillvara. Det sker inte i dag. En mer demokratisk byggprocess, där allmänheten får bättre möjligheter att sätta sig in i planerna och ge synpunkter måste införas.

Värna varje planområdes kultur och historia

När jordbruksmark bröts upp för att bygga förorter och industrier gjordes det utifrån olika ledstjärnor. Varje område fick sin unika prägel utifrån den tidens behov och hur naturen var beskaffad. Områden med flerfamiljshus fick rymliga gårdar, stora grönområden och parker. Småhusområden fick sin karaktär av trädgårdsstad. Andra områden byggdes stadsliknande med hus nära gatan. Varje sådant områdes unika karaktär är viktig att bevara när nybyggnation sker. Större strandnära skogsområden avsattes för rekreation och spridningskorridor för växter och djur. Olika upplåtelseformer som till exempel hyresrätter, bostadsrätter, tomträtter och friköpt tomt skapar bostäder med olika karaktär och möjligheter, vilket bidrar till mångfald och långsiktig hållbart samhälle.

Många bakom uppropet

Den 7 juni 2023 har följande föreningar och sammanslutningar ställt sig bakom detta upprop som vi riktar till politiker, planerare och byggföretag.

Mer information om föreningarna som står bakom uppropet

- Hägerstens hembygdsförening <https://www.hembygd.se/hagersten>
 - Telefonplans vänner <https://telefonplansvanner.com>
 - Byggnadsvårdsföreningen <https://byggnadsvard.se>
 - BUMS, Barns Utemiljö i Staden <https://barnsutemiljo.com>
 - Hållbara Aspudden <https://hallbaraaspudden.com>
 - Hökmossens Trädgårdsstadsförening <http://www.hokmossen.se>
 - Mälarhöjdens scoutkår <https://hojdar.scout.se>
 - Mälarhöjdsföreningen <https://www.mhv.se>
 - Parkbackens vänner
 - Rädda Mälarhöjdens Parker <https://www.mhv.se/radda-malarhojdens-parker>
 - Tillsammans för Kastanjeparken
- www.facebook.com/groups/555610215818509/

Gröndals intresseförening, dnr 477 och 478

Föreningen framför i detta samrådsyttrande olika idéer och förslag till förändringar av planen. En princip som ligger till grund för

föreningens ställningstagande är att nyproduktion av bostäder inte bör överstiga den gräns där det försämrar förutsättningarna för ett bra liv och boende.

Lövholmen i samverkan med omgivande stadsdelar och områden

Kajpromenaden. Beckerskajen som målpunkt för inblickar från sjön och från historien

Att kunna promenera vid vattnet är ett av de viktiga värdena som kännetecknar Gröndal. Föreningen ser därför mycket positivt på att kajen längs Lövholmen området öppnas upp. Ett betydelsefullt avsnitt av kajen kommer att vara den del som i planen benämns Beckerskajen. Där kommer en inblick ifrån Mälaren vara möjlig in mot den nya Vattenplatsen och de bevarade kulturbyggnader som är ett signum för Lövholmen och den verksamhet som har bedrivits där. Detta perspektiv från vattnet är en unik möjlighet att skapa en kulturell attraktion som kan bidra till att förstärka och fördjupa Stockholms kulturarv. Genom att förvalta denna resurs på ett ansvarsfullt och kreativt sätt kan vi erbjuda en ny upplevelse av staden och dess historia. Denna möjlighet bör inte kompromissas med genom att Beckerskajen i alltför hög grad utnyttjas för något annat ändamål än att vara just detta; en målpunkt för inblick från sjön och från historien. Längs övriga avsnitt av kajen är det bra om verksamhet förläggs vid olika målpunkter. Planen innehåller flera exempel på sådana verksamheter. En viktig princip är dock att inte störa vattenspegeln mer än nödvändigt.

Trekantsparken

Avsaknad av gröna vistelseytor och ytor för lek och rörelse innebär att Trekantsparken kommer vara en viktig kompletterande resurs för förskolebarnen på det framtida Lövholmen. Enligt planeringsunderlaget ”Kartläggning och behovsanalys av allmänna friytor i Lövholmen” kommer ca 100 förskolebarn att behöva söka sin lekplats utanför Lövholmen. Eftersom andelen planerad grönyta på Lövholmen är låg - 0,4 kvm/boende – kommer också många boende i det framtida Lövholmen att söka sig till Trekantsparken.

Höga krav kommer att ställas på att parken både anpassas och görs robust inför ett ökat användande. I samband med det aktuella planförslaget har ett program för Trekanten tagits fram. Föreningen vill framföra följande synpunkter på programmet;

- Det som i planen benämns som ”Den öppna unga skogen” består egentligen av två skogsområden; det område som kallas ”Gläntan” och det område som ligger öster om Gläntan (kallat ”östra skogen” i bifogad karta A). Förslaget för skogsområdet Gläntan är bra. När det gäller den övriga

delen - ”östra skogen” - finns risk för att för stora avkall kommer att göras på dels den princip för Trekantsparkens utveckling som säger att landskapskaraktären ska förstärkas, dels på syftet med strandskyddet som stadgar att såväl naturens värden som allmänhetens tillgång till strandområdet ska beaktas. Gräsytor för rekreativa syften kommer att behövas när norra Liljeholmen ska byggas, men man måste hitta en balans mellan att anlägga nya grönytor och att bevara de befintliga naturvärdena på platsen. Ett möjligt sätt att utveckla ”östra skogen” till en attraktiv och tillgänglig plats för rekreation och naturupplevelser är att inspireras av de gröna oaserna i stadskärnan eller Sannadalsparken. Dessa parker har en välplanerad och harmonisk design som skapar en känsla av lugn och ro. Genom att bevara träd, anlägga stigar, bänkar, planteringar och belysning i ”östra skogen” skulle man kunna uppnå en liknande effekt och göra området mer inbjudande för besökare.

Multisportplanen skulle kunna flyttas österut från östra skogen och in mot vårdcentralen till den grönyta som ligger där. Eftersom den grönytan ligger så långt ifrån Trekanten används den inte alls idag. För att ytterligare effektivisera användandet av den tillgängliga grönytan skulle multisportplanen kunna vändas 90 grader och läggas jämsides med vårdcentralen. Idén med sittgradänger är bra så länge omfattningen blir väl avvägd i förhållande till naturvärdena på platsen och de karaktärsgivande inslagen i parken.

- Upplåt den väg som går närmast sjön – Strandstråket – endast åt gångtrafikanter. Den redan idag täta trafiken med allt ifrån flanörer till löpare lämnar inte mycket utrymme kvar för cyklister. Speciellt inte när allt fler kommer att nyttja vägen.
- Dra inte den yttre vägen – Kantstråket – in över det skogsområde benämnt ”östra skogen” ovan eller Gläntan (speciellt inte Gläntan). Det borde vara möjligt att dra vägen annorlunda så att den inte i onödan tar värdefull parkmark i anspråk (se bifogad karta B).
- Programmet för Trekanten är ett viktigt ärende som förtjänar ett eget utrymme på stadsbyggnadsnämndens dagordning.

Det är utmärkt att Trekantsparken förbereds och görs robust inför ett ökat användande. Men eftersom det planeras för 10 000 nya bostäder i norra Liljeholmen kan besökstrycket bli högre än vad parken mäktar med. För varje ny detaljplan som prövas i norra Liljeholmen behöver därför en konsekvensanalys göras. Om

Trekantsparkens naturvärden riskeras eller rekreativa gränser överskrids måste alltid alternativet vara att lokalisera nya parker lokalt istället.

Sambandet Lövholmen – Trekantsparken

För att säkerställa en trygg passage över den allt mer trafikerade Lövholmsvägen är föreningens förslag att en gångbro byggs över vägen.

Ett boende som levandegör det vardagsnära

Förskola.

Den kanske allra största förbättringspotentialen när det gäller planförslaget är villkoren för förskolebarnen. I ”Hållbarhetsprogram samråd Lövholmen” under projektmål ”Skapa möjligheter för god utevistelse för förskolor” finns förslag på vad staden själv anser skulle kunna förbättra förskolebarnens villkor;

- Se över placering och utformning av förskolor och förskolegårdar för att skapa mer sammanhängande gårdar med bättre ljusförhållanden.
- Skapa mer sammanhängande förskolegård för kvarter 6.
- Arbeta vidare med hushöjder så att höga hus placeras på platser som inte skapar skugga på förskolegård.

I den ”Integrerade barnkonsekvensanalys för Lövholmen” görs dessutom tillägget att den sammanhängande gröna yta som utgör lekplatsen på Lövholmen skulle kunna göras större.

Vid sidan av de åtgärder som staden föreslår finns alternativet att minska ned antalet bostäder och på så sätt bereda plats för andra förskolealternativ. Förbättrade villkor skulle också kunna åstadkommas genom att utöka den andel av förskoleverksamheten som förläggs på externa förskolor. Förutsättningen är då att minst en av parametrarna ljusförhållanden eller förskolegårdarnas storlek skulle förbättras.

En idé vore att utreda möjligheten att etablera förskoleverksamhet i del av den byggnad som idag utgör Trekantens servicehus.

Antingen i befintliga utrymmen som har en låg användandegrad eller – om det är tekniskt möjligt och det går att få bygglov för det - i någon form av en tillbyggnad. Om förskoleverksamhet förläggs på Trekantens servicehus skulle en samverkan mellan de boende och förskolebarnen vara möjlig att etablera, på samma sätt som man idag gör på många håll.

Skola

Även om planeringen av skolor idag övergripande bedrivs inom ramen för SamS och det är många aktörer inblandade, vill vi ändå i detta forum lämna följande synpunkter.

Det finns många frågetecken för hur Gröndal och områdena närmast omkring ska försörjas med skollokaler i framtiden. Håll därför dörren för att etablera en ny skola på Lövholmen öppen in i det längsta.

Lokala grönområden

Endast 0,4 % av den planerade ytan på Lövholmen kommer att utgöras av grönområde. Den ytan skulle behöva utökas samtidigt som grönområdet vid Liljeholmsviken – precis som Trekantsparken behöver stärkas och göras robust inför ett ökat användande.

En plats där kulturhistorien blir del av vardagen och samtidigt omskapar och berikar framtiden. Den nya planen tar tillvara kulturvärdena på ett bra sätt. En hel del är värt att lyfta fram, t.ex;

- Den nya öppna platsen framför Nitrolack och Färgfabriken.
- De kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna som bevaras
- De tre föreslagna signaturbyggnaderna
- När man låter ny bebyggelse kontrastera mot bevarade kulturbyggnader genom en arkitektoniskt sammanhållen karaktär med en återhållsam gestaltning

Nitrolackfabriken bör bevaras även om kostnaderna är högre och de tekniska svårigheterna för att renovera är betydande. Men om staden fattar ett annat beslut är föreningen positivt inställd till det föreslagna alternativet med en snarlik byggnad som bildar en signatur ut mot det öppna vattnet. Ansträngningar bör i sådana fall göras för att göra den nya byggnaden än mer lik originalet. Låt återskapandet av Nitrolack bli en byggnadsteknisk prestation värt att nämnas och en utgångspunkt för berättelsen om alla bevarade industribyggnaders arkitektur, konstruktioner och funktioner. Väv in denna berättelse i det större kultur- och industrihistoriska perspektivet som vid sidan av Lövholmen även omfattar områdena vid Trekanten, Gröndal och Vinterviken. Låt detta ursprung till Lövholmen få liv och återberättas, varför inte i ett turist- och besökscentrum där en permanent utställning om Lövholmen med närområden och deras kultur- och industrihistoria skulle kunna presenteras. Extra intressant är att besöksmål som Gröndal med riksintressen, Trekanten och Vinterviken med både naturområden och en intressant industrihistoria samt Nobelfabriken med spränggårdar samtliga finns tillgängliga inom gångavstånd. En sådan verksamhet skulle t.ex kunna vara en del av den programmering av verksamhetslokaler, identitetsskapande aktiviteter och etablerande av kulturforum som staden tänker sig.

Förslag ny dragning av Kantstråket så att vägen viker av efter vårdcentralen och minimerar passage över parkmark. För cyklister skulle det inte innebära förlust av framkomlighet eller bekvämlighet. För gående finns det alternativa gångvägar och alltid möjligheten att egentligen gå var som helst.

Upprop Nitrolack, Xxx Xxx samt 3243 namnunderskrifter, dnr 485, 500 och 501

Vi är många som ifrågasätter planen för ett av Stockholms äldsta och i nutid mest välbevarade industriområde.

Det behövs fler äldre industribyggnader för att uppnå den kritiska massa som krävs för att platsen ska vara läsbar och för att Liljeholmen ska vara en levande stadsdel med mer än bara bostäder. För att ett område ska kunna kallas stad behövs kultur, rekreation och parker. Detta saknas i planen för nya Lövholmen. Genom att bevara Nitrolack bildas ett torg (hörna) med byggnader som representerar olika tider och med olika karaktär och olika verksamheter. Här är den namninsamling (RIV INTE NITROLACK) med synpunkter gällande Nitrolackfabriken och den nya planen för Lövholmen med 3243 namnunderskrifter och

kommentarer som skickats in i det pågående planärendet.

Att bevara och utveckla den gamla bebyggelsen på Lövholmen är inte bara mer hållbart utan ger området ett mervärde och en mer riktig bild av Stockholms utveckling och dess industrihistoria. Varken Reimersholme, Hornstull eller Liljeholmen är läsbara ur ett historiskt perspektiv. Att riva Liljeholmskajen, Marievik och nu på förslag Lövholmen är allvarligare än rivningarna av Klarakvarteren då inte bara en viktig kulturhistoria försvinner för alltid men också åsamkar ett oförsvarbart klimatavtryck då byggnader både rivs och byggs på nytt. Den kritiska massa som består av tillräckligt mycket av befintlig bebyggelse uppnås inte på något av dessa platser men skulle kunna uppnås på Lövholmen.

När det ska byggas 4800 nya bostäder runt Liljeholmen behövs fler verksamheter och platser för kultur och rekreation. Den nya planen syftar endast till att ge plats åt nya bostäder och lämnar inget utrymme för det som redan finns på platsen.

Förslaget följer inte Stockholms översiktsplan gällande klimatanpassning och lägre fotavtryck för att nå klimatmål. Den höga exploateringen gör inte detta område hållbart. Det saknar alla värden som ger en stad trevlig att bo i och saknar basala värden såsom parker, rekreationsområden och offentliga rum för kultur.

Nitrolack ligger i siktlinjen från vattnet sett och symboliserar Lövholmen. En basilikaformad byggnad invid vattnet och väl synlig är ovanligt i Stockholm och borde utgöra en anledning att bevara den. Den ingår också i ett kvarter tillsammans med Färgfabriken, Förbandsfabriken och Smedjan. Det blir ett tydligt exempel på utvecklingen av Lövholmen med fabriker från 1890 till 1950. Byggnaden är i sig unik med sin fönsterlucka mot söder i det som motsvarar klerestoriet i en kyrka.

Konstruktionen och strukturen av Nitrolack gör det möjligt att ha många olika typer av verksamheter här. Fritidsbåtmuseum, kulturhus likt Dieselverkstan med större publika rum för konserter och publika samlingar.

De olika rumstyperna utgör en grund för en kombination av tex kontor och rum med hög vägghöjd för många olika typer av verksamheter. När ca 4900 nya lägenheter planeras behövs också rum för kultur. I området finns inga stora publika samlingslokaler och flera föreningar har svårt att hitta lokaler för stora grupper. Att bevara och utveckla Nitrolack skulle göra nya stadsdelsområdet Liljeholmen till en mer levande stadsdel med ett eget kulturvärde och locka människor från andra stadsdelar.

Kommentarer från vissa av de som skrivit på namnsamlingen har bifogats yttrandet. Denna bilaga är på 181 sidor, kommentarerna är lämnade under perioden maj-september 2023.

Hägerstens hembygdsförening, dnr 492 (samt även skrivit under yttrande med dnr 476)

Hägerstens hembygdsförening har fått möjlighet att yttra sig i ärendet och vill framföra följande synpunkter utifrån hur områdets kulturhistoria tagits tillvara, planförslagets konsekvenser för barn och unga och på förutsättningarna för en god livsmiljö.

Övergripande synpunkter

Förslaget har flera förtjänster jämfört med strukturplanen

- ”Vattenplatsen” som tar tillvara både en industrihistorisk karaktär och en potential för utveckling av olika aktiviteter
- Ambitionen att låta de industrihistoriska värdena inspirera helheten och att mer av områdets historia bevaras

Men det räcker inte. Planförslaget måste dras tillbaka och omarbetas radikalt för att:

- Tillgodose behovet av gröna friytor inom planområdet – vilket innebär att exploateringsgraden måste sänkas, att en större park måste finnas på Lövholmen, att befintlig parkmark inte tas i anspråk för bebyggelse och att strandskyddet inte upphävs för parkmarken väster om Lövholmen 12.
- i högre grad ta hänsyn till stads- och landskapsbilden och ansluta till omgivande stadsbyggnadskaraktärer.
- Lövholmens industrihistoria bättre ska kunna tas tillvara och används som en resurs i utvecklingen av hela Liljeholmen, att sparade byggnader inte göms bakom högre byggnader och att byggnaderna ges en lämplig användning för verksamheter, kultur eller centrumändamål och inte byggs om till bostäder
- Det kulturforum som ska bildas bör ta initiativ till olika samverkansprojekt med start redan nu – s.k. mellantidsprojekt – och verka för att människor utvecklar verksamheter och platser tillsammans.
- även Nitrolack och bägge skorstenarna bevaras för att platsen fortsatt ska utgöra ett industrihistoriskt värdefullt område – och inte bara minna om ett sådant
- viktiga platsbildningar som ”vattenplatsen” inte korsas av en genomfartsgata med biltrafik en bättre genomarbetad struktur behövs för att ge förutsättningar för kvalitativa mötesplatser med folkliv.
- Lövholmen ska kunna bli en barnvänlig stadsdel i likhet med övriga stadsdelar i Hägersten. En stad som är bra för

barn är bra för alla, det betyder en större park, ljusare bostadsgårdar och rimliga förskolegårdar med dagsljus och plats för rörelse.

- säkra att en skola placeras i Lövholmen och/eller att staden redovisar en genomtänkt skolplanering för stadsdelen. Skolor ska placeras i kollektivtrafiknära läge, med säkra skolvägar och en skolgård som har god luftkvalitet, ej är bullerutsatt, har en rimlig friyta samt grönska.
- även höja ambitionen vad gäller social och ekologisk hållbarhet, hållbart resande och klimatpåverkan i enlighet med stadens mål och riktlinjer
- ge förutsättningar för en god stadsmiljö där stadens mål och riktlinjer kan få genomslag. Stadens mål om 140 000 bostäder kan inte legitimera att det byggs undermåliga livsmiljöer

Utveckling av synpunkterna

Hänsyn till stads- och landskapsbilden

I Stockholm är skärgårdslandskapet tydligt avläsbart och är ett av uttrycken för Stockholms innerstads riksintresse. Lövholmen är en del av detta. Lövholmen ligger i det östvästliga dalstråk som mynnar ut vid Vinterviken. Sjön Trekanten ligger där dalgången vidgas och skapar ett tydligt rum med Nybohovsbergets brant i ryggen. De obebyggda bergssluttningarna har stor betydelse för landskapsbilden, dessa landskapsformer tillsammans med obebyggda dalstråk gör det ursprungliga landskapet läsbart. Årsringarna med modernismens bebyggelse, de som präglar närområdet idag, har ofta förstärkt topografin, med exempel som Reimersholme, Nybohov och punkthusen på Ljustöparbacken i Gröndal. Staden bygger nu en ny årsring utifrån helt andra utgångspunkter. Det tycks snarare vara den skala som finns vid Årstadal och som planeras i Marievik som varit styrande för förslaget. Med förslagets högre bebyggelse bryts samspelet med topografi, siluett och befintlig bebyggelse.

Vi (Hägerstens hembygdsförening) håller inte med om att förslaget inordnas i stadens siluett (s.38 i planbeskrivningen) och att Lövholmen ansluter till omgivande stadsmiljö (s.40). Planförslaget går tydligt emot såväl riksintresset som Stockholms byggnadsordning och gällande översiktsplan.

Lövholmen framtid – planförslagets mål och innehåll

Området kring Liljeholmen är den del av Stockholms ytterstad som har den längsta och mest mångsidiga näringslivshistorien. Av tidigare verksamheter vid Nynäs, Årstadal, Katrineberg, Marievik

finns ingenting kvar som berättar om platsens historia. När det nu är dags för Lövholmen att omvandlas finns en sista möjlighet att bevara delar av inte bara ytterstadens utan även stadens rika industrihistoria. Lövholmen är även uppmärksammat internationellt i och med Europa Nostras utnämning av Lövholmen som ett av Europas 12 mest hotade kulturarv.

Lövholmen har goda förutsättningar att utvecklas till en unik stadsdel för både boende och besökare, att bli en arbetsplats och kulturdestination inte bara för stadsdelen utan för hela Stockholm. I planförslaget finns tyvärr inga sådana ambitioner, utan endast att Lövholmen har ”viss potential att locka mer långväga kunder”. Planförslaget tar inte höjd för de möjligheter som skulle kunna skapas här. Tänk en konsert i Nitrolack som drar flera tusen besökare eller en festival på Kulturplatsen eller en stor internationell konstutställning utanför Färgfabriken. Här finns en potential att utveckla en ”kulturljudzon” förutsatt att inga bostäder inryms i närheten. Tänk ett maritimt centrum kring viken med Skeppsmyrans, kanotklubben, småbåtsmuseum med hantverksutbildning. Tänk ett berg med ett återuppbyggt lusthus på högsta punkten. Bygg inte bort denna potential! Exemplet är många på industriområden där den historiska miljön och enskilda byggnader bevarats och området förvandlats till attraktiva blandade stadsdelar. Norrköpings industrilandskap, Västra hamnen i Malmö, Akers älvens miljöpark i Oslo, Köttbyn i Köpenhamn, Alva Laval fabriksområde vid Järla sjö - för att nu nämna några. Det är hög tid att sluta riva, att tänka kreativt och låta de historiska miljöerna vara en utgångspunkt för det nya som ska byggas. Platser för kultur och möten behövs i en växande stad. Det kulturforum som ska bildas bör ta initiativ till olika samverkansprojekt med start redan nu – s.k. mellantidsprojekt – och verka för att människor kan utveckla verksamheter och platser tillsammans. Det kommer att ta många år innan något bygge kommer igång men under denna tid bör området inte ligga öde. Det vore förödande för både området och dess omgivning.

Gestaltning och hänsyn till kulturhistoriska värden

Kommer de tre symbolbyggnaderna, kulturmiljön som gestaltande faktor och de bevarade byggnaderna att bilda den kritiska massa som gör att Lövholmen fortsatt utgör ett kulturhistoriskt värdefullt industriområde? Nej, svarar Nyréns i sin konsekvensbedömning, men skriver sen att denna delmängd är tillräcklig för att Lövholmen ska kunna förstås som kulturmiljö. Vi menar att även Nitrolack och bägge skorstenarna måste bevaras för att delar av Lövholmen fortsatt ska kunna att utgöra en kulturhistoriskt värdefull industrimiljö.

Symbolbyggnaderna

Tre symbolbyggnader har valts ut – varav två föreslås rivas och en byggas till. Vi anser att symbolbyggnaderna är väl valda men att de just i sin egenskap av symbolbyggnader bör bevaras för att upprätthålla Lövholmens kulturhistoriska identitet. Beckers kontor bör inte byggas till och Nitrolack självklart bevaras och ingå i den kulturplats som föreslås. Den miljöutredning som gjorts har inte räknat med de vinster som ligger i bevarad kulturhistorisk autenticitet. Nitrolack ligger i siktlinjen från vattnet och den basilikaliknande byggnaden ingår i en industrihistorisk miljö med höga värden och är i sig unik, vilket bl.a. framgår av länsstyrelsens yttrande när rivningslovets upphävdes. Att bevara och utveckla även Nitrolack skulle göra Lövholmen till en mer levande stadsdel med ett eget kulturvärde.

Idén att omtolka Cementas silon är intressant, men en eventuell omtolkning av silon kan då inte som i förslaget styras av antal bostäder med resultat att förslaget avviker så markant i form och skala att släktskapet med Cementas silon blir obegripligt. Vi anser att även området bägge skorstenar är ikoniska symboler för området och bör bevaras. Skorstenen vid förbandsfabriken, som föreslås rivas, är viktig för förståelsen av Beckers industrimiljö och stärker ytterligare kulturmiljön kring Färgfabriken. Den renoverades med medel från kulturmiljövården i början på 2000-talet.

Kulturmiljön som gestaltande faktor

Kulturmiljön som gestaltande faktor är spännande och kan utvecklas ytterligare. Strukturen bör i högre grad kunna inspireras av den befintliga brokiga och semiöppna strukturen. Den valda kvartersstrukturen har gjort det svårt att bevara fler byggnader och stämmer dåligt med den brokighet som kännetecknar industrimiljön. Att sen i princip alla byggnader ska ha tegelfasader blir slätstruket och ointressant. Det finns inom Lövholmen byggnader med andra material och uttryck som en ny gestaltning även kan inspireras av.

Bevarade byggnader

Ambitionen i planförslaget är att ge de bevarade byggnaderna en framträdande roll i stadsdelen. Att befintliga byggnader som under åren ändrats, ges möjlighet att återfå ursprunglig utförande och uttryck är positivt. Det är dock viktigt att antikvariska värden och kvaliteter säkerställs vid genomförandet.

Befintliga sparade byggnader, med en skala på två till tre våningar kommer dock ha svårt att hävda sig jämfört med föreslagen ny skala som generellt är omkring 6 våningar, men med högre byggnader på 14 - 24 våningar. Oavsett om det anses att en ”kritisk massa” har sparats av industribyggnaderna kommer den nya skalan kraftigt påverka läsbarheten och upplevelsen av industribyggnadernas kvaliteter och miljöskapande värden. Färgfabriken kommer på håll bara att kunna ses från vattnet och förbandsfabriken kommer enligt förslaget att vara skymd bakom ett uppskalat ”Nitrolack”. De höga byggnaderna kommer dessutom att skugga de föreslagna torgen och minska deras användbarhet och attraktivitet.

När ca 4900 nya lägenheter planeras i Liljeholmen som helhet behövs rum för kultur. Här finns inga stora publika samlingslokaler och flera föreningar har svårt att hitta lokaler för stora grupper. Bevarade byggnader bör därför inte byggas om till bostäder utan för verksamheter av olika slag. Bristen på lokaler för kulturproduktion är större än bristen på bostäder. Det är inte givet att höga kostnader för Cements flytt och sanering leder till att befintliga byggnader måste rivras för att få in fler bostäder. I årets budget har både exploateringskontoret och stadsbyggnadskontoret fått i uppdrag att arbeta utifrån en ”omvänd planprocess” för att öka kvaliteten, social hållbarhet och invånarnas möjlighet till inflytande över stadsutvecklingen. Varför inte börja med Lövholmen?

Struktur, täthet och skala

Stockholms planeringsmodell (där projekten ska gå jämt ut eller helst med vinst) och målet att bygga 140 000 lägenheter till 2035 bakbinder en kreativ planprocess. Men vilket målet än är måste det som väl byggs bli goda och hållbara livsmiljöer.

I planbeskrivningen anges att Lövholmen ska utvecklas med en täthet som finns i innerstaden. Den föreslagna bebyggelsemassan får emellertid en skala som i delar kraftigt överstiger innerstaden, vilket också Nyréns skriver i sin konsekvensutredning. De skriver också att ”förslaget utmanar innerstadens mer enhetliga bebyggelseskala.” Staden skriver att målet är att skapa ”liknande kvaliteter och funktioner som i innerstaden” utan att närmare precisera vad som avses och vilka avvägningar som gjorts. De kvaliteter som finns i innerstaden har växt fram under åttahundra år. En god början kan vara att halvera antalet lägenheter för att skapa förutsättningar för förändringar över tid och inte bara bygga bostäder. Tätheten innebär omfattande avsteg från BBR:s krav på tillgång till dagsljus. Om kvarterstrukturen så som den nu föreslås kvarstår, kommer särskilt kvarteren 5, 6 och 7 få så låg dagsljusstillgång mot ett eller flera våningsplan att avsteg

behöver göras från nuvarande dagsljuskraav.

I planförslaget sluter sig Lövholmen mot omgivande stadsdelar men öppnar sig mot innerstaden och kajpromenaden. Från Lövholmsvägen finns enbart en öppning mot vattnet och Mälaren. Den valda kvartersstrukturen försvårar öppenhet och rörelser genom området. Kvarter 1 tar befintlig parkmark i anspråk och ligger som ett block som stänger alla inblickar mot både vatten och sparade kulturbyggnader. Det är inte rimligt med biltrafik längs kajpromenaden. Trafikflödena i området behöver studeras vidare. Strukturen ger inte förutsättningar för att skapa en destination för ett folkliv, utan bygger in konflikter mellan boende och besökare. Framst gäller det den byggnad som föreslås ersätta Nitrolack mot vattnet. Med användning bostad dödas all möjlighet att skapa ett skönt häng och folkliv vid vattenplatsen. Även körvägen som skär genom platsen mellan färgfabriken och kajen dödar potentialen i platsen.

Den s.k. Kulturplatsen ska egentligen ligga mot vattnet mellan Färgfabriken, Nitrolack, Förbandsfabriken och Smedjan. Det är här kultur, möten och evenemang har skapats under minst 20 år. Antingen har man inte förstått platsen eller så vill man inte förstå platsens betydelse för möten och kulturproduktion. Att nu kalla den "Vattenplatsen" säger något om bristen på analys alternativt okunskap om hur Lövholmen använts i modern tid.

Brist på friyta och park

Det är uppenbart att den sammanlagda mängden "grön oas" i planområdet (0,4 kvm/person) inte räcker för de boendes behov. Det motsvarar en yta inte större än en tredjedels fotbollsplan. Stadens driftande förvaltningar och stadens parkriktlinjer rekommenderar 10 kvm/boende för att klara ett högt besöksstryck. Ett villkor för planförslaget är därför att miljöer utanför planområdet räknas in. Mängden "grön oas"/boende blir då 14 kvm och alltså över stadens referensvärde. Men alla tillkommande boende kring Liljeholmen är inte inräknade i planförslagets beräkning. Därutöver tillkommer den dagbefolkning som arbetar och studerar i området. Om alla räknas in kommer andelen grönyta/boende bli under stadens referensvärde vilket medför att gröna vistelseytor inte kommer att klara slitaget. Trekanten upplever redan idag ett högt besöksstryck och räcker inte till för alla – vilket också framgår av ÖP och bekräftas även i behovsanalysen av allmänna friytor.

I planförslaget föreslås att parkmark väster om Lövholmen bebyggs – fyrvägs korsning och kvarter 1. Då parkmark är en bristvara i området, särskilt plana gräsytor, bör parkmarken inte bebyggas. Gräsytan vid viken är dessutom den enda gröna yta som kan nå från Lövholmen utan att korsa den trafikerade Lövholmsvägen. Att föreslå en väg intill denna yta med följderna av mer buller och bilvägar att korsa är inte rimligt. Parkmarken hyser inga särskilda naturvärden men är ovärderlig som grönyta för oss som bor och kommer att bo i området. Denna del av parken används nu av Örnbergs kanotklubb men tidigare låg här en bollplan. Marken är tillgänglig och inte avskild från strandlinjen. Strandskyddet bör inte upphävas i den del som berör parkmarken väster om Lövholmen 12. Analysen av strandskyddet argumenterar för att alternativ har prövats och avfärdats i ett tidigt samråd och att det angelägna allmänna intresset (tätortsutveckling) inte kan uppnås genom att bygga i andra delar av Stockholm och att strandområdet är väl avskilt från strandlinjen.

Vi gör en helt annan analys och vill hävda att det finns det en oändlig mängd alternativa sätt att placera byggnader inom planområdet och att det finns många andra platser för förtätning i Stockholm vilket studien av förtätningmöjligheter i Stockholm visar. Däremot har det allmänna intresset av parkmark inte tillgodosetts i aktuellt planförslag och behovet av friyta är platsbundet på ett helt annat sätt än bostäder. Planförslaget hänvisar till Trekantsparken men då har man inte tagit hänsyn till helheten i området. Enbart Lövholmens utbyggnad innebär en halvering av tillgången till friyta för människor i närområdet och om man sedan räknar in övriga utbyggnadsplaner så är det uppenbart att det blir för trångt.

Åtgärder utanför planområdet

Då utvecklingen av Lövholmen kräver förändringar av en befintlig friyta utanför planförslaget måste även konsekvenser för naturvärden, strandskydd och för växt- och djurlivet utanför området utredas som en del av planförslaget. En sådan utredning saknas idag.

För att kompensera för bristen på friyta inom planområdet föreslås alltså omfattande åtgärder utanför planområdet. Planförslaget tillför alltså inte mer friyta utan kompenserar bristen genom att bekosta åtgärder i en närliggande befintlig park. De flesta åtgärder föreslås i den nordvästra delen där det idag ligger en sliten lekplats. Lekplatsen behöver rustas upp, men övriga funktioner som föreslås, så som multisportplan, en ny gång- och cykelväg genom befintligt naturområde, en öppen gräsyta

etc., är åtgärder som bedöms omfattande och som därtill ligger inom ett område som omfattas av strandskydd och naturvärden. Sjön Trekanten har ett högt naturvärde, klass 2, vilket innebär att den är av särskild betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på regional eller nationell nivå. Trekanten utgör även eK s.k. ESBO-område.

Barnperspektiv – skolor och förskolor

Förskolorna föreslås lokaliseras till bottenvåningarna i flerbostadshusen med förskolegårdar på bostadsgårdarna. Framtagna solstudier visar på få eller inga soltimmar per dag under vinterhalvåret på gårdarna. De skuggiga gårdarna kommer att leda till högre tryck på omgivande parker och lekplatser. På grund av små och skuggiga förskolegårdar bedöms drygt 100 förskolebarn per dag behöva söka sig vidare till andra lekmiljöer i närområdet. Det innebär att såväl förskolebarn, barn och boende behöver korsa trafikerade gator för att nå grönska.

Behov av skolor inom stadsdelen

Planförslaget duckar frågan om var barnen från Lövholmen ska gå i skola. Under den kommande perioden fram till 2032 finns byggplaner för ca 4900 nya bostäder i Gröndal och Lövholmen. I tidigare planförslag för Lövholmen med 1650 bostäder fanns en 7-9 skola och fem! förskolor. Nu planeras 1800 bostäder och ingen grundskola. Om det eventuellt är tänkt att det ska bo barn äldre än 6 år i Lövholmen är dessa enligt planbeskrivningen hänvisade till skolor inom 1 km från planområdet. Av de som räknas upp är det endast Gröndalsskolan, Blommensbergsskolan och Nybohovsskolan som fågelvägen ligger inom 1 km från planområdet. Dessa ligger alla vid Sveriges mest trafikerade väg, Essingeleden, vilket för barn i synnerhet innebär stora hälsorisker, på grund av buller och luftpartiklar, främst PM10. Essingeleden är även transportled för farligt gods varför det finns riktlinjer för riskavstånd för stadigvarande vistelse inom en zon på mellan 25- 50 meter.

Just på grund av dessa begränsande förutsättningar har planläggning för utvecklingen av Nybohovsskolan till en f-9-skola avstannat. Nya Gröndalsskolan i ett ännu mer utsatt läge har tidigare konstaterats bli ett för dyrt projekt och då har man ännu inte kommit vidare med att utreda hälsorisker. Blommensbergsskolan (nuvarande Gröndalsskolan), under Essingeleden, föreslås ta emot elever från Ekensbergsskolan som utbildningsförvaltningen avser lägga ned. Eleverna från Ekensbergsskolan ska placeras i paviljonger med tillfälligt bygglov på skolgården, vilket får följden att andelen friyta per elev blir orimligt låg, även utifrån Stockholmsmått.

Enligt befolkningsprognosen (sweco), förväntas antalet 1–5-åringar minska de närmast kommande åren, så även barn i åldrarna 6–9 fram till 2031 för att sedan öka i slutet av prognosperioden, ungefär då som Lövholmen kan börja genomföras. I Stadsdelen Hägersten – Liljeholmen kompenseras dock ett minskat barnafödande med att många bostäder planeras just här.

Planförslaget hänvisar ändå till skolor som dels inte har kapacitet att ta emot fler elever, dels inte är byggda eller eventuellt aldrig kommer att byggas. Så frågan är var ska barnen i det framtida Lövholmen gå i skolan? hur kommer deras skolmiljö se ut? Hur ser deras skolväg se ut? En skola i Lövholmen skulle behövas för att möta ett framtida behov. Den skulle också ligga i ett kollektivtrafiknära läge, till skillnad mot Gröndalsskolan eller Nybohovsskolan. Vi menar att det helt enkelt saknas en strategisk planering för skolor i stadsdelen, vilket planförslaget för Lövholmen borde adressera.

Klimatpåverkan och hållbara livsval

Vi befinner oss i ett klimatnödläge. Allt som kan göras för att mildra effekterna av högre temperaturer, mer och häftigare regn och vindar, torka, nya sjukdomar och sjukdomsspridare, osäkrare och dyrare elförsörjning, matbrist måste göras.

Effekterna av klimatförändringarna kan mildras genom grönska. Träd i den byggda miljön har stor betydelse för många ekosystemtjänster, sänker temperaturen varma dagar och tar hand om dagvatten. Eftersom det tar tid för träd att skapa ett bra lokalklimat bör de få träd som idag växer på Lövholmen sparas. Det gäller även den ek som växer utanför Beckers kontor. Den flerhundraåriga eken är klass I enligt SNV:s klassificering, dvs ett träd som inte går att ersätta. Eken föreslås att tas ner eftersom den utgör en ”måttlig risk” – den näst lägsta graden i en fyrgradig skala. Risken för stam- eller grenbrott är endast ”något sannolik” enligt riskbedömningen. Ekens biologiska betydelse för det lövskogssamband som berör området ingår inte i analysen.

Hållbara resval är också avgörande för ett områdes klimatpåverkan. Planförslaget struktur med underbyggda, separata garage, skapar inga goda förutsättningar kopplat till hållbart resande. Planförslaget har generellt låg ambition vad gäller hållbara mobilitetslösningar. Hur förslaget följer stadens riktlinjer och mål Förslaget till detaljplan har bostadsmålet som ett övergripande mål. Men enbart bostäder gör ingen stad. Hur tänker staden göra för att uppnå andra

mål med bäring på t.ex. en långsiktigt hållbar god livsmiljö och en levande stad?

I gällande översiktsplan fastställs att ”Nya stadsdelar ska ansluta till stadens stadsbyggnadskaraktär och landskap”. Denna planeringsinriktning har helt övergetts i planeringen av Liljeholmen. Det framgår tydligt i Nyréns underlag att den topografiska variationen försvagas, att planförslaget inte fogar sig efter eller förtydligar landformerna och att Stockholms innerstads karaktäristiska och relativt låga siluett utmanas genom de betydligt högre byggnadshöjderna.

I översiktsplanen fastställs också att ”Nya parker ska vara en del av stadsutvecklingen” och att det behövs fler parker när Lövholmen omvandlas till en ny stadsdel. Behovet att tillskapa nya parker i Lövholmen upprepas i behovsanalysen av allmän friyta i NV Liljeholmen (2020-20-20). Planförslaget för Lövholmen innehåller ingen park utan enbart en ”grön oas” på drygt 1600 kvm. Så grön kan den dock inte bli. Här föreslås en lekplats – där konstmaterial kommer att krävas för att klara slitaget.

Ett grönare Stockholm anger att varje stadsdel ska planeras för en god stadsmiljö och stockholmarna ska ha god tillgång till parker och natur med höga rekreations- och naturvärden. Planförslaget innebär en ohälsosam stadsmiljö och att tillgången till parker och natur kommer inte längre kommer att vara god. Stadens driftande förvaltningar rekommenderar 10 kvm grönyta/boende för att klara ett högt besöksstryck. Planförslaget innebär 0,4 kvm/boende.

Ytterligare en planeringsinriktning i översiktsplanen som inte tillämpats i planförslaget är att ”Planeringen ska ha barnens bästa som en av sina utgångspunkter”. Alla varningsklockor ringer inför planförslagets avsaknad av tillräckliga friytor, förskolor och skola. Barnen är förlorarna om planen genomförs.

Tidigare uttalanden i stadsbyggnadsnämnden har inte följts upp. Valeskog, då i opposition, anförde i ett särskilt uttalande efter det tidiga samrådet att ”Precis som förvaltningen beskriver är det viktigt att omvandlingen nu sker på ett sådant sätt att förtätningen inte gör området alltför hårt exploaterat. Gröna ytor genom parker, tillräckligt stora förskolegårdar och levande bottenvåningar är exempel på sådant som måste prioriteras särskilt i det kommande arbetet för att skapa dynamik och ett levande folkliv i området. ”

Målet om 140 000 bostäder för Stockholms kommun bygger på en beräknad potential vid "normala" stockholmsförhållanden. Därmed avses en exploateringsgrad som inte överstiger innerstadens, en bebyggelse på max 8 våningar och max 50% bebyggd mark.

Planförslagets exploateringsgrad överstiger innerstadens, många byggnader är högre än 8 våningar och marken är bebyggd till mycket mer än 50%. Ett övergripande mål kan inte legitimera att bygga ohållbara boendemiljöer.

Stockholms stads budget för 2023 innehåller riktlinjer för planering utifrån det klimatnödläge som

råder. Enligt stadens riktlinjer och mål ska stadens grönska och biologisk mångfald stärkas. "Ökade satsningar ska ske på drift och investeringar i stadsmiljö, parker och grönområden i både ytter- och innerstad, med fokus på stärkt biologisk mångfald, skyfallsåtgärder och motverkande av värmeöar i enlighet med riktlinjerna för Grönare Stockholm samt utifrån värmekartan med prioritet på platser med störst behov. Det stadsövergripande trädmålet ska gälla alla gator, torg och parker i hela staden."

Planförslaget uppfyller inte riktlinjerna om grönska och biologisk mångfald.

Vintervikens Trädgård, dnr 499

Vintervikens Trädgård – ideell förening, lämnar härmed synpunkter i samrådet om Nya Lövholmen. Som verksam förening i närområdet med drygt 400 lokalt boende medlemmar och en stor besöksverksamhet, vill vi belysa vikten av samverkan och lyfta frågan om temporär platsutveckling för skapande av offentliga rum, som varit en grundförutsättning för vår förenings existens i området. Vi lämnar också synpunkter på planens bristande måluppfyllelse gällande:

- god offentlig miljö
- sammanhängande stad
- hållbarhet och ekologiska samband

Den överordnade kritiken mot förslaget är att inga andra övergripande mål från ÖP än bostadsmålet uppnås. På grund av det stora antal bostäder som ska rymmas i förslaget, lämnas liten eller ingen plats för andra mål som staden själva satt upp och som är betydligt viktigare för lokalsamhället än nya bostäder (exempel ovan). Staden behöver i den fysiska planen visa hur andra värden uppnås och framförallt lämna plats i förslaget för att dessa värden ska kunna skapas, genom samverkan och delaktighet kring utformningen av de offentliga rummen. I förarbetena till detaljplanen finns åtskilliga utredningar som alla på olika sätt, belyser konsekvenserna av denna måluppfyllelse. Att staden och fastighetsägarna helt åsidosätter konsekvenserna till förmån för bostadsmålet och de ekonomiska vinsterna av det, är inte bara en

direkt provokation mot lokalsamhället utan omöjliggör också en god livsmiljö på både kort och lång sikt. Förslaget möjliggör inga värdeskapande kompletteringar. Omvandlingen av Lövholmen måste sättas i sammanhanget av hela översiktsplanen och den genomgripande ambitionen att tillvarata långsiktig stadsutvecklingspotential.

Samverkan och temporär platsutveckling

Frågor som föreningen önskar svar på:

1. Hur motiverar staden en försämrad livskvalitet för de boende i området avseende grönyta och hur sätter man det i proportion till bostadsmålet?
 2. Vilka kvaliteter och värden skapas på de nya allmänna friytor som tillgängliggörs genom omvandlingen av Lövholmen? På vilket sätt bidrar de friytorna till att uppnå målen om god offentlig miljö, sammanhängande stad och stärkta ekologiska samband?
- När Vintervikens trädgård blev till 1998, initierade och finansierade staden en medborgarförankrad temporär platsutveckling, i ett mycket tidigt planskede. På den gruppmedborgare som sedan tog vid, ställdes krav på långsiktighet och vidareutveckling för att en detaljplan senare skulle acceptera denna plats som permanent. En grundlig revision av föreningen gjordes innan detaljplanen vann laga kraft och föreningen fick ett tomträttsavtal. Detta är ett sätt att arbeta på som staden verkar ha glömt bort. Att bjuda in lokalsamhället till samråd när detaljplanen redan är utformad och där nästan ingen plats finns kvar för andra intressen, är en grogrund för missnöje och konflikt och omöjliggör alla former av samverkan kring temporära platsprojekt, social hållbarhet eller gestaltad livsmiljö.

Själva planeringen och gestaltningen av Nya Lövholmen innebär en inneslutning och frånvändhet mot söder och väster, de områden som utgör det befintliga lokalsamhället; Liljeholmen, Gröndal, Ekensberg, Vinterviken, Aspudden. Nästan samtliga bilder som presenterar Nya Lövholmen har perspektiv söderut, dvs från innerstaden. Gestaltningen binder ihop Södermalm med Lövholmen på ett tillfredsställande sätt i fråga om förtätning och stadsstruktur men bidrar samtidigt till att stänga staden från andra hållet. Dagens Lövholmen upplevs av många som en mer tillgänglig plats än den i planförslaget. Vi tror att denna aspekt i kombination med bristen på nya grönområden och friytor är det som orsakar störst konflikt med boende och verksamma i området. Vi är inte alls inbjudna och det finns ingen yta kvar att samverka kring.

I friyteanalysen som återfinns i underlaget för detaljplanen (Kartläggning och behovsanalys av allmän friyta, 2021-11-25) visas att andelen grön oas/boende sjunker från 28 till 14 kvm efter färdig utbyggnad. Staden väljer alltså att medvetet försämra livskvaliteten för boende i området i samband med stadsutvecklingen. Eftersom omvandlingen sker från industrimark till bostäder, innebär det att andelen mark som blir tillgänglig för allmänheten (sociotopyta) ökar. Det i sig är inte ett användbart mått eftersom det saknas analys för vad som händer när den nya ytan ska delas av boende, trafik, förskolor och allmänhet.

Förslag:

Vi föreslår att Stadsbyggnadskontoret i samarbete med Kulturförvaltningen bjuder in lokalsamhället till temporära platsutvecklingsprojekt i mellantiden. Färgfabriken och andra konstnärliga aktörer eller individer i området kan genom konstprojekt hjälpa till att synliggöra och gestalta behov och normbrytande förslag.

Vi vill också i sammanhanget påminna om den mycket användbara utredning som beställdes av fastighetsägarna (Socialt- och kulturellt värdeskapande i Lövholmen, WSP 2020-08-21) och som återfinns i underlaget för detaljplanen.

God offentlig miljö och sammanhängande stad

Frågor som föreningen önskar svar på:

1. På vilket sätt har staden tillämpat och utnyttjat målen och metoderna i Kajstrategin, i utformningen av kajstråket?
2. Hur ser lösningen för gång- och cykeltrafik ut över Lövholmsvägen, dels i en förlängning av den diagonala vägsträckningen och dels som en konsekvens av bebyggelsen i kvarter 1?
3. En vårdag i maj, när det sol och Färgfabriken har marknad. Hur många människor, utöver de boende, får plats att vistas på de offentliga ytorna på Nya Lövholmen?

De offentliga platser som presenteras i detaljplanen för Nya Lövholmen är utformade som en konsekvens av huskropparna istället för tvärt om. Platserna är ogestaltade i sin presentation och saknar belastningsanalys. Förslaget lutar sig helt på att befintliga friytor och grönområden i närområdet ska ta hand om de nya flödena, trots att flera av utredningarna i detaljplanearbetet tydligt lyfter problematiken med utrymme och belastning i befintliga miljöer. I förarbetena lyfts också Lövholmens egen potential för socialt och kulturellt värdeskapande, något som helt

föribetts i planförslaget (Socialt- och kulturellt värdeskapande i Lövholmen, WSP 2020-08-21).

Detaljplaneförslaget skär av kontakten mellan befintlig bebyggelse och vattnet istället för att öppna upp den. Kajstråket blir inte bilfritt och närheten till vattnet blir visuellt tillgänglig endast för boende på Lövholmen. Den diagonala gatustrukturen som staden betonar som positiv, skärs av i de flesta riktningar, av huskroppar och tappar då helt sin planmässiga poäng eftersom de vare sig blir siktlinjer eller rörelsetråk. I nuvarande planförslag finns endast en sträckning som förbinder vattnet med bebyggelsen och grönstråken söderut, den s.k. Diagonalen. Sträckningen är S/V vilket gör att kontakten med vattnet dessutom endast uppkommer om man går åt ena hållet på Lövholmsvägen. Hur stora flöden klarar Diagonalen vid ex. evenemang på Färgfabriken, detta hittar vi inte svar på. Det saknas en flödesanalys för hur människor ska röra sig genom Nya Lövholmen och var de ska vistas, i förhållande till flödenas storlek. Eftersom tvärbanans sträckning omöjliggör en sammanbyggd lösning för gång- och cykeltrafikanter är frågan om hur övergången från Diagonalen till andra sidan Lövholmsvägen ska fungera, mycket viktig, om en naturlig länk ska kunna uppnås mellan ny och befintlig bebyggelse och mellan kajstråket och Lövholmsvägen. Lika viktig och av samma anledning, är frågan om hur länken mellan Lövholmen och Trekanten ska kunna uppnås om man bygger det som i planen kallas Kvarter 1. För att staden ska bli sammanhängande (även söderut) och fler människor ska få ta del av de kvaliteter som omvandlingen kan skapa (goda livsvillkor eller härlighetsvärden) behöver planen omarbetas.

Förslag:

Ta bort kvarter 1 från planförslaget. Skapa en grön, diagonal övergång över Lövholmsvägen i sydostlig riktning ner mot Trekanten som är väl anpassad och utformad för cykel- och gångtrafikanter och säker för barn. Denna övergång måste vara dimensionerad för de flöden man kan förvänta sig om kajstråket blir ett promenadstråk och Färgfabrikens besöksverksamhet lyfts. Denna yta skulle möjliggöra värdeskapande kompletteringar till bostadsmålet genom att ge plats för konst, kultur och lek och minska belastningen på den planerade lekplatsen. Förslaget innebär då att en ny infart för transporter behöver läggas fram. Vårt förslag är att den infarten istället planeras från det som idag är Trekantsvägen. Förslaget innebär också att Kajstråket fredas från biltrafik och istället kan en samskapande process sättas igång i mellantiden där konstnärer och intressenter från båt- och kajnäringar tillsammans tar fram nya förslag.

Hållbarhet och ekologiska samband

Frågor som föreningen önskar svar på:

1. Vad exakt betyder det att staden ska rusta befintliga grönområden och vilka ytor ska staden istället upplåta i närområdet för dessa behov när den nya stadsdelen byggs utan nya parker och friytor?
2. Hur och när ska 30% krontäckningsgrad uppnås på Nya Lövholmen?
3. På vilket sätt har man beaktat det viktiga ekologiska sambandet mellan Årstaskogen och Trekanten/Vinterviken när planen för Nya Lövholmen tagits fram?

Staden väljer att inte bygga in nya grönområden eller parker på Nya Lövholmen utan menar att omkringliggande grönområden istället ska rustas. En upprustning av befintliga lekplatser eller promenadstråk gör dessa mer tåliga, men den fysiska platsen/invånare minskar för varje ny bostad som byggs om inte nya ytor avsätts. Eftersom mycket stora delar av grönytorna i närområdet är berg, är det svårt att skapa eller tillgängliggöra mer yta. I säkerställandet av långsiktig stadsutvecklingspotential behöver man beakta detta faktum och inte skapa inlåsningseffekter. Vintervikens Trädgård – ideell förening har verkat i området sedan 1999. Under dessa snart 25 år har vi sett hur behovet av grönområdet i Vinterviken har ökat. Antalet förfrågningar för att använda vår plats för olika ändamål har ökat kraftigt och ökar fortfarande trots att vi inte kan tillmötesgå dessa behov och önskemål. Det handlar om förskolor som vill ha plats att odla, medborgare som vill arrangera aktiviteter utomhus såsom marknader, möten, dans, samt en stor efterfrågan på arbetsträningsplatser och gruppverksamheter i grön miljö. Antalet besökare på vårt midsommarfirande har på 15 år ökat från några hundra till 4000 personer. Andelen av våra samlade intäkter som behöver gå till underhåll av våra grönytor p.g.a slitage, ökar för varje år.

I flera av förarbetena till detaljplanen lyfts bristen på lek- och grönytor för äldre barn, befintlig brist på grönytor för förskolebarn samt den redan hårda belastningen på grönytorna i området, särskilt Trekanten. Att 2023 omvandla industrimark och bygga en ny stadsdel utan att beakta och planera för biologisk mångfald, ekologiska samband och klimatanpassningar är direkt oansvarigt. Genom att beakta och planera för dessa värden får man dessutom många sociala och ekonomiska värden på köpet som man då inte behöver skapa i efterhand med dåliga förutsättningar och till stor kostnad.

Vi vill också uppmana till en genomlysning av vilka konsekvenser för folkhälsan och då framförallt barnens hälsa, en minskad grönyta kan orsaka och vilka kostnader det kommer med på lång sikt. Vintervikens Trädgård fungerar idag som en grön oas för tusentals medborgare. De andra värden som skapats genom denna blygsamma satsning för 25 år sedan är betydligt större och går inte ens att värdera ekonomiskt idag: Rekreation, social gemenskap, lokal tillhörighet, samhällsengagemang, kunskap, biologisk mångfald, kolinlagring, arbetstillfällen, skatteintäkter, kulturliv, gemenskap m.fl.

Förslag:

Ta bort Kvarter 2 från planförslaget. Tillsammans med ytan för Kvarter 1 skulle då en stor social friyta tillgängliggöras som planeras helt grön. Det betyder stora växtbäddar med perennodling eller äng med inslag av träd och buskvegetation. Förutom de ekologiska värden och hållbarhetsmål som skulle uppfyllas, skulle dessutom flera andra mervärden skapas.

- Minskad konflikt med lokalsamhället
- Mindre risk för inlåsnings effekter i framtida stadsutvecklingsarbete
- Minskad belastning på närliggande fri- och grönytor
- Minskade kostnader för rustning och underhåll av befintliga grönytor
- Bättre livsvillkor för boende i hela området
- En socialt sammanhängande stad med en jämnare fördelning av det som skapar goda livsvillkor.

Sakägare enligt fastighetsförteckning

Gröndals båtklubb, dnr 355 och 377

Glöm inte bort Gröndals båtklubb som ett viktigt rekreations- och parkområde. Nya Lövholsbor kommer både se och vistas i Gröndalshamnen. Vi behöver resurser för att möta behovet (även idag). Idag drivs hamnen av medlemsintäkter och ideellt arbete. GBK är unikt på det sättet att det är en öppen och välkomnande båtklubb för allmänheten.

Gröndals båtklubb genom xxx och xxx. Vi ingår gärna i framtida forum angående Liljeholmsviken (Skithusviken i folkmun ☺).

Förvaltnings AB Lunden, dnr 406

Vi ställer oss positiva till planförslaget.

Blandstad

Planområdet är en avgörande pusselbit i utvecklingen av hela Lövholmen – från Liljeholmen till Gröndal. Vi ställer oss bakom att

det huvudsakliga användningsområdet är bostäder, eftersom det bidrar till att Lövholmen blir en mer funktionsblandad stadsdel. Kompletterande funktioner, såsom aktiva bottenvåningar, kultur, service, förskolor och parkytor, berikar och ger ytterligare liv åt miljön.

Struktur och höjder

Vi konstaterar att strukturen, sedan det tidiga samrådet 2018, har tagit form på ett tilltalande vis, och kommer att erbjuda en kvalitativ och upplevelserik stadsmiljö. Den genomgående höjdsdalen är adekvat, liksom även principen att en handfull byggnader tillåts skjuta upp högre ur kvartersstrukturen. Denna princip har sedan tidigare etablerats öster om Södertäljevägen, i Årstadal/Marievik och kan mycket väl tillåtas prägla hela stadsrummet från Liljeholmen till Gröndal. Att öppna för utveckling av äldre hus i form av påbyggnader som på Beckershuset är ett konstruktivt förhållningssätt som vi också anser kan vara relevant på flera håll i stadsdelen. Det är i våra ögon rätt att låta en genomgående tät stadsväv med en variationsrik horisontlinje få känneteckna denna del av Stockholm, och med planbeskrivningens ord ”innehålla samma kvaliteter och funktioner som finns i innerstaden”.

Gatunät och trafikföring

Det är önskvärt att fortsatt hålla god balans mellan bilangöring via Trekantsvägen respektive den nya angöringsgatan i korsningen Lövholmsvägen-Gröndalsvägen.

Kollektivhusföreningen i BRF Trekanten,
Lövholmsvägen 19-21, dnr 414

Som boende på Lövholmsvägen 19 -21 och blivande grannar med den planerade bebyggelsen på Lövholmen lämnar vi våra synpunkter, som vi anser är mycket viktiga att beaktas i planeringen.

Gör plats för barnen på Lövholmen

I planförslaget övertrumfar just nu antal bostäder allt. Förskolorna får enbart små mörka gårdar, ingen ny skola, 0,4 kvm grönyta/person - att jämföra med stadens riktlinje på 10 kvm. Som kompensation ska Trekanten "utvecklas" och ett parkprogram har bifogats planen. I skogen runt Trekanten kan våra barn leka fritt. Hur mycket av skogen mellan lekplatsen och Entréskolan som blir kvar är svårt att utläsa. Här föreslås lekpark, multisport mm, men det saknas en analys av vilka konsekvenser de föreslagna åtgärderna för lek och bollsport får. Området är en del av ett sammanhängande landskap med mycket stor betydelse för biologisk mångfald och ett ekologiskt särskilt betydelsefullt kärnområde. Därför är det viktigt

att värna den biologiska mångfalden på platsen. Området kring sjön Trekanten och Trekantsparken är mycket flitigt använd av stockholmare som vill promenera och motionera och av förskolegrupper på utflykt. Helgdagar är det redan nu överfullt av picknickande och solbadande medborgare på alla gräsytor. Att ytterligare exploatera och utveckla Trekantsparken fungerar inte. Vi behöver mer naturliga gröna ytor - inte fler människor på samma lilla yta. Skötseln av Trekantsparken är idag eftersatt. Vi utgår från att skötselinsatser och förbättringar inte pausas i väntan på att byggherrarna ska bekosta en upprustning av parken.

Bygg inte på parkmark

Inte nog med att Lövholmen kommer att sakna grönområden. Stadens mark väster om planområdet ska bebyggas. Det är en friyta dit barn och förskolor på Lövholmen skulle kunna gå utan att behöva passera den hårt trafikerade Lövholmsvägen. Här fanns en bollplan fram till dess att området uppläts som byggplats under rivningen av Beckers industribyggnad. I planen hävdas att grönytan inte har något större värde och att strandskyddet därför kan upphävas och marken exploateras. Men området fyller en viktig funktion för rekreation. Den öppna gräsytan är en av få med tillräcklig storlek för ytkrävande aktiviteter i norra Liljeholmen. Nu planeras här en gata och ett bostadskvarter, en 4-vägs korsning som kan bli en farlig barriär för alla, särskilt för barn som ska ta sig över Lövholmsvägen. Att bygga en ny stadsdel och planera för mindre än stadens egna mål på 10 kvm grönyta per person är mycket märkligt och borde inte få ske. Stockholm har högt satta klimatmål och för att leva upp till dem behöver varje del av stadsplaneringen bli delaktig i klimatmålen. Vi behöver träd och grönytor för att öka den biologiska mångfalden! För barnen! För folkhälsan! För framtiden! Mer gröna ytor måste planeras in i Lövholmen.

Vi behöver fler skolor och idrottsanläggningar

Att inte planera för en skola i området kommer att leda till problem. Barnen i vårt hus får idag inte plats på skolorna i närområdet, utan går utspridda på olika skolor på t e x Södermalm, Årsta och Midsommarkransen. Det skapar inte trygghet och lokalt engagemang, utan osäkerhet och känslan att "inte få plats". Många barnfamiljer kommer flytta in i de planerade bostäderna och därmed finns också ett stort behov av skola, fotbollsplan, idrottshall m.m. Eftersom sista ordet ännu inte är sagt i planeringen kräver vi nu att Stockholm stad utformar denna nya stadsdel utifrån de sociala värderingar och miljömål som finns i stadens värdegrund och inte låter kortsiktiga ekonomiska vinster styra.

BRF Bränneriet, Reimersholmsgatan 29, dnr 439

Med hänvisning till Cementas befintliga cementsilos, som är 9 våningar höga, föreslår Stadsbyggnadskontoret nu höghus som är 14-24 våningar höga. Dessa är utspridda över hela området och reser sig spretigt långt över den annars sammanhållna kvartersbebyggelsen om ca 6 våningar.

Att man vid presentationen 26/9 motiverade dessa höga spretiga byggnader med en ”vågrörelse” sett ur stadsbildsperspektiv gör inte greppet mer trovärdigt. Tvärtom skiljer det sig från stadens traditionella sätt att förstärka och accentuera stadsbilden genom att bygga högre på höjder och lägre på låga partier som stränder. Omgivande Gröndal, Reimersholme och Nybohov är exempel på detta. Detta tankesätt har bidragit till Stockholms skönhet och attraktion.

I skuggstudien (vintertid endast redovisat 15/1 kl 13) ser man hur långa skuggor brer ut sig över Liljeholmssundet, promenadstråket längs Reimersholmes sydsida och bebyggelsen i vår förening. Här finns förskolor, dagverksamheter, lekplatser och gårdar som är beroende av solljuset. Särskilt gäller detta vintertid då solen står lågt. Våra boende kommer att få betydligt färre soltimmar i lägenheter, på balkonger, altaner och gårdar. På senare år har Reimersholmes solsida blivit mycket populär bland boende på västra Södermalm. Sommartid badar man och vintertid promenerar man eller solar i strålarna som förstärks av glittrande vatten eller isens och snöns reflektioner. Här drar man sina barn i pulkor till backarna på den västra udden eller tar ett varv på skidor runt holmen. Många vinterbadare tar sig ett dopp i vaken vid badbryggan mitt emot Lövholmen. Tack vare det soliga sydvända läget, närheten till sjön och solreflexerna har vår förening nu en växtlighet som annars bara hittas längre söderut. I de sydvända terrasserade rabatterna ser man exotiska växter. Vi har gott om bärbuskar och fruktträd till glädje för de boende. Valnötsträdet har nått en anseelig höjd och bär rikligt med nötter. En skuggigare vinter medför risker för vår vegetation. På mötet talades det om behovet av bostäder på ett sådant sätt att man var beredd att acceptera ett mycket högt exploateringsstal. Tyvärr visade det sig att de nytillkommande bostäderna bara var tänkta för höginkomsttagare och välsituerade då enbart bostadsrätter planerades av exploatörerna. Hur tänker staden motverka segregeringen? När vår förening bildades krävdes det att 30 % av lägenheterna skulle vara hyresrätter. Hur länge ska staden acceptera att det mest byggs höga hus i strandnära läge för att ”det ska gå ihop”? Var finns det långsiktiga tänkandet? Vi i HSB Brf Bränneriet ifrågasätter starkt de planerade höga husen på Lövholmen och önskar en lägre bebyggelse, samt en satsning på livet längs kajen/stranden vilket skulle ge området kvalitéer som

stämmer bättre med bilden av Stockholm, och vara till förmån för kommande generationer och stadens attraktivitet.

Färgfabriken Evenemang, dnr 454

I fastigheten Lovholmen 16 - är vi, Färgfabriken Evenemang (fortsättningsvis kallade "FFE"), tillsammans med Konsthallen/Stiftelsen Färgfabriken sedan snart två decennier Lindengruppens hyresgäster och bedriver evenemangsverksamhet som bland annat innefattar restaurang, festvåning, konferens- och mötesplattform och arrangerandet av en av Stockholms största marknader för konsthantverk och design. Här följer vårt yttrande till samråd för ny planläggning av Lövholmen.

Bakgrund

Som ett resultat av invändningar på tidigare strukturplan (2017) från Lindengruppen och Stiftelsen Färgfabriken - även från Skönhetsrådet, Länsstyrelsen och allmänheten - så reviderades förslaget.

- det nuvarande förslaget till detaljplan innebär bättre siktlinjer
- en offentlig plats framför Färgfabriken etableras vid vattnet
- Färgfabrikens huvudfasad och den mest aktiva platsen med uteservering och vattenkontakt inte längre byggs för
- strandlinjen i Lovholmen görs mer tillgänglig

Emellertid kvarstår en hel del av de invändningar gentemot planen som tidigare lyfts fram av Lindengruppen, samt tillkommer ytterligare frågetecken.

Fastigheten och dess roll

Färgfabrikens byggnad tillför kulturhistoriska, tekniska, miljömässiga och konstnärliga mervärden till området. Lindengruppen/Stiftelsen Färgfabriken och FFEs intresse är att långsiktigt bevara och utveckla dessa mervärden inom ramen för en funktionell fastighetsdrift.

Evenemangsverksamheten

FFE hyr ut och programmerar Färgfabrikens lokaler för konferenser, fester, middagar, filminspelningar/fotograferingar/lanseringar, konserter och klubbar 3-5 dagar per vecka. Utöver det finns en kaféverksamhet som idag är öppen 6 dagar i veckan. FFE arrangerar en av Stockholms största marknader för design och konsthantverk 3-4 ggr/år. FFE verkar även som kulturproducent, dels i Färgfabrikens lokaler, dels vid utvalda externa arrangemang.

- I FFEs verksamhet förekommer flera gånger per vecka gästtillströmning i storleken 100-500 personer och vid

marknadshelger, 3000-5000 besökare. Smidig och inbjudande framkomlighet till Färgfabriken är av största betydelse; även för gäster med funktionsnedsättningar, gäster med barnvagnar etc.

- Utomhusytorna har under ca 6 månader (vår/sommar/höst) i princip samma betydelse för verksamheten som inomhusytorna då mycket aktiveringar i form av middagar, mingel, utomhusservering, marknader sker utomhus.
- Behovet av väl fungerande och logistisk! hållbar sophantering och transport till och från huset är av största betydelse, se "Transport och leverans".
- "Eventbullen", se separat rubrik.

Fastighetsgränser och närliggande frågor

I planbeskrivningen anges att ett servitut ska bildas för gångtrafik mellan Lövholsbrinken och gatan vid vattenplatsen "då det är viktigt att allmän gångtrafik kan passera denna sträcka". Grädden på Fastighetens östra sida måste bevaras som privat mark (x-område i plankarta) och inte omvandlas till allmän plats. Grädden utgör en instrumentell del i fastighetsdriften som verksamheterna är ytterst beroende av. Fastigheten kan inte minskas norrut såsom angetts i nuvarande planförslag där 60 kvm area markerats såsom att de "avgår för allmän plats". Redan idag utgör denna plats en begränsad yta för verksamhetens evenemang.

Utöver detta är den lågfartsgata som planeras framför Färgfabrikens huvudfasad mot norr problematisk på ett flertal sätt. Den inskränker inte bara på Lindengruppens privata mark och minskar FFEs möjligheter att bedriva restaurang- och eventverksamhet i området. Den skär också av det offentliga rum som existerar mellan Färgfabrikens norra fasad och vattnet och delar därmed den s.k. vattenplatsen i två delar. Den möjliggör fordonstrafik i ett rum som idag och i framtiden bör vara till framför allt för fotgängare och allmänheten. Det offentliga rummet mot vattnet (den s.k. vattenplatsen) bör prioriteras framför trafiklösningar. Gatan bör i första hand inkorporeras i det offentliga rummet genom att omvandlas till en gågata eller i andra hand bli ett gångfartsområde med maxhastighet 7 km/h.

Byggrätter

Verksamheterna på Fastigheten är idag beroende av de sex containrar som står på den södra gårdsplanen. Det finns inte möjlighet att ha kvar samtliga containrar i och med den nya planen. För att verksamheterna ska kunna fortsätta bedrivas är följande byggrätter nödvändiga:

- Byggrätt för tillbyggnad på den befintliga byggnadens sydöstra sida som ersätter containrar för avfall och förvaring

samt också möjliggör en tillgänglig entré för besökare till Färgfabriken.

- Byggrätt för tillbyggnad på den befintliga byggnadens sydvästra sida som ersätter containrar för avfall och förvaring samt möjliggör att del av Färgfabrikens transporter och leveranser flyttas från den mer befolkade södra sidan till den västra. Denna tillbyggnad inrymmer dessutom den efterfrågade förbättrade brandutrymningsvägen från byggnadens översta våning. Tillbyggnaden minimerar antalet trafikerörelser vid och över det allmänna gångstråket samt i närhet av lekplatsen.
- Dessutom behöver två containrar fortsatt kunna bevaras på byggnadens västra långsida.

Ovan nämnda byggrätter har mycket små fotavtryck och utgör verksamheternas minimumbehov för att kunna fortsätta bedriva sin verksamhet.

Parkering och angöring

Parkering sker idag på fastighetens södra gårdsplan. En markerad parkering för rörelsehindrade (RHP) finns tillgänglig samt cirka sju ytterligare platser. Dessa platser är inte markerade utan kan flyttas beroende på verksamheternas behov vid utställningar, evenemang m.m. I plankartan markeras att parkering endast medges på del av denna yta (s.k. kryssmark). Verksamheterna behöver emellertid även i fortsättningen ha möjlighet till parkering på hela denna yta för att kunna fungera ändamålsenligt. Något annat skulle innebära en onödig inskränkning i fastighetsägarens nuvarande dispositionsrätt.

Eventbuller

I Bullerutredning inkl stomljud och vibrationer Lövholmen (Structor, 2023) ("Bullerutredningen") anges bland annat att

- "påverkan från eventuellt eventbuller från Färgfabriken behöver utredas"
- "påverkan från eventuell planerad kulturverksamhet överlag i området bör även studeras"
- "eftersom musikbuller uppfattas som mer störande än annat buller är Folkhälsomyndighetens riktvärde för ekvivalent ljudnivå i bostadsrum lägre för musikbuller"
- "Färgfabriken har en restaurangdel som ibland hyrs ut till privata fester eller klubbverksamhet. Detta sker ej regelbundet.
- "Det planeras att eventuellt kunna anordna kulturevenemang på fler platser i området"

Lindengruppen noterar samtidigt att Färgfabriken beskrivs som områdets kulturella mittpunkt med ett stort identitetsvärde för det framtida planområdet. Trots detta är verksamhetens förutsättningar inte inkluderade i det framtagna planunderlaget. Eventbullen beskrivs förekomma "ibland", "på oregelbunden basis" eller "eventuellt". Detta trots att det är en stor, ofta förekommande och essentiell del av Färgfabrikens aktivitet. Förutsättningar för ett levande kulturliv måste ges i detaljplanen för att verksamheterna ska kunna fortsätta bedrivas. Här kommer det bli avgörande att utreda olika ljudkrav i olika zoner för att möjliggöra ett rikt folkliv och kulturliv. I syfte att skapa en funktionsblandad stad så måste staden och övriga aktörer räkna med att planeringen leder till vissa konflikter. Dessa blir hell enkelt en del av områdets liv (såsom anges t.ex. beträffande Köttbyn i Köpenhamn i den av staden framtagna utredningen Slakthusområdet – en kulturlivsundersökning, 2015, s 31). Det skulle kunna utredas huruvida framtida bostadsrättsköpare såsom i Meat Packing District i New York - i förekommande fall får ingå avtal om att acceptera eventuella olägenheter t.ex. avseende buller (jfr. Slakthusområdet - en kulturlivsundersökning, 2015, s. 32). En ytterligare referens kan ses i Malmö där man i planprogrammet för det befintliga kultur- och verksamhetsområdet Sofielund har infört Sveriges första kulturljudzon för att möjliggöra ett fortsatt levande kulturliv när staden utvecklas.

Transport och leverans

Samtliga transporter för FFEs och Konsthallens verksamheter sker idag via den södra gårdsplanen. Transporter sker med upp till tolv meter långa lastbilar. Många transporter är känsliga ur ett klimat- samt säkerhetsperspektiv då de innehåller värdefull teknisk utrustning, möblemang, råvaror till köket samt leveranser till konsthallen. I detaljplanen anges att det finns möjlighet att forlägga ett flertal transporter (i synnerhet sophämtning) samt leveranser (i synnerhet till FFE) vid Färgfabrikens nordvästra fasad. Detta är bra och underlättar för FFEs restaurangverksamhet. Det bidrar även till ett minskat antal fordonsrörelser vid planens allmänna platser samt lekpark, vilket staden ser som mycket önskvärt. Detta förutsätter dock att de byggrätter som är inritade i planen kvarstår och ej minskas.

För att verksamheterna ska kunna fortsätta att fungera måste transporter fortsatt kunna ske till och från Fastighetens södra del. Detta gäller såväl sophämtning (då den sydvästra byggrätten ej är tillräckligt stor för att kunna tillgodose hela verksamhetens behov) som leveranser till konsthallen och FFEs verksamheter. Vid leveranser med större lastbilar måste övervakad backrörelse över

allmänt gångstråk tillåtas. Utan en fungerande transportsituation finns det ingen möjlighet att bedriva vare sig en konsthall eller restaurang- och eventverksamhet.

Fastigheten Smedjan

Fastigheten Smedjan (även Smälten eller Oljefernissfabriken eller hus 21) och Fastigheten Färgfabriken uppfördes av Gustaf Alfrid Engelbrektson 1888-1889 och följdes sedan åt fram till 2006 då Smedjan såldes till Skanska Nya Hem.

FFE understryker betydelsen av att dessa två fastigheter får samverka; dels på grund av den geografiska närheten och dess liknande arkitektur, dels på grund av de synergier och logistiska fördelar detta innebär för området och verksamheterna.

Nyttjanderätt under "mellanperioden"

Från det att detaljplanen är fastslagen tills dess att byggstart sker kommer delar av markytan att övergå i stadens förvaltning som FFE har uppfattat det. Ytan kan komma att bli en fantastisk yta för olika typer av aktiveringar. Här är FFE angelägna om att kunna söka erforderliga tillstånd för att kunna aktivera ytan; dels tillsammans med konsthallen för kultur- och barn- och ungdomsverksamhet, dels för egna arrangemang som skulle innefatta mat- och dryckesupplevelser, publika arrangemang som marknader etc.

Övriga synpunkter

Staden understryker att stadsutvecklingen ska vara socialt värdeskapande (Planbeskrivningen, s. 12). Men konkret behövs det även tillgodoses att kulturutövare får tillgång till lokaler genom att dedikera en viss procentandel eller ett visst område till detta ändamål. Dessa kulturutövare och deras verksamheter är moderna och levande exempel på de "spår av olika industrier som bedrivit sin verksamhet på Lövholmen" genom åren. Det bör inte bara vara byggnader utan också levande verksamheter och dess utövare, som traditionellt verkat på området, som säkras upp för framtiden.

Lindéngruppen, dnr 459

Som ägare till fastigheten Lövholmen 16 (fortsättningsvis kallad "Fastigheten") – varpå Lindéngruppens hyresgäster och samarbetspartners Stiftelsen Färgfabriken och Färgfabriken Evenemang AB sedan decennier driver en plattform för samtida kulturella uttryck med tonvikt på konst, arkitektur och stadsplanering samt restaurang- och eventverksamhet – önskar Lindéngruppen lämna följande yttrande.

Bakgrund

Stockholms stad har under en längre tid planerat för bostadsutveckling i området. Sedan stadsbyggnadsnämnden i oktober 2017 tog beslut om start-PM för planläggning av området togs den av byggherrarna och Staden framtagna strukturplanen ut på tidigt samråd. Under samrådet påpekade Lindéngruppen att fastigheten Lövholmen 16 fått ett sekundärt läge, minskad byggrätt samt sämre koppling till det offentliga rummet och minskad visuell kontakt med Mälaren, vilket skulle innebära en värdeminskning för Fastigheten och kringskuren utvecklingsmöjlighet för Stiftelsen Färgfabrikens och Färgfabriken Evenemang AB:s respektive verksamheter; trots att dessa verksamheter utgör områdets kulturella hjärta.

Lindéngruppen yrkade därför på att strukturplanen skulle revideras inför samrådet så att fastighetens behov tillgodoses. Som ett resultat av invändningarna inte bara från Lindéngruppen och Stiftelsen Färgfabriken – utan även från Skönhetsrådet, Länsstyrelsen och allmänheten – så reviderades förslaget. Lindéngruppen uppskattar flertalet revideringar, såsom att:

- det nuvarande förslaget till detaljplan innebär bättre siktlinjer
- en offentlig plats framför Färgfabriken etableras vid vattnet
- Färgfabrikens huvudfasad och den mest aktiva platsen med uteservering och vattenkontakt inte längre byggs för
- strandlinjen i Lövholmen görs mer tillgänglig

Emellertid kvarstår en hel del av de invändningar gentemot planen som tidigare lyfts fram av Lindéngruppen, samt tillkommer dessutom ytterligare frågetecken. Lindéngruppen kommer nedan koncentrera sig på dessa, och med särskilt tonvikt på vad som berör Fastigheten och dess framtida nyttjande.

Fastigheten och dess roll

Beckers tidigare fabrik för färgtillverkning, ursprungligen uppförd på Fastigheten för H. Palmcrantz & Co:s verkstäder, är en självklar mittpunkt i den historiska industriebyggnaden. I tegelbyggnaden från 1889, som fått formen av en treskeppig basilika, tillverkades skördetröskor, kulsprutor, såmaskiner och cyklar. Till anläggningen hörde ett stall med smedja öster om huvudbyggnaden. Från 1902 tog AB Wilh. Becker (sedan 1985 helägt av Lindéngruppen) över fabriken och flera byggnader i området för färgtillverkning. Sockel och bottenvåning har uppförts med tjocka murar av bearbetad natursten, och övriga ytterväggar är massiva tegelmurar. I den stora fabrikshallen hålls taket uppe med gjutjärnsplare. Färgfabrikens byggnad är en karaktärsstark märkesbyggnad som tillför kulturhistoriska, tekniska, miljömässiga och konstnärliga

mervärden till området. Lindéngruppens intresse är att långsiktigt bevara och utveckla dessa mervärden inom ramen för en funktionell fastighetsdrift. Stockholms stad själv bekräftar med eftertryck Färgfabrikens användning som konsthall och beskriver över huvud taget Färgfabriken och dess verksamhet som central för Lövholmen (se t.ex. Planbeskrivning Detaljplan för fastigheten Lövholmen 12 m fl i stadsdelen Liljeholmen, S-Dp 2017-13571 ("Planbeskrivningen"), Hållbarhetsprogram för Lövholmen (WSP, 2023), samt Socialt och kulturellt värdeskapande nuvärdesanalys (WSP, 2019)). Syftet med fastighetsägandet och dess drift sammanfaller här med allmänintresset och synen på kulturens bärande roll i samhällsutvecklingen. Således råder det samstämmighet kring att Fastigheten även fortsättningsvis ska lämpa sig väl för de beskrivna verksamheterna och tillföra Lövholmen beskrivna mervärden.

Fastighetsgränser och närliggande frågor

I Planbeskrivningen anges att ett servitut ska bildas för gångtrafik mellan Lövholmsbrinken och gatan vid vattenplatsen "då det är viktigt att allmän gångtrafik kan passera denna sträcka" (s. 107 i Planbeskrivningen). Lindéngruppen vill här poängtera att denna gränd på Fastighetens östra sida måste bevaras som privat mark (x-område i plankarta) och inte omvandlas till allmän plats. Gränden utgör en instrumentell del i en funktionell fastighetsdrift som de på Fastigheten bedrivna verksamheterna är beroende av.

Fastigheten kan inte minskas norrut såsom angetts i nuvarande planförslag där 60 kvm area markerats såsom att de "avgår för allmän plats" (sidan 106 i Planbeskrivningen). Redan idag utgör denna plats en begränsad yta för verksamheternas evenemang. Utöver detta är den lågfartsgata som planeras framför Färgfabrikens huvudfasad mot norr problematisk på ett flertal sätt. Den inskränker inte bara på Lindéngruppens privata mark och minskar hyresgästers möjligheter att bedriva restaurang samt kulturverksamhet i området. Den skär också av det offentliga rum som existerar mellan Färgfabrikens norra fasad och vattnet och delar därmed den s.k. vattenplatsen i två delar. Den möjliggör fordonstrafik i ett rum som idag och i framtiden bör vara till framför allt för fotgängare och allmänheten. Det offentliga rummet mot vattnet (den s.k. vattenplatsen) bör prioriteras framför trafiklösningar. Gatan bör i första hand inkorporeras i det offentliga rummet genom att omvandlas till en gågata eller i andra hand bli ett gångfartsområde med maxhastighet 7 km/h. Härtill kommer att det inte bör ligga någon busshållplats framför Fastighetens huvudentré. Den norra ytan måste dessutom kunna

stängas av eller avgränsas för att kunna bedriva verksamhet på ett tillfredsställande och säkert sätt; särskilt om det ska förekomma fordonstrafik på området samtidigt som detta är och kommer att vara en välbesökt och livlig evenemangs- och restaurangsyta för såväl barn som vuxna med mycket rörelse och aktivitet. Eventuellt skulle en lägre sockel eller mur kunna kringgärda delar av platsen.

Byggrätter

Verksamheterna på Fastigheten är idag beroende av de sex containrar som står på den södra gårdsplanen. Det finns inte möjlighet och är inte heller önskvärt att ha kvar samtliga containrar i och med den nya planen. För att verksamheterna ska kunna fortsätta bedrivas är följande byggrätter nödvändiga:

- Byggrätt för tillbyggnad på den befintliga byggnadens sydöstra sida som ersätter containrar för avfall och förvaring samt också möjliggör en tillgänglig entré för besökare till Färgfabriken.
- Byggrätt för tillbyggnad på den befintliga byggnadens sydvästra sida som ersätter containrar för avfall och förvaring samt möjliggör att del av Färgfabrikens transporter och leveranser flyttas från den mer befolkade södra sidan till den västra. Denna tillbyggnad inrymmer dessutom den efterfrågade förbättrade brandutrymningsvägen från byggnadens översta våning. Tillbyggnaden minimerar antalet trafikrörelser vid och över det allmänna gångstråket samt i närhet av lekplatsen.
- Dessutom behöver två containrar fortsatt kunna bevaras på byggnadens västra långsida.

Ovan nämnda byggrätter har mycket små fotavtryck och utgör verksamheternas minimumbehov för att kunna fortsätta bedriva sin verksamhet.

Parkering och angöring

Parkering sker idag på fastighetens södra gårdsplan. En markerad parkering för rörelsehindrade (RHP) finns tillgänglig samt cirka sju ytterligare platser. Dessa platser är inte markerade utan kan flyttas beroende på verksamheternas behov vid utställningar, evenemang m.m. I plankartan markeras att parkering endast medges på del av denna yta (s.k. kryssmark). Verksamhetsutövarna behöver emellertid även i fortsättningen ha möjlighet till parkering på hela denna yta för att verksamheterna ska kunna fungera ändamålsenligt. Något annat skulle innebära en onödig inskränkning i fastighetsägarens nuvarande dispositionsrätt över Fastigheten.

Transport och leverans

Samtliga transporter för konsthalls-, restaurang- och eventverksamheterna sker idag via den södra gårdsplanen. Transporter sker med upp till tolv meter långa lastbilar. Många transporter är känsliga ur ett klimat- samt säkerhetsperspektiv då de innehåller konst eller andra känsliga och/eller värdefulla föremål till konsthallens verksamhet. I detaljplanen anges att det finns möjlighet att förlägga ett flertal transporter (i synnerhet sophämtning) samt leveranser (i synnerhet till restaurangen) vid Färgfabrikens nordvästra fasad. Detta är bra och underlättar för restaurangverksamheten. Det bidrar även till ett minskat antal fordonsrörelser vid planens allmänna platser samt lekpark, vilket staden ser som mycket önskvärt. Detta förutsätter dock att de byggrätter som är inritade i planen kvarstår och ej minskas. För att verksamheterna ska kunna fortsätta att fungera måste transporter fortsatt kunna ske till och från Fastighetens södra del. Detta gäller såväl sophämtning (då den sydvästra byggrätten ej är tillräckligt stor för att kunna tillgodose hela verksamhetens behov) som leveranser till konsthallen. Vid leveranser med större lastbilar måste övervakad backrörelse över allmänt gångstråk tillåtas. Utan en fungerande transportsituation finns det ingen möjlighet att bedriva vare sig en konsthall eller restaurang- och eventverksamhet.

Eventbuller

I Bullerutredning inkl stomljud och vibrationer Lövholmen (Structor, 2023) ("Bullerutredningen") anges bland annat att

- "påverkan från eventuellt eventbuller från Färgfabriken behöver utredas"
- "påverkan från eventuell planerad kulturverksamhet överlag i området bör även studeras"
- "eftersom musikbuller uppfattas som mer störande än annat buller är Folkhälsomyndighetens riktvärde för ekvivalent ljudnivå i bostadsrum lägre för musikbuller"
- "Färgfabriken har en restaurangdel som ibland hyrs ut till privata fester eller klubbverksamhet. Detta sker ej regelbundet.
- "Det planeras att eventuellt kunna anordna kulturevenemang på fler platser i området"

Lindéngruppen noterar samtidigt att Färgfabriken beskrivs som områdets kulturella mittpunkt med ett stort identitetsvärde för det framtida planområdet. Trots detta är verksamhetens förutsättningar inte inkluderade i det framtagna planunderlaget. Eventbuller beskrivs förekomma "ibland", "på oregelbunden basis" eller "eventuellt". Detta trots att det är en stor, ofta förekommande och essentiell del av Färgfabrikens aktivitet. Förutsättningar för ett

levande kulturliv måste ges i detaljplanen för att verksamheten ska kunna fortsätta bedrivas. Här kommer det bli avgörande att utreda olika ljudkrav i olika zoner för att möjliggöra ett rikt folkliv och kulturliv. I syfte att skapa en funktionsblandad stad så måste staden och övriga aktörer räkna med att planeringen leder till vissa konflikter. Dessa blir helt enkelt en del av områdets liv (såsom anges t.ex. beträffande Köttbyn i Köpenhamn i den av staden framtagna utredningen Slakthusområdet – en kulturlivsundersökning, 2015, s 31). Det skulle kunna utredas huruvida framtida bostadsrättsköpare – såsom i Meat Packing District i New York – i förekommande fall får ingå avtal om att acceptera eventuella olägenheter t.ex. avseende buller (jfr. Slakthusområdet – en kulturlivsundersökning, 2015, s. 32). En ytterligare referens kan ses i Malmö där man i planprogrammet för det befintliga kultur- och verksamhetsområdet Sofielund har infört Sveriges första kulturljudzon för att möjliggöra ett fortsatt levande kulturliv när staden utvecklas.

Övriga synpunkter

Ytterligare aspekter på detaljplanen som ligger utanför Fastighetens direkta påverkan men som det ändå finns anledning att ha synpunkter på från Lindéngruppens sida är följande.

Det planeras fortfarande för en sluten kvartersstad i strid med hur det friliggande komplexet av industrihistoriska byggnader på Lövholmen nu gestaltas. Detta innebär att det t.ex. inte kommer in tillräckligt med solljus på innergårdarna, till förfång för såväl boende som barn som vistas på de planerade förskolorna.

Det finns inte längre några planer på en skola i området (tidigare designerad till Beckers gamla huvudkontor). Detta trots det ökade trycket på områdets ytor i form av ökad dagsbefolkning med tillkommande behov av nya parker och lekplatser m.m. som staden själv beskriver (t.ex. Planbeskrivningen, s. 18). Det framstår som osannolikt att såsom staden göra bedömningen att ”barnantalet inom stadsdelen Liljeholmen bedöms minska de kommande åren, vilket skulle leda till att det finns lediga platser i närbelägna förskolor” (Planbeskrivningen s. 26 och 61). Tvärtom visare snarare utredningar på en motsatt sannolik utveckling.

Dessutom understryker staden att stadsutvecklingen ska vara socialt värdeskapande (Planbeskrivningen, s. 12). Men konkret behövs det även tillses att kulturutövare får tillgång till lokaler genom att dedikera en viss procentandel eller ett visst område till detta ändamål. Dessa kulturutövare och deras verksamheter är moderna och levande exempel på de ”spår av olika industrier som bedrivit sin verksamhet på Lövholmen” genom åren. Det bör inte bara

vara byggnader utan också levande verksamheter och dess utövare, som traditionellt verkat på området, som säkras upp för framtiden.

Det planeras visserligen för ett kulturforum med samverkan mellan olika aktörer på området samt kulturförvaltningen för att gemensamt diskutera hur kulturlivsfrågor främjas i Lövholmen. Staden anger att ett sådant forum skapar "mycket goda förutsättningar för att göra kultur och kreativitet till identitetsskapande för området" (Planbeskrivningen, s. 97). Det torde dock stå klart för envar att sådana icke-bindande diskussionsforum inte i sig kommer skapa några robusta villkor för framtida kulturlivsfrågor. Det behövs konkreta bindande åtaganden med avseende på verksamhetsinnehåll, samt destinerings av konkreta fysiska platser för dessa och/eller procentuella andelar av byggnationer som dedikeras till dylika ändamål.

Cameron MacLeod, director Platform Stockholm, Daniel Skerfving, CEO Prototrop AB Beckershuset plan 0, Jacob Lien, director Färgfabriken ateljéförening Plan 1, Karin Andersson, director Färgfabriken ateljéförening Plan 4, dnr 464

Since 2008, Beckershuset has been a haven for studio collectives, making it 20 years with the planned commencement of the redevelopment in 2028. Beckershuset stands out as a singular hub of studio space, distinguished as the largest structure dedicated solely to studio spaces in Sweden, and perhaps even in all of Scandinavia. Beckershuset has been a pivotal contributor to the vibrant cultural life of Stockholm. Over the years many prominent and influential creatives from a wide range of professions such as screenwriters, photographers, journalists, illustrators, playwrights, researchers, editors, songwriters, cartoonists, jewelry designers, fashion designers, graphic artists, sculptors, architects, writers, filmmakers, editors, artists, scenographers, to name a few, have had Beckershuset as the place from which many praised and well-known contributions have been made possible: Netflix series, Eurovision winners, Christmas calendars for SVT, big cinema hits, plays, K-specials, poetry, non-fiction books, journalistic reviews, children's books, exhibitions, scenography, printed matter, film reviews and works of art, etcetera.

As we reviewed the new development plan published in September 2023, we were taken aback, particularly given Beckershuset's unparalleled significance to the cultural fabric of our city. Beckershuset is not just a building; it is a testament to the city's rich artistic heritage. Currently, it houses Platform and three other collectives, providing art studios to numerous creatives, ensuring a very important and unique place for culture production. This

establishment has been a cornerstone for the cultural life of Stockholm, fostering innovation, collaboration, and artistic expression for over a decade.

The excerpt from the new plan states: "Ombyggnaden syftar till att återskapa en del av det befintliga husets ursprungliga industrikaraktär som genom årens ombyggnationer försvunnit. Fasaden restaureras och fönster byts till nya med en spröjsindelning som knyter an till byggnadens ursprungliga gestaltning. Byggnaden planläggs för en flexibel användning för att möjliggöra för framtida bostäder, kontor, centrumverksamhet och/eller kulturändamål. I planhandlingarna illustreras ombyggnad till bostäder även om alternativ användning kan bli aktuell." (p. 91, Arkitekturprogram Lövholmen samråd, published 2023)

While we appreciate the intent to restore some of the original industrial character of Beckershuset, the development plan appears to be ambiguous about preserving its current cultural role. The phrase "och/eller kulturändamål" suggests that the building's cultural purpose is merely an afterthought, overshadowed by potential residential, office, and commercial activities.

Furthermore, it's worth noting that the Kulturstrategiska Staben of Stockholm Stad in its new Ateljéstrategi 2024-2026 has set an ambitious goal to create 200 new studio spaces by 2026. It is perplexing to see that while the city has such forward-looking goals, the development plans for Lövholmen seem to overlook the existing cultural infrastructure. Beckershuset alone provides more than 150 studio spaces. The lack of clarity and intention in the proposed plans stands in stark contrast to the city's broader cultural aspirations. It is deeply concerning to think that almost two years of the potential hard work from Kulturstrategiska Staben could be erased if Beckershuset no longer accommodates studio spaces.

It is essential to strike a balance between urban development and cultural preservation. Beckershuset, with its rich history and present significance, offers a unique opportunity to do just that and. We hope that you will recognize its importance and amend the plans to ensure that the cultural heartbeat of Beckershuset continues to enrich our city for many years to come.

Thank you for your attention to this matter. We look forward to a constructive dialogue and an outcome that benefits both the city's development goals and its cultural aspirations.

Stiftelsen Färgfabriken, dnr 472

Stiftelsen Färgfabriken hyr fastigheten Lövholmen 16 i stadsdelen Liljeholmen av Lindéngruppen AB. Stiftelsen bedriver sedan 1995 en verksamhet i fastigheten. Verksamheten innehåller många olika komponenter med huvudsakligt fokus på utställningsverksamhet inom fältet konst, arkitektur och stadsplanering. Färgfabriken är en öppen och levande mötesplats och en aktiv kulturinstitution som riktar sig mot sociala och samhällsorienterade aktiviteter. I fastigheten bedrivs även event-, konferens-, restaurang-, klubb- och kaféverksamhet, vilket tillsammans med konsthallen genererar ett stort antal besökare varje dag och vid större evenemang upp till 3000 besökare per tillfälle – en unik plats för Stockholms kulturliv och ett internationellt besöksmål. Färgfabriken är ett tydligt och starkt varumärke för hela det nya Lövholmen och som verksam i området önskar Stiftelsen Färgfabriken som driver konsthallen Färgfabriken, lämna följande yttrande.

Verksamhetsspecifika synpunkter på detaljplanen

Färgfabriken välkomnar att man i förslaget planerar ett offentligt rum med vattenkontakt med placering framför Färgfabrikens aktiva och publika kulturinstitution. Omvandlingen av kajen till gågata är även den positiv för områdets utveckling.

Dock är den lågfartsgata som planeras framför Färgfabrikens huvudfasad mot norr problematisk på ett flertal sätt. Den inskränker inte bara på fastighetsägarens privata mark och minskar Färgfabrikens kafés möjligheter att bedriva restaurang samt Färgfabrikens möjlighet att bedriva kulturverksamhet i området. Den skär också av det offentliga rum som existerar mellan Färgfabrikens norra fasad och vattnet och delar därmed den s.k. vattenplatsen i två delar. Den möjliggör fordonstrafik i ett rum som idag och i framtiden bör vara till framför allt för fotgängare och cyklister och där barn ska kunna röra sig fritt. Det offentliga rummet mot vattnet (den s.k. vattenplatsen) bör prioriteras framför trafiklösningar.

I Planbeskrivningen anges att ett servitut ska bildas för gångtrafik mellan Lövholmsbrinken och gatan vid vattenplatsen ”då det är viktigt att allmän gångtrafik kan passera denna sträcka” (s. 107 i Planbeskrivningen). Färgfabriken vill poängtera att denna gränd utgör en instrumentell del i en funktionell drift av den publika verksamhet som Färgfabriken bedriver. Vid vernissage, loppis, marknader kan uppemot 3000 besökare komma till platsen. Fastigheten kan inte minskas norrut såsom angetts i nuvarande planförslag där 60 kvm area markerats såsom att de ”avgår för allmän plats” (sidan 106 i Planbeskrivningen). Redan idag utgör denna plats en begränsad yta för verksamhetens publika aktiviteter.

Transport och leverans

För att Färgfabrikens verksamhet ska kunna fortsätta att fungera måste transporter fortsatt kunna ske till och från Fastighetens södra del. Samtliga transporter för konsthallens verksamhet sker via den södra gårdsplanen vilket är den enda möjliga leveransvägen till konsthallens stora sal. Många transporter är känsliga ur ett klimat- samt säkerhetsperspektiv då de innehåller konst eller andra känsliga och/eller värdefulla föremål. I detaljplanen beskrivs området som är i anslutning till den södra gårdsplanen som ett vardagsrum för boende och besökare med särskilt utrymme för barn. Har man då tagit med att vissa transporter sker med upp till tolv meter långa lastbilar? Övervakad backrörelse över allmänna gångstråk måste tillåtas och säkerheten förstärkas vid lekplats och allmän park som finns inplanerade i detaljplanen.

I detaljplanen anges att det finns möjlighet att förlägga ett flertal transporter (i synnerhet sophämtning) samt leveranser (i synnerhet till restaurangen) vid Färgfabrikens nordvästra fasad. Det välkomnas och kommer underlätta för restaurangverksamheten men tillgodoser inte hela verksamhetens behov. Det gäller såväl sophämtning (då den sydvästra byggrätten ej är tillräckligt stor) som leveranser till konsthallen.

Plankartan markerar att parkering endast är tillåten på delar av området. Som verksamhetsutövare behöver vi tillgång till hela området för att kunna fungera ändamålsenligt. Ytan används idag flexibelt och är den yta vi har att tillgå för att hantera verksamhetsspecifika behov som uppstår.

Handikapparkering är ett krav för verksamheten och måste vara tillgänglig, det finns även ett stort behov av cykelparkering.

Utan en fungerande transportsituation finns det ingen möjlighet att bedriva vare sig en konsthall eller restaurang- och eventverksamhet.

Byggrätter som behövs för verksamheterna

Verksamheterna på Fastigheten är idag beroende av de sex containrar som står på den södra gårdsplanen. Det finns inte möjlighet och är inte heller önskvärt att ha kvar samtliga containrar i och med den nya planen. För att verksamheterna ska kunna fortsätta bedrivas är följande byggrätter nödvändiga:

- Byggrätt för tillbyggnad på den befintliga byggnadens sydöstra sida som ersätter containrar för avfall och förvaring samt också möjliggör en tillgänglig entré för besökare till Färgfabriken.
- Byggrätt för tillbyggnad på den befintliga byggnadens sydvästra sida som ersätter containrar för avfall och förvaring samt möjliggör att del av Färgfabrikens transporter

och leveranser flyttas från den mer befolkade södra sidan till den västra. Denna tillbyggnad inrymmer dessutom den efterfrågade förbättrade brandutrymningsvägen från byggnadens översta våning. Tillbyggnaden minimerar antalet trafikrörelser vid och över det allmänna gångstråket samt i närhet av lekplatsen.

- Dessutom behöver två containrar fortsatt kunna bevaras på byggnadens västra långsida.

Ovan nämnda byggrätter har mycket små fotavtryck och utgör verksamheternas minimumbehov för att kunna fortsätta bedriva sin verksamhet.

Eventbullen

Bostadskvarter planeras i mycket nära anslutning till Färgfabriken vilket oundvikligen kommer ställa nya krav på typ av evenemang, ljudnivåer, öppettider. Färgfabriken noterar att platsen Färgfabriken beskrivs som områdets kulturella mittpunkt med ett stort identitetsvärde för det framtida planområdet. Trots detta är verksamhetens förutsättningar inte inkluderade i det framtagna planunderlaget. Eventbullen beskrivs förekomma ”ibland”, ”på oregelbunden basis” eller ”eventuellt”. Detta trots att det är en stor, ofta förekommande och essentiell del av Färgfabrikens aktivitet som publik kulturplats. Förutsättningar för ett levande kulturliv måste ges i detaljplanen för att verksamheten ska kunna fortsätta bedrivas.

Här kommer det bli avgörande att utreda olika ljudkrav i olika zoner för att möjliggöra ett rikt folkliv och kulturliv. I syfte att skapa en funktionsblandad stad så måste staden och övriga aktörer räkna med att planeringen leder till vissa konflikter. Områdets läge kommer locka till sig många tillresta något som bör tas med i planeringen. Konflikter har uppstått i andra områden mellan boende och tillresta. Lövholmen ska, som det uttalas i planbeskrivningen, vara en förlängning av innerstaden vilket ska gynna ett vitalt stadsliv med kulturella aktiviteter samt restaurangverksamheter med nattliv.

Kulturmiljö och industrihistoria

Hur säkerställs att Lövholmen fortsatt ska vara en plats för kulturskapare? Lövholmen är idag en viktig motor i Stockholms kulturliv, inte minst genom de många kulturskapare som har ateljéer i området, för vilka det inte finns någon plan att inkludera i det framtida området. Hur säkerställs att Lövholmen fortsatt ska vara en viktig plats för kultur och kulturskapare? Det kulturella ekosystemet kräver inte bara platser där en publik kan ta del av kultur, utan kulturen behöver också rum att skapas i och kulturutövare - både

hobbyaktörer och professionella - måste kunna utöva sin konst. Om man vill att kultur ska vara en naturlig del av livet i Lövholmen, för både besökare och boende, bör man ta vara på möjligheten att tillgodose medborgarnas behov av platser för kultur men även av arbetsplatser för kulturskapare.

Färgfabriken anser fortsatt att detaljplanen borde innehålla en tydlig strategi som möjliggör bevarandet av fler av de befintliga byggnaderna och där kulturskapare kan fortsätta sin produktion och verksamhet i området. Det kommer ge ett flöde till området och bidra till trygghet i hela Liljeholmsområdet och Gröndalområdet. Genom att bevara och beakta de nuvarande kulturskapande aktörernas behov och ta till vara befintliga byggnader, ges möjligheten att området får en särprägel under och efter ombyggnationen. Det understryks att stadsutvecklingen ska vara socialt värdeskapande (Planbeskrivningen, s. 12). Mer konkret behövs det även tillses att kulturutövare får tillgång till lokaler genom att dedikera en viss procentandel eller ett visst område till detta ändamål. Man kan även se kulturutövarna och deras verksamheter som moderna och levande exempel på de ”spår av olika industrier som bedrivit sin verksamhet på Lövholmen” genom åren. Det bör inte bara vara byggnader utan också levande verksamheter och dess utövare, som traditionellt verkat på området, som säkras upp för framtiden. Färgfabriken är ett exempel på vad bevarandet av en industrilokal kan ge för mervärde till en plats och lokalsamhället. Att bevara de kvarstående byggnaderna borde vara en prioritering för ett hållbart samhälle, både ekonomiskt, ekologiskt och socialt.

Boendemiljö – livsmiljö för barn och unga

Områdets verksamhetsstruktur med dess inneboende kvaliteter byggs bort i och med den innerstadsstruktur med stängda gårdar som planeras i området. Istället för att utnyttja de identitetsskapande kvaliteter som nämns genom samtliga handlingar planeras det för en

mycket hög exploatering som för med sig trånga gårdar och gaturum i förhållande till byggnaders höjd, överbefolkning i förhållande till andel friyta och att det t.ex. inte kommer in tillräckligt med solljus på innergårdarna, till förfång för såväl boende som barn som vistas på de planerade förskolorna.

De upphöjda gårdarna (underbyggda med garage) är främmande i industristrukturen och det befintliga 'gemensamma golvet' och separerar boende och besökare. (från Hållbarhetsprogram: Strukturens underbyggda, separata garage skapar utmaningar kopplat till hållbar mobilitet och klimatavtryck.)

Vidare finns det flera aspekter som rör mobilitet för gång och cykeltrafik som kan förbättras. Till exempel att den lågfartsgata som planeras i området skär av det offentliga rummet Vattenplatsen och upptar en alltför stor procentuell del av kajstråket. Den delar de offentliga platserna i två delar och medför dels en säkerhetsrisk och konflikt mellan olika trafikantgrupper och den omöjliggör en levande stadsmiljö med uteserveringar och stadsliv längs kajstråket.

Hur har hänsyn tagits till barnens bästa i planeringen av Lövholmen?

Barns möjlighet att röra sig mellan husen och till olika målpunkter nämns inte i förslaget. Enligt barnkonventionens paragrafer ska vuxna när de ska bestämma något som handlar om eller påverkar barn alltid tänka på vad som är bäst för barnet. Hur säkerställs t.ex. att barn i alla åldrar kan röra sig på ett säkert och självständigt vis och ta sig till och från skolorna?

Det finns inte längre några planer på en skola i området detta trots det ökade trycket på områdets ytor i form av ökad dagsbefolkning med tillkommande behov av nya parker och lekplatser m.m. som staden själv beskriver (t.ex. Planbeskrivningen, s. 18). Det framstår som osannolikt att såsom staden gör bedömningen att "barnantalet inom stadsdelen Liljeholmen bedöms minska de kommande åren, vilket skulle leda till att det finns lediga platser i närbelägna förskolor" (Planbeskrivningen s. 26 och 61). Tvärtom visare snarare utredningar på en motsatt sannolik utveckling. Det anges även i Planbeskrivning s.26 Offentligservice, att flera grundskolor finns inom 1 km och att detta skulle tillgodose behovet. Vilka skolor menas här? Avståndet till Sjöviksskolan är 2 km gångväg, till Årstadalsskolan är det 1,7 km gångväg.

Det planerade området tar inte heller hänsyn till den stora mängd gymnasieungdomar som befolkar området från de 9 gymnasieskolor i direkt anslutning till området vid Trekantsvägen. Färgfabriken har sedan ett antal år ett ungdomsråd, vilka inkommit med flera värdefulla synpunkter på området ur ett ungdomsperspektiv.

Ungdomar använder idag området som friyta för "häng" och frisk luft då många gymnasieskolor saknar gårdar och uppehållsrum. Färgfabriken delar inte analysen som framförs i stadens utredningar att det idag inte finns någon sociotopyta i planområdet, eftersom ytan faktiskt används för diverse syften. Förutom som rast- och hängplats är området frekvent använt av övningskörare/körskola, hundpromenerare, flanörer och motionärer. Det saknas ytor i förslaget för spontanidrott såsom utegym, gräsyta eller basketkorg osv.

Flera utredningar har visat att både parker och lekparkar är under hårt tryck i närliggande områden. Lövholmen måste därav förse de planerade förskolorna på området med tillräckliga lek- och grönytor inom området. Lekytorna för barn/ungdomar är små och för få i förslaget. Innergårdarna/förskolegårdarna är i total skugga under vintertid då måste det finnas alternativ på området. Lekytorna på området bör även vara multifunktionella så att de kan brukas av fler intressegrupper så som ungdomar, föräldralediga, äldre m fl. Ett förslag är att utveckla fler multifunktionella ytor och att Liljeholmsviken utvecklas till en plats som knyter ihop området med Gröndal och närmaste bebyggelse.

Grönytor och ekologiska gröna samband

Kan man föreställa sig ett bilfritt boende på Lövholmen?

Strukturens underbyggda, separata garage skapar utmaningar kopplat till hållbar mobilitet och klimatavtryck. Lövholmen med dess närhet till tunnelbana, tvärbana, bussar och med cykelavstånd till det mesta gör att man kan föreställa sig ett bilfritt boende i Lövholmen.

Att stärka urbana ekosystem och utveckla ekosystemtjänster är avgörande för att skapa hållbara städer och samhällen, både nu och i en föränderlig framtid. (källa Boverket). Grönytan per person i planområdet är 0,4m² mot rekommenderade 10m².

Alltså extremt lågt. Vi anser inte att man kan tillgodoräkna sig Trekanten som grön oas då den är överutnyttjad redan i dagsläget, vilket framgår av flera utredningar. Därför behöver fler gröna ytor planeras in i området. Grönskan i detaljplaneförslaget är i sin struktur ej robust och sammanhängande, vilket ger utmaningar kopplade till ekosystemtjänster. Det är av vikt att den gröna och blå strukturen planeras och anläggs som en stomme tidigt i processen. Då kan de urbana ekosystemtjänsterna integreras och vegetationen få möjlighet att etablera sig.

Färgfabriken föreslår särskilt att den hårdgjorda ytan vid Vattentorget planeras som en grön mötesplats. Området domineras i

förslaget som helhet av hårdgjorda ytor vilka inte kan hantera det dagvatten som i och med områdets topografi idag forsar ner mot den planerade vattenplatsen. Vi anser att det är av yttersta vikt att vattenplatsen blir en adaptiv grönyta som kan hantera stora vattenvolymer. Även på den planerade kulturplatsen och lekplatsen bör man undvika hårdgjorda ytor för att kunna hantera kommande skyfall och för att öka den biologiska mångfalden i området. Vegetation, buskar och perenner, hjälper till att skapa rumslighet och trevliga mötesplatser för socialt umgänge. Som exempel kan utomhusmiljöerna byggas upp genom s.k lekotoper som bidrar till lekvärden och ekosystemtjänster genom hela Lövholmen. Samtidigt som man skapar trivsamma utemiljöer med sinnesupplevelser, stimulerar de till rörelse och utmaningar på olika nivåer för olika åldersgrupper. En grön mötesplats i den bebyggda miljön kommer göra att människor stannar ute längre och skapar en viktigt social yta – en mötesplats på Lövholmen för många olika målgrupper där olika personer och grupper använder platsen på olika sätt, och vid olika tidpunkter. Det kommer bidra till social hållbarhet och att barn fysiskt rör på sig under på sin fritid.

En sådan uppbyggnad skulle även bidra till en grön korridor från Vinterviken, Liljeholmsviken vidare längs med vattenstråket och till Tantolunden. Parkmarken inom detaljplanen bör även sträva efter 30 procents krontäckningsgrad och därtill ta hänsyn till vilka trädarter som finns i närliggande områden för att skapa en stor artdiversitet. Vi anser att samtliga befintliga träd på området måste bevaras. Den stora eken som dömts ut bör få en omvärdering då ekar dör under mycket lång tid och kan vara habitat åt upp mot 900 arter. Ekar har dessutom ett kraftigt och djupt rotsystem som gör den mycket stormhärdig.

Mellantiden och temporär platsutveckling

Genom att inte planlägga alla ytor mellan detaljplanskede och byggtid skapas ett utrymme och en möjlighet att konstnärliga och andra socialt engagerande metoder kan bidra till att utveckla livet

mellan husen. Färgfabriken föreslår att detta platsutvecklande arbete byggs genom socialt medskapande processer och konstnärliga metoder för att stärka medborgarnas inflytande och delaktighet i stadsrummet, med särskilt fokus på barn och unga.

Konstnärer bör med fördel bjudas in tidigt till processerna som leder fram till skapandet av de allmänna platserna och därmed även kunna bidra till att skapa unika inslag i området.

Att även låta barn och verksamheter i närområdet vara med i planering och utveckling av ett område gör att det kommer finnas många som bryr sig om platsen i framtiden och månar om att de ska tas om hand på ett bra sätt. Det finns på Lövholmen och angränsande Liljeholmsviken stora möjligheter till att utveckla området till en målpunkt som besöks av familjer, pedagogiska verksamheter och föreningar.

Färgfabriken ser gärna en tydlig strategi från stadens sida för hur platsen kan användas, aktiveras och utvecklas i mellantiden och hur kulturaktörer ska kunna bidra.

Micasa Fastigheter, dnr 483

Micasa Fastigheter äger fastigheten Trehörningen 1 som ligger i direkt anslutning till den föreslagna bebyggelsen i planförslaget för Lövholmen 12 m. fl. Inom Micasas fastighet finns Trekantens servicehus, lokaler för hemtjänst, träfflokaler för seniorer samt restaurang, vårdcentral, kiosk mm.

Genomförandet av projektet kommer sannolikt påverka trafikens framkomlighet och nuvarande flöden. Micasa vill särskilt framföra vikten av att god angöring finns till bolagets fastighet Trehörningen 1 vilket är särskilt angeläget med tanke på att det är ett särskilt boende för äldre. Många av de boende är vårdkrävande och färdtjänst, ambulans och andra transporter måste enkelt kunna komma fram och angöra. Det är också viktigt att transporter såsom leveranserna till restaurangverksamheten som finns i fastigheten kan lösas. Även efter genomfört projekt behöver fortsatt god angöring och flöden planeras till Micasas fastighet och inte hindras av nya trafiklösningar för tvärbanans framkomlighet och föreslagen ny lokalisering av hållplats mm. Likaså behöver trygga övergångsställen finnas i anslutning till bolagets fastighet, anpassade efter äldre.

Micasa vill samtidigt framföra att utvecklingen av området är positivt för de äldre som bor i fastigheten, personalen som arbetar där och de verksamheter som bedrivs. Det är positivt att Trekantsparken föreslås restaureras vilken kan nyttjas av våra hyresgäster.

Boende, Reimersholmsgatan 29, dnr 297

Som boende i Brf Bränneriet ser jag med stor oro på planerna för 14-24 (!) våningshus i det nya bostadsområdet Lövholmen. I Årsta fungerar det pga det stora avståndet (ca 600m) över vattnet till de boende på Södermalm. Men från Lövholmen till Reimers är avståndet enbart 100m (!) vilket gör att vi hamnar i skugga från evt 24 ån hus minst 4 månader per år. Det är helt oacceptabelt, och planerna måste skyndsamt justeras med hänsyn till detta.

Boende, Reimersholmsgatan 53, dnr 334

Det är mycket positivt att Lövholmen saneras och bebyggs, det står och har stått rivningsfärdiga byggnader där under lång tid. Stockholm är en fantastisk stad och bör tillgängliggöras för en blandad befolkning. Förslaget anger att de bostäder som byggs ska vara bostadsrätter. Jag invänder kraftfullt mot det, det behövs hyresrätter för att även ungdomar och familjer/ personer utan egna förmögenheter ska få möjlighet att bosätta sig där.

Det är positivt att området ska byggas som en levande stadsdel och utgöra en fortsättning på innerstaden. Enligt min mening har man helt misslyckats med att forma den typ av stad som beskrivs. En fortsättning på innerstaden borde väl rimligtvis ge intryck av en liknande bebyggelse som Reimersholme och den bostadsbebyggelse som finns närmast vattenlinjen på Södermalm. Föreslagen arkitektur med flera höga hus (upptill 24 våningar) förefaller helt ha missat vad som karaktäriserar Stockholms innerstad. Det är ngn annan stads innerstad som man försöker efterlikna. Mest sannolikt är det marknadsekonomiska krav som kläs in i ”vackra ord”. Förutom den negativa inverkan de höga husen får på vattenupplevelsen och för boende på Reimersholme så omintetgörs möjligheter att skapa en trivsam boendemiljö i likhet med den som präglar Södermalm. Ta tillvara närheten till vattnet och den öppna vattenlinjen möjliggör. Låt lägre huskroppar med öppna ytor och torg prägla Lövholmens bebyggelse längs med vattenlinjen. Låt inte höga hus skymma och skugga boendemiljön, kajer, promenadstråk och vattenspegeln.

Jag önskar innerligt att det Stockholm som nu växer fram får präglas av en blandad befolkning med unga och äldre (hyresrätter och bostadsrätter) promenadvänlig där barn kan röra sig fritt utan att föräldrar behöver skjutsa dem. Utveckla Lövholmen i den riktning namnet antyder, en hållbar stadsdel som värnar stockholmarens hälsa och tar tillvara de resurser miljön bjuder på. Höga hus med tätt sammanflätande huskroppar kan aldrig utvecklas till en sådan stad.

Boende, Gröndalsvägen 14, dnr 346

Besökte samrådsmötet 26/9 och har funderingar och synpunkter gällande planerna på det extremt höga huset i kv 1. Det pratades mycket om att anpassa bebyggelsen och ta hänsyn till vissa historiska byggnader på Lövholmen. Man pratade också om "vågrörelser" och "siktpunkter". Vi som bor i de "små" röda tegelhusen alldeles i början av Gröndalsvägen med balkonger mot kanalen, har väldigt få soltimmar. Detta gäller speciellt Gröndalsvägen 14 och orsaken är de gamla höga träd som växer framför husen.

Har man tagit tillräcklig hänsyn till den omgivande befintliga bebyggelsen? Hur kommer kontrasten att upplevas? Kommer det höga huset skymma solen då den står lågt vår och höst?

Chansen finns nu att göra något riktigt bra av Lövholmen och konceptet med att belamra vår vattenlinje med monsterhöga hus börjar kännas tröttsamt, likriktat och utslitet.

Boende, Reimersholmsgatan 41, dnr 349

Förslaget bör omarbetas enligt följande: kv 7 bör designas liknande Cementas silos, dvs rundade former och ej högre än vad silosarna är idag, se bifogad skiss. De bör heller ej vara helt vita som förslaget visar, utan utförda i varm jordnära gulockra med blå inslag, liknande det som finns idag på platsen. Vi bor på reimersholme och ser Cementa rakt fram genom fönstren. De höga tornhusen kan kortas genom att lägga på 2-3 vån på de lägre byggnaderna. Ingen vill se skyskrapor på Lövholmen.

Boende, Reimersholmsgatan 25, dnr 351

Vi gick på ett trevligt och informativt möte om Lövholmen. Vi bor på Reimersholme. Några funderingar: 1) betr gruppen av höghus som kommer att hamna där cementsilon idag står. Man hänvisar till att silons volym omgestaltas till höghus, men nog blir höghusen bra mycket högre? Hur mycket högre vore intressant att veta. Idag ligger solen över byggnaden för oss hela vintern, men hur blir det i framtiden? 2) De tre putsade husen centralt, är de verkligen värda att spara? Vad skall de användas till? De gör ju att trycket på övriga området blir desto större, fler våningar i höghusen.

Att promenaden öppnas hela vägen blir ju fantastiskt! Badplatsen i solnedgången. Risk förstås att den lilla platsen blir överutnyttjad med störningar som följd. Ungefär vad som skett i Stadshagen. Inte mycket man kan göra åt det.

Boende, Reimersholmsgatan 53, dnr 367 och 388

Jag är boende på Reimersholme och jag undrar om ni tillräckligt beaktat den skugga som kommer att bli på Reimersholme med så höga hus.

Boende, Lövholmsvägen 19, dnr 392

Som boende på Lövholmsvägen 19 och därmed blivande granne med den planerade bebyggelsen på Lövholmen vill jag härmed lämna några synpunkter som jag finner av stor vikt att de beaktas och tas på allvar i planeringen.

Fler grönutrymmen:

I planförslaget övertrumfar just nu antal bostäder allt. Förskolorna får enbart små mörka gårdar, ingen ny skola, 0,4 kvm grönyta/person - att jämföra med stadens riktlinje på 10kvm. Som kompensation ska Trekanten "utvecklas" och ett parkprogram har bifogats planen. Hur mycket av skogen mellan lekplatsen och Entréskolan som blir kvar är svårt att utläsa - här föreslås lekpark, multisport mm.

Trekantsparken är redan mer än väl använd av stockholmare som vill promenera/motionera. En helgdag är det svårt att ens ta sig fram på parkvägen pga alla människor. Att ytterligare exploatera/utveckla Trekantsparken fungerar inte, vi behöver FLER gröna ytor, inte fler människor på samma lilla yta.

Att bygga en ny stadsdel och planera under stadens egna mål på 10m² grönyta /pers är mycket märkligt och borde inte få ske.

Stockholm har högt satta klimatmål och för att leva upp till dem behöver varje del av stadsplaneringen bli delaktiga i klimatmålen. vi behöver träd och grönytor för att öka den biologiska mångfalden! för barnen! för folkhälsan! för framtiden!

Med detta som bakgrund anser jag att mer grönutrymmen måste planeras in i Lövholmen.

Fler öppna torg, parker och mötesplatser:

Stadens alla delar ska erbjuda en bra livsmiljö som bjuder in till delaktighet och lokalt engagemang. För detta krävs byggande av lekplatser för barn i alla åldrar, Förskolegårdar som har ljus, grönska och gott om utrymme.

Det behövs kulturskola, skola, kulturhus/mötesplatser.

Att inte planera för en skola i området kommer leda till problem.

Våra barn i huset på Lövholmsvägen 19 brukar inte få plats på skolorna i närområdet utan går idag utspridda på olika skolor på tex södermalm, årsta, midsommarkransen. Det skapar inte trygghet och lokalt engagemang utan osäkerhet och känslan att "inte få plats".

Det är konstigt att tro att barnfamiljer inte kommer flytta in i de planerade bostäderna och därmed också behov av skola, fotbollsplan mm.

Så med hopp om att sista ordet inte är sagt i planeringen hoppas jag att Stockholm Stad, Vi, kan utforma denna nya stadsdel utifrån de sociala värderingar och miljömål som finns i stadens värdegrund och inte låta kortsiktiga ekonomiska vinster styra.

Boende, Reimersholmsgatan 49, dnr 441

Lövholmen har mycket höga bebyggelsehistoriska värden. Det är positivt att dessa tas tillvara i förslaget till stadsutveckling. Det är även positivt att strandstråket tas tillvara som en del av ett sammanhängande stråk längs Mälarstranden. Men den alltför höga exploateringen med kluster av mycket höga byggnader kommer att kontrastera till den äldre industribebyggelsen på ett mycket negativt sätt.

Skuggverkan av den höga och massiva bebyggelsen kommer vintertid dessutom att beröra Reimersholme och den frekventerade strandpromenaden i söder på ett mycket negativt sätt.

Både bostadsgårdar och offentliga rum sinom detaljplaneområdet ter sig underdimensionerade i förhållande till den höga exploateringen. Detta kommer att leda till ett hårt slitage på närliggande parker och grönområden, vilket är mycket negativt för stadsdelen som helhet.

Stadsrummet runt Trekanten präglas idag av den grönskande förkastningsbranten i södra delen av området. Den accentueras idag av den storskaliga och horisontella bebyggelsen på Nybohov. Mot detta horisontella landskapselement spelar glest placerade vertikala, solitära höghus och industribyggnader. Grönska, landform och storskalig bebyggelse bildar tillsammans en intressant och platsspecifik komposition som borde vara utgångspunkt för utformningen av bebyggelsen på Lövholmen. I samrådsförslaget klustrar Lövholmens mycket höga byggnader och bildar en dynamisk avskärande skärm i vyer från Trekanten mot Mälarens vattenrummet och i vyer från Reimersholme mot Nybohov, vilket är mycket negativt och förtar möjligheten att utveckla en intressant lokal skyline och arkitektonisk identitet.

De angivna motiven för en alltför massiv exploatering är tunna och synes snarare spegla ekonomiska intressen än en omsorg om långsiktiga arkitektoniska värden. Som boende i området anser jag att det är av högsta vikt att Stadsbyggnadskontoret bevakar allmänintresset och tillser att Lövholmen utvecklas med *en betydligt lägre grad av exploatering* men med den befintliga industriarkitekturens volymer och karaktär som utgångspunkt.

Boende, Gröndalsvägen 26, dnr 487

Jag har läst den kulturhistoriska dokumentationen rörande de befintliga byggnaderna inom planområdet. När det kommer till de äldsta nu kvarvarande byggnaderna är de historiska källorna ofta

knapphändiga, mycket beroende på att Brännkyrka före 1913 inte tillhörde Stockholms stad. Därför fanns samma inte samma krav vad gäller nybyggnadritningar eller andra handlingar för byggnationer vilket även avspeglas i Stockholms stadsbyggnadskontors arkiv där dokumentation före 1913 saknas helt eller delvis. När det kommer till byggnaderna inom kvarteret Lövholmen 15 (nuvarande Heidelberg Matierals/f.d. Cementas fastighet) så uppges i bebyggelseregistret att de byggnader som föreslås bevaras (vilka i den nya planen anges Snickeriet och Rederiet uppfördes 1905 för AB Erik Ohlssons Sågverk, återupbyggdes 1915-17 efter brand av samma företag. Denna information grundar sig på Stockholms stadsmuseums industrimiljöinventering från 1979-80 vilken i sin tur bygger på delvis muntliga uppgifter och delvis uppgifter från Fastighetskontoret.

Det finns dock ett antal saker som pekar på att dessa uppgifter inte stämmer och att byggnaderna (åtminstone Snickeriet) är av äldre datum.

Jag har använt mig av följande källor för att forska kring detta:

*Kungliga bibliotekets tidningsarkiv

*Fotografier från Stadsmuseet

*Lantmäteriets historiska kartor

*Ritningar och planer från Stockholms stads stadsbyggnadskontors webbplats Ärenden och handlingar

*Brandförsäkringsverkets arkiv

1873 upprättas en karta över Frälse Skatte lägenheten Löfholmen i samband med Laga skifte (Lantmäterimyndigheternas arkiv Aktbeteckning 01-brä-103 Datum 1873-03-22).

Egendomen Lövholmen delades då i två delar omnämnt på kartan som lit A och lit B. Lit A, vars område motsvarar utbredning motsvarar nuvarande Lövholmen 12 och 16/f.d. Beckers fastighet tillföll Löfholmens Sodafabriks Aktiebolag. Lit B, som motsvarar nuvarande Lövholmen 13 och den västra delen av Lövholmen 15 tillföll fabrikör A.W. Wahlenberg. En byggnad finns på kartan utmärkt på samma plats som Snickeriet. I de medföljande handlingarna omnämns denna som Södra fabriksbyggnaden. Fabriksbyggnaden omnämns i brandförsäkringen från 1873 (Värderingsinstrument, 1873 Motiv-ID: DA-2015-026769-24882 Försäkringsnr: 24882) som fabrikör Wahlenbergs tomt belägen af honom enskildt tillhörig fabrik för tillverking af salpetersyra, amoniak och salpetersyradt jern. Fabrikens nedre etage består af resvirke och sten och den öfre af resvirke och brädor och dels af asfaltapp på brädor.

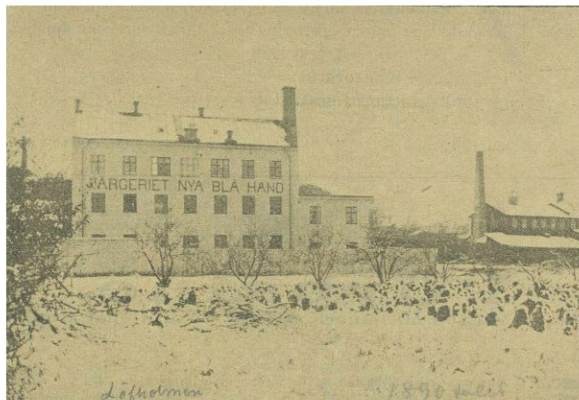
"Södra fabriksbyggnaden" på A.W. Wahlbergs tomt lit B. Laga skiftes karta över Lövhölm från 1873.

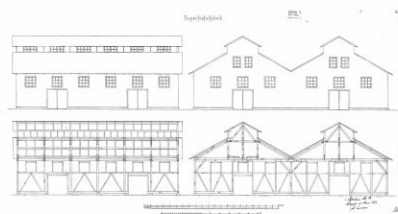
Plankarta över fastigheten från 1896 i samband med uppförande av en nybyggnad närmast vattnet kallad "Nya superfosfatfabriken". Röd ring kring den byggnad som benämns "f.d. Degens färgeriet". Stockholms stads stadsbyggnadskontors arkiv.

Fabriken vållade en hel del klagomål från grannar genom sin illaluktande verksamhet (Aftonbladet 1872-06-26) (Dagens Nyheter 1872-06-26) (Stockholms Dagblad 1873-04-03) och tillverkningen verkar ha upphört efter några år.

Omkring 1884-85 (eller något år tidigare) flyttade Silkes- och skönfärgeriet Nya Blå Hand sin verksamhet till platsen från Stockholms innerstad. Verksamheten annonserades i tidningen i januari 1885 (Vägvisare För Resande Till Stockholm 1885-01-24). Färgeriet låg på samma plats som Wahlbergs ammoniak- och salpetersyrafabrik, möjligtvis även samma byggnad. En skorsten syns markerad vid byggnadens sydvästra gavel. 1896 flyttade färgeriet Nya Blå hand (från 1890 under firmanamn Joseph Degen) till en nybyggnad inom nuvarande kvarteret

Fotografi över det nybyggda färgeriet för "Nya Blå Hand" i kvarteret färgeriet. I bakgrunden till höger det "gamla" Nya Blå Hand. Foto från Stadsmuseet.

Fasad- och sektionssritningar för nybyggnaderna 1896 för Liljeholmens Superfosfatfabrik.

Färgeriet 4 på andra sidan Lövholmgränd. Den gamla färgeribyggnaden övertogs av ett nybildat bolag Liljeholmens superfosfatfabrik (Annonsblad Till Tidskrift För Landtmän 1896-07-18) och en nybyggnad i trä uppfördes närmare Liljeholmsviken. Den gamla färgeribyggnaden med sin skorsten syns på ett foto som avbildar det nya färgeriet cirka 1896.

Verksamheten vid superfosfatfabriken verkar ha varit kortvarig. Direktör Robert Friestedt (en person som för övrigt är nära förknippad med bildandet av villastaden Gröndal genom att vara stiftare och direktör för tomtbolaget) förvärvade fastigheten 1898 och började anlägga en benmjölsfabrik på platsen. Byggnaden från superfosfatfabriken återanvändes (sedermera riven) och troligtvis även färgeribyggnaden eftersom dess skorsten synes varit inlemmad i den nybyggnad som uppfördes 1898-99 av Robert Friestedt.

A.W. Friestedts tekniska fabrik vid Lövholmen omkring 1898. Den tidigare superfosfatfabrikens trälängor till vänster. Notera skorstenen längst till höger som sannolikt är samma som fanns på platsen redan innan då färgeriet Nya Blå hand hade sin verksamhet där. Den höga skorstenen bör i grunden vara samma som idag finns kvar. Notera även att antalet välvda fasadpartierna är samma som än idag (sju stycken) vilket innebär att byggnaden till största delen ännu finns kvar. Foto: Stadsmuseet.

A.W. Friestedts benmjölsfabrik omkring år 1900 eller något år senare. Färgeriets tidigare skorsten är nu riven och en byggnad i tegel till vänster har tillkommit (idag riven). Kontorshuset (i nuvarande planen omnämnd som "Rederiet" är ännu inte uppfört. Foto: Stadsmuseet.

Friestedts fabrik sett från Liljeholmsviken något år in på 1900-talet (före 1910 då företaget gick i konkurs). Här syns för första gången kontorshuset "Rederiet" på bild.

Fabriksbyggnaden uppfördes i tegel i två våningar och mönstermurade fasader samt en hög fabrikskorsten mitt i byggnaden. År 1900 eller 1901 bildades A.W. Friestedts fabriksaktiebolag där Robert Friestedt blev verkställande direktör. Han blev även verkställande direktör för Gröndals Tomt- och byggaktiebolag som skulle förvandla Gröndal till ett mönstersamhälle för "såväl affärsmannen, fabrikanten och hantverkaren som för den skötsamme arbetaren". Friestedt var efter 1906 också ordförande i Liljeholmens municipalnämnd. År 1908 fick A.W. Friestedts fabriksaktiebolag ekonomiska problem. Anledningen var bland annat prisfall på samtliga bolagets fabrikat, framställda av ben och brist på rörelsekapital. 1910 anmälde bolaget konkurs och samtidigt bildades A.W. Friestedts Nya Fabriks AB. 1912 såldes fabriksTomten och byggnader till Erik Ohlssons sågverk och brädgård. Erik Ohlssons sågverk kom alltså inte till Löfholmen förrän 1912 (Dagens Nyheter 1912-10-05) och inte 1905 som omnämns i byggnadsregistret. Rob. Friestedts fabriker vid Löfholmen vid Liljeholmen och den till fabriken hörande stora tomten där får några år sedan drefs en omfattande rörelse för tillverkning af benmjöl m.m., men som under de senaste fyra åren legat alldeles öde, har för någon tid sedan försålts till Erik Ohlssons trävaruaktiebolag i Stockholm, som i dagarna påbörjat en omfattande förändring af de stora fabriksbyggnaderna. Dessa komma nu att omändras till träförädlingsfabriker. Den stora tomten kommer användas till upplagsplats för trä. Bolagsordningen 1912: Att efter inköp af fabriker och tomter vid Liljeholmen bedrifva sågverks-, varfs- och trävarurörelse samt byggnadsverksamhet m.m. Om branden 1915 står följande i Dagens Nyheter 1915-10-17: Svåra skador i Erik Ohlssons sågverk - En modern torkinrättning och virke förstört. En svårare eldsvåda har igår härjat Erik Ohlssons sågverk vid Löfholmen, där den nya moderna torkinrättningen blev svårt spolierad och en mängd färdigtorkat virke likaledes blev lågornas rov. Elden började vid 2-tiden på middagen i ett rum med färdigtorkan virke strax ovanför Ångpannerummet, som emellertid skildes från virkeslagret av en tjock betongmur, så att elden omöjligen kan ha uppkommit från direkt antändning från maskinrummet. Den närbelägna kontorsbyggnaden var svårt hotad, vadan brandkårens ansträngningar till att börja med måste inriktas åt detta håll. Man lyckades också, tack vare ett energiskt arbete och den nästan fullständiga vindstillan, skydda såväl denna byggnad som Beckers närliggande fabriker. Snart störtade tegelstensmuren som vätter åt själva sågen, och ställningen såg här en stund rätt kritisk ut. Det spolierade torkhuset var en i vårt land enastående anläggning,

nämligen s.k. kontinuerlig ångtork, där virket hastigt kan torkas genom att på vagnar föras från det ena rummet till det andra med olika värmegrad. Torken anlades för ett år sedan och var närmast avsedd för brådskande beställningar något nämnvärt avbrott i sågens drift blir icke följden av branden, ty sågen har på andra håll jämfört mycket större virkeslager än det nu förstörda.

Limhamns träindustri etablerades på platsen 1926. Enligt aftonbladet 1926-01-12 AB Erik Ohlssons sågverk, Liljeholmen enligt vad Aftonbladet erfar utarrenderat sitt varv Lövholmsvarvet Liljeholmen disponent J J Abr Åberg och sin parkettgolvsfabrik till Limhamns träindustri-ab. Verksamheten vid parkettgolvsfabriken ska ha fortgått till 1945 då verksamheten flyttade till Ronneby.

"Snickeriet" idag. Hur gammal är egentligen byggnaden i grunden? Det borde närmare undersökas. I sin nuvarande form från 1898 men troligtvis med äldre delar, vilket i så fall kanske gör den till Lövholmens äldsta kvarvarande industribyggnad.

Två boenden, Lövholmsvägen 21, dnr 495

En ny stadsdel behöver vara rustad för framtiden och ge förutsättningar för god hälsa, lek och rekreation

I planförslaget övertrumfar just nu antal bostäder allt. Förskolorna får små mörka gårdar, ingen ny skola planeras, 0,4 kvm grönyta/person (att jämföra med stadens riktlinje på 10 kvm). Som kompensation ska Trekanten "utvecklas", ett grönområde som redan idag har ett högt besöksstryck. Att bygga en ny stadsdel och planera långt under stadens egna mål på 10 kvm grönyta/person borde inte få ske.

Stora brister i planen – nya grönområden saknas!

Att mer grönytor behövs i städer är väl känt. Grönområden minskar risken för farligt höga temperaturer. I takt med att den globala uppvärmningen kommer temperaturen stiga och värmeböljor bli allt vanligare, men det finns sätt att sänka temperaturen. Det handlar om att behålla natur, anlägga grönytor och plantera fler träd. Träd som är planterade i stadsmiljöer kan sänka temperaturen i omgivningen med flera grader. Träd och växtlighet minskar också risken för översvämningar i samband med skyfall, vilka kommer att öka. De minskar också belastning på avloppssystem vid kraftiga regnfall, gynnar biologisk mångfald och hjälper till att rena förorenad

stadsluft. Vi befinner oss i en klimatkris som innebär att vi behöver träd och värna den biologiska mångfalden. De tar upp och lagrar koldioxid, är hem för fåglar och insekter och ger boende miljö för rekreation.

Med vetskap om detta, är det anmärkningsvärt att planförslaget inte innehåller några förslag på nya parker trots att det i Översiktsplan för Stockholm 2018 (s. 144) står att ”när Lövholmen omvandlas till en ny stadsdel behövs fler parker”. I stället vill man att Trekanten ska "utvecklas" och ett parkprogram har bifogats planen. I skogen runt Trekanten kan våra barn leka fritt. Hur mycket av skogen mellan lekplatsen och Entréskolan som blir kvar är svårt att utläsa. Här föreslås lekpark, multisport mm, men Trekantsparken är emellertid redan nu hårt utnyttjad och mer än väl använd av stockholmare, både boende och andra, som vill promenera, motionera, picknicken och solbada. Att ytterligare exploatera/utveckla Trekantsparken fungerar inte, vi behöver fler naturliga gröna ytor, inte fler människor på samma lilla yta. Att bygga en ny stadsdel och planera för mindre än stadens egna mål på 10 kvm grönyta/person är märkligt och borde inte få ske. I detaljplanen planeras för så många som 1800 nya lägenheter. Det säger sig självt att grönyterna måste bli fler.

I planförslaget föreslås dessvärre att parkmark väster om Lövholmen bebyggs, ett område som är ovärderlig som grönyta för oss som bor och kommer att bo i området. Det är också en friyta dit barn och förskolor på Lövholmen skulle kunna gå utan att passera den hårt trafikerade Lövholmsvägen. Gräsyten är en av få med tillräcklig storlek för ytkrävande aktiviteter. Med tanke på bristen på parkmark i området och särskilt bristen på plana gräsytor bör parkmarken inte bebyggas. Trekanten upplever redan idag ett högt besöksstryck och räcker inte till för alla.

Stockholm har högt satta klimatmål och för att leva upp till dem behöver varje del av stadsplaneringen bli delaktiga i klimatmålen. Mer träd och grönytor behövs av flera skäl; för ett varmare och mer oberäkneligt klimat med ökad risk för skyfall mm, för att öka den biologiska mångfalden, för barnen att leka på, och för folkhälsan. För att uppnå en mer hållbar stadsdel och skapa förutsättningar för social gemenskap skulle staden också kunna planera in biodlingar, insektsbäddar och odlingslotter. Även taken kan bidra till en mer hållbar stadsdel.

Inga nya skolor planeras trots att det redan idag är svårt för barn här att få skolplats i området

En annan brist i detaljplanen är att den saknar skolor, något som redan nu är ett stort problem här i området. Det behövs skola, kulturhus/mötesplatser. Att inte planera för en skola i området kommer leda till problem. Barn i huset på Lövholmsvägen 19–21 får inte plats på skolorna i närområdet, utan går idag utspridda på olika skolor exempelvis på Södermalm. Att inte få börja i samma skola som sina grannar, kompisar från förskolan eller klasskompisar i samband med skolövergångar, skapar otrygghet och försätter barnen i svåra situationer. Det inger en känsla av att inte ”inte få plats” eller bli räknade med. Det lokala engagemanget kan också minska.

Gröndal är ett populärt område bland barnfamiljer och det är svårt att tro att barnfamiljer inte ska flytta in på Lövholmen. Det är en märklig prognos som har gjorts som räknar med att barn som flyttar in i området (1800 nya lägenheter) ska kunna få plats på befintliga skolor, vilka redan idag inte kan ta emot alla barn i området. I en detaljplan behöver givetvis skola, fotbollsplan, gröna ytor med mera planeras in.

Behålla fler gamla byggnader och bygg lägre

Vid studerande av detaljplanen och modellen för den nya stadsdelen slås man av att husen ligger mycket tätt och att flera hus är väldigt höga, över lag är området hårt exploaterat. Planen bryter av mot de hus som idag finns i området. Det gäller särskilt de höga husen, som dessutom kommer att skugga rejält. Varför måste husen vara så höga och varför behöver husen ligga så tätt?

Det skapar mycket skugga, inte minst under den mörkare årstiden och gör det mindre trivsamt att spendera tid där, vilket blir kännbart för bland annat förskolebarnen. Det är viktigt att bygga stadsdelar där vuxna och barn kan trivas och må bra. Stadsdelar där det finns plats för grönska, träd, ljus och mötesplatser, plats för rekreation och lek för de människor som ska flytta in och bo där.

Lövholmen med sin historia och de många äldre byggnaderna på området, bör bevaras i högre grad. Riv inte Nitrolack, behåll fler byggnader både av klimatskäl och för att behålla områdets unika miljö. Behåll Ångpannecentralen och den nyrenoverade skorstenen. Det kommer att löna sig att lyfta fram den historiska miljön ännu mer, i dag finns det risk att den försvinner bland de nya husen. Det kommer ge liv åt den nya stadsdelen och skapa stolthet hos de som flyttar in och andra som bor i närområdet. Tänk inte kortsiktigt.

Två boenden, Reimersholme, dnr 496

Vi är boende på Reimersholme och vill uttrycka vår starka oro över planerna på de fyra höga husen som planeras för Lövholmen, särskilt det extra höga 24-våningshuset.

Vi är oroliga för att dessa höga byggnader kommer att kasta skugga över delar av Reimersholme och påverka vårt boende och den omkringliggande miljön negativt. Skuggan från dessa höga hus kan påverka våra trädgårdar, ljusförhållandena och den allmänna trivseln i vårt område.

Vi uppmanar er att noggrant överväga konsekvenserna av dessa höga byggnader och söka lösningar som minimerar deras påverkan på vårt närområde. Det är viktigt att bevara kvaliteten och livskvaliteten för de som redan bor här när nya stadsdelar planeras. Vi hoppas att ni tar våra farhågor på allvar och arbetar tillsammans med oss på Reimersholme för att hitta lösningar som gynnar både Lövholmen och Reimersholme.

Övriga – ej sakägare

Xxx Xxx, dnr 286

Jag tycker att arkitekturen är ganska generiskt och ”nu”. Synd på en så vacker plats. Detta är inte vad majoriteten av medborgarna efterfrågar för typ av arkitektur. Har gjorts flera undersökningar gällande vad för typ av arkitektur vi vill ha. Trist att ingen tar sig till de synpunkterna som kommit in.

Boende, Södermalm, dnr 287

Vilket efterlängtad, fantastiskt och imponerande projekt! Förvånansvärt bra täthet och höjd på husen, ett välbehövligt tillskott av bostäder samt en god förlängning av innerstaden! Dock varför dessa platta tak som får husen att se ut som lådor? Bygg sluttande tak i stil med de man ser på andra sidan vattnet (Södermalm). Se till bara att det skall finnas fler lokaler i bottenvåningarna på husen så att det kryllar av liv, barer, restauranger och butiker, inte 1 eller 2 tråkiga sushiställen som det brukar bli i övriga nybyggda områden! Inspireras så mycket ni kan av den täta, levande innerstaden, alltså de älskade och åtrådda stockholmska kvarteren byggda på 1880-1910 talet.

Så vackert och bra annars, bygg snarast! Vi behöver ha någonstans att bo i huvudstaden och det är dessutom ingen höjdare med en sådan öde, ful plats i anslutning till Södermalm. Även slöseri då ett sådant ställe där det finns spårvagn samt tunnelbana i närheten förtjänar kvarterstad och liv. Det var ju på tiden.

Nyckelord för framgång: slutna kvarter, högre skyskrapor (minst 30 vån), gatunät, levande bottenvåningar, sluttande tak, varierande fasader.

Xxx Xxx, dnr 291

Möjliggör flexibel och mångsidiga användning av byggnaderna för boende och arbete. Lös alltså upp skillnaden mellan sk kontor mm och bostäder. Får konsekvenser för detaljplanen men även för generell utformning av byggnadernas utformning och planlösningar.

Xxx Xxx, dnr 294

Grymt med planerna för Lövholmen. Innebär detta att cementas stora byggnad rivs?

Xxx Xxx, dnr 296

I planerna för Lövholmen syns mer av den arkitektur som plågat staden och som inte har ett stöd bland folket som ska leva där. Tegel är förvisso bättre än betong men titta närmare på Tradition Arkitekter eller andra som ritat det som visat sig vara vackert i generationer och som passar in med Gröndal och Hornstull. Inte upprepa misstaget med Liljeholmen, där ingen vill bo frivilligt. Lägg fram minst ett till förslag med klassisk arkitektur och låt folket bestämma!

Boende, Reimersholme, dnr 298

Vi har fått i posten info om planerna för Lövholmen. Trevligt med nya områden och med nya grannar MEN det är inte OK att det går ut över oss som bor på andra sidan vattnet, på Reimersholme. Det är inte OK att bygga 20+ våningshus 100 m från befintliga låga hus. Vår livskvalitet kommer självklart att försämrats när vi inte får sol i ca 4 månader. Alla behöver sol, inte minst barn på dagis och äldreboenden på Reimers. Snälla justera planerna så att alla trivs. Tack!

Xxx Xxx, dnr 299

NEJ tack till 24 våningshus! 8 våningshus helt ok men INTE 24 våningar!

Xxx Xxx, dnr 300 och 398

Jag tycker att mer kan göras för att presentera Lövholmen från den sida flest kommer se. Det läggs för stort fokus på hur det ser ut från vattnet men där kommer inte besökarna befinna sig för det mesta, det finns t.ex. ingen båtförbindelse i dagsläget och ingen som planeras. Mer fokus borde ligga på hur området upplevs från Lövholmsvägen. Både de som bor där och de som besöker kommer mötas av ett stängt kvarter och jag tycker därför att utformningen av kvarter 1 och 3 bör förändras.

Som det är idag är kopplingen till vattnet stark längs med det stråket och så som kvarter 1 är utformat blir det en hård övergång mellan husen i Gröndal och Lövholmen. Om man tittar på närliggande

kvarter är de öppnare och det finns både lamell och punkthus. I Lövholmen är det nästan uteslutande kvarter med stängda innergårdar. Dessa innergårdar nyttjas sällan ändå och därför tycker jag att flera lamellhus och något enstaka punkthus som följer diagonalerna skulle skapa en mer öppen och intressant fasad mot Lövholmsvägen med möjlighet till inblickar mot vattnet och det kulturella centrum som finns runt Färgfabriken. Det skulle också knyta bättre an mot bevarade byggnader och den tänkta nybyggnationen vid Nitrolack.

Entrén som idag är tänkt vid Beckershuset blir inte lika naturlig när det nu blir bostäder istället för skola. Därför borde kvarter 3 omformas och entrén ligga vid tvärbanans hållplats med stråk till kulturplatsen som kan angränsa till lamellhus eller punkthus. Om det ska vara 24 våningar i ett punkthus kan det sitta ihop med en lamell men inte i ett stängt kvarter. Ställer mig även frågande på höjden på det huset som jag tycker tar över mot "Cementa kvarteret". Återigen läggs stort fokus på hur det ser ut från vattnet med Nybohov i bakgrunden men det är som sagt inte därifrån som de som befinner sig i kvarteret kommer se det.

Behovet av egna innergårdar är begränsat med tanke på höga naturvärden i närheten. Inte ska väl alla nybyggen i Stockholm se lika ut? Varför alla dessa innergårdar? Har botten och utrymmet saknar inte innergården. Finns det någon studie som säger att det skapar sådant mervärde? Tänker att balkongen är viktigare. Det står också att tät bebyggelse skapar levande stadsrum. Jag upplever inte att Liljeholmskajen är levande förutom längs med kajen, varför skulle Lövholmen vara annorlunda. Täta kvarter med asfalterade vägar mellan skapar inte levande stadsrum.

Jag tycker alltså att utformningen av kvarter 1 och 3 bör påminna mer om Nitrolack och närliggande bebyggelse med lamell och punkthus för att utgöra en mjukare övergång till tätare bebyggelse och skapa inblickar mot vattnet och kulturplatsen för besökare och förbipasserande. Jag tycker också att det höga huset i kvarter 3 tar fokus från både Beckershuset, Färgfabriken och "Cementa kvarteret".

Det bör även finnas fler gröna stråk för att koppla Lövholmen till angränsande park i Gröndal.

Som kommentar på att Nitrolack föreslås rivas. Om byggnaden ändå döms ut tillslut bör åtminstone möjligheter till återbruk utredas med varvsstaden (Gjuteriet) i Malmö som förebild.

Boende, Reimersholme, dnr 301 och 317

Jag har synpunkter på planerade bygget på lövholmen. Enligt skuggstudien kommer husen höjd skugga Reimersholmes kaj. Denna kaj är väldigt populär, speciellt sidan mot lövholmen. Där visas personer från morgon till kväll. Det ligger både dagis och ålderdomshem på den sidan. Reimersholmens kaj är det som gör ön unik. Därför vi exempelvis köpte lägenheten där. Möjligen att kunna sätta sig på någon av de många bänkarna längst vattnet. Eller gå och vinterbada. Nu kommer även badplatsen på kajen skuggas. Med ökad skuggning kommer Reimersholme minska i attraktivitet. Vissa lägenheter kommer även förlora stor del av sitt dagsljus på vintern pga detta. Vilket kommer påverka bostädernas värde. Jag önskar att ni tog i beaktning Reimersholmes kaj och planerade byggnadernas höjd på Lövholmen utan att vi på Reimersholme ska få skugga. Reimersholme är unikt i sthlm. Ex. folk åker från hela sthlm för att promenera där. Dess lummiga och soliga kaj är unik. Den miljön finns ingen annanstans i sthlm innerstad. Det är en miljö där man kan låta barn leka för det finns ingen biltrafik. Miljö där bävvar bor och där många väljer rasta sina hundar. Man vill kunna promenera en januarilunch längst kajen utan att sträckan ska till stor del vara skuggad pga bebyggelse. Den 24våningar huset kommer skugga basketplanen och de trevliga bänkarna där folk brukar sitta med termos på vintrarna under lunchtid. Basketplanen är även populär. Även annan bebyggelse skuggar kajen. En kaj där personer vinterbadar, förskolor ligger och har sin gård där barnen leker. Många pensionärer sitter längst vattnet dagtid året om. Även vissa lägenheter kommer förlora sin eftermiddagssol och minska i värde. Denna kaj är också populär för personer som inte bor där. Stråket är populärt att rasta sina hundar och promenera. Det är under lunchtid som folk som jobbar hemma passar på att promenera. I januari behöver man alla chanser för sol. Inte att halva kajen ska vara täckt i skuggan. Kul att det byggs men tycker inte byggnadernas höjd ska behöva påverka reimersholme negativt, göra ön mindre attraktiv och därmed längre värde för bostäderna. Det är en unik miljö som man behöver bevara.

Xxx Xxx, dnr 302

Enligt skuggstudien kommer Reimersholmes kaj att skuggas av nybyggnationen. Kajen är populär bland både boende och besökare, då läget är väldigt fint och får just mycket sol. Med ökad skuggning kommer Reimersholme inte upplevas vara lika attraktivt, och boende kommer att påverkas då dagsljus på vintern går förlorat, när solen går lägre och är uppe kortare tid. Ett skuggigt läge kan även innebära värdeminskning på bostäderna för de boende. Reimersholme är en unik plats i Stockholm, naturskön och lummig, och som sagt uppskattas av många människor runt om i stan. Det

borde tas i beaktning vid planeringen av nybyggnationen, och se till att byggnadernas höjd ej skuggar Reimersholmes kaj.

Boende, Reimerholme, dnr 306

Jag saknar ett resonemang i planförslaget om att inte omöjliggöra kollektivtrafik med båt, genom att i planen lokalisera och anpassa framtida kajlägen/båthållplatser. Ingen kan veta idag hur kollektivtrafik med båt kommer att se ut i framtiden och det vore dumt att missa chansen nu. Lite mer specifikt:

1. Tvärbanan mellan Hammarby sjöstad och Alvik är som mest "kajnära" vid Lövholmen. Ska man skapa en bytesmöjlighet mellan båt (någon pendellinje från tex Ekerö eller Solna/Sundbyberg) och spårvagn bör det vara i Lövholmen vilket innebär i förlängning att gatustrukturen bör ses över så att kopplingen mellan båt och spårvagn blir enkel och läsbar.

2. Av planen framgår en större gata som slutar i kajläge vid uppfodringsverket och "pekar mot" Bergsunds strand på Hornstulls sida av vattnet. Även här är en koppling intressant oavsett om det är för en pendellinje som stannar på båda ställena, eller en skyttel (tex med självkörande personfärja). Lövholmen skulle då få lika stark koppling till Hornstull (där innerstadsbussar går) som till Liljeholmen eller Gröndal.

Som en separat synpunkt vill jag nämna att jag bor på Reimersholme och tillhör de mest "drabbade" av de höga husen, eller andra störningar såsom byggskede, framtida buller pga nöjesliv (nattliv) på Lövholmen mm. Det kommer säkert komma en del negativa synpunkter kring detta från mina grannar, men jag är positivt inställd till förslaget!

Xxx Xxx, dnr 307

Vg bygg bryggor - plattformar för att sola, bada och gå ner i vattnet.

Boende, Reimersholmsgatan 73, dnr 312

1. Ja, till den lägre bebyggelsen!

Detta förslag är bättre än det tidigare. Kan iofs tycka att det är för tätt. Var är alla grönområdena som utlovades? Luftigheten mellan hus saknas- det verkar som man klämt ihop så mycket som möjligt på den lilla ytan. Bygg hela området med lägre hus i fina färger, gör Lövholmen till en vacker plats som kan bli en förebild. Visa att det går att bygga tilltalande och mänskligt.

2. Nej till planerade höghus!

Det kommer att bli ännu mörkare och skuggigare på vår sida Reimersholme, särskilt vintertid. Lövholmen ligger i vårt söderläge och är en av fördelarna med läget. Vi bor på plan 1 och kommer bli svårt drabbade i form av höga hus som kommer vara i vårt

blickfång från båda sovrumsfönstren, köksfönster, vardagsrummet och balkongen. Stora delar av charmen med vårt Reimers kommer gå förlorad med dessa skrämmande och höga "Sauron torn" som vi kommer ha i blickfånget utmed hela strandlinjen. Iom att de kommer skymma vårt söderläge så kommer de torna upp sig som svarta siluetter. Höghusen på Lövholmen + det 94 m höga som planeras vid Trekanten kommer för evigt förstöra den mjuka siluetten från Södermalm mot Liljeholmen och Gröndal.

3. Nej till buller under byggtiden!

När det revs i området för några år sedan led vi här på ön, det dånade från rivningen. När vi väntade på bussen kunde vi knappt prata med varandra pga vanvettigt höga volymer. Det är många pensionärer på ön som är hemma hela dagarna och ett äldreboende med många gamla. Ljudet förstärks över vattnet och blir plågsamt. Jag var i ett ärende när bygget av Norra tornen pågick. Byggherre Oscar Properties byggde Norra Tornen, det var som en mardröm vad gällde galet buller från stånghammare, modell jätte, under lång tid, timme ut och timme in dunkade det på. Att bygga hus tar tid, särskilt höghus. Då var det två höghus, här är det mängder med hus som ska byggas.

4. Nej till rivning av Nitrolacks Fabriken!

Rusta upp den och behåll områdets karaktär, (se den framgångsrika upprustningen av gasklockorna i Hjorthagen). I övrigt anser jag att det är en skam hur Staden tillåtit att det övergivna industriområdet totalt förslummas och förfalla.

5. Nej till att bygga i hela eller delar av parken där nu kanotklubben håller till! Rusta upp parken med mer grönska och öka tätheten på grönskan för att ge vacker miljö. Gör en riktig park till medborgarna och ge kanotklubben en annan vettig plats för sin verksamhet.

6. Nej, till att privata byggherrar får råda!

Här verkar staden nästan lämna walkover, och lämnar det fritt fram för byggherrarna att bestämma. Exempelvis, varför ska det bara byggas bostadsrätter när behovet är billiga hyreslägenheter? Med vilken rätt får byggherrarna råda över vårt luftrum i form av 94 m (Trekanten) 84 m, resp 61 m höga hus (Lövholmen)? De äger marken, äger de även luftrummet? När man bygger privat är det stora krav på att huset passar in i omgivningen, på vilket sätt tycker ansvariga att höghusen passar in nästgårds till den låga bebyggelsen i Gröndal? På vilka grunder ges byggherrarna tillstånd att råda över vårt gemensamma vatten i form av övertäckt vattenspegel, med bryggor etc? Vattenglittret som exploateras och täcks över kommer aldrig tillbaks. Vad hände med strandskyddsreglerna? Det som görs

nu kan aldrig göras ogjort. Om jättehusen görs kommer de att ses över hela staden och förändra Stockholms siluett för evigt. Se tex de fruktansvärt fula, klunsiga, bruna Norra tornen från Västerbron, de dominerar och förfular hela stadsbilden. Ekonomiska intressen kan inte vara allenarådande på Stockholms bostadsmarknad.

7. Nej till den stora breda trappan/ bryggan vid vattnet!

A. Bygg inte över vårt vatten, massor av vattenyta har försvunnit i Stockholm, se Hornsberg där man fyllde ut och tog vattenspegel till byggen av gångstråk etc.

B. Blir en samlingsplats, inte bara dagtid. Hur ska ordningen hållas på kvällar och nätter, vad händer med vår rätt till hemfrid? Risk för höga volymer nätter och kvällarna, med ljud som förstärks mot oss. Vi har redan Färgfabrikens fester och baren Cul de sac vid båtklubben, med DJ:s och/och eller liveband som ibland låter mycket. Redan som det är nu blir det ibland mer än nog med höga volymer. I vissa delar av Stockholm har man tom tvingats ta bort parkbänkar för att det ”drar till sig högljudda sällskap” som stör boende. Här avser man att anlägga en stor, attraktiv sittplats för stora sällskap, vid vattnet, mitt i bostadsområdet. Blir ett lockbete så det förslår för ”högljudda sällskap” som gillar att festa al fresco.

8. Nej till inhägnad badplats från bryggan!

Utdrag ur Samrådsredogörelse 2020-04-30 Kajer och sjöfart:

”Farleden i Liljeholmsviken är av riksintresse. Trafikverket, Försvarmakten och Sjöfartsverket påpekar att utvecklingen inte får innebära begränsningar i farleden. Belysning får inte blanda fartyg, badplatser är olämpligt och påseglingsskydd längs med kajen behöver utredas. Flera boenden anser att kajstråket är för smalt och behöver breddas.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande:

Den fortsatta planprocessen ska utgå från att farleden inte ska påverkas och påseglingsrisken beaktas. Med anledning av påseglingsrisk och att farleden är trång i detta snitt, gör kontoret bedömningen att bad inte är lämpligt att anordna på platsen. Alla funktioner som det finns behov av längs stråket vid vattnet ska rymmas inom den sektion som ligger på fast mark såsom ytor för gång-, cykel- och angöringstrafik etc. Däremot kan adderande kvalitativa och rekreativa funktioner tillskapas längs vattnet och möjlighet till eventuella båtplatser och mindre bryggor utredas i fortsatt arbete.

Det har redan tidigare konstaterats att Liljeholmsviken är en farled och att man avråder från att bada på platsen. Varför är det en badplats inritad? Har nya fakta tillkommit? Om ja, vilka då?

Då området tidigare var ett koncentrat av industrier med starka och giftiga kemikalier som sin specialitet, har troligen gifter både läckt

ut och/eller dumpats i vattnet. Har någon analys av vattnet skett? Har det renats? Är vattnet tjänligt som badvatten eftersom badplats planeras? Tänker på Klara sjö där badförbud råder med anledning av gifter i bottensedimentet, man vågar inte röra det med risk för att det sprids. Ska det bli en officiell inhägnad badplats så ställs väl vissa krav på Staden, badvakt etc. Redan idag förekommer det att barn, ungdomar och även vuxna simmar från Reimers till Lövholmssidan och tillbaka, med risk för sina liv. Har observerat ett antal incidenter. I farleden kör redan nu många båtar och vattenscoters. Det kommer troligen bli fler båtar, vattenscotrar och farledssimmare med detta lockbete på Lövholmssidan i form av barer och restauranger.

Xxx Xxx, dnr 313

1. Skola. Blir det en ny skola i området? Närområdet Gröndal/Ekensbergs är ansträngt, elevunderlaget finns, vem granskar detta? Kommer stadsbyggnadskontoret ta in bevis som styrker detta?
2. Tung trafik. Var kommer tung trafik att ledas under byggprocessen? Helt orimligt om det som idag kommer att ske genom bostadsområdet Gröndal, som redan är tungt trafikerad av betongtrafik.

Boende, Reimersholme dnr 318

Jag och min familj bor tvärs över på Reimersholme och anser att den planerade höjden på byggnaderna är oskälig och har stark negativ inverkan på vår och allas boendemiljö som bor tvärs över på Reimersholme. Höjd på byggnaderna bör planeras så att de inte medför mer skugga än vad vi har idag från samma håll.

Boende, Liljeholmen, dnr 319 och 412

Tänk på att göra området handikappanpassat när ni bygger nytt med ramper och hissar. Tex låga trottoarkanter, tillgänglighet att komma fram till gungor etc med rullstol i lekparken, badramp likt den som finns vid bryggorna i Tantolunden. Vore även trevligt med lite fasta solsängar likt t ex de uppe på berget vid Vinterviken. Men framför allt tänk på att området även ska bli tillgängligt med rullstol. Tack! :)

Jag är boende i Liljeholmen idag och har bott här sedan 2016. Jag har under dessa år sett många par flytta in få 1 max 2 barn och sen flytta vidare. Varför? Jo för det finns ingen skola i Liljeholmen. Väldigt många barnfamiljer i området har endast små fsk barn och flyttar så fort barnen nått skolålder. För de barn som ändå stannar i området är skolsituationen dålig. Alla kompisarna från förskolan

splittas upp på olika skolor, barnen får ingen gemensam tillhörighet, trygghet och sammanhållning.

Jag vill inte ha ett område med bara par med små barn i åldern 0-5 år och sen pensionärer. Det är tyvärr så det är på väg att bli. Och de som ändå är i en ålder däremellan har ingen bra situation med kompisar alls. De ska skjutas hit och dit och blir väldigt osjälvständiga och får ingen gemenskap eller kompisar i sitt eget område. Vill man satsa på Liljeholmen långsiktigt och ha en blandning av olika människor, bygg en skola! Det är ett måste och en akut brist! Ta Högalid i Hornstull tex där satsar man även på sina ungdomar! Jag tänker även på biblioteket som planeras i Liljeholmen är det tänkt att vara en öppen förskola?

Vilka ungdomar ska gå dit? Jag vill ha ett samhälle där även tonåringar i Liljeholmen får ha en plats! Det är helt vansinnigt faktiskt att man har ett så stort område och så finns det ingen egen skola! Detta är något som det pratas om dagligen i Liljeholmen och en stor diskussion i fruktsparken, vart ska barnen ta vägen efter förskolan? Svaret blir idag att de flesta planerar flytta och det är det som redan sker. Hoppas verkligen man kan tänka om här!

Tilllägg i senare mejl: Jag har nedan sökt på 3 adresser i vårt område varpå jag får upp följande statistik; vilket är exakt det jag pratar om i mailet nedan att det blir ett område med endast enbarnshushåll och barn i förskolebarn. Var vänlig sök på liknade sätt fler adresser i området och ni hittat samma statistik överallt.

Xxx Xxx, dnr 323

Skippa de högre husen och bygg skola så den inte kommer i efterhand i park som ju tidigare galet föreslogs i Trekantsparken.

Boende, Ormbergsvägen 1, dnr 324

Att Lövholmen äntligen ska bebyggas är mer än välkommet! Bostäder behövs och området är så förslummat och otruggt för alla som rör sig mellan Liljeholmen och Gröndal. Ju förr byggnationen kommer igång desto bättre. Enda invändningen är höjden på vissa av husen, Lövholmens norrläge innebär att det blir väldigt mörkt och otrivsamt i de kvarter som skuggas av de högsta husen.

Xxx Xxx, dnr 325

Det står att skolan tagits bort på grund av ändrat behov. Det förefaller konstigt då planen är att lägga ner andra skolor i området. Som läget är nu får inte alla barn plats i skolorna som finns och måste åka till närområdet varje dag. Högstadieskola finns i en annan stadsdel. Att tillföra fler boende utan att bygga fler skolor förefaller märkligt och endast som önsketänkande, speciellt med tanke på att gröndalsskolans ombyggnad inte ens beslutats om. Att ta bort

skolan grundat på beräkningar i stället för fakta känns endast som ett politiskt spel som kommer missgynna alla boende.

Xxx Xxx, dnr 327

Jag har spanat in arkitekturprogrammet och sett att det är många höga byggnader som inte refererar till några omkringliggande befintliga byggnader i området. Ni skriver att ni bygger högt där cementa står idag, men visar inte på hur hög cementa är idag i jämförelse med dem nya byggnaderna, håller dem samma höjd? Som det ser ut i illustrationerna är byggnaderna väldigt höga. Det refererar inte till något av dem befintliga byggnaderna på platsen eller i Liljeholmen eller Gröndal. Tror detta kommer förändra stadens siluett på ett negativt sätt.

Ni har jobbat in tegel och material som refererar till området idag som är fint men dem vita höghusen i kv 7 känns apart. Den vita kulören flörtar inte med det befintliga eller cementas betongfärg utan blir något helt annat, som bör ses över.

Xxx Xxx, dnr 330

Förslag - behåll Cementas silos och gör något i stil med:

- Kapstaden, Sydafrika: Zeitz Museum of Contemporary African Art MOCCA eller
- Belgrad, Serbien: Silos

Boende, Sjöbjörnsvägen 35, dnr 331

Här kommer några synpunkter på planförslaget gällande Lövholmen, efter gårdagens samrådsmöte på Lustikulla konferens.

- Hur många hyresrätter kommer att byggas i området? Jag tror att det är mycket viktigt att bygga hyresrätter, nu när det redan är så många bostadsrätter i området. Vi behöver se till att unga människor har möjlighet att få en relativt billig bostad utan att behöva ta enormt stora lån.
- Det pratades på mötet om att man skulle njuta av solen på olika ställen. Det kanske är möjligt vid Vattenplatsen när kvällssolen kommer. Kan det verkligen komma in någon sol på de trånga, kompakta gårdarna där det är höghus?
- Har hört att det finns en plan i Stockholms stad att för varje träd som fälls, ska ett nytt planteras. Är detta sant? Om inte, är jag mycket oroad över de vackra ståliga träd(plural) som finns vid fyrvägs korsningen. Kommer de att fällas utan att ersättas av nya. Hur blir det med det?
- Kommer Kulturplatsen att utformas enligt bilden vi såg igår? I så fall är det en särdeles tråkig plats med enbart stenbebyggelse och knappt ett spår av buskar, träd och grönytor. Hoppas att det ändras!

- Det finns alldeles för lite grönytor och parker i området. Det förslår inte att ha en sådan liten lekplats utan gröna ytor där barnen kan springa runt. Nu ser det mest ut som en bergknalle som ska rymma lite olika lekredskap.

Boende, Sjöbjörnvägen 35, dnr 333

Målet att bevara ”kulturbyggnader” stämmer illa när man ser hur Beckershuset misshandlats med en påbyggnad. Huset står precis vid ingången till ”Kulturplatsen”. Kan det finnas något skäl till att höja huset?

De gröna ytorna är alltför små. Det sker en stor byggnation vid Liljeholmen och även Gröndal får nya bostäder. Som gröna ytor räknar all nybyggnation att de gröna ytorna vid Trekanten skall räcka för alla nya som flyttar in. De gröna ytor som finns idag kommer att slitas ner. Varje nybyggnation måste bidra med nya gröna ytor och träd. För en god boendemiljö är de gröna inslagen viktiga för såväl människor som fåglar och humlor och bin.

De höga byggnaderna skapar skuggor och gör gårdarna mörka. Ett problem för barn som växer upp i området. Ingen skolbyggnad eftersom utbildningsförvaltningen inte ser något behov just nu. Måste all planering bara gälla läget just nu? Kan man inte tänka sig att man skapar en byggnad som idag används för arbetsplatser eller liknande men som vid behov kan omvandlas till en skolbyggnad.

Xxx Xxx, dnr 336

Jag är bekymrad över att det inte kommer finnas tillräcklig med skolor i området när alla familjer flyttar in i Lövholmen. I underlaget bedömdes det först att en skola skulle finnas med, men nu står det att man bedömer att skolorna i närområdet är tillräckliga. Jag undrar om det underlaget för den nya bedömningen är offentlig och om man kan ta del av den.

Boende, Gröndal, dnr 337

Tyvär tycker jag att förslaget påminner väldigt mycket om hur det ser ut på Kungsholmen där det nya området ut mot Mälaren bara är en stenstad. Varför kan man inte bygga ett område som smälter in i Gröndal eller Liljeholmen som stjärnhusen i Gröndal och de äldre husen i Liljeholmen.

Jag har själv bott på Grubbensringen där man har byggt ett nytt område som smälter in i övriga bebyggelsen på ett bättre sätt man har bevarat träden i sjukhusparken mm. Jag tycker också man ska ha mer träd och mer gröna ytor. Varför kan man inte göra fler bullerskydd av växter och träd i stället för fula plank eller betongmurar.

Xxx Xxx, dnr 342

Konstaterar att planerna ser ut som alla andra i storstad där vattenkontakt och kaj är en del av utbudet. Men bra att det verkar mer genomtänkt med sol, skugga och grönska.

Hoppas innerligt att förskolegårdarna får ett **rejält utrymme**, inte blir rastgårdar på några kvadratmeter som alltför ofta är fallet i dag. Se hur fint det kan vara på Reimersholme. Hoppas även att parkytor och grönska får förtur framför kommers. Även här råder det skriande brist, och det är trångt. Viktigt också att de höga husen inte tillåts kasta skugga över för stora ytor. Nackdelar med höga hus som står tätt är ju kända numera.

Och så undrar jag var alla människotyper över 50 befinner sig i era planer? Inte en rullator, eller några äldre som fikar eller strosar så långt ögat kunnat se på de skapade bilderna i det så annars utförliga arkitekturprogrammet för området. De pigga cyklisterna utan hjälm är kanske inte så pigga längre om ett tag?
Min fråga: När kommer planerna att börja förverkligas? Det var oklart för mig om Cementas flytt.

Xxx Xxx, dnr 343

Tack för ett bra informationsmöte.

Här kommer några synpunkter:

1. Nitrolack bevaras alternativ skapa ett liknade hus med sin typiska arkitektur, OM huset är i för dåligt skick.
2. Anpassa husen så de efterliknar den industrimiljö det engång varit.
3. Större grönytor mellan husen och gröna lekplatser (inte grus).
4. Strandpromenaden med möjlighet att sitta ned med medhavd picknick.
5. Planera för högre vattenstånd i Mälaren

Xxx Xxx, dnr 344

Bor i närheten och tycker att planen ser bra ut. Om vi verkligen ska förlänga staden över broarna så måste Lövholmen exploateras. I dagsläget är det en ödslig plats som blir en barriär mellan Söder och Gröndal. Exploateringen får gärna vara hög som i förslaget men arkitekturen mänsklig och varm. Det är bra att vissa gamla hus bevaras för att årstringarna ska synas. Tycker dock inte att fler hus än de föreslagna behöver finnas kvar. Börja gärna bygga detta så snart som möjligt. Vi är många som väntat på Lövholmen länge nu.

Xxx Xxx, dnr 345

Här kommer synpunkter angående Lövholmen.

Skola:

Det går inte att bygga bostäder utan ytterligare en skola i området. Ni kan inte anpassa er efter den otroligt missvisande befolkningsstatistiken Stockholm stad själva tagit fram. Den har ingen förankring i verkligheten och prognoserna har inte stämt de senaste 5? 10? Någonsin? Åren.

Grönytor/friytor:

Just nu exploateras det gröna bort i Gröndal av staden exempelvis längs Ekensbergsvägen, platsen där Ekensbergsskolan idag ligger kommer utan tvekan bli bostäder om staden får bestämma de närmsta åren, Vintervikens grönytor minskas också. Det blir problematiskt ifall fler ska samsas på mindre. Planera in generösa grönytor i Lövholmen.

Industribyggnader:

Ni skriver själva att de måste rivas pga dåligt skick, något som givetvis är gjort med flit av ägarna så de ska "behöva" rivas. Gå inte på den uppenbara taktiken återigen. Bygg så som vi invånare vill ha det, inte som byggherrarna vill ha det.

Arkitektur:

Det är en väldigt deppig kvartersplanering med stängda fasader och innergårdar. Gränderna och innergårdarna kommer bli mörka och otrivsamma. Det kommer inte bli ett inbjudande kvarter. Anpassa till hur Gröndal ser ut i övrigt, öppet, luftigt och grönt vilket ger en trivsam och inbjudande känsla. Förslaget just nu är motsatsen.

Service/restaurang:

Planeringen med höga socklar med stora fönster och sedan bara vita fyrkanter skapar inte trevliga lokaler för restauranger eller butiker. Det blir opersonligt och otrivsamt. Se på Hammarby Sjöstad, Liljeholmskajen och gör tvärtom. För oss boende är det vidrigt med sådan bebyggelse, det känns som att bo i en CAD-ritning istället för en levande stad.

Kommunikation/Liljeholmen:

Liljeholmen är kaos för oss resenärer och har redan uppnått maxkapacitet för alla som behöver använda kommunala resemedel. Liljeholmen ska ju tyvärr även få ytterligare linje så ta det i beaktning när Lövholmen planeras att stråket redan är kaos.

Trygghet:

Liljeholmen är idag en väldigt otrygg plats. Öppen droghandel och våld på torget och nere vid Trekanten. När fler ska bo och röra sig i området måste även trygghet säkras.

Boende, Sannadalsvägen 22, dnr 352 och 374

Låt utformningen av fasader vara mer fantasifull och vacker.

Området är ingen genomfart och kräver höga arkitektoniska värden för att attrahera. Bygg snyggt! Kulturplatsen behöver lockande caféer, restauranger och liv för att fungera. Omringande bebyggelse saknar öppna bottenvåningar, detta måste beaktas. Bevara Nitolack!

Två boenden, Sjöbjörnsvägen 44,
dnr 353 och 375

I den västra delen av planen är det synd att det är planerat för en ny bilväg med en hög ÅDT, som skapar barriär mot Gröndal och får prioritet och utrymme i bästa solläget (på kvällen). Om man nu måste riva Nitrolack, varför inte ersätta den med kultur- och restaurang istället för bostäder? Det är den bästa platsen för kultur!

Boende, Strålgatan 47, dnr 354 och 376

Fint att se kajaker på miljöbilderna. Ni bör beakta att placera ÖKS, Sveriges största kanotklubb vid badet. Klubben finns ju nu där i tillfälliga containrar.

Boende, Nybohovsbacken 35, dnr 356, 357 och 378

Bygga lgh med stora rum som räcker för 180 cm säng på bredden. Möjlighet att bygga upp en vägg mellan kök och vardagsrum. Separat kök. Inglasad balkong. Garage under byggnad. Uteserveringar på brygga längs med vattnet. Stora fönsterpartier på lägenheterna. Gemensam tvättstuga, gäst-lgh, lekpark på innergårdar, grillplats på innergård. Cykelrum, barnvagnsförråd, tunnelbana, ut och ingång, förskola, F 1-6, gröna områden. Utnyttja vattnet genom båthållplats och möjliggöra för linjetrafikerade båtar mellan t ex Liljeholmen-Ekerö och Liljeholmen- vidare ut eller mot stan.

Boende, Sjöbjörnsvägen 66, dnr 358 och 379

Jag tycker att det första kvarteret i väster stänger området mot Gröndal. Det vore att föredra att det istället öppnar mot lokalsamhället Gröndal. Det skulle gynna utvecklingen av det lokala näringslivet och bidra även till Gröndals/Ekenbergs utveckling i stort.

Boende, Gröndalsvägen 141, dnr 359, 380 och 393

Tre förskolor planeras på extremt små och skuggiga gårdar. De 10 m²/barn som anges i planen är ¼ av Boverkets rekommendation för en bra miljö för barn i förskola. För att barnen ska kunna utvecklas motoriskt krävs ytor. Små förskolegårdar riskerar att ge barn som blir mer stillasittande – i förlängningen vuxna – ett stort hälsoproblem vi har idag.

Förslaget till ny detaljplan för Lövholmen tar vara på vattenkontakten och länkar samman strandpromenaden längs Mälaren som nu är avstängd, vilket jag ser som en positiv utveckling. Däremot är det ytterst begränsat med grönska och tilltalande utemiljöer för de boende. I synnerhet är de extremt små och skuggiga förskolegårdarna som planeras i bostadskvarteren alarmerande då de inte tillgodoser barnens behov av lek och

utveckling. Till ytan är de en fjärdedel av den storlek som, enligt forskning som Boverket baserar sina rekommendationer på, ska utgöra friyta för förskolebarn. De kan inte heller tillgodose behovet av tillgång till sol under hela året. Då denna miljö är den huvudsakliga vistelsemiljön för barn 1-6 år, den miljö de är hänvisade till under dagtid, är dessa brister särskilt allvarliga.

Även de allmänna grönytorna är underdimensionerade och i planen hänvisas till Trekantsparken, som ligger i närheten. Med alla de nya utvecklingsprojekt som planeras och pågår runt Liljeholmen kommer det att innebära ett enormt slitage på Trekantsparken, som redan idag används flitigt av en mängd människor från området. Det är positivt att Trekanten finns som en mötesplats och en grön oas bland bebyggelsen men samtidigt riskerar den att utarmas och förlora i kvalitet i och med utbyggnad av aktivitetsytor och andra projekt som ska tillgodose parkbehovet för alla dessa nya invånare. Med mer luft och grönska i Lövholmen minskar behovet att fly till en grön oas som snart blir överbelastad och sliten av alla som vill komma ifrån de täta högexploaterade kvarteren längs kajen.

En viktig faktor som kommuniceras i planen är att det ska bli tätt och spegla - eller bygga vidare på - innerstaden. För vems skull är detta så viktigt? Som närboende undrar jag vad området får för plats i sitt sammanhang, hur det länkas ihop med Gröndal och Trekanten som det ansluter till. Förutom möjligheten att ta sig längs med vattnet känns det som en ny enklav utan kontext, där de gamla kulturbyggnaderna göms bland höga nybyggen och människorna trängs på små mörka gårdar.

Jag har förstått att ett samarbete finns med de konstnärer som idag bedriver verksamhet i Beckershuset. De bör ges möjlighet att fortsätta bedriva sin verksamhet och att delta i utformningen av det offentliga rummet, med exempelvis utsmyckning av byggnader och offentlig konst. Detta skulle ge en unik identitet som bygger på lokal verksamhet, vilket skulle kunna lyfta områdets karaktär. Naturligtvis ska man förhålla sig till de befintliga strukturer som bevaras och göra nya tillägg till kulturmiljön som de tål. Sammanfattningsvis önskar jag en ljusare, luftigare, grönare plan med mer plats för liv och kultur. Högre värden än exploateringsstal som ger kassaklirr för byggherrar.

Boende, Gröndalsvägen 17, dnr 360 och 381

Det högsta huset överskuggar lekplats för små barn, skymmer lågvintersol samt får byggnaden Färgfabriken att kännas futtig och mindre samt inklämd. Det är synd. Jag tycker att det ska vara lägre eller placeras mot Liljeholmen till i så fall.

Promenaden och öppningen mot vattnet är fint planerat.

Boende, Sollentuna, dnr 361 och 382

Med 1800 nya bostäder i Lövholmen kommer trycket på befintliga idrottsanläggningar i grannskapet att öka ytterligare.

Liljeholmshallen vid Mejerivägen är idag intill fullbokad. Hallen används av både ungdom och vuxna (tränar själv japansk bågskytte, Kyudo, i Liljeholmshallen). Ser inte att något nämns om hur denna situation ska hanteras.

Boende, Maskinistgatan 15, dnr 362 och 383

1. Ta bort kajen och gör mjuk graderad strand som Reimersholme.
2. Hela området från Marievik saknar sim- och bollhall samt biograf och teater.
3. Satsa socialt på billiga hyresrätter och även generationsboenden.

Boende, Gröndalsvägen 33, dnr 363 och 384

Gröndals vårdcentral är nu fullteknad. Skall den byggas ut?

Boende, Fågelsångsvägen 13, dnr 364 och 385

Inga synpunkter. Ser jättefint ut. Lycka till och tack för ett väl utfört arbete.

Boende, Ormbergsvägen 10, dnr 365 och 386

Jag passerar Lövholmen 4 ggr/dag. Under byggtiden är det möjligt att prioritera att kunna gå/cykla längs vattnet?

Boende, Gröndalsvägen 33, dnr 366 och 387

Varför inga äldreboenden?

Xxx Xxx, dnr 368

Jag får erkänna att jag inte har läst detaljplanehandlingarna alls noga, men jag har tittat lite på måtten på allmän platsmark mellan bebyggelsen närmast vattnet och kajkanten. Anledningen är att jag tycker att Stockholm har lyckats mycket olika med att bygga attraktiva vattenkanter. Hornsbergs strand är till exempel en fysisk form som har levererat mycket attraktiva stadsrum. Kanske "lite för attraktiva" för vissa lokalboenden. Sjövikskajen däremot är rätt misslyckat stadsrum. Det beror på flera faktorer, men det jag vill lyfta här är att ytan mellan byggnaderna och kajkanten är för liten för att utgöra riktigt attraktiva rum utmed vattnet. Vid Hornbergsstranden är djupet på marken ca 25-40m och en bra sektion med publika funktioner i bottenvåningar - allmän gata och fotgängarmiljö i park och hårdgjord kajkant. Sjövikskajen är ca

10-15m och har dessutom mycket hög bebyggelse vid kajen vilket gör att utrymmet upplevs trängre och blir blåsigt mm. Där vill man inte vara. Lövholmen har en stor potential att ge attraktiva offentliga rum till staden vid vattnet och hyfsat centralt. Stockholm borde enligt mig satsa extra på attraktiva offentliga rum utmed vattnet där staden har en otrolig potential att leverera attraktiv stadsmiljö till invånarna jämför med de flera större städer i Sverige/världen. Jag bedömer att projektet har ambitioner att göra det och gör det en del. Vore dock synd att inte göra det bättre mtp potentialen i platsen och att det är kanske den sista platsen med den typen av centralitet i södra delen av Stockholm med den här potentialen. Västra hamnen i Malmö har en fantastisk väl gestaltade offentliga rum mot vattnet med olika typer av sektioner. Den sektionen saknar en fordonsgata och är rätt annorlunda mot Lövholmen, men kajen är djupare i princip överallt fastän den inte har körbana. Jag vet hur plansamråd fungerar och att ni säkert har tänkt på detta, gjort era avvägningar redan och kommer inte att ändra er eftersom jag inte kommer med ny info. Om ni gör lite attraktiva, mindre trånga kajer som kan erbjuda bättre sociala funktioner för besökare så vore jag dock attans tacksam. Och nu har jag försökt lite :-)

Xxx och Xxx, dnr 370

Allmänt tycker vi att de höga husen planerats för höga, dels i förhållande till kvarvarande industribyggnader som får dvärgformat i jämförelse, dels i förhållande till den gamla bebyggelsen i Gröndal. Dessutom monotont klossutformade!

Noterbart är att man helt struntat i att planera skollokaler inom Lövholmsområdet. Har inte stadsbyggnadskontoret lärt av tidigare missar, t ex i Årstadal där man fick hanka sig fram med skolprovisorier länge? Uppenbarligen inte. Vi föreslog i ett tidigare planskede att Beckers kontor borde få ett nytt liv som skola. Vi tror inte Gröndalsskolan, som dessutom har usla angoringsmöjligheter för föräldrar som vill lämna barn med bil, räcker till efter (osäker) nyutbyggnad!

Boende, Gröndal, dnr 389

Som boende i angränsande Gröndal skulle jag vilja lämna följande synpunkter:

- Ingen hänsyn verkar ha tagits till ljusinsläpp till låglänta Gröndal när byggnadernas höjd planerats. På visualiseringen av höjdskillnader syns att Gröndal är betydligt lägre än de planerade byggnaderna på Lövholmen, som dessutom är planerade i kvarter så att ljuset inte kan leta sig emellan byggnaderna. Detta kommer att göra låglänta Gröndal mycket skuggigare, inte minst på vintern.

- Ingen skola planeras i området, trots att det i nuläget saknas bygglov för någon f-9 skola i området. Platsen skulle lämpa sig bra för en skola med ett upptagningsområde från såväl Liljeholmen, Gröndal och Aspudden.

Utöver det vill jag anmärka på bristen av grönska i området. Med klimatförändringar som ger varmare somardagar och mer frekventa skyfall borde ekosystemtjänster ges högre prioritet. I Stockholm är dessutom de närförorter med mycket gammal grönska de mest populära.

Boende, Reimersholme, dnr 390

Jag är boende i Reimersholme och har följt projektet. Jag tycker att det är olycklig att bygga ett torn som ska skugga södra delen av Reimersholme under de mörkaste dagar av året. De få soltimmar som uppskattas av alla boende och besökare försvinner. I området finns en förskola som påverkas samt ett flertal äldre som njuter av solen under dessa dagar. Vi hoppas att tornet minskar i höjd. Argumentet om att den skulle vara en orienteringsobjekt håller inte i ett samhälle som använder digitala verktyg för det.

Xxx Xxx, dnr 391

Mycket bättre än förra förslaget! Stora applåder till de som ritade det nya förslaget. De här bostäderna behövs verkligen och kommer förbättra området väldigt mycket. Men visst finns det förbättringsmöjligheter. De öppna kvarteren borde slutas. Genom att täppa till glappen så skapar man fler bostäder på samma yta, men samtidigt förbättrar innergården för de boende. Om gården är öppen så upplevs den som för offentlig för boende att använda men samtidigt för privat för utomstående att använda.

Kulturplatsen och lekplatsen framförallt upplevs som lite oklara för att det inte är instängt nog. Att sluta alla omliggande kvarter skulle förbättra det. Exempel på nybyggen med slutna kvarter är Finnländische Straße 1-7, Berlin och stora delar av Liljeholmskajen. Bottenvåningarna ser jättebra ut, åtminstone från bilderna. Hoppas det blir lika fint och trevligt i verkligheten. Viktigaste är att området inte bara är fyllt av garageportar så att det blir ogångvänligt och rent utsagt fult och otrevligt.

Hörnet mot Lövholmsvägen/Gröndalsvägen borde fyllas i med ett coolt hörnhus. Hörntomter i kvarter är alltid mer attraktiva att både bo i och se på, så det hade varit trevligare. Den så kallade "platsbildningen" är inte så givande.

Det är synd att nitrolackfabriken rivs, men förståeligt. Dock är ersättningen inte så kreativ, till och med tråkig och ful. Något roligare borde man kunna bygga. Om det skulle behövas kulturbyggnader eller så tycker jag att den byggnaden borde vara det. En takbar eller så på taket hade varit trevligt.

Om där byggnaderna möter marken är bra så är där byggnaderna möter himlen inte lika bra. Det hade varit snyggare och mer likt innerstaden att ha sneda takavslut, som kanske tar inspiration från det triangulära avslutet på Färgfabriken. Det är dock hur bra som helst att högsta våningen är indragen. Det är väldigt vackert att kvarteren är uppdelade i trapphusenheter. Någon mer färg hade dock varit trevlig. Typ ett grönt hus eller så. Något avvikande materialval som rostad plåt också. Tycker man borde kolla på Sorgenfri i Malmö (runt Spårvägen) för lite inspiration.

Parkeringsstalet är alldeles för högt som det för ofta är. Förutom att det gör området dyrare för såväl staden som invånarna, så gör det att som tidigare nämnt, det behöver finnas fler garageportar och mer ytor för bilar. Jag hoppas också att gårdarna inte blir för otillgängliga av att de är upphöjda för att få plats med garagen. Har egentligen inte något att säga, men tycker påbyggnaden på Beckershuset är vettig och att man inte borde ta bort den. Slutligen hoppas jag att gatorna i området görs så gångvänliga som möjligt. Med inspiration från Nederländerna så att markbeläggningen inte bara är asfalt och det finns många växter, odlingar och lekplatser istället för parkering.

Slutligen ber jag staden att inte dra ner på antalet bostäder eller liknande bara för att folk som redan har en bostad klagat på att det byggs bostäder åt andra.

Boende, Gröndal, dnr 394

Har följande synpunkter:

- 1) Ta bort höghuset och höj alla hus till 7-9 våningar istället med öppen formation så att solljus kommer in. Se och jämför det förhållandevis lyckade projektet med nybyggnation två stenkast bort, Ekensberg.
- 2) Det nämns i underlaget att den industriella stilen har plockats fram. För mig syns inget i det nuvarande förslaget som tyder på att den industriella stilen som anknyter till historien på platsen har plockats fram.
- 3) Den silo som finns på platsen är ful. Det är en fördel att den plockas bort. Förslaget att det ska ersättas med en ny ful silo-liknande byggnad är skrattretande.
- 4) Den vackra historiska låga byggnad i tegel som lämnas kvar och syns i broschyren kläms in mellan två stora och höga byggnader som inte samtalar/kommunicerar med denna byggnad vare sig i

utformning eller placering. Jämför JM:s pietetsfulla projekt på Lilla Bantorget. Ett mycket lyckat projekt som visade sig slå an hos köparna så att priserna är högre där än intilliggande fastigheter. Alltså lönsamt för byggherrar att bygga smakfullt.

5) Arkitekturen är alldeles för spretig och ser ut att vara ett lågbudget projekt. Det syns inte en röd tråd. Ingen synbar industriell anknytning. Jämför det lyckade projektet Ekensberg. Se ovan.

6) För lite grönytor och parker. Var finns planering för förskolor, skola? Överlåter ni på marknadskrafterna att ordna det som i Hammarby sjöstad? Var finns planering för cykelvägar och cykelställ?

7) Det ser inte ut som om ni har lämnat tillräcklig med yta vid vattnet för grönska, promenad, cykelvägar, uterestauranger. Det som gör ett område attraktivt och är prishöjande. Jämför det mycket lyckade strandprojektet vid Kristinebergs strand.

8) Varför bygga höghus när med god planering går att bygga lika många bostäder på samma yta? De enda som njuter av höghus i Stockholm är de som bor i dem. Övriga tycker inte om dem.

9) Varför finns inga båthamnar/båtklubbar/båtbryggor eller kommunala badbryggor inplanerade?

10) Invid hållplats Trekanten har byggnation redan påbörjats. Det är alldeles för trångt för att cykla där nu och behövs cykelväg i båda riktningarna invid industriområdet. Ska cykel- och gångväg förbi tvärbanan byggas ut?

Boende, Reimersholme, dnr 396

Det känns fullständigt orimligt att ha bebyggelse med 24 våningar på Cementas plats. Det är alldeles för högt så nära inpå övrig bebyggelse på exempelvis Reimersholme. Det är bara drygt hundra meter tvärs över vattnet och det kommer stänga ute solen alldeles för mycket. Det är stor skillnad mot exempelvis de höga husen vid Årstaviken, där är det över 1km till närmsta hus tvärs över. Vi på Reimersholme vill kunna se solen mer än bara en högsommardag. Bygg gärna en ny härlig stadsdel med många bostäder mm, men gör det med vett och sans! Håll er förslagsvis till den höjd som nuvarande Cementa har. Det är fortfarande en rejält hög byggnad i Stockholm och skulle rymma massvis av bostäder. Staden ska väl rimligen inte bara anpassas till de som vill ha en fet penthouse-våning högt över alla andra hus?

Xxx och Xxx, dnr 397

Grönytor, parker, träd:

När man tar del av programmet för Lövholmen blir det uppenbart att man inte planerat in tillräckligt med grönstruktur i området – något som även belyses och betonas i hållbarhetsprogrammet. Det gemensamma ytor som är planerade i området så som

Kulturplatsen, Lekplatsen (markerad som grön oasis i ett underlag) och Vattentorget består till största delen av hårdgjorda ytor. I ett så stort område som detta, där det planeras för 1800 bostäder, behövs det helt enkelt en offentlig grön park. Risken är annars stor att omkringliggande grönområden belastas och slits hårt. Vattenplatsen och kajstråket har möjlighet att planeras grönare med busk- och fältskikt och bör få fler trädplanteringar. Kulturplatsens placering, med berggrund som eventuellt hindrar djupare växtbäddar, kräver möjligen upphöjda planteringar för att bli grönare. Slående är också bristen på gatuträd i stadsrummet, både ut mot Lövholmsvägen, liksom inne i kvartersstrukturen. Modern stadsplanering som tar hänsyn till både miljöaspekter, klimatförändringar och folkhälsa har börjat utgå från "3-30-300-regeln" som bygger tre riktvärden för stadsgrönska: minst 3 bostadsnära träd, minst 30 % krontäckning i stadsdelen/grannskapet och maximalt 300 meter mellan bostad och grönområde. Det är tveksamt om någon av kategorierna uppfylls i förslaget. Varför finns det inte trädrader längs alla gator i förslaget? Lövholmsvägen är en vältrafikerad gata och en trädrad längs denna skulle vara välgörande ur många perspektiv. Nu när man har chansen och planerar för nybyggnation skulle man genom att dra in kvarteren något skapa mycket bättre förutsättningar för ett grönt gaturum som tar ner byggnadsvolymer till en mer mänsklig skala.

Höjdsättning och volymer:

I arkitekturprogrammet och presentationen på samrådet lägger man stor vikt vid att beskriva områdets stadsbild och siluett med en avtagande våg mot Gröndal. Man framhåller både Lövholmen närmast vattnet och mot Lövholmsvägen utgör bebyggelsen en sluten kvartersfront i en fem till sexvåningsskala. Samtidigt har man skjutit in fyra höjdcenter i 12-24 våningar som fullständigt dominerar och tar över stadsbilden. Även om man gjort sitt bästa för att tona ned dessa i illustrationer kommer de att vara mycket dominerande i stadsbilden. De kommer både skugga, skapa dåliga vindförhållanden och skymma de kulturhistoriska miljöer som man vill lyfta fram. Man skriver dessutom i programmet att höga byggnader traditionellt placeras i kluster – något man helt frångår i med dessa uppskjutande höjdcenter. Därtill frångår man stadsbildsprincipen där höga hus i området har placerats på höjder, vilket bidrar till att skapa en böljande siluett. Även detta förstörs av dessa höjdcenter. Ett förslag är att ta ned höjderna på dessa volymer, framförallt mot Gröndal och i den del med kulturhistoriskt värdefull miljö och istället låta höjdvolymerna stegas bortåt Cementa och Marievik.

Förskolegårdar:

När man planerar ett nytt bostadsområde i en stadsdel där många barnfamiljer vill bo bör det finnas förskolor med förskolegårdar som ger barn och förskolepedagoger en god arbetsmiljö. Att förlägga förskolegårdar på bostadsgårdar ger inte barn den fria de behöver och förstör samtidigt de boendes utomhusmiljö. Det blir trångt, bullrigt och svårt att uppnå gröna miljöer. När det ändå planeras tre förskolegårdar på tre av bostadsgårdarna, varför inte bygga en större fristående förskola med en ordentlig gård om man menar allvar med barnperspektiv och en god boendemiljö?

Xxx Xxx, verksam i Lövholmen, dnr 402

Föreslår att denna formulering "en blandad stadsdel med omkring 1800 bostäder och lokaler för service, kontor, kultur och förskolor" ska tydliggöras. Att det även ska innebära ett värnande om de kulturverksamheter som redan finns. I Beckershuset finns i dag 200 konstnärer, filmskapare, författare, musiker och serietecknare som redan står för en livaktig kulturell scen i området.

Husets utformning är perfekt för denna verksamhet på grund av dess utformning med små kontor/ateljéer, dess kulturhistoria och den centrala platsen. Det vore mycket olyckligt för området om man kastade ut "barnet med badvattnet" och byggde bostäder i huset i stället. Hoppas detta kan tas med i beaktande när ni planerar för området.

Xxx Xxx, dnr 403

Min synpunkt är att kan ni bygga lägre hus på Lövholmen. Måste allt vara fyrkantiga skyskrapor.

Xxx Xxx, dnr 404

Beckers gamla huvudkontor är en värdefull central byggnad i området. Därför är det viktigt att husets fasader inte förändras. Det vore mycket olämpligt att förändra färgen på bottenvåningen. Att bygga på huset med tre ytterligare våningar skulle förändra intrycket så mycket att det inte syns att det är Beckers gamla huvudkontor. Bättre vore att bibehålla byggnaden precis som den alltid sett ut. Att huset därmed blir lägre än byggnaderna i närheten är inget problem. Beckers kontorshus har inte haft någon skylt med namn på taket. Att ordet "Beckershuset" förekommer på bilder beror troligtvis på att tecknare velat förtydliga sin information om fastigheterna. Föreslås att byggnaden hålls ren från skyltar och symboler med undantag för det nuvarande förgyllda "Wilh Becker" i portalen.

Xxx Xxx, dnr 405

It's soulless and ugly, so won't be surprised when the new generation of gang members is raised in such a district.

Boende, Liljeholmsgränd 15, dnr 407

Tack för ett välutrett förslag för Lövholmen, med många kvaliteter såsom att man bygger ihop strandpromenaden. Det är väldigt hög exploateringsgrad och väldigt stor befolkningsökning i området, även med övriga projekt runt omkring. Därför tycker jag antalet bostäder borde minskas och andelen allmänna funktioner istället behöver öka, inom Lövholmen.

Ni kan inte kräva att aktörerna bygger hyresrätter, men ni kan ställa högre krav på att den privata marken inrymmer de allmänna funktioner som behövs när befolkningen dubblas bara jämfört med Gröndal. Om staden ska ha råd att bygga fler hyresrätter på stadens egen mark, så måste de privata planerna börja ta ett rimligt ansvar för lekplatser, gröna parker och andra investeringar som ofta får prioriteras bort när marken upplåts med tomrätter = mindre inkomst till stadens egna projekt. Observera att det inte är själva byggkostnaden för lekplatsen som är dyr, det är alternativkostnaden för marken som tas i anspråk. Det riskerar att bli en överprogrammering av norra stranden till Trekanten såsom förslaget är utformat nu. Här finns rekreativa värden som det är, det behövs inte en upprepning av Trekantsparken vid Liljeholmens centrum. Det är rimligt att en lekplats för större barn och allt det nya som behövs anordnas inom Lövholmen - varför ska Staden stå för den dyrbara marken för allmänna funktioner när byggaktörerna inte bidrar till stadens mål genom att bara bygga bostadsrätter? Gör inte samma misstag som man gjort i Liljeholmskajen där grönyta per invånare ligger på 30–40% av vad WHO rekommenderar, vilket gör att området väster om Liljeholmen redan ska förse kajen-borna med det som fattas där. Det är ofta fullt på gångbanor och Trekantenbadet mm. En hundrastgård riskerar att låsa upp väldigt mycket yta till bara hundägare, det kanske inte är så lyckat när det blir ännu trängre om marken. En hundrastgård finns redan i Vinterviken. Se i så fall hellre till att det blir ytor som kan nyttjas av fler.

Xxx Xxx, dnr 408

Den lågfartsgata som planeras i området skär av det offentliga rummet Vattenplatsen och upptar en alltför stor procentuell del av kajstråket. Den delar de offentliga platserna i två delar och medför dels en säkerhetsrisk och konflikt mellan olika trafikanter och den omöjliggör en levande stadsmiljö med uteserveringar och stadsliv längs kajstråket. Området bör vara helt blifritt, så när som på

utryckningsfordon, givet det tillgängliga läget och närheten till tvärbana, tunnelbana och bussar. Anpassa istället området för gång och cykeltrafik.

Lekytorna för barn/ungdomar är för små och får få. Flera utredningar har visat att både parker och lekparker är under hårt tryck i närliggande områden. Lövholmen måste därav förse de planerade förskolorna på området med tillräckliga lek och grönytor inom området. Innergårdarna/förskolegårdarna är för små och i total skugga under vintertid och då måste det finnas alternativ på området. Lekytorna på området bör även vara multifunktionella så att de kan brukas av fler intressegrupper under andra tider så som ungdomar, föräldralediga, äldre m fl. Det planerade området tar inte hänsyn till den stora mängd gymnasieungdomar som befolkar området från det tiotal gymnasieskolor i direkt anslutning till området vid Trekantsvägen.

Området behöver också en skola! Stadens utvärdering om att barn på området har tillgång till flera grundskolor inom 1km är felaktig. Till Sjöviksskolan är det 2 km gångväg och 1,5 km fågelvägen som exempel. Bara en av de angivna skolorna ligger inom 1 km gångväg.

Områdets läge kommer locka till sig många tillresta något som bör tas med i planeringen. Konflikter har uppstått i andra områden mellan boende och tillresta. Lövholmen ska, som det uttalas i planbeskrivningen, vara en förlängning av innerstaden vilket ska gynna ett vitalt stadsliv med kulturella aktiviteter samt restaurangverksamheter med nattliv. Säkra kulturen i området och tillåt ljud från kulturarrangörer!

Grönytan per person i planområdet är 0,4m² mot rekommenderade 10m². Alltså extremt lågt. Man kan inte tillgodoräkna sig Trekanten som grön oas då den är överutnyttjad redan i dagsläget, vilket framgår av flera utredningar. Det måste till mer grönyta! Hur tänker staden här?

Samtliga befintliga träd på området måste bevaras! Eken som dömts ut bör få en omvärdering då ekar dör under flera hundra år och tillför en enorm biologisk mångfald. Givet att det är planerade parkeringsgarage under kvarteren omöjliggör det även för träd att växa på de upphöjda innergårdarna. Det skär även av innergårdarna från gatumiljön och gör dem stängda för allmänheten. Gör området bilfritt och slopa garagen. Garagen är dessutom väldigt påfrestande för klimatet att bygga!

Området domineras i helhet av hårdgjorda ytor vilka inte kan hantera det dagvatten som i och med områdets topografi idag forsar ner mot den planerade Vattenplatsen. Det är av yttersta vikt att vattenplatsen är en grönyta som kan hantera de stora vattmängderna och förhindra att de rinner rakt ut i Mälaren. Även på den planerade kulturplatsen och lekplatsen bör man undvika hårdgjorda ytor och tillföra mer grönyta för att kunna hantera kommande skyfall och för att öka den biologiska mångfalden i området.

Skuggigt och blåsig! De höga husen drar ner kraftig vind på vattenplatsen och kajstråket. De skuggar även dessa platser och kajstråket är i total skugga hela dagen vintertid. Om kvarteren bröts upp och husen sänktes skulle ljuset komma igenom huskropparna och även in på gårdarna vilka även de är skuggiga. Ta bort parkeringsgaragen och ha halvöppna gårdar i gatuplan för ett öppnare område.

Återanvänd allt som bara går! Vi är mitt i en klimatkatastrof. Allt som går att återbruka måste återbrukas, alltifrån byggnader till material. Vi har inte råd att bygga ohållbart. Låt Lövholmen blir en föregångare, ett hållbart byggt och bilfritt område med ett levande stads- och nattliv. Bevara det otroliga kulturlivet som redan finns på platsen som ateljékollektivet i Beckers gamla kontor och tillför fler publika kulturplatser.

Xxx Xxx, dnr 410

Flytta planerade hus med mer än 6 våningar till området närmast Lövholmsvägen för att förhindra att höga hus skymmer sol och sikt för befolkning som rör sig och bor på andra sidan Liljeholmsviken.

Bevara de gamla industribyggnaderna så långt det är möjligt och/eller återuppbygg dem och utöka det område för konst och kultur som idag är påbörjat.

Boende, Reimersholme, dnr 411

Jag bor på Reimersholme!

Jag vill gärna få behålla vintersol och himlen.

Jag gillar inte heller skyskrapor (höga hus över 6 våningar), det är inget humant boende.

Människor bör bo marknära. Som högst 4-6 våningar över marken, särskilt barn.

Området ser annars trevligt ut, men jag är rädd att det ska bli lika stökigt och störande som strandnära Hornsberg med massor av krogar och dunkade musik.

Boende, Gröndal, dnr 413

Kvarteret Lövholmen blir jättefint, och jag uppskattar att topografin respekteras såsom även i kringliggande Reimersholme, Sannadalsplatån och Nybohov.

Eftersom detta explicit eftersträvas undrar jag varför ett 24 våningars separat punkthus är planerat intill Lövholmsvägen. Den bryter mot helheten och kommer påverka området karaktär avsevärt. Min önskan är att det höga området vid Cementa behålls men att detta punkthus anpassas till topografi och omgivande bebyggelse, dvs med betydligt färre våningar.

Boende, Reimersholme, dnr 416

Jag och flera som jag talat med på Reimersholme är i grunden positiva till den nya stadsdelen Lövholmen men är starkt kritiska till planerna på att bygga såpass högt - skyskrapor på upp till 24 våningar. Detta i och med att avståndet över Liljeholmsviken, mellan Lövholmen och Reimersholme är såpass kort. Vi vill därför att bebyggelsen kraftigt minskas i höjd och nya skuggstudier därefter utförs. En jämförelse är de skyskrapor som ligger längs Liljeholmskajen. Avståndet från dem över vattnet till Tanto är flera gånger längre, trots det påverkar de strandpromenad och bad vid Tanto negativt. Enligt de skuggstudier vi tagit del av från "Stockholm växer" kommer den planerade bebyggelsen på Lövholmen ge en stark negativ påverkan av dagsljuset för södra sidan av Reimersholme under vinterhalvåret.

Detta kommer bland annat drabba:

- * Boende längs hela södra sidan av Reimersholme
- * Förskolan Karusellen på Reimersholmsgatan i marknivå vid strandpromenaden och även delar av förskolan Sagan
- * Alla som kommer till Reimersholme för att njuta av en solig promenad eller joggingtur längs med södra strandpromenaden
- * Vinterbadare med flera som på helgerna samlas vid badbryggan för att sola och ta ett dopp
- * Djur och växtliv

Boende, Reimersholme, dnr 417

Att bygga 20-24 våningshus på Lövholmen är oacceptabelt! Vi som bor på Reimersholme kommer att skuggas av dessa hus. Dessutom passar det inte i miljön där husen är 4-6 våningar höga. Bevara Stockholm och Liljeholmen jordnära för folk som bor där! Bygg höga hus i utkanten av Stockholm. Finns gott om mark både i norr och söder om stan. Alla behöver inte bo centralt och dyrt!

Eva Norén-Björn, boende Reimersholme, dnr 418 och 419

Jag ser med oro på hur långa o täta skuggor bebyggelsen kommer att medföra. Höga hus skapar vindar mellan husen. Risken finns att

utemiljön blir otrivsamt och kallt om förtätningen och hushöjderna drivs för långt. Detta särskilt med tanke på barns lekmöjligheter i närmiljön. Och när de ska ta sig till förskolor och skolor. En lektyta med bemannad parklek är att föredra som ger barn trygghet och stimulans och där även vuxna kan mötas och lära känna varandra. Gång och cykelstråk liksom lekstråk ökar tryggheten och möjligheten för alla att röra sig fritt utan att möta cykel- eller biltrafik. Med detta i åtanke välkomnar vi våra nya grannar. Jag har arbetat på Barnmiljörådet och växt upp och bor på Reimersholme.

Xxx Xxx, dnr 420

Varför så höga byggnader som ger skugga över Reimersholme? Tänk igenom vilken försämring det blir många som bor på andra sidan vattnet.

Xxx Xxx, dnr 421

Det är bra att man bygger bostäder o tar bort i industrimark. Men varför ska husen va så höga? Det blir ju skuggigt på Reimersholme! Man förstör solkänslan på Reimerholme! Reimersholme kaj och strandpromenad/strandstig är ett populärt ströv/ jogging och promenadstråk som flödar i sol även i januari. Här leker barn o pensionärer går med sina rullatorer. Medborgarna från andra stadsdelar nyttjar stråket flitigt som ett naturområde och njuter av solen och vattnet. Jag gillar att man bygger, men inte att man förstör för så många andra o tar bort soltimmar.

Boende, Hornstull, dnr 422

Det är utmärkt att man bygger nytt. Men planera inte för höga hus som skymmer solen på vintern eller på kvällar! Jag bor själv i Hornstull och är ofta på Reimersholme. Byggnaderna får inte skugga oss. Det förstör så mycket av trivseln i området.

Xxx Xxx, dnr 423

Jag protesterar mot de höga husen som planeras i Lövholmen. Lövholmens bebyggelse har inte varit så hög, jmf med t ex plåsterfabriken, och dess höjd har gått över från Lustikulla till Gröndal med en jämn och harmonisk höjd. Vattnet glittrar i solljuset året om, något som är oerhört viktigt för boende på andra sidan vattnet. De planerade höghusen kommer påminna om arkitekturen/byggnationen intill Marievik, dvs vid Sjövikskajen, som känns ogästvänlig och hård utan inbjudan till grannkontakt och social gemenskap.

Höjden på husen tar bort solljuset vintertid mellan å ena sidan Lövholmen och å andra sidan Södermalm och Reimersholme samt vattnet där emellan. Reimersholme och Bergsunds strand är mycket

viktiga områden för promenader och vila den korta stund solen är uppe om vintern och utgör en värdefull rekreativmiljö. Många rör sig i dessa områden och får återhämtning, det är fina, plana parkvägar som lämpar sig för allt från barnvagn till rullatorer och rullstolar för de med begränsad rörlighet.

Att skapa en så hög bebyggelse att den påverkar kajerna och vattnet så hårt som i förslaget motsäger jag mig helt emot. Vi behöver en ljusare, vänligare omgivning med utrymme för återhämtning och rekreation. Kajerna utmed södra Reimersholme och Södermalm behöver bibehålla sitt solljus på land och i vattnet året om för att bibehålla en fin social miljö med utrymme för rekreation för alla människor inkl de med funktionssvårigheter (se ovan). För de som ska flytta in i Lövholmen behövs samma sak. Lövholmsborna bor med kajen i norrläge och att uppleva solens speglingar i vattnet ger en miljö med möjlighet till återhämtning och främjande av sociala kontakter - något som förstörs av höga hus som kastar skuggor långt ut i vattnet. Jag emotser ett svar angående mina åsikter, som verkligen hoppas att ni beaktar.

Xxx Xxx, dnr 424 och 437

Vi uppskattar att antalet bostäder blir fler i Sthlm och att Lövholmen rustas upp! Vi ser med oro på hur långa o täta skuggor bebyggelsen kommer att medföra. I januari medför de otroligt höga husen skugga på Reimersholme. En tid på året då de få soltimmarna är mycket värdefulla. De höga husen gör sig heller inte alls bra rent estetiskt. Siluetten med de höga husen är störande och rent ut sagt ful. Höga hus skapar vindar mellan husen. Risken finns att utemiljön blir otrivsamt och kall om förtätningen och hushöjderna drivs för långt. Detta särskilt med tanke på barns lekmöjligheter i närmiljön. Och när de ska ta sig till förskolor och skolor. En lekyta med bemannad parklek är att föredra som ger barn trygghet och stimulans och där även vuxna kan mötas och lära känna varandra. Gång och cykelstråk liksom lekstråk ökar tryggheten och möjligheten för alla att röra sig fritt utan att möta cykel- eller biltrafik. Ser fram emot att området byggs men betydligt lägre byggnader!

Xxx Xxx, dnr 425

Planeringen för området Lövholmen i stadsdelen Liljeholmen är ett exempel på ogenomtänkt och näst intill arrogant sätt att jobba med stadsutveckling. Här har Stockholms stad vikt ned sig för exploitörer som vill maximera lönsamhet så snabbt som möjligt utan tanke på miljö och kultur. Det här är ett rätt igenom dåligt förslag.

Förtätningen och antalet lägenheter innebär att området blir för tungt belastat – det blir helt enkelt en dålig och på inget sätt hälsofrämjande miljö. Grönytorna är minimerade vilket innebär att området runt intilliggande sjön Trekanten och Vinterviken blir ännu hårdare belastade. De upp till 27 våningar höga husen blir trevligt för de som bor högt upp men innebär ständig skugga för de flesta andra. De skuggstudier som finns är missvisande och presenterar ideala tillstånd. Planen för Lövholmen presenteras som en ny öppen stadsdel men till och med i skisserna, som visar de mest positiva perspektiven, syns det att det att hela området blir förtätat och får en massiv känsla. Det råder ingen tvekan om att Lövholmen blir en mörk stadsdel.

Att överhuvudtaget bygga så höga hus vid Liljeholmsvikens smalaste del är problematiskt. De höga husen vid Liljeholmskajen, någon kilometer österut, är naturligtvis trista för de som bor bakom eller bredvid, men framför finns det öppet vatten. Förslaget för Lövholmen innebär att kvarteret med de hög och tätt byggda husen kommer att sluka ljus och ”energi” från hela området. Lövholmen får helt enkelt fel proportioner och kommer att ändra karaktären på hela omgivningen till det sämre.

Området presenteras som att det ska vara kulturhistoriskt intressant och ha ”kulturplats”. Det är också direkt missvisande. Nitrolack-fabriken är kulturhistoriskt viktig, men har tillåtits förfalla de senaste tio åren, och ska ändå rivas. Det ska byggas torg för kultur men ”kultur” blir en senare fråga som ska diskuteras.

Att riva en byggnad som är dokumenterat kulturhistoriskt intressant visar knappast på kulturhistoriska intressen. Att först tömma områdets konstnärateljéer för att sedan hävda att det ska finnas ”kultur” i området visar ganska tydligt att ”kultur” enbart är yta. Kultur är inget som kommenderas fram ur en projektplan utan något som byggs av utövare över längre tid och med en bärande idé. Slakthusområdet är långt ifrån någon förebild men där finns trots allt en idé med utvecklingen av området. Lövholmen är, som den presenteras, maximalt med bostadsyta på ett för litet område som sminkas upp med ”kultur”. Utifrån de boende, både för de som kommer bo i området och de som bor runt omkring, bådär det här inte gott. Lövholmen kan mycket väl vara ett av de sämst planerade bostadsområdena i centrala Stockholm på mycket länge.

Xxx Xxx, dnr 426

Torget framför Färgfabriken är bra!

Nitrolack, trots protester och styrdokument som styrker att byggnaden ska bevaras, rivs och ersätts med en större klumpig pastisch till ”kopia”. Det är ett felaktigt beslut. Bevara vår gemensamma kulturhistoria istället! Ta tillvara de värden som finns och skapa något unikt! Innebär förstörelse av värdefulla kulturhistoriska byggnader som inte går att ersätta. Att politiker förstör Stockholms kulturhistoriska arv är en stor skandal. Området presenteras som att det ska vara kulturhistoriskt intressant och ha ”kulturplats”. Det är också direkt missvisande. Nitrolack-fabriken är kulturhistoriskt viktig, men har tillåtits förfalla de senaste tio åren, och ska ändå rivas. Det ska byggas torg för kultur men ”kultur” blir en senare fråga som ska diskuteras. Varför tas inte läge och historia tillvara? Är det endast ekonomi som styr? Förslaget kan bara tolkas på det sättet.

Att riva byggnader som är dokumenterat kulturhistoriskt intressant visar knappast på kulturhistoriska intressen. Att först tömma områdets konstnärateljéer för att sedan hävda att det ska finnas ”kultur” i området visar ganska tydligt att ”kultur” enbart är yta. Kultur är inget som kommenderas fram ur en projektplan utan något som byggs av utövare över längre tid och med en bärande idé. Slakthusområdet är långt ifrån någon förebild men där finns trots allt en idé med utvecklingen av området. Lövholmen är, som den presenteras, maximalt med bostadsyta på ett för litet område som sminkas upp med ”kultur”. Utifrån de boendes, både för de som kommer bo i området och de som bor runt omkring, bådär det här inte gott.

Orimligt höga höghus. Studier med skuggförhållande är missvisande och visar en glädjebild av hur skuggförhållanden kommer vara under vintertid. Tiderna för studierna är valda för att inte visa de fulla konsekvenserna av de orimligt höga höghusen. Dessutom kommer den norra kajen på Lövholmen också, förstås, ligga i skugga. Liksom andra delar av Lövholmen. Förslaget för Lövholmen innebär att kvarter med de höga husen kommer sluka ljus och ”energi” från hela området. Lövholmen får helt enkelt fel proportioner. Skuggstudierna redovisar dessutom ”för smala” skuggor som inte är trovärdiga med tanke på höghusens omkrets. Höghusen kommer lägga vattenspegel och delar av Reimersholme i skugga vintertid. Den södra strandkanten på Reimersholme, är även vintertid, en plats för promenader, utflykter, vinterbad, återhämtning i naturen/solen/ljuset och en plats som används och uppskattas av invånare från hela Stockholmsområdet.

Läggs området i skugga tas med andra ord den ”lungan” ifrån Stockholmarna.

Är det för att området ligger utanför tullarna som höghusen plötsligt ska kunna byggas med orimliga proportioner?

Höghusen är för höga för området. De är bara några våningar lägre än det högsta tornet i Kista och de Norra tornen, vilket är för mycket i en miljö som Lövholmen. De 1800 nya lägenheterna vilket innebär ca 4 000 nya invånare, medför en för hård belastning för kringliggande parker och grönområde. Området runt Trekanten är mycket berg, berg som också omliggande vatten, innebär att de inte är tillgängliga (för alla). Med andra ord är grönytorna i planförslaget alldeles för små. För små gårdar med tanke på invånarantalet. Ta tillvara historien och bygg lägre.

Förslaget innebär en ohälsofrämjande miljö som motverkar välbefinnande. Vybilden från Reimersholme ger en missvisande bild. Avståndet till Lövholmen är vidvinkel och stämmer inte alls med verkligheten. Varför visa missvisande gestaltningar av förslaget.

Planen för Lövholmen presenteras som en ny öppen stadsdel men till och med i skisserna, som visar de mest positiva perspektiven, syns det att det att hela området blir förtätat och får en massiv känsla. Det råder ingen tvekan om att Lövholmen blir en mörk stadsdel. Att överhuvud taget bygga så höga hus vid Liljeholmsvikens smalaste del är problematiskt. De höga husen vid Liljeholmskajen, någon kilometer österut, är naturligtvis trista för de som bor bakom eller bredvid men framför är det öppet vatten. Förslaget för Lövholmen innebär att kvarteret med de höga husen kommer sluka ljus och ”energi” från hela området. Lövholmen får helt enkelt fel proportioner.

Xxx Xxx, dnr 427

De tre högre husen bör kortas och ges samma höjd som övriga. Att placera dessa tre trumpetstötter (som SBK historiskt benämnt riktigt höga höghus) kommer avvika på ett främmande sätt från Stockholms stadsbild. Särskilt olyckligt är i detta fall är att området ligger i omedelbar anslutning och kommer om planen genomförs gränsa på ett främmande sätt till den äldre lägre innerstadsbebyggelsen. Till skillnad från Tors torn som på ett mer arkitektoniskt genomtänkt sätt knyter ihop Karolinskas täta bebyggelse i Solna, E4 passagen och stockholms bebyggelse, skulle dessa höga hus på denna plats endast uppfattas som udda och främmande.

De höga husen kommer vidare kasta skugga över övriga nyplanerade hus samt över både strandpromenaden på Liljeholmssidan samt den på Reimersholme. Det vore djupt olyckligt om områdets största fördel och kvalitet förstördes redan på planeringsstadiet. Funderingar bör även göras över husens nuvarande färgsättning.

Xxx Xxx, dnr 428

De tre högre husens höjder minskas till omgivande hus. Kommer annars skugga på ett negativt sätt. Avstånd mellan hus ökas för mer luft och sol. Husen färgsätts mer.

Xxx Xxx, dnr 429

1. Argumenten för en rivning av Nitrolackfabriken är otillräckliga. Inget rivningstillstånd för Nitrolackfabriken föreligger i dag. Enligt Åtgärdsutredning Nitrolackfabriken (Viken 2022) är rivning samt nybyggnation cirka 10-15 miljoner billigare än att behålla byggnaden och sanera bottenplattan, enligt alternativ 22 och 2 b. Utredningens tredje alternativ innebär förstärkning av byggnaden men ingen sanering av marken under byggnaden och bedöms som kostnadsmissigt likvärdig med att riva och bygga nytt. Men självklart torde det vara mycket svårt att bedöma nybyggnationskostnaden för en byggnad som i dag endast föreligger som en skiss i en detaljplan. Utredningen bygger här på rena antaganden av vad den nya byggnaden kan tänkas kosta. Den ger heller ingen skattning av koldioxidavtrycken för de olika alternativen. Ingen hänsyn tas till den eventuella (men ytterst troliga) miljövinsten av att behålla en byggnadskropp jämfört med att riva den och ersätta den med en annan. En renoverad och sanerad Nitrolackfabrik kommer, enligt utredningen, att förbruka ca 150% mer energi än en ny byggnad, uppförd enligt nutida regelverk. Det får då vägas mot energiåtgången i att riva den befintliga huskroppen, schakta bort rivningsmassorna och ersätta den med en ny, som enligt detaljplanen tillåts bli större än den nuvarande. Överhuvudtaget är det märkligt att inga beräkningar av koldioxidutsläpp görs i en ny detaljplan. Detta borde finnas med som nyckeltal för allmänheten att ta ställning till. I en utredning om en befintlig byggnads eventuella rivning borde sådan information vara en självklarhet. Sammanfattningsvis menar jag att koldioxidutsläppen från de olika alternativen måste utredas ingående av oberoende konsult, och på fastighetsägarens bekostnad.

2. Detaljplanen anger aningen svepande att "ett par" byggnader med 14 till 22 våningar kommer att tillåtas, samt att Cementas silo kommer att "omtolkas" till en eller flera högre byggnader. Det vill säga högre än de 6-8 våningar som enligt detaljplanen kommer att vara norm i det nya området. Jag menar att området som helhet

byggs för högt. Med så höga byggnader riskerar marken att skuggas och hela området ges ett onödigt massivt och hårt intryck. Överlag menar jag att en större variation i byggnadshöjderna, samt i husens byggnadsarea, skulle ge en mer livaktig och mänsklig stadsbild än den som stiger fram ur detaljplanens visualiseringar. Det torde också ge de bevarade historiska byggnaderna en mer framträdande roll i den nya stadsdelen, något detaljplanen skriver fram som önskvärt.

Xxx xxx, dnr 430

1. Av förslaget framgår att Stadsbyggnadskontoret planerat in tre skyskrapor vilket kommer att medföra att omgivande hus kommer att ligga i skugga/mörker.

Förutom att omgivande fastigheter hamnar i skugga kommer promenadstråket i Gröndal invid Mälaren att hamna i skugga. Dessutom kommer även promenadstråket på Reimersholmes södra kaj att skuggas. Promenadstråken längs Mälaren i Gröndal och på Reimersholme är väldigt populära och används av många kommuninnevånare för rekreation, motion, mm varför det planerade Lövholmen kommer att påverka många kommuninnevånarens livskvalitet.

2. Den planerade byggnationen med skyskrapor i projekt Lövholmen bryter med den intilliggande byggnationen och kommer att förfula stadsbilden. Därför bör Stadskontoret beakta att det planerade bostadsområdet även har en direkt beröring med stadsbilden för Södermalm, Gröndal och anpassa höjd och utseende på byggnaderna.

3. Eftersom Södermalm med omnejd utsatts för en serie arkitektoniska mästerverk under de senaste åren har grönområden följaktligen drastiskt minskat. Därför har de få grönområdena som finns kvar en stor betydelse för de människor som de facto lever och bor i aktuella områden som berörs av Stadskontorets planering. Tro det eller ej men fortfarande finns det boende på Södermalm som inte har höga inkomster utan är hänvisade till att tillbringa fritiden i sin närmiljö, då är möjligheten att vistas på grönområden och i solen av synnerlig vikt.

Xxx Xxx, dnr 431

Tycker förslaget övergripande är bra!

- saknas skola för barn åk 1-9 vilket är märkligt med tanke på alla andra nedläggningar av skolor i närområdet som är genomförda eller planeras.

- kunde inte "kultur-huset" bli en skola, känns som den bästa byggnaden för något sådant.

Snyggt förslag i övrigt!

Xxx Xxx, dnr 432

Behövs det mer dyra bostadsrätter vid vattnet? Vilken målgrupp vänder ni er till? Inte är det vanliga stockholmare som gärna njuter av en promenad efter vattenlinjen eller tar en kaffe i solen. Av erfarenhet så står man inte och glör på utsikten i sitt hem särskilt ofta (det gör man väl när man åker på solsemester och är ledig, eller)?

Xxx Xxx, dnr 433

Att man bygger höghus tätt in på varandra där avsaknad av parker samt ljus är beklagligt att det görs år 2023 då vi borde ha mer förstånd att satsa på gröna ytor på tak och mark för klimatanpassning. Att bygga på det sätt ni beskriver kommer att innebära att ljuset inte når in i lägenheter och att förskolor skolor där barn inte kan få utrymme för ett liv med kvalité. Det är inte heller bara estetiskt njutbart med dessa hemska skyskrapor. Tänk på att det är människor som ska bo där samt de som redan bor på andra sidan viken oxå ska kunna få ljus och en vy att njuta av. Bättre kan ni!

Xxx Xxx, dnr 435

Det vore ytterst synd att ta bort sol från Reimersholmes soliga kaj och lägenheter och parker med för höga, skuggande byggnader på Lövholmen. Hoppas också att föroreningarna som kommer fem vid bygget inte förstör vattenkvaliteten ytterligare. Önskar en ytterst noga planerad sanering! Och regelbundna mätningar av vattenkvaliteten!

Boende, Reimersholme, dnr 436

I förhållande till övriga byggnader inom Lövholmen och även i förhållande till bebyggelse i Gröndal är detta mycket högt. Stockholm har på många platser en smart utveckling där byggnaderna anpassas efter omkringliggande förhållanden och dessutom styrs av höjden över Mälaren. Låg strand - lågt hus. Jag bor på Reimersholme och har de senaste åren haft mycket glädje av tillströmningen av besökande från hela Södermalm. Reimers är en riktig badort på sommaren och skuggan från höghus är inte något önskvärt från mig eller dessa gäster. Även vintertid är solen viktig och detta går att bibehålla med lägre byggnader på Lövholmen. Jag är positiv till att området byggs om och räknar med några års stök, men önskar att Lövholmens siluett dämpas och att byggnaderna blir lägre än planerat.

Två boenden, Sjöbjörnsvägen 12, dnr 440

Avstyrker förslaget då exploateringen är för hög, men som boende i Gröndal så välkomnar vi att man bygger bostäder i Lövholmen.

Motivet för detta ställningstagande är:

1800 lägenheter på 10 ha (inkluderar även vattenområdet) är ett mycket högt antal per hektar i jämförelse med Norra Djurgårdsstaden och Hammarby Sjöstad – hur motiveras detta avsteg jämfört med vad som byggs på kommunalägd mark förutom att marken här är privatägd?

Sid 7. Lövholmen nya stadsfront mot vattnet ska samspela med innerstadens karakteristiska möten med vattnet. Den nya bebyggelsen ska ges en arkitektoniskt sammanhållen karaktär med en återhållen gestaltning.

– Detta stämmer inte. Lövholmen kommer att bli apart jämfört med innerstaden och omgivande stadsdelar och allt annat än återhållen.

Sid 13. En plats som väver samman Gröndal, Liljeholmen och innerstaden ...

- Detta stämmer inte då Lövholmen utformningsmässigt kommer att skilja sig mycket med dessa områden pga dess höga exploateringsgrad.

Sid 100. Bedömningen i den kulturhistoriska konsekvensanalysen är att planförslaget ger en negativ påverkan på riksintresset

Stockholms innerstad utifrån några lång- och medeldistansvyer.

– Detta stämmer men har dessvärre inte beaktats i det framlagda förslaget. Stockholms stad tog fram en utmärkt byggnadsordning och arkitekturpolicy 2021.

– Varför följs inte den/dessa och varför förklaras inte Lövholmens gestaltningsmässiga avsteg?

Stockholm har gestaltningsmässigt av tradition en lite storskalig Saltsjöside och en mer återhållen småskaligare Mälarsida – förslaget för Lövholmen stämmer inte med Mälarsidans mildare formspråk. Undertecknade avvisar förslaget så som det nu är utformat i förslaget (men välkomnar att Lövholmen bebyggs som en viktig sammanlänkande ny stadsdel).

Boende, Liljeholmsgränd 4, dnr 443

Föreslagen detaljplan är över lag bra och skapar goda förutsättningar för att uppnå målet att utvidga innerstaden och dess kvaliteter. Förslaget bildar en väl avvägd komposition av hög och låg samt ny och bevarad bebyggelse. Exploateringsgraden är rimlig. Givet den goda vattenkontakten och planerad utveckling av Trekantparkens nordvästra del behövs inte fler eller större grönytor inom planområdet. Jämfört med det tidiga samrådet har flera betydande förbättringar gjorts. Främst bland dem är fyrvägs korsningen vid Lövholmsvägen/Gröndalsvägen vilken ger en avsevärt bättre koppling till omgivningen, samt att en stor del av de privatiserade kantzonererna inte längre verkar vara aktuella. Gaturummen har generellt blivit tydligare och mer innerstadsmässiga med fler aktiva bottenvåningar och körbanor som

är nedsänkta i förhållande till gångbanorna. Vattenplatsen har alla förutsättningar att bli en riktig pärla under sommarhalvåret.

Tegel är ett fantastiskt material och det är positivt att många fasader avses att utföras i det materialet. Viktigt att tänka på är dock att variationen i teglets kulör, format, struktur och förband blir stor både mellan och inom kvarteren (gärna med en egen identitet för varje trapphus). Den typ av enklaver som var populära att bygga under 1980- och 1990-talen, med i stort sett identiskt tegel på varje hus och varje fasad ser inte roliga ut. Arkitekturprogrammet ser ut att vara inne på rätt spår, även om variationen i uttryck skulle kunna öka ytterligare några snäpp.

Det är positivt att det i huvudsak planeras för slutna kvarter. Det skapar en stadsmässighet och en tydlig uppdelning mellan det privata och det allmänna. Enstaka öppningar i vissa kvarter kan vara motiverade för att tillgodose önskvärda ljusförhållanden, men framför allt i kvarter 10 bör man överväga om alla tre öppningar verkligen är nödvändiga. Kvarter 10 är det första kvarteret man möts av på väg från tunnelbanan. Här bör det alltså bli relativt stora flöden av gångtrafikanter (även längs trekantsvägen) och därmed ett bra underlag för centrumverksamheter i hela den bottenvåning som vetter mot Trekantsvägen. Det förefaller märkligt att planera in lägenheter i gatuplan med egna ingångar och privat kantzon i detta trafikerade läge. Med sådan exponering och insyn lär det bli svårsålt om inte annat.

För att öka orienterbarheten bör gatunamnen och deras sträckningar ses över. Mitt förslag är att Lövholsbrinken får löpa hela vägen från Betonggalleriet till Trekantsvägen, och att Lövholsgränd får löpa hela diagonalen från Lövholsvägen till kajstråket. På så sätt undviks ologiska namnbyten i gatornas raka riktningar. På samma sätt bör Gröndalsvägen fortsätta hela vägen från Gröndal fram till Liljeholmsvägen, och Lövholsvägen bör fortsätta från Grenljusbacken rakt fram genom den nya fyrvägs korsningen och vidare in i Lövholsmen. Det är alltid jobbigt att byta befintliga adresser, men i det här fallet är det värt det.

Boende, Reimersholme, dnr 444

Jag vill här skicka in en synpunkt ang byggprojektet Lövholsmen. Det gäller hur de nya byggnaderna kommer att påverka solsituationen i närområdet. Jag har läst sol- och skuggstudien och slår av att det område som kommer påverkas mest av de nya byggnaderna, Reimersholme, inte nämns överhuvudtaget i studien. Jag är boende på Reimersholme och kommer förmodligen under

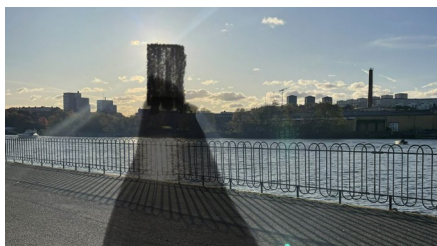
vintermånaderna bli av med en del av solljuset i lägenheten. Vad jag dock tycker är värre är vilken enorm påverkan det kommer att bli på promenadvägen längs öns syd- och förmodligen ostsida. Jag behöver såklart inte förklara hur människor söker sig till solen i detta land och framför allt under de mörka månaderna. Att då ha en promenadväg där man kan tanka ljus under soliga vinterdagar tycker jag är otroligt värt att värna. Efter att ha blivit varse om byggprojektet och hur det kommer påverka solsituationen på Reimersholme har jag blivit än mer medveten hur många som söker sig till solen här. Förutom det rekreationella i en promenad eller paus på en bänk i solen så kommer också den ökade skuggan påverka förskolegårdarna på Karusellens förskola i en väsentlig grad. Mina barn går inte på den förskolan, men jag har varit där under helger för lek och vet hur vi brukar välja den gård med mest solljus. En plats i sol eller skugga under vintern kan vara avgörande för om man överhuvudtaget vill vara ute eller gå in och jag tycker det känns ogenomtänkt och rent ut sagt vräkigt att skugglägga förskolegårdar, lekplatser, badplats (ja, vinterbad förekommer frekvent på badbryggan på Reimersholmes södra sida), idrottsplan, en nyrenoverad park med solstolar (!).

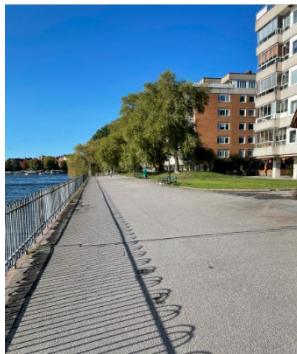
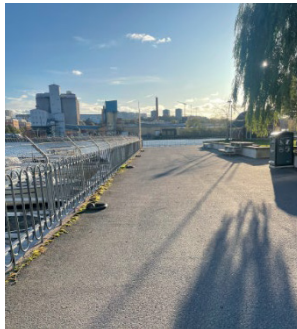
Möjligen finns det studerat, men jag undrar hur många lägenheter man går miste om genom att göra byggnaderna lägre så att de inte skuggar Reimersholme? Är det verkligen värt att det antalet lägenheter får skugglägga och i sådan väsentlig grad försämra ett område som finns tillgängligt för alla i staden? Jag tycker man kan dra paralleller till strandskyddet och säga att svaret är nej.

Sen vill jag också påpeka att jag tycker det saknas en eftermiddagsbild för januari månad i sol- och skuggstudien.

Möjligen har solen gått ned kl 16, men kl 15 vore då lämpligt att visa.

Vad förstår vill man ha som en röd tråd med Liljeholmskajen och Årstadal med enstaka höghus. Det finns dock en stor skillnad i hur skuggan de ger påverkar, då vattenavståndet till andra sidan är betydligt längre där. Jag bifogar några bilder från syd- och ostsidan som kommer påverkas samt en exempelbild på hur skuggan från ett av höghusen kommer falla.

Xxx Xxx, dnr 445

Stadsbyggnadskontoret föreslår, i rubricerat ärende, höghus som är 14-24 våningar höga. Detta kan inte tillåtas då det kommer innebära en hel del skugga på en holme som behöver det. I den skuggstudie man gjorde och presenterade påverkas Reimersholme på alla sätt, framförallt förskolor som ligger mot Lövholmen.

Xxx Xxx, dnr 448

Tack för att ni behåller många av de vackra industribyggnaderna.

1. Ni måste ta bort eller sänka höghuset. Det kommer att förstöra vår utsikt på Ljustöparbacken och sänka värdet på vår bostad. Det är alldeles för högt! Vi vill inte ha ett nytt Liljeholmskajen där nere, tråkigare stadsdel än Liljeholmskajen är svårt att hitta.
2. Det är alldeles för lite grönområden i planen. Känns riktigt trist som det är utformat nu.

3. Ni måste bygga en grundskola också. Kommunen låter Gröndalsskolan förfalla och nu skall dom dessutom lägga ner Ekensbergsskolan som alla som har ungar där uppskattar. Obegripligt. Det flyttar ju inte annat än barnfamiljer här? Var skall dom gå i skolan?

Xxx Xxx, dnr 449

Det högsta höghuset på Lövholmen är allt för högt för stadsbilden i Gröndal, det bryter av en befintlig harmoni.

Vi tycker också att området är för tätt planerat - skulle vara bra med mer grönområden och öppna ytor. Se Liljeholmskajen som ett varnande exempel! Och planera in en skola, det är för trångt här redan.

Xxx Xxx, dnr 451

Höjden på de höga byggnaderna i förslaget är extremt hög och påverkar verkligen bilden av stadsdelen på ett negativt sätt, samt tar bort från känslan som planen överlag ger. De höga husen bör alltså sänkas till låg nivå, lägre än 10 våningar.

Xxx Xxx, dnr 452

1. Nitrolackfabriken bör inte rivas med de argument som presenterats. Det finns för närvarande ingen tillstånd för rivning av fabriken. Enligt en åtgärdsutredning från 2022 skulle rivning och nybyggnation vara 10-15 miljoner billigare än att behålla och sanera befintliga byggnaden, enligt alternativ 22 och 2 b.

Det tredje alternativet föreslår förstärkning av byggnaden utan sanering av marken under den, och det bedöms som ekonomiskt jämförbart med att riva och bygga nytt. Emellertid är det svårt att exakt bedöma kostnaderna för nybyggnation när det bara är en skiss i en detaljplan.

Hållbarhetsaspekter

Utredningen bygger på en massa antaganden om kostnaderna för den nya byggnaden och tar inte hänsyn till koldioxidavtryck för olika alternativ. Miljövinsten av att behålla en befintlig byggnad jämfört med att riva den och bygga en ny beaktas inte. En renoverad Nitrolackfabrik förbrukar enligt utredningen cirka 150% mer energi än en ny byggnad enligt moderna regler. Detta antagande måste vägas mot energiförbrukningen för att riva den befintliga byggnaden och ersätta den med en större ny byggnad. Det är också märkligt generellt att koldioxidutsläpp inte beaktas i detaljplanen, och detta bör inkluderas som viktig information för allmänheten. Borde inte det vara en viktig fråga för Stockholm som en stad med miljöprofil? En oberoende konsult bör undersöka koldioxidutsläppen från olika alternativ på fastighetsägarens bekostnad.

2. Detaljplanen tillåter "ett par" byggnader med 14 till 22 våningar samt omvandling av Cementas silo till en eller flera högre byggnader, vilket innebär högre än de planerade 6-8 våningarna. Jag anser att området överlag byggs alldeles för högt, vilket kommer leda till skuggning av marken och ge hela området ett onödigt massivt intryck. En större variation i byggnadshöjd och byggnadsarea skulle skapa en mer varierad och mänsklig stadsbild än den som framgår av detaljplanens visualiseringar.

De nya byggnaderna ger ett massivt, fyrkantigt och kallt intryck. Varför inte mjuka upp formerna och anlägga mer öppna grönytor för allmänheten? Särskilt viktigt tycker jag det är att bevara träd och grönska längs med vattnet och framhäva de bevarade historiska byggnaderna och uppfylla detaljplanens önskan om detta. I nuvarande förslag upplevs de ursprungliga byggnaderna väldigt små och överskuggas av den nya massiva bebyggelsen. Höghuset som sticker upp bland bebyggelsen platsar inte i området. Bevara skorstenarna som en del av det historiska arvet. Men bygg inte en fyrkantig skyskrapa på platsen. Vi har nog av dessa på Liljeholmskajen och i skylinen i övrigt, söder om söder.

Boende, Sjöbjörnsvägen 66, dnr 453

Positivt med fler bostäder och mycket bra att rester av industrimiljön bevaras! Men mitt intryck av ritningarna är tyvärr att byggnaderna generellt blir för höga och kompakta. Mera ljusinsläpp behövs för trivseln. Avskräckande exempel på trång byggnation av bostäder finns på Liljeholmskajen Årstadal. Så dystert och mörkt mellan husen! Så skulle jag inte vilja ha det mellan Lövhölmensvägen och målarvattnet! Mer ljus, mer himmel, mer insläpp av vattenwyer behövs!

Isynnerhet bör Alcro-Beckerhuset inte byggas på! Ser fult ut med den klunsiga påbyggnaden - värna originalet bättre!

Och befrämja kanotklubbar med vattenkontakt och förvaring av kanoterna även som en positiv tillgång för de framtida hyresgästerna!

Jag förstår att byggföretagen är sugna på profiten, men jag tycker hänsyn bör tas till de kommandes trivsel. Gröndal har inga kompakta höghuskomplex och vi trivs himla bra här! Se omväxlingen, grönskan och exv de trivsamma stjärnhusen byggda av Olle Engkvist! Med hopp om positiv effekt av mina synpunkter.

Xxx Xxx, dnr 456

Nitrolack borde bevaras tillsammans med fler byggnader som finns på platsen idag. Att riva och bygga nytt, är varken hållbart eller vackert.

Xxx Xxx, dnr 457

Nuvarande planer innebär att Lövhölmens berövas på det kapital som Stockholms skattebetalare har bistått med under 100 år. Ni har ett ansvar mot stadens boende och ska representera deras vilja, inte byggnadsbolagens.

Det behövs fler/mer grön- och parkytor samt kulturinriktade verksamheter i området. Hur ska ni annars få bukt med utanförskap, kriminalitet och svikande skatteunderlag?

Se på tyskarna, de investerar miljarder i att bevara och fördjupa kulturområden eftersom ROIn kopplad till bolagsskatt, konsumtionsskatt samt minskad kriminalitet är så uppenbar. Gör bättre, tack :)

Boende, Reimersholmsgatan 79, dnr 458

Planerade väldigt höga hus på Lövholmen kommer att kasta slagskuggor över våra fastigheter och skymma solen under vinterhalvåret. Blir också störande höga övrig tid. Jag motsätter mig dom extremt höga husen som presenteras i nuvarande plan.

Xxx Xxx, dnr 460

Jag heter Xxx Xxx och arbetar som byggnadsantikvarie på AIX Arkitekter. Jag är djupt oroad över byggplanerna på Lövholmendels för att jag tycker det är viktigt att så mycket av de gamla industribyggnaderna som möjligt ska sparas och byggas om hellre än att rivras men också på grund av den nya exploaterings täthet och höjder. Min bedömning är att det vore väldigt olyckligt om de nya husen i Lövholmen blir så höga att de skuggar stora delar av Reimersholmes soliga södersida som är en av Stockholms mest populära bad och solplatser under mer än 6 månader om året. Här vistas människor från tidig morgon till sen kväll från mars till november. Alltför höga hus i Lövholmen kommer kraftigt att förminska den rika mötesplats och parkmiljö som Reimersholme södra sida utgör. Även närområdet på Gröndalssidan kommer kraftigt att reduceras av en alltför tät, hög och modern bebyggelse som kommer skilja sig markant från dagens brokiga småskaliga bebyggelse i närområdet som utgör mycket uppskattade gröna mötesplatser för alla som bor i Gröndal, Liljeholmen och närliggande områden.

Jag önskar verkligen att man noggrant analyserar höjder, skuggverkan, vindar mm och reducerar förslaget till en exploatering som är mer anpassad till Lövholmens äldre och mer småskaliga bebyggelsestruktur. Det är också en viktig förutsättning för att den nya stadsdelen ska bli trivsamt om man sparar så mycket som möjligt av de äldre industribyggnaderna i rött tegel i området närmast Färgfabriken, inklusive skorsten, smedja, naturstensmurar, Nitrolackfabriken och Beckers fd huvudkontor.

Xxx Xxx, dnr 462

Som förälder till två barn och aktiv fotbollstränare för ett pojklag i närheten kan jag inte låta bli att notera saknaden av fotbollsplan i ett område som redan nu är i stort behov av fler planer, både för fotbollsklubbar och för spontanaktivitet. Det borde åtminstone finnas utrymme för en 7-manna plan (55x35m) som kan delas in i

två 5-manna plan (2x 20x30m) någonstans i området. Detta kan sedan göras om till en isbana under vinterperioden.

Nej, det behövs inget omklädningsrum eller annat i anslutning till det, möjligen ett staket som ser till att bollarna inte hamnar utanför.

Xxx Xxx, dnr 465

Väldigt tråkig trend med skyskrapor och höghus intill vattenlinjen.

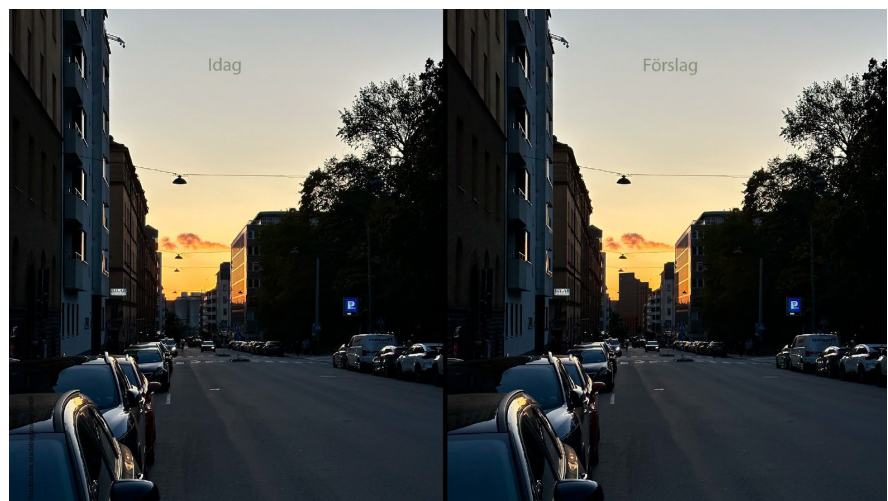
Vid Hornstull längs med Bergsunds strand är det trots övergivna fabriker en härligt öppen och ljus känsla. Den gamla Cementa-fabriken är dessutom ett typiskt kännetecken vid slutet av gatan precis som Stadshuset är längs med Hantverkargatan.

Ska denna plats täppas igen av ett gäng intetsägande skyskrapor som inte berättar något om platsens industrihistoriska minnen?

Efterfrågar lite känsla och öppenhet för mer grönområden

samt insikt om att det kanske inte är närmast vattnet vi ska pressa in så mycket folk som möjligt och täppa till både framför och bakom.

Väv in områdets historia och göra en plats som faktiskt är långsiktigt värdefull för Stockholm och dess invånare.

Xxx Xxx, dnr 466

Faktisk trivsel och påverkan på närområden

Om man täpper till vattenlinjen med skyskrapor kommer det även att skymma områden i närheten. Vattenlinjen vid Liljeholmskajen är redan täckt av skyskrapor, vid Marievik byggs just nu ett litet område fullproppat med skyskrapor som skymmer badplatsen intill samt periodvis Tantobadet på andra sidan vattnet. Ska vi fortsätta täppa till hela vattenlinjen mot söder med skyskrapor? Bind istället ihop Gröndal med Liljeholmen och Söderort med Södermalm genom en ordentlig strandpromenad, låt Söderort närma sig med en naturlig grön mötesplats vid vattnet, en park, ett område folk vill vistas i.

Bygg lägre etapper framåt vattnet så fler kan ta del av vatten och ljusinsläpp även bakom, täpp inte till med höghus längst fram. Gör inte samma misstag som redan gjorts och görs hela vägen från Liljeholmskajen och Marievik att bygga trångt och mörkt. De flesta hamnar åt mörka innergårdar och har då heller inte tillgång till grönområden. Hur trivsamt är det egentligen att bo där då? Öppna upp ett stycke och pressa inte in alla moderna skyskrapor på ett och samma ställe. Ta också hänsyn till trivsel och social infrastruktur och sprid ut dessa bostäder som ska till. Låt fler ta del av den värdefulla marken och bygg istället högt vid naturliga bostadsområden med plats för grönområden längre in. Behåll en del av områdets industrihistoria och låt det vara unikt istället för ett till bostadsområde utan charm.

Ett område med skyskrapor skulle även skugga och skapa otrivsel i närområden, exempelvis har man under senare år rustat Hornstull och skapat ett trivsammare område, i svängen Bergsunds strand på andra sidan vattnet finns en populär oas med uteserveringar då det är en av få ställen som har sol från morgon till kväll, och här sitter folk på uteserveringarna från tidig vår till sen höst och njuter av sol och fri sikt över vattnet, här finns även populära Hornstulls marknad. Det är den fria sikten, solen och vattnet som lockar men kommer att vara ett minne blott med skugga och skyskrapor mitt emot.

Är det verkligen nyproducerade bostadsrätter som vi har brist på? Vi har många eftertraktade äldre byggnader i Stockholm som har åldrats hållbart, det är genomtänkt byggda med hänsyn till ljusinsläpp och gröna innergårdar, det är trivsel, det vill folk betala för. Har vi inte mättat behovet av nybyggda höghus och arkitekter som vill göra sig ett namn på trender som inte åldras hållbart. Ska vi inte börja tänka långsiktigt och behålla lite av

Stockholms charm? Är det bostadsrätter med höga avgifter som det råder brist på? Är det rätt tid och plats för dessa? Av senaste rapporten från bland annat Länsstyrelsen att döma är det inte det:

"Ett hållbart bostadsbestånd varierar i pris, storlek och upplåtelseform. Men så ser inte nyproduktionen ut. Vi har stirrat oss blinda på antalet bostäder, inte vilken typ av bostäder som länet behöver. Bostäderna som byggs är alldeles för dyra och alldeles för små, de bidrar inte till att lösa bostadsbehovet."

Ur Länsstyrelsens rapport "Läget i länet - Bostadsmarknaden i Stockholms län 2023".

"Bostadsbyggandet i Stockholms län faller och samtidigt står bostadsrätter tomma för att köpare inte har råd att köpa dem. Det framkommer av Länsstyrelsen i Stockholms årliga rapport Läget i länet - bostadsmarknaden i Stockholms län 2019."

Ur Dagens Nyheter 2019.

Öppna upp istället för att täppa till

Stockholms främsta kännetecken är att det är en stad vid vatten, en stad med karakteristisk siluett. Bebyggelsen närmast vattnet är den bebyggelse som frontar Stockholm som varumärke. Låt alla njuta av den och kläm inte in skyskrapor längst med hela vattenlinjen. Marken är värdefull, men det är den för många. Vi måste stanna upp och fråga oss, kan vi nyttja marken vid vattnet på ett bättre sätt för fler att njuta av och bygga den typ av bostäder som faktiskt efterfrågas längre inåt land. Vi har inte råd att fortsätta bygga bort långsiktig trivsel till förmån för snabba pengar.

Xxx Xxx, dnr 474

Det som fattas i detaljplanen är en grundskola för barnen som ska bo i Lövholmen. Planera för och bygg en skola i området.

I övrigt ser det ut som det kan bli bra.

Xxx Xxx, dnr 475

Bra förslag! men skola saknas!

En skola i Lövholmen blir tillgänglig med plan mark och då för gång och cykel, tvärbana och busshållplats utanför porten, angöring med bil, tunnelbana några hundra meters promenad eller anslutning med tvärbana och buss. Möjlighet att klara samtliga miljö och hållbarhetskrav! Framförda alternativ, som i dagsläget inte finns, är kostsamma och direkt olämpliga, otillgängligt belägna på berg med Essingeleden som närmsta granne med luftföroreningar och buller som förs in över skolorna med den förhärskande vindriktningen från väster.

Två boenden, Eldarvägen 4

Två boenden, Gröndalsvägen 39

Två boenden, Bryggvägen 12

Två boenden, Ormbergsvägen 9, dnr 477

Vi är Gröndalsbor som känner området väl och vi har betänkligheter kring den nya planen som tagits fram för Lövholmen.

Vi anser att planen saknar viktiga samhällsfunktioner som behövs när Gröndal och Liljeholmen förtätas och växer i invånarantal, funktioner som även är viktiga för en socialt hållbar stadsdel på lång sikt:

- Skola åk f-9
- Förskolor som får in dagsljus på gårdarna och in i lokalerna
- Fritidsgård för ungdomar
- Idrottsmöjligheter för barn och ungdomar
- Trygga platser för ungdomar (det råder öppen droghandel dagtid i Trekantsparken bland ungdomar idag)
- Öppen kulturverksamhet för ungdomar

Vi anser att det behövs en större mångfald och flexibilitet i de offentliga rummen än vad planen föreslår:

- Det finns för få vistelseplatser i sol i planen, de höga husen är en bidragande orsak till detta
- Friytan är för liten
- Grönytor i form av en grön park behöver rymmas inom planen
- Bygg inte kvarter 1 på befintlig grönyta (delvis), all parkmark behövs i den allt tätare staden
- Bygg en större park istället för kvarter 2. En park i bästa solläge är mer värt än ett mindre torg. En riktig park som har koppling till Trekanten över Lövholmsvägen
- Den höga och täta strukturen medför att lokaler i bottenvåningen inte blir särskilt attraktiva.

Lokaler som kan hitta ut i gaturummet är sådant som bidrar till ett rikt stadsliv Vi anser att det är för lite grönytor och för liten hänsyn taget till hållbarhet och biologisk mångfald. Vi behöver bygga framtidens stad, inte en upprepning av hur staden byggts idag:

- Ta inte av befintliga grönytan där kajakklubben håller till idag
- Det saknas en tydlighet i hur det ekologiska sambandet stärkts/upprätthålls inom området
- Träd i grönytor för rening och fördröjning av dagvatten saknas. Remsan längs med vattenrummet kommer inte vara tillräcklig
- Det är för lite grönska utmed gatorna. För in alléer längs gatorna

- Vi anser dessutom att ambitionen behöver vara betydligt högre för bevarandet av platsens unika historia och kulturhistoriska betydelse:
- Om innerstad är mål och måttstock; bygg inte högre och tätare än i innerstaden
- Placera högre bebyggelse närmare Liljeholmen, låt skalan falla mot Gröndal
- Bevara fler av de befintliga industribyggnaderna
- Bygg inte högt och tätt kring de befintliga byggnader som bevaras
- Låt Lövholmens historia bli fortsatt avläsbar från Mälaren - från alla håll
- Skym inte de gamla industribyggnaderna med ny bebyggelse, låt de synas utifrån
- Möjliggör för de kulturutövare som verkar på platsen idag att fortsättningsvis kunna vara kvar. Det
- är värdefullt, en tillgång, som kan stärka områdets identitet och berika Stockholm
- Bygg inte ovanpå Beckershuset, det förtar byggnadens karaktär, och om man så vill, dess själ.

Vi anser att det ur ett demokratiskt perspektiv är problematiskt, att många som ville ta del av information och komma till tals på samrådsmötet, blev utestängda på grund av platsbrist.

Vi anser att den typ av stad som föreslås inte är framtidens stad. Vi behöver klara framtidens utmaningar och bygga en attraktiv och hållbar stad. Blicka därför inte mot Liljeholmskajen och Marievik för förebilder, det är stadsdelar som bygger på höjden med bitvis låg kvalitet i arkitekturen och de offentliga rummen, och där friytan är väldigt liten. Liljeholmskajen, och det framtida Marievik, är stadsdelar som är skuggiga och vindutsatta. Husen står tätt och man har närkontakt med sin granne, vare sig man vill eller inte. Grannen kan vara en människa, men kan även vara en bergvägg. Det är mycket "hus och gata", så pass mycket att Årstabergetsparken kom till för att komplettera den allt för snåla friytan och de bristande vistelsekvaliteterna. Liljeholmskajen och Marievik ligger i samma väderstreck som Lövholmen, där samma problem nu planeras in.

Använd inte Nybohovshöjden som övre gräns för byggnadshöjder. Det är som att använda Essinge kyrka som referens när man bygger nytt vid Primus på Lilla Essingen. Stockholm har ett bitvis präglad dalgångsmotiv, varför försöka utradera detta genom att fylla upp i dess lågpunkter? Angränsande riksintressen (se Nyréns analys) kommer påverkas stort.

Bygg inte enbart bostadsrätter. Inblandning av hyresrätter, lokaler, kulturverksamhet, skolor och institutioner bidrar till en rikare stad.

Vi anser också att det krävs betydligt högre kvalitet och en mer intressant arkitektur på en plats som Lövholmen. De här är några av Stockholms mest attraktiva kvadratmeter, låt det synas i arkitekturen och i ambitionen för planen.

Varför inte blicka mot Norrköping? Där har man arbetat med stadsutveckling i samklang med industriarvet under en lång tid. Likaså de nya planerna för till exempel Slakthusområdet eller Gasverksområdet. Höga ”härlighetsvärden” (“höga vistelsevärden oavsett tidpunkt eller årstid”) springer inte ur den täta, höga och skuggiga staden. Den springer ur en rik och diversifierad stad där parker, bostäder, kultur och övriga verksamheter samspelar, allt med rötterna i platsens historia. När en stad förtätas till varje pris, är just priset att de offentliga ytorna får ta smällen. De blir mindre, och allt som oftast sämre, samtidigt som de ska ta hand om allt fler besökare. Det räcker med att promenera runt Trekanten en solig söndag, eller varför inte i Vinterviken, eller runt Aspudden, för att man ska känna hur viktiga, och välbesökta dessa öppna offentliga ytor är. Det är trångt idag- och trängre blir det.

Ni har nu fått ta del av våra ovan formulerade åsikter. Åsikter som vi hoppas Stockholms stad begrundar i det fortsatta planarbetet. Bygg en plats, en stad, där våra barn och barnbarn kan växa upp, och där dom vill stanna kvar.

Bilder, modifieringar av förslaget bifogas, inlagda nedan.

Enkelt test #1. Vad händer om de högsta byggnaderna utgår? Vy från programmet, justerad med mindre höga byggnader och ett mer öppet och grönt möte med Gröndal.

Enkelt test #2. Vad händer om de gröna gårdarna maskeras bort? Plan från programmet, justerad med släckta ytor för bostadsgårdarna. Var finns grönskan i de offentliga rummen?

Xxx Xxx, dnr 479

Jag skriver som arkitekt verksam i Stockholm och boende i området. Jag har också arbetat med området som forskningsobjekt ur stadsutvecklingsperspektiv under ett år och spenderat otaliga timmar på platsen funderande på vad som är möjligt här. Saknar genomgående och tycker det borde kunna skrivas in inte bara möjligheter till ekosystemtjänster utan även krav på att försöka minska negativa bidrag till klimatkrisen, vår tids största hot.

Jag hörde att planen tar hänsyn till klimatkrisens konsekvenser men det borde vara självklart i dagens samhälle med den kunskap vi har att en plan ställer krav som säkrar att det är ett så hållbart område som möjligt ur både ekologiska och sociala perspektiv? (Inkluderar i detta förhoppningar om inte bara "möjligheter" att bevara befintliga byggnader och "möjlighet" att ha platser för kulturarbetare (vilket alla förstår aldrig kommer att hända när det kommer till kritan om det inte finns krav inte bara möjlighet.))

Vad finns det för möjlighet att utforma en plan som tillåter ett område att växa fram över tid i relation till varandra? Där hus som står bredvid varandra inte tillkom samtidigt - det är detta som bidrar till mycket av den känsla vi älskar i många övriga delar av Stockholm.

Det är både konstigt och farligt att fastslå färg och material i denna typ av plan? Det måste finnas utrymme för framtida insikter att forma ett område?

Under presentationen sades att höjderna motiveras av hur de "förstärker" den befintliga topografin. Detta stämmer inte och det är

pinsamt att det presenteras så. Vi förstår att det handlar om att byggherrarna (och staden på vissa sätt) vill tjäna mer pengar på marken. Jag tycker att staden och politikerna ska vara de som vaktar medborgarnas intresse och kvaliteten på den stad som byggs.

Ställ krav.

Råkar också veta att de bilder som tagits fram inte har verkliga solförhållanden - den är inställd på fel sätt, vilket är problematiskt när det påverkar beslut som ska tas. Eftersom de ska ge en vision om hur området möjligen ska kunna bli.

Jag ser också brist på möjlighet och krav på att gaturummet ska kunna bli en levande plats, mer än asfalt som möter fasad. Vad möjliggörs egentligen här, och vad i planen är det som stödjer det? Hur kommer framtida invånare kunna mötas och vara här, nyttja platsen utöver transport och parkering?

På andra sidan Liljeholmsbron finns skräckexemplet Årstaberget - det vore synd om staden tillåter ett till så dött område växa fram. Genom att addera supportstrukturer för umgänge och natur bildas helt annat typ av område. Det finns många kvaliteter och förbättringar med nya planen men om staden och tjänstemän släpper igenom planen som den är anser jag att de sviker nutida och framtida Stockholmare.

Jag är inte alls mot utveckling och förändring jag är bara för att staden ska uppfylla sin uppgift, representera sina medborgare och ställa högre krav på en blivande stadsdel - som de kan vara stolta över om 100 år. Inte gå med på något som vi ser redan nu inte kommer bli så bra som det skulle kunna bli. Hoppas!

-högre krav i förhållande till klimatkrisen

-ekosystemtjänster

-minska exploatering, minska höjder

-mer krav på gaturummen. Mer grönytor.

Boende, Katrinebergsvägen 2, dnr 480

Jag har sett modellen. Jag tycker om låga hus. Jag tycker att det högsta tornet är för högt och vill sänka huset.

Jag vill gärna ha en större park med stor gräsmatta, träd, solstolar, klätterställning och en stor plaskbassäng.

Boende, Katrinebergsvägen 2, dnr 481

Jag tycker att man inte ska riva Cementsa för att det tar resurser från naturen. Man kan renovera cylindrarna och bygga bostäder i dem.

Det är smartare att använda hus och bygga på, än att riva och bygga nya hus.

Boende, Reimersholme, dnr 482

Jag vill här skicka in en synpunkt ang byggprojektet lövholmen. Det gäller hur de nya byggnaderna kommer att påverka solsituationen i närområdet. Jag har läst sol- och skuggstudien och slås av att det område som kommer påverkas mest av de nya byggnaderna, Reimersholme, inte nämns överhuvudtaget i studien. Jag är boende på Reimersholme och kommer förmodligen under vintermånaderna bli av med en del av solljuset i vår lägenhet. Vad jag dock tycker är värre är vilken enorm påverkan det kommer att bli på promenadvägen längs öns syd- och förmodligen ostsida. Jag behöver såklart inte förklara hur människor söker sig till solen i detta land och framför allt under de mörka månaderna. Att då ha en promenadväg där man kan tanka ljus under soliga vinterdagar tycker jag är otroligt värt att värna. Efter att ha blivit varse om byggprojektet och hur det kommer påverka solsituationen på Reimersholme har jag blivit än mer medveten hur många som söker sig till solen här.

Förutom det rekreationella i en promenad eller paus på en bänk i solen så kommer också den ökade skuggan påverka förskolegårdarna på Karusellens förskola i en väsentlig grad. Mina barn går inte på den förskolan, men jag har varit där under helger för lek och vet hur vi brukar välja den gård med mest solljus. En plats i sol eller skugga under vintern kan vara avgörande för om man överhuvudtaget vill vara ute eller gå in och där tycker jag det känns ogenomtänkt att skugglägga förskolegårdar, lekplatser, badplats (ja, vinterbad förekommer frekvent på badbryggan på Reimersholmes södra sida), idrottsplan, en nyrenoverad park med solstolar(!). Möjligen finns det studerat, men jag undrar hur många lägenheter man går miste om genom att göra byggnaderna lägre så att de inte skuggar Reimersholme? Är det verkligen värt att det antalet lägenheter får skugglägga och i sådan väsentlig grad försämra ett område som finns tillgängligt för alla i staden?

Sen vill jag också påpeka att jag tycker det saknas en eftermiddagsbild i sol- och skuggstudien för januari månad. Möjligen har solen gått ned kl 16, men kl 15 vore då lämpligt att visa. Vad jag förstår vill man ha som en röd tråd med Liljeholmskajen och Årstadal med enstaka höghus. Det finns dock en stor skillnad i hur skuggan de ger påverkar, då vattenavståndet till andra sidan är betydligt längre där.

Xxx Xxx, dnr 484

+ POSITIVT

- Vattnet görs tillgängligt för alla genom strandpromenad

- NEGATIVT

- Motsätter oss starkt höjden på bebyggelsen. Hus med 14-24 våningar är alldeles för högt för området och omgivande bebyggelse, och kommer att påverka markmiljön mycket negativt med bl.a. skugga. Max 6-8 våningar är rimligt.
- Nitrolackfabriken som ligger bredvid Färgfabriken får absolut inte rivas utan måste till varje pris bevaras. Varför inte ett kulturhus, och/eller en saluhall full av restauranger, eller åtminstone lyxbostäder? Ett gastronomiskt paradiset värt att vallfärda till!
- Detaljplanen är för tätbebyggd.

Xxx Xxx, dnr 488

Jag har studerat planen och varit på samrådsmöte och vill härmed framföra mina synpunkter i egenskap av medborgare, sakkunnig inom hållbart byggande och i egenskap av klimatengagerad och för framtiden oroad förälder. Det är allmänt känt att vi står inför en stor omställning av våra samhällen, vårt stadsbyggande och våra livsstilar för att ha en chans att undvika de värsta effekterna av klimatförändringar.

Miljö- och hållbarhetsmässigt finns mycket övrigt att önska i planen och medan tid finns önskar jag att staden här tänker till ett extra varv och beaktar nedan punkter. Lövholmen har, med vissa justeringar i planerna, fina förutsättningar att bli ett fantastiskt område för nu levande och framtida stockholmare.

- Skalan (främst höjden) på byggnaderna enligt plan är tämligen brutal och smått omänsklig. Om du går intill Beckers "färgkontor" är det maffigt högt redan idag. I planen ska det dessutom byggas på med kompletterande våningsplan. En lägre våningshöjd på byggnaderna skulle skapa en betydligt trevligare känsla i hela området och skulle skapa betydligt mer ljusinsläpp på innergårdarna som nu lär få skuggigt i princip hela tiden.
- Planera bort bilberoendet! Att idag 2023 planera för att den framtida stockholmaren behöver bil i en princip liknande utsträckning som idag är både förlegat, fantasilöst och rent av farligt. För om vi ska nå klimatmålen behöver var tredje bil bort redan till 2030, konstaterar Trafikverket. Elektrifiering medräknat. Den fysiska miljön ska uppmuntra till en hållbar livsstil och här har ni stadsplanerare och trafikplanerare en unik chans att styra mot den framtid vi önskar. En nyligen gjord studie av Familjebostäder inom Smart Built Environment visar att varje p-plats skapar ca 6 ton CO2-utsläpp, bara i form av grundläggningsarbeten pga att underjordiska garage gör att byggnaderna kräver mer betong och stål i konstruktionen. Därutöver kommer den

indirekta klimateffekten av varje p-plats påverkan på stockholmares resvanor! Valet att skaffa bil eller inte har nämligen enorm klimatbetydelse. Här måste staden våga för att vinna. Sänk p-talen till en nivå som idag känns radikal och framtidens stockholmare och barn över hela planeten kommer vara tacksamma.

- Jag fascinerar också och förbryllas av den otillräckliga friyta per barn som de tilltänkta förskolegårdarna innebär. Som vanligt är det våra minsta som kommer i sista hand och får betala priset i form av sämre hälsa och inlärningsförmåga. Det känns dumsnålt och ovärdigt en stad med hållbarhetsambitioner såsom Stockholm.
- Om ambitionen verkligen är att ”kulturmiljön ska vara i fokus och ny bebyggelse utgöra en fond till kulturmiljöbyggnaderna” - bevara då fler byggnader. Enligt nuvarande plan ska Nitrolackfabriken rivras för att med nya material av jungfruliga råvaror uppföra en liknande byggnad på samma plats. En rivning innebär att förstöra både fin arkitektur, krossa vackra hållbara material och skapa tusentals ton avfall. Staden har ett miljömål om resurseffektiv stad samt säger sig vilja halvera klimatpåverkan till 2030. Bygandet är enligt Stadsledningskontorets Miljö-SPEND-analys stadens största utsläppsdrivare och den största enskilda avfallsströmmen. Stommar står för i snitt 60 % av en byggnads klimatpåverkan vilket implicerar minskat rivande, som Boverket själva konstaterar i ett färskt regeringsuppdrag. I detta fall borde stommen bevaras och byggnaden anpassas till nya behov. För även om prislappen är högre för ett sådant alternativ görs en betydande klimatbesparing. Här kan SBK undanröja en klimatpåverkan på tusentals ton CO₂e och samtidigt göra en kulturgärning. Ta lärdom av hur Malmö stad exemplariskt jobbat med bevarande och återbruk i Varvsstaden där klimatnytta, resurseffektivitet och områdets själ och kulturmiljövinster går hand i hand.
- Kolsyrekajen och sträckan längs vattnet har fantastisk potential. Se till att denna får massa plats (mer plats än i planen) för livskvalitet och människors rekreation. Ta bort bilarna härifrån och tillåt uteserveringar, bänkar och flanering. Lär av medborgarnas respons på stadens s.k. sommargåtor där bilburna medborgare först protesterat för att sedan snabbt anpassa sig och i princip alla ser vinster med bilfrihet. Våga vara mer visionära! Fler bryggor?
- Den hårda exploateringen på Lövholmen och avsaknad av grönytor inom planområdet konstateras leda till ett hårt tryck på de redan välutnyttjade kringliggande grönområden.

Akterspegeln nämns av SBK under samrådsmötet som ”överspillningsyta”, men denna yta är snarare en del av Stjärnhusens bakgårdar än publik. Det känns befängt att hänvisa människor dit. I stället borde innergårdar och allmän platsmark inom planområdet kunna bli mer grönt. Både för människors rekreationssyfte och för biologisk mångfald. Mer grönt på innergårdar och mer grönt på torgytan i mitten.

- Jag finner det också märkligt med så mycket hårdgjord yta trots att vi går en framtid tillmötes med extremväder och översvämningsrisker. Varför inte implementera de naturbaserade lösningar med dagvattenbäddar osv som finns inom Norra Djurgårdsstaden, i Rålambshovsparken etc.? Dessutom vet vi att hårdgjord yta skapar värmeöar som kommer bli allt vanligare i en klimatförändrad framtid. Även här kommer träd och vegetation in i bilden.
- Var får kulturen plats? Om vi vill ha en levande attraktiv stadsdel måste det finnas ytor för billiga ateljéer. I dagsläget är området ett mecka för konstnärer, musiker, och andra kulturskapare. Värna detta och se till att säkra en fortlevnad genom att avsätta lokaler för deras fortsatta verksamhet. Exempel visar hur en levande lokal kulturscen förutom att positivt bidra till medborgarnas nöjdhet med sitt närområde, även höjer fastighetsvärdet.

Tack för er tid och med förhoppning om en lite mer hållbar version av detaljplan Lövholmen.

Tva boenden, Gröndal, Xxx xxx, dnr 489

Den nya detaljplan som tagits fram för Lövholmen är en förbättring från tidigare förslag. Man kan se att det tagits större hänsyn till befintlig bebyggelse och karaktär i området. Det finns emellertid ett antal punkter som kritiskt bör granskas och kraftigt omarbetas.

1. Volym och byggnadshöjder

A. I presentationen av förslaget beskrivs att vid Lövholmen trappas bebyggelsen tydligt ned mot Gröndal. Detta är en god princip som dessvärre inte uppfylls i planförslaget. Volymerna i kvarteret närmast Gröndal håller generellt samma byggnadshöjd på 7 våningar som övriga kvarter i området. Det omfattar dessutom högre delar på 8 respektive 14 våningar. I nuläget trappas alltså byggnadshöjden i princip upp mot Gröndal.

Förslag: För att bättre möta de 4-5-våningshus som ligger närmast i Gröndal, bör volymerna i planförslaget ha maximalt samma våningsantal som närliggande befintlig bebyggelse, dvs 4-5 våningar.

B. I presentationen står att skalor och hustyper samspelar med kringliggande stadsdelar. Detta är en bra arkitektonisk utgångspunkt. Dessvärre finns stora invändningar mot de byggnadsvolymer som föreslås i planförslaget. Analyserar man platsens närområden så kan man utläsa en tydlig arkitektonisk gestaltning, där man generellt förlagt högre bebyggelse på naturliga höjder i landskapet (ex punkthusen i Gröndal på Ljustöparbacken, punkthusen på de högsta delarna av Reimersholme samt punkthusen uppe på Nybohovsbacken), samt förlagt lägre bebyggelse i de lägre delarna av topografin. I vissa fall återfinns enstaka högre byggnader, som exempelvis 12-våningshuset vid Gröndals centrum. Förslag: Området Lövholmen är en av de lägre delarna av närområdet, dess topografi uppfattas i jämförelse med ovan nämnda höjder som relativt platt och bör således med hänsyn till sin omgivning utformas med generellt lägre bebyggelse på 5-6 våningar. Endast ett högre hus bör tillåtas i de centrala delarna för att markera områdets centrum. Detta skall inte överstiga det våningsantal som befintliga byggnader i närområdet har, det vill säga 12 våningar.

2. Komposition och gestaltning

A. I presentationen betonas värdet av att bevara kulturhistoriskt värdefulla byggnader som ger utformningen av platsen en tydlig identitet. Det föreslås samtidigt tre stycken signaturbyggnader som ges framträdande platser för att stärka identitet och siktlinjer. En av ovan nämnda signaturbyggnader är det så kallade Beckershuset. Genom att i ett relativt litet område tillföra nya signaturbyggnader skapas en konkurrens med områdets befintliga karaktär, där den senare riskerar att bli kraftigt decimerad eller gå förlorad.

Förslag: Den nya bebyggelsen bör generellt i arkitektonisk utformning ta stor hänsyn till befintliga byggnader och karaktär. Områdets befintliga byggnader bör utan konkurrens bli tongivande i områdets identitet. På nya byggnader bör det ställas krav på kvalitet i såväl material som utformning. Krav på markägare att utföra arkitektävlingar bör ställas från Stockholms Stad, för att säkerställa hög arkitektonisk kvalitet.

3. Offentliga platser

A. I presentationen framgår att tillgången på park betraktas utifrån att Lövholmen är en del av en större helhet. Detta är ett mycket otillfredsställande synsätt som saknar utgångspunkt i den nuvarande graden av användning av befintliga grönområden och parker i Lövholmens närområde.

Här måste även presentationen kritiseras där det är en grov generalisering av grönytor i närområdet. Sannadalsparken i Gröndals centrum består till stor del av lekpark med hårdgjorda ytor. De gröna delarna av parken är i stor utsträckning kraftigt sluttande och ej beträdbara.

Trekantsparken används i dagsläget mycket flitigt och kommer med tillförande av ett stort antal lägenheter i närområdet riskera att slitas mycket hårt. Det närliggande Trekantsbadet är redan idag under sommarhalvåret gravt underdimensionerat. Även det nyligen anlagda badet i Vinterviken är redan i dagsläget underdimensionerat.

Förslag: Detaljplanen måste innehålla en betydligt mycket större andel ren parkyta för att tillhandahålla den service som ett tätbebyggt område kräver och får att inte skapa stora förslitningar på närliggande parkområden.

Slutsats: Planförslaget beskriver i text relevanta och viktiga utgångspunkter i framväxten av ett nytt område, där befintlig karaktär och identitet, kulturhistoriska och hänsyn och anpassning till närliggande områden lyfts fram som tongivande ledord. Dessvärre blir det uppenbart att privata aktörers önskan om höga exploateringsstäl i alltför stor utsträckning har fått styra utformningen av planförslaget. Eftersom Stockholms Stad inte äger marken, finns här heller inget behov av höga exploateringsstäl för att kunna sälja marken med stora vinster. Även om det är önskvärt med ny bebyggelse och många bostäder på centrala platser, bör Stockholms Stad främst ha som målsättning att skapa en stadsmiljö som harmoniserar med sin omgivning och skapar en långsiktig stadsutveckling som också tar hänsyn till boende i närområdet. Planförslaget bör enligt ovan nämnda punkter omarbetas för att uppfylla de ambitioner som i text återges i presentationen.

Boende, Reimersholme, dnr 490

Jag vill här skicka in en synpunkt ang byggprojektet lövholmen. Det gäller hur de nya byggnaderna kommer att påverka solsituationen i närområdet. Jag har läst sol- och skuggstudien och slås av att det område som kommer påverkas mest av de nya byggnaderna, Reimersholme, inte nämns överhuvudtaget i studien. Jag är boende på Reimersholme och kommer förmodligen under vintermånaderna bli av med en del av solljuset i vår lägenhet. Vad jag dock tycker är värre är vilken enorm påverkan det kommer att bli på promenadvägen längs öns syd- och förmodligen ostsida.

Jag behöver såklart inte förklara hur människor söker sig till solen i detta land och framför allt under de mörka månaderna. Att då ha en promenadväg där man kan tanka ljus under soliga vinterdagar tycker jag är otroligt värt att värna. Efter att ha blivit varse

om byggprojektet och hur det kommer påverka solsituationen på Reimersholme har jag blivit än mer medveten hur många som söker sig till solen här. Förutom det rekreationella i en promenad eller paus på en bänk i solen så kommer också den ökade skuggan påverka förskolegårdarna på Karusellens förskola i en väsentlig grad. Mina barn går inte på den förskolan, men jag har varit där under helger för lek och vet hur vi brukar välja den gård med mest solljus. En plats i sol eller skugga under vintern kan vara avgörande för om man överhuvudtaget vill vara ute eller gå in och där tycker jag det känns ogenomtänkt att skugglägga förskolegårdar, lekplatser, badplats (ja, vinterbad förekommer frekvent på badbryggan på Reimersholmes södra sida), idrottsplan, en nyrenoverad park med solstolar(!).

Möjligen finns det studerat, men jag undrar hur många lägenheter man går miste om genom att göra byggnaderna lägre så att de inte skuggar Reimersholme? Är det verkligen värt att det antalet lägenheter får skugglägga och i sådan väsentlig grad försämra ett område som finns tillgängligt för alla i staden? Vad jag förstår vill man ha som en röd tråd med Liljeholmskajen och Årstadal med enstaka höghus. Det finns dock en stor skillnad i hur skuggan de ger påverkar, då vattenavståndet till andra sidan är betydligt längre där.

Xxx Xxx, dnr 491

Jag tycker det är jättebra att det ska byggas bostäder i Lövholmen. MEN, jättehöga hus kommer att förstöra. Jag är mycket orolig för att dessa höghus kommer att skymma solen på Reimersholmes södra kaj. Denna kaj är enormt populär speciellt under vinterhalvåret då Stockholms invånare febrilt söker de solstrålar som lyckas tas sig in i staden.

Bygg gärna men låt det stanna vid det svenska LAGOM!

Xxx Xxx, dnr 493

Nya Lövholmen är ett fantastiskt projekt! Jag hoppas det blir precis så som förslaget är upplagt!

Med en ny vacker hög skyline över Liljeholmen/Trekanten/Gröndal. I detta nya område kommer många barn växa upp och det är därför viktigt att tänka på förskolor, låg-, mellan- och högstadie för framtidens elever! Låt Ekensbergsskolan tillsammans med Gröndalsskolan få bidra till dessa barns blivande skolgång tillsammans med Blommensbergsskolan vid Trekanten bara någon kilometer från Nya Lövholmen.

Xxx Xxx, dnr 494

Deltog på samrådsmötet den 26 september betr. Lövholmen
Här några genomtänkta synpunkter på detaljplaneförslaget.

1. Kontakten mellan det planerade nya bostadsområdet och Gröndal och det lilla kvarvarande grönområdet känns inte genomtänkt. En stor kompakt byggnad i kvarter 1 tillsammans med byggnaden i kvarter 2 stänger av den visuella kontakten, från Gröndalshållet, med det nya området och de bevarade byggnaderna.
2. Att som avslutning av bostadsområdet mot Gröndal skapa en fyrvägs korsning är en stadsmiljömässig katastrof och som dessutom i sig i är en trafikfarlig lösning som i de flesta fall försöker byggas bort. Dessutom skär en trafikerad gata i detta läge av kontakten med grönytan i väster samt den inplanerade badplatsen på Beckerskajen. Bostadsområdet bör istället matas från den redan trafikerade Trekantsvägen i öster. Den fina strandpromenaden längs kajerna mynnar ju precis i den punkten där fyrvägs korsningen placeras där borde det i stället inrättas ett brett generöst övergångsställe på Lövholmsvägen med gemensamt stopp för både spårvagn och bilar. Detta för att underlätta och skapa en säkrare övergång till grönområdena i Vinterviksdalen. Detta är en speciellt viktig passage för alla barn från de tre nya förskolorna i området när de vill ut i naturen. De nya förskolorna är placerade på bostadsgårdar med begränsad tillgång till grönska och ljus. Att dessutom lägga denna fyrvägs korsning på parkmark som tillhör staden är i sig en märklig prioritering.
3. Kvarter 2 den byggnaden ligger som en omotiverad ö på Vattenplatsen som dessutom skärmar av den visuella kontakten med Färgfabriken och de andra kulturhistoriska bevarade byggnader från Gröndalshållet. Den bör således utgå.
4. Ingen biltrafik bör tillåtas genom vattenplatsen. Den skärmar av hela områdets kontakt med grönområdet och Beckerskajen med badbryggan. Se även punkt 2
5. Kvarter 1 skärmar som sagt av kontakten mot Gröndalshållet och bildar en mur mot grönskan i den kvarvarande minimerade grönytan till väster om området. Vore fint att öppna upp det kvarteret (om det nu över huvud taget måste byggas på av kommunen ägd parkmark) mot grönytan och då skapa intressanta gavlar som då blir mer öppna och småskaliga. Där bör också förskolorna placeras med fri kontakt med det lilla grönområdet som redan finns där.
6. Att bygga på Beckershuset med två våningar har jag svårt att förstå. Det blir inte vackrare av det. Dessutom så skuggar det än mer den bakomliggande lekplatsen. Att dessutom framför lekplatsen placera ett av de två punkthus som planerats inom området gör saken inte bättre.
7. Att tränga in de tre inplanerade förskolorna på de redan minimerade bostadsgårdarna är direkt olämplig. Om bostadsgårdarna är tänkta att även användas för barnen, stänger de delvis ute de boende utrymmesmässigt men också ljudmässigt. Som gjort för konflikt. Barn i grupp låter rätt mycket. Erfarenhet av

sådan lösning har ofta blivit att bostadsrättsföreningen utestänger barnen från bostadsgårdarna och måste därav söka sig till parker i närområdet. Förskolorna borde därav i stället ligga runt lekparken och eller ligga invid parker eller andra grönområden.

Andra saker som väcker undran är att det i planen ingår att det fälls en mycket gammal ek och att naturinventeringen som staden själv tagit fram inte tagits hänsyn till i planen. Krontäckningsgrad på 30% som är ett mått som diskuteras inom EU. Det kommer ta bortåt 50 kanske 100 år att bli verklighet i föreliggande plan när nästan alla träd är nyplanterade.

Xxx Xxx, Xxx Xxx, Xxx Xxx, dnr 497

Jag har tagit del av materialet för den nya detaljplanen för Lövholmen som nu är under samråd. Jag anser att planen är bristfällig inom en rad områden och bör revideras. Jag ifrågasätter också planprocessens legitimitet då flera invånare nekades tillträde till samrådsmötet den 26/9 och inte fick ta del av information eller möjlighet att ställa frågor.

Bakgrund:

Satsningen på Lövholmen innebär att området kommer att gå från att ha varit ett slutet industriområde till att omvandlas till boende och hem för tusentals människor. Med Lövholmen centrala läge, närhet till vatten, kollektivtrafik och som ny länk till närliggande promenadstråk kommer den nya stadsdelen med allra största sannolikhet att attrahera besökare från staden i stort. Hundratals barn kommer att gå i förskola på Lövholmen. Som de flesta barn i Sverige kommer dessa barn tillbringa stor del av sin barndom på förskolan. För barnen är förskolan den absolut viktigaste närmiljön innan skolåldern. Stockholm stad och Sverige har genom Barnkonventionen satt upp mål och krav för att säkerställa att barns rättigheter i fysisk planering och stadsutveckling tillgodoses. Barnkonsekvensanalys på nya detaljplaner är ett sådant viktigt verktyg.

Brister i planförslaget

Sammanlagt tycker jag att den föreslagna detaljplanen för nya Lövholmen är bristfällig och behöver revideras enligt följande:

FRIYTOR:

-Tillgodose kravet på friytor inom detaljplanen.

Friytor som tillkommer står inte i proportion med antalet boende och besökare för stadsdelen. I stadens egna analyser står att läsa: ” Det framgår att det detaljplanen tillgodoser 0,4 kvm grön oas / invånare, även om grönområdet Triangeln ligger nära är det undermåligt då stadens egna mål är minst 10 kvm/invånare.

(Behovsanalys allmänna friytor Lövholmen23082)

Samt:

”Den föreslagna strukturen för Lövholmen innehåller begränsat med friyta, framför allt gällande friyta med grön karaktär, omgivningen i söder och väster utgör resurs.”

(Landskapslaget, 2023)

Samt:

Ett antal nya målpunkter tillskapas i och med planförslaget (till exempel torg, park och ett kajstråk). Målpunkterna har god kvalitet men är dock få och relativt små sett till antalet tillkommande människor i området. (IBKA Lövholmen 230824)

Staden hänvisar i olika analyser till grönytor som ligger utanför detaljplanen för att tillgodose friytekrav. Tex föreslås att äldre barn ska tas sig till parken vid grönytan vid Liljeholmsviken väster om planområdet. ”Parken vid grönytan vid Liljeholmsviken bör säkerställas som en grön yta med möjlighet att mötas för äldre barn. De behöver då inte korsa den trafikerade Lövholmsvägen.”

(IBKA Lövholmen 230824)

Denna yta kommer dock minska i storlek då delar uppgår i detaljplanen för Lövholmen och övergår i gatumark. Karaktären och ljudnivån kommer också förändras då befintlig park i framtiden kommer angränsa till två trafikerade vägar efter ny dragning av gatunät vid Lövholmskajen. Den tillkommande bebyggelsen kommer öka ljudnivån och någon typ av bullerskydd kommer troligen behöva byggas mot vägen. (IBKA Lövholmen 230824)

Jag anser att en bullerutredning över konsekvenserna för detta parkområde behöver göras. Som konsekvens av avsaknad av park i nya stadsdelen kommer befintliga parker få en högre belastning. Parken vid grönytan vid Liljeholmsviken är förhållandevis liten och kommer mest troligen utsättas för betydligt ökat slitage.

Staden redovisar schematiskt ett läge för en ny park i direkt anslutning till Liljeholmsbron. En plats som bör vara betydligt mer bullerstörd än en större park inom detaljplanen för Lövholmen.

Stadsdelspark - en plats för alla åldrar:

- Addera en park med storlek och kvaliteter som tillgodoser att barn och vuxna i alla åldrar kan vistas tillsammans med möjlighet till lek, promenader, avkoppling och samvaro i enlighet med stadens uppsatta mål. I den detaljplan som nu ligger på förslag för Lövholmen presenteras en alltför liten del grönytor.

Trots att planområdet definieras på stadens webbplats som ny stadsdel och det faktum att 1800 nya bostäder planeras saknas helt en stadsdelspark inom planförslaget. Enligt Stockholm stad ska en stadsdelspark vara 5-50 hektar och kvarterspark 0,5-5 hektar samt friyta 0,5 hektar. Inom planförslaget definieras en yta som grön oas men är egentligen i planförslaget en mindre lekplats inritad på

1600kvm dvs under 0,2 h. I planen för denna ”gröna oas” går att utläsa:

”Den enda allmänna lekplatsen i planområdet och är liten till ytan. Primär funktion för små barn. Samnyttjas med förskolor, boende, besökare. Bra solförhållanden.” (IBKA Lövholmen 230824)

Denna lekplats kan varken till yta eller funktion verka som park inom stadsdelen. Den kan inte heller anses ha God parkstandard enligt Stockholms stad egna mål:

”Mängden parkmark måste vara stor nog för att tillgodose invånarnas rekreationsbehov och klara det höga besöksstrycket och erbjuda de möjligheter till promenad, samvaro och avkoppling som alla stadens invånare ska kunna ta del av i en park.”

(Rapport-Friyteguiden_191010.pdf)

Lekplatsen, allmänna utemiljöer för barn:

-Förbättra och öka storlek på lekplatsen. Den gröna oasen eller lekplatsen som är inplanerad kommer enligt stadens egna analyser inte täcka barnens behov inom stadsdelen utan behöver utökas. (IBKA Lövholmen 230824)

Enligt IBKA Lövholmen 230824 definieras grön oas som ”Grön oas är en miljö som domineras av grönska”.

På planen visas två sammanhängande busktytor och träd. I arkitekturprogrammet står det att materialet blir träd, berg, betong, stenmjöl, sand, kork. På planen går att utläsa att största delen av lekplatsen består av stenmjöl och odefinierade typer av fallskydd till lekutrustning. I (IBKA Lövholmen 230824) går även att utläsa att ”Ju mindre yta förskolegårdarna har desto större tryck blir det på närliggande lekområden vilket leder till hård belastning och stort slitage. En konsekvens av detta blir att naturliga material kan behöva ersättas med exempelvis gummi-asfalt.”

Vidare i samma material:

”Framtagna solstudier visar på få eller inga soltimmar per dag under vinterhalvåret för förskolegårdarna vilket får stora konsekvenser på barns utemiljöer. De skuggiga gårdarna kommer sannolikt att leda till högre tryck på befintliga målpunkter, såsom parker och lekplatser, för barn och unga runt om i stadsdelsområdet.”

(IBKA Lövholmen 230824)

En trolig konsekvens av denna påtalade brist i IBKA är att förskolegrupperna kommer tas sig till den lilla lekplatsen för att tillgodose krav på dagsljus och stimulans. Tanken är att lekplatsen ska samnyttjas med förskolor, boende, besökare (IBKA). Då det även är brist på lekplatser i närområdet kommer troligen denna lekplats att ha ett högt besöksantal även efter förskolorna stängt som eftermiddag och helgtid. Som en konsekvens av detta är det högst troligt att den önskade karaktär av grön oas kommer att behövas justeras på grund av slitage och efter hand domineras av

fallskyddsmaterial i plast och inte av grönska. I enlighet med analysen i IKBA anser jag att om lekplatsen ska fungera som komplement till förskolans gårdar behöver den göras större.

Felaktig analys:

I analysen för SOLLJUSFÖRHÅLLANDEN för Vår- och höstdagjämning dras en pil till yta för lekplats. Studerar man planen är den dock felaktigt. Den yta som påvisas är kulturtorget dvs inte en plats som är direkt avsedd för barn. Vidare så går det att utläsa från sol och skuggstudierna att största delen av lekplatsen ligger i skugga under vår och höst 15 mars och 15 okt. Det är även mycket begränsat med soltimmar för sittplatser på lekplatsen. Att tillgodose bra soltillgång på lekplatsen under den tiden som nyttjas av förskolor är mycket viktigt då soltillgång på förskolegårdarna är mycket liten. Genom att skapa en större park och bibehålla Beckershusets ursprungliga höjd samt sänka hushöjderna kan lekplatsen och kulturtorget ges bättre solförhållanden och fler kvaliteter. Jag önskar en park som ger flexibilitet och kan nyttjas året runt och av barn och vuxna i alla åldrar. Av såväl småbarn, skolbarn, föräldrar, pensionärer. En plats att läsa en bok, leka, lära sig cykla, åka skridsko på vintern.

Förskolornas utemiljöer:

-Förbättra och öka storlek på förskolegårdar, möjliggör för solljus till barnen. Inom Lövholmen planeras i planförslaget för 14 avdelningar (totalt cirka 280 förskolebarn). Något hänseende till Boverkets rekommendationer för barns behov av solljus för hälsa som utveckling av till exempel syn har dock ej tagits. Enligt Boverkets allmänna råd (BFS 2015:1) bör friyta vid förskola och skola kännetecknas av goda sol- och skuggförhållanden. Även stadens egna analyser visar detta. I (IBKA Lövholmen 230824) går att utläsa följande:

”Framtagna solstudier visar på få eller inga soltimmar per dag under vinterhalvåret för förskolegårdarna vilket får stora konsekvenser på barns utemiljöer. ”Forskning och erfarenhet visar att barn behöver sol på lekplatsen. Det bör vara minst fem timmars sol mellan kl 9 och kl 17 vid vår- och höstdagjämning i bostaden och på närmiljöns lekytor och sittplatser.” (Boverket, Solklart 1991)”

Enligt Boverket bör avsteg från denna rekommendation bara göras om det finns andra mycket höga miljökvaliteter.

(Boverket, Solklart 1991) Vidare står det i (IBKA Lövholmen 230824) ”Majoriteten av förskolegårdarna har i förslaget i

genomsnitt mellan Vår- och höstdagjämning 0-2 soltimmar

per dag under vår- och höstdagjämning. Det är mycket mindre än 5 timmar sol per dag som Boverket rekommenderar. Det är viktigt för barn och unga att ha såväl solexponerade platser som platser i

skugga. Solljuset och UV-strålningen behövs för att huden ska bilda Dvitamin (Nyréns, 2012). Lekplatsen som ämnas fungera som en kompletterande lekplats för förskolor inom området har bra solförhållanden. Dock förväntas högt tryck på denna lekplats då många förskolebarn samt andra boende och besökare förväntas samnyttja lekplatsen”

(IBKA Lövholmen 230824). Genom att förbättra och säkerställa tillgång till solljus förbättras kvaliteten på gårdarna för både barn och boende. Enligt (IBKA Lövholmen 230824) visar studier att barn med egen gård leker på ett mer aktivt och fantasifullt sätt än barn som hänvisas till en närliggande park (Boverket, 2015). Detta kan förslagsvis ske genom att sänka hushöjderna eller öka gårdarnas storlek.

Felaktig analys:

Dock är det oklart för läsaren om solstudierna över lekplatsen stämmer då underlaget verkar felaktigt och pilar hänvisar till kulturtorget och inte lekplatsen. En inzoomad solstudie över lekplatsen bör göras för att säkerställa att antal timmar solljus kan tillgodoses. Likaså är det oklart om analysunderlag för förskolegård nr 6 är korrekt, här påvisas en yta som i arkitekturprogrammet refererar till innergård för boende.

Felaktig analys-buller och trafik:

För både buller och trafik redovisas ett annat planunderlag än i arkitekturprogrammet redovisar. Huskropparna och utformning av gaturummet, kajer mm ser helt annorlunda ut. Har utredningarna och simuleringar gjorts på felaktigt underlag med andra hushöjder? Detta behöver redovisas på nytt med korrekt underlag.

Övriga synpunkter:

- Lövholmen borde ha en högre andel hyresrätter. Nu planeras det för 0. Det borde vara upp mot 50% för att möjliggöra en mer demokratisk och diversifierad stadsutveckling.
- Fler byggnader bör bevaras. T.ex Nitrolack som så många brinner för att rädda. Utav hållbarhetsskäl och kulturbevarelse-skäl bör så mycket som möjligt som finns på Lövholmen idag bevaras.
- Det bör presenteras en strategi för hur dagens verksamheter med kulturvärde (ex. konstnärateljéer och föreningar) som huserar på Lövholmen kan få fortsätta verka i området då det bidrar till en mer livlig och attraktiv stadsmiljö.
- Bevara skogseken vid Lövholmsgränden.
- Visa på att det kommer bli 25% krontäckningsgrad till 2030 (mål i tätort enligt Naturvårdsverket)

Boende, Lustigkullavägen 1, dnr 495

En ny stadsdel behöver vara rustad för framtiden och ge förutsättningar för god hälsa, lek och rekreation

I planförslaget övertrumfar just nu antal bostäder allt. Förskolorna får små mörka gårdar, ingen ny skola planeras, 0,4 kvm grönyta/person (att jämföra med stadens riktlinje på 10 kvm). Som kompensation ska Trekanten "utvecklas", ett grönområde som redan idag har ett högt besöksstryck. Att bygga en ny stadsdel och planera långt under stadens egna mål på 10 kvm grönyta/person borde inte få ske.

Stora brister i planen – nya grönområden saknas!

Att mer grönytor behövs i städer är väl känt. Grönområden minskar risken för farligt höga temperaturer. I takt med att den globala uppvärmningen kommer temperaturen stiga och värmeböljor bli allt vanligare, men det finns sätt att sänka temperaturen. Det handlar om att behålla natur, anlägga grönytor och plantera fler träd. Träd som är planterade i stadsmiljöer kan sänka temperaturen i omgivningen med flera grader. Träd och växtlighet minskar också risken för översvämningar i samband med skyfall, vilka kommer att öka. De minskar också belastning på avloppssystem vid kraftiga regnfall, gynnar biologisk mångfald och hjälper till att rena förorenad stadsluft. Vi befinner oss i en klimatkris som innebär att vi behöver träd och värna den biologiska mångfalden. De tar upp och lagrar koldioxid, är hem för fåglar och insekter och ger boende miljö för rekreation.

Med vetskap om detta, är det anmärkningsvärt att planförslaget inte innehåller några förslag på nya parker trots att det i Översiktsplan för Stockholm 2018 (s. 144) står att "när Lövholmen omvandlas till en ny stadsdel behövs fler parker". I stället vill man att Trekanten ska "utvecklas" och ett parkprogram har bifogats planen. I skogen runt Trekanten kan våra barn leka fritt. Hur mycket av skogen mellan lekplatsen och Entréskolan som blir kvar är svårt att utläsa. Här föreslås lekpark, multisport mm, men Trekantsparken är emellertid redan nu hårt utnyttjad och mer än väl använd av stockholmare, både boende och andra, som vill promenera, motionera, picknicken och solbada. Att ytterligare exploatera/utveckla Trekantsparken fungerar inte, vi behöver fler naturliga gröna ytor, inte fler människor på samma lilla yta. Att bygga en ny stadsdel och planera för mindre än stadens egna mål på 10 kvm grönyta/person är märkligt och borde inte få ske. I detaljplanen planeras för så många som 1800 nya lägenheter. Det säger sig självt att grönytorna måste bli fler.

I planförslaget föreslås dessvärre att parkmark väster om Lövholmen bebyggs, ett område som är ovärderlig som grönyta för oss som bor och kommer att bo i området. Det är också en friyta dit barn och förskolor på Lövholmen skulle kunna gå utan att passera den hårt trafikerade Lövholmsvägen. Gräsytan är en av få med tillräcklig storlek för ytkrävande aktiviteter. Med tanke på bristen på parkmark i området och särskilt bristen på plana gräsytor bör parkmarken inte byggas. Trekanten upplever redan idag ett högt besöksstryck och räcker inte till för alla.

Stockholm har högt satta klimatmål och för att leva upp till dem behöver varje del av stadsplaneringen bli delaktiga i klimatmålen. Mer träd och grönytor behövs av flera skäl; för ett varmare och mer oberäkneligt klimat med ökad risk för skyfall mm, för att öka den biologiska mångfalden, för barnen att leka på, och för folkhälsan. För att uppnå en mer hållbar stadsdel och skapa förutsättningar för social gemenskap skulle staden också kunna planera in biodlingar, insektsbäddar och odlingslotter. Även taken kan bidra till en mer hållbar stadsdel.

Inga nya skolor planeras trots att det redan idag är svårt för barn här att få skolplats i området

En annan brist i detaljplanen är att den saknar skolor, något som redan nu är ett stort problem här i området. Det behövs skola, kulturhus/mötesplatser. Att inte planera för en skola i området kommer leda till problem. Barn i huset på Lövholmsvägen 19–21 får inte plats på skolorna i närområdet, utan går idag utspridda på olika skolor exempelvis på Södermalm. Att inte få börja i samma skola som sina grannar, kompisar från förskolan eller klasskompisar i samband med skolövergångar, skapar otrygghet och försätter barnen i svåra situationer. Det inger en känsla av att inte ”inte få plats” eller bli räknade med. Det lokala engagemanget kan också minska.

Gröndal är ett populärt område bland barnfamiljer och det är svårt att tro att barnfamiljer inte ska flytta in på Lövholmen. Det är en märklig prognos som har gjorts som räknar med att barn som flyttar in i området (1800 nya lägenheter) ska kunna få plats på befintliga skolor, vilka redan idag inte kan ta emot alla barn i området. I en detaljplan behöver givetvis skola, fotbollsplan, gröna ytor med mera planeras in.

Behålla fler gamla byggnader och bygg lägre

Vid studerande av detaljplanen och modellen för den nya stadsdelen slås man av att husen ligger mycket tätt och att flera hus är väldigt höga, över lag är området hårt exploaterat. Planen bryter av mot de

hus som idag finns i området. Det gäller särskilt de höga husen, som dessutom kommer att skugga rejält. Varför måste husen vara så höga och varför behöver husen ligga så tätt?

Det skapar mycket skugga, inte minst under den mörkare årstiden och gör det mindre trivsamt att spendera tid där, vilket blir kännbart för bland annat förskolebarnen. Det är viktigt att bygga stadsdelar där vuxna och barn kan trivas och må bra. Stadsdelar där det finns plats för grönska, träd, ljus och mötesplatser, plats för rekreation och lek för de människor som ska flytta in och bo där.

Lövholmen med sin historia och de många äldre byggnaderna på området, bör bevaras i högre grad. Riv inte Nitrolack, behåll fler byggnader både av klimatskäl och för att behålla områdets unika miljö. Behåll Ångpannecentralen och den nyrenoverade skorstenen. Det kommer att löna sig att lyfta fram den historiska miljön ännu mer, i dag finns det risk att den försvinner bland de nya husen. Det kommer ge liv åt den nya stadsdelen och skapa stolthet hos de som flyttar in och andra som bor i närområdet. Tänk inte kortsiktigt.

Xxx Xxx, dnr 498

Bygg mycket lägre än planerat. Max 7 våningar eller åtminstone inte högre än nuvarande byggnader.

Strandpromenaden längs södra sidan av Årstaviken längs Bergsunds strand och vidare ut på Reimersholme är en av de vackraste delarna av i Stockholm och en källa till sol, motion, umgänge och bra livskvalitet för många tusentals stockholmare varje dag.

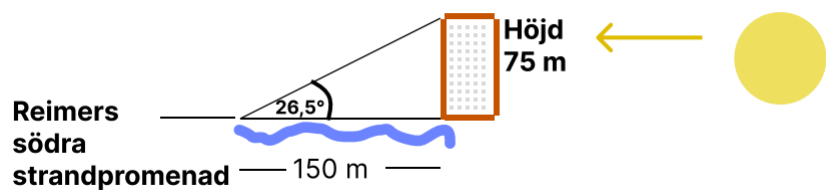
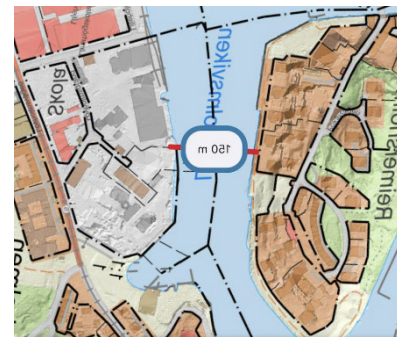
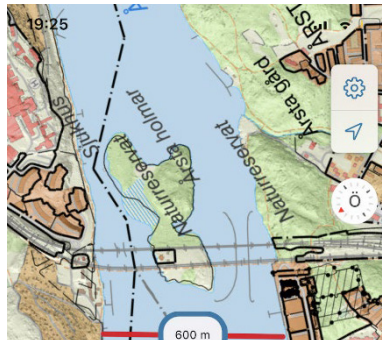
Jag har tagit del av planerna inklusive sol- och skuggstudien och är starkt kritisk till höjden på de planerade byggnaderna och att långa skuggor kommer att svepa över Reimersholme, Hornstull och bort över Årstaviken under eftermiddagar och kvällar. Skuggstudien är dessutom delvis missvisande eftersom den inte tar med den allra mörkaste perioder av året vid vintersolståndet.

En jämförelse är de höga byggnaderna längs Liljeholmskajen - Kajen 4,5,6,7. Höghusen där påverkar visserligen solljuset vid strandpromenaden och badet kring Tanto något men går att leva med. Planerna på att bygga upp till 24 våningar på Lövholmen skulle få betydligt större konsekvenser för strandpromenad och bad längs Reimersholme och Bergsunds strand.

Den stora skillnaden när det gäller Lövholmen är att avståndet över Liljeholmsviken till strandpromenaden på Reimersholme endast är 150 meter jämfört med avståndet över Årstaviken mellan höghusen på Liljeholmskajen och Tanto som är drygt 600 meter. Avståndet från Lövholmen till Reimersholmes strandpromenad är alltså endast en fjärdedel jämfört med avståndet mellan Liljeholmskajen och Tanto. Följden av så pass höga hus på det korta avståndet blir att en väldigt stor vinkel av solljuset skuggas.

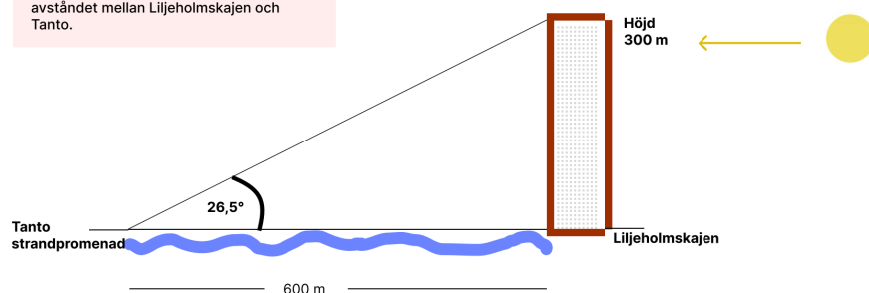
Den skuggning ett 24våningshus (75 m högt) på Lövholmen ger för en betraktare på Reimersholmes södra strandpromenad 150 meter bort är en vinkel på drygt 26° . För att täcka motsvarande vinkel av solljus för en betraktare vid Tanto motsvarar det att ett 100våningshus (300 meter högt) hade byggts på Liljeholmskajen. Eller omvänt - om skuggningen ska begränsas till samma vinkel som husen på Liljeholmskajen skuggar Tanto. Skulle det innebära en maxhöjd på 21 meter ca 7 våningar för husen på Lövholmen.

1. Avstånd Lövholmen-Reimers
2. Avstånd Liljeholmskajen-Tanto
3. Vinkel på solljus som täcks enligt nuvarande plan och vilken höjd det skulle motsvara på en byggnad vid Liljeholmskajen

De planerade 24våningshuset på Lövholmen motsvarar att det skulle ha byggts ett 100våningshus på 300 meter vid Liljeholmskajen om man ser till hur stor vinkel av solljuset som skuggas vid respektive strandpromenad Reimersholme och Tanto.

Det eftersom avståndet mellan Lövholmen och Reimersholme bara är en fjärdedel av avståndet mellan Liljeholmskajen och Tanto.

Boende, Hornstull, dnr 503

Tack för möjligheten att tycka till om planerna för Lövholmen. Det är utmärkt att man bygger nytt. Men planera inte för höga hus som skymmer solen på vintern eller på kvällar! Jag bor själv i Hornstull och är ofta på Reimersholme. Byggnaderna får inte skugga oss. Det förstör så mycket av trivseln i området.

Xxx Xxx, dnr 506

Ang planerad rivning av lövholmen/ nitrolack Vi vill ha byggnaden kvar! Den kan erbjuda oss alla-rum för reflektion och ickekonsumention. Varför inte låta Nitrolack vara ett allaktivitetshus som erbjuder mötesplatser och klimatengagemang, kör, musik och poesi. Marknad och mänsklighet. Riv inte mer utan låt oss blanda bostäder med kreativitet! Det föder mer glädje vilket vi behöver mer än någonsin.

Stadsbyggnadskontorets sammanvägda ställningstagande

Fortsatta utredningar/studier

Med anledning av de synpunkter som framförts under samrådet kommer huvudsakligen följande frågor att studeras vidare i det fortsatta planarbetet:

- Kulturmiljö och påverkan på riksintresset
- Kulturliv
- Buller från trafik, tvärbanan, sjöfart, evenemang och fläktar.
- Maritima risker och användning av platser vid vatten
- Risk för ras och skred
- Föroreningar
- Klimatanpassning och åtgärder för att minimera klimatavtryck, t ex återbruk, mobilitetsåtgärder
- Dagvatten och skyfall
- Teknisk försörjning, t ex spillvatten och elnätsstationer

Till granskningen uppdateras utredningar som berör frågorna ovan. Även systemhandling för allmän plats tas fram liksom ett uppdaterat hållbarhetsprogram inklusive aktörsspecifika handlingsplaner.

Tvärbanan studeras också vidare. Breddning av Lövholmsvägen mot norr för tvärbanan är inte möjligt, p g a Beckershusets läge. På grund av ett senare genomförande av tvärbanan, kan inte utvecklingen av denna rymmas inom detaljplanen, men en dialog med trafikförvaltningen kommer att föras kring möjliga optimeringar av tvärbanan vid Lövholmen.

Följande förändringar av förslaget föreslås och studeras vidare:

- Det höga huset i kvarter 3 sänks med 6-8 våningar så att den känsliga vyn från Stadshusterassen värnas. Samtliga tre högdelar i kv 3, kv 6 och 8 ges en jämn höjdskala om ca 16 våningar.
- Kvarter 6 studeras vidare utifrån målsättningen att bevara hela Snickeriet (hus 13) och att skapa en större sammanhängande förskolegård med fler soltimmar.
- En sänkning av hushöjderna i sydost i kvarter 9 och 10 studeras, för att få in mer solljus på förskolegårdar under förmiddagen på våren och hösten.
- En höjning av en av högdelarna i kvarter 7 med 4-5 våningar studeras, för att stärka kvarterets roll som signaturbyggnad. Planlösningar ska studeras vidare för att säkerställa dagsljusförhållanden och en bra boendemiljö då kvarter 7 har en liten och mörk gård.
- Volymer i kvarter 5 studeras vidare utifrån möjligheten att förbättra dagsljusförhållanden och boendemiljön.
- Parallella uppdrag görs inför granskning, för signaturbyggnaderna (kvarter 2, Beckershuset och kvarter 7) för att säkerställa en hög arkitektonisk kvalitet.
- Föreslagna bostäder i befintliga delar av Beckershuset studeras vidare utifrån stomljudsproblematik från tvärbanan.
- Användningen av Beckershuset för kulturändamål och som lokal för närområdets kulturliv utreds vidare.
- Hantering av eventbuller samt lågfrekvent buller studeras vidare.
- Dialog kommer att föras med trafikförvaltningen kring tvärbanan.
- Användningen av kajerna och angränsande vattenområde utreds vidare med anledning av maritima risker. Dialog förs med Sjöfartsverket och Stockholm hamnar.
- Hantering av föroreningar utreds närmare, liksom hantering av dagvatten och påverkan på vatten.

Sammanvägt ställningstagande

Planförslaget bidrar tydligt till översiktsplanens mål om en sammanhängande stad och bidrar till att länka samman stadsdelen Gröndal i väster med noden Liljeholmen. Tillgången till kontinuerliga rekreationsstråk och grönområden för Stockholm som helhet ökar när kajen vid Lövholmen tillgängliggörs och målpunkter skapas. Planförslaget bidrar även till en förbättrad koppling mellan Liljeholmsviken och Trekanten genom ökad orienterbarhet, entrétäthet och stadsliv i området. Planförslaget innebär vidare att nya siktlinjer öppnar upp sig från Lövholmen till Bergsunds strand på Södermalm. Detta innebär att den visuella kopplingen med Södermalm och resten av innerstaden förstärks.

Liksom vid all stadsutveckling behöver rekreationsbehovet ses utifrån ett större omland än det aktuella planområdet. Inom Lövholmen tillskapas en lekplats, en större plats vid vattnet och rekreationsstråk längs kaj- och strandstråket. Då storleken på friytorna inom Lövholmen är begränsade innebär detta att omgivande natur och parker kommer att nyttjas av de boende i Lövholmen. Detta leder till att utveckling av Trekantsparken behövs och att fler lekmiljöer behöver anläggas, vilket behöver finansieras av Lövholmens byggaktörer. Detta säkerställs genom avtal.

Från de inkomna synpunkterna har intressekonflikter kunnat identifieras mellan riksintresse för kulturmiljövården (påverkan på vyn från Stadshusterassen) och exploateringsgraden samt mellan exploateringsgraden och påverkan på stadsmiljön och boendekvaliteter. Vidare har det framkommit att fördjupade studier behövs i flera frågor som berör riksintresse för sjöfarten, tvärbanan, föroreningar, dagvatten, buller etc.

Stadsbyggnadskontoret bedömer att Lövholmens läge, i förlängningen av Stockholms innerstad, med mycket god tillgång till kollektivtrafik och närhet till offentlig och kommersiell service, motiverar en tät stadsdel och en hög exploateringsgrad för att tillskapa många bostäder och för att uppnå stadens bostadsmål. Kontoret bedömer också att planförslaget möjliggör en god balans mellan en hög exploateringsgrad och kvalitativa miljöer, framför allt allmänna platser.

Stadsbyggnadskontoret bedömning kvarstår att ett bevarande av Nitrolackfabriken inte bedöms som möjligt med hänsyn till den föroreningsproblematik med ingjutna klorider och förorenade byggnadsdelar och jord under byggnadskroppen.

Användningen av kajerna och angränsande vattenområde utreds vidare med anledning av maritima risker. Dialog kommer att föras med Sjöfartsverket och Stockholms hamnar. Dialog kommer även att föras med Trafikförvaltningen angående påverkan för tvärbanan med anledning av ombyggnaden till en fyrvägs korsning vid Lövholmsvägen. Stadsbyggnadskontoret anser att denna detaljplan inte kan omfatta en utbyggnad av tvärbanan.

Inför granskningen ska projektmålen i hållbarhetsprogrammet utvecklas och preciseras i aktörsspecifika handlingsplaner. Ett idéarbete kring hur kulturhistorien ska ta sig uttryck i gestaltningen av allmän plats och kvartersmark inom Lövholmen ska även göras, liksom framtagande av mobilitetslösningar.

Stadsbyggnadskontoret bedömer att ovanstående revideringar och förslag till fördjupade studier innebär en lämplig avvägning mellan olika intressen. Kontoret bedömer vidare att planförslaget är angeläget och att föreslagna bearbetningar och utredningar kan genomföras inom ramen för den fortsatta planprocessen.

Stadsbyggnadskontoret föreslår att stadsbyggnadsnämnden godkänner redovisningen av plansamrådet och att slutligt planförslag upprättas och ställs ut för granskning.

Pia Ölvebro
planchef

Per Hansson
stadsplanerare